

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı
Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı

İLKOKUL 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNDE ETKİN VATANDAŞLIK EĞİTİMİNİN ETKİLİLİĞİ

Hazırlayan:
Ceren ÇEVİK KANSU

Danışman:
Doç. Dr. Yücel ÖKSÜZ

Doktora Tezi

Samsun, 2015

Ondokuz Mayıs Üniversitesi
Eğitim Bilimleri Enstitüsü
İlköğretim Anabilim Dalı
Sınıf Öğretmenliği Bilim Dalı

İLKOKUL 4. SINIF ÖĞRENCİLERİNDE ETKİN VATANDAŞLIK EĞTİMİNİN ETKİLİLİĞİ

Hazırlayan:

Ceren ÇEVİK KANSU

Danışman:

Doç. Dr. Yücel ÖKSÜZ

Doktora Tezi

Samsun, 2015

KABUL VE ONAY

Ceren ÇEVİK KANSU tarafından hazırlanan *İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinde Etkin Vatandaşlık Eğitiminin Etkililiği* başlıklı bu çalışma, 29/05/2015 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda oybirliğiyle başarılı bulunarak jürimiz tarafından Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan: Prof. Dr. Kurtman ERSANLI

Üye : Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ

Üye : Doç. Dr. Yücel ÖKSÜZ

Üye : Doç. Dr. Bekir BULUÇ

Üye : Doç. Dr. Kasım KIROĞLU

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

___ / ___ / ___

Prof. Dr. Mehmet AYDIN

BİLİMSEL ETİK BİLDİRİMİ

Hazırladığım Doktora tezinde, proje aşamasından sonuçlanmasına kadarki süreçte bilimsel etiğe ve akademik kurallara özenle riayet ettiğimi, tez içindeki tüm bilgileri bilimsel ahlak ve gelenek çerçevesinde elde ettiğimi, tez yazım kurallarına uygun olarak hazırladığım bu çalışmamda doğrudan veya dolaylı olarak yaptığım her alıntıya kaynak gösterdiğimi ve yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu taahhüt ederim.

02/03/2015

Ceren ÇEVİK KANSU

ÖZET

Öğrencinin Adı-Soyadı	Ceren ÇEVİK KANSU
Anabilim Dalı	İlköğretim
Danışmanın Adı	Doç. Dr. Yücel ÖKSÜZ
Tezin Adı	İlkokul 4. Sınıf Öğrencilerinde Etkin Vatandaşlık Eğitiminin Etkililiği

Bu çalışmada, sosyal bilgiler dersinde, etkin vatandaşlık eğitim programı temel alınarak yapılan öğretimin, öğrencilerin etkin vatandaşlık düzeylerine (bilgilerine-becerilerine ve değerlerine, başarılarına) etkisi ve bu etkinin kalıcılığı araştırılmıştır. Bu amaçla, hazırlanan eğitim programı, ilkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde pilot çalışma olarak 48 öğrenci ile 9 hafta uygulanmıştır. Esas uygulama ise 40 ilkokul 4. Sınıf öğrencisi ile 9 haftada gerçekleştirilmiştir. Araştırma deneysel araştırma modellerinden biri olan ön test-son test-kalıcılık testi kontrol gruplu deneme modeline göre desenlenmiştir. Çalışmada gruplar kontrol ve deney grubu desenine göre oluşturulmuştur. Araştırmanın asıl uygulaması 2013-2014 öğretim yılı ikinci döneminde Bayburt İli merkezinde yer alan ilkokul dördüncü sınıf öğrencileri üzerinde yürütülmüştür. Araştırmacı deney ve kontrol gruplarının derslerine ilgili ünitelerde girmiştir. Deney grubunda, ilkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi "Hep Birlikte" ve "İnsanlar ve Yönetim" ünitelerine yönelik kullanılan, insan hakları ve vatandaşlık kazanımlarını içeren, aktif öğrenme etkinlikleri ile zenginleştirilmiş, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri uygulanmış ve öğrenme sonuçları değerlendirilerek etkililiği araştırılmıştır. Araştırmada deney ve kontrol grubunda 20'şer öğrenci yer almıştır. Gruplar; "etkin vatandaşlık ölçeği" ve "etkin vatandaşlık başarı testi" ön test sonuçları dikkate alınarak eşitlenmiştir. Araştırmada kullanılan ölçme araçları oturumların başlamasından bir hafta önce ön-test ölçümü olarak; oturumlardan sonra son-test ölçümü olarak; son-test ölçümlerinden bir ay sonra ise deneysel işlemin kalıcılığını belirlemek amacıyla izleme ölçümü olarak deney ve kontrol gruplarındaki öğrencilere tekrar uygulanmıştır. Araştırma verilerinin analizinde verilerin dağılımı ve varsayımlar test edilerek, parametrik ve non-parametrik test teknikleri kullanılmıştır. Araştırma süresince elde edilen veriler bir istatistik paket

programı (SPSS 21.00) aracılığıyla çözümlenmiştir. Araştırmada elde edilen bulgular, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri temel alınarak yapılan eğitimin, deney grubundaki öğrencilerin, etkin vatandaşlık düzeylerini ve başarı düzeylerini artırdığı ve bu durumun izleme ölçümlerinde de korunduğunu ortaya koymuştur. Kontrol gruplarında bulunan öğrencilerin etkin vatandaşlık düzeyi ön-test, son-test ve kalıcılık testi ölçümlerinden elde ettikleri puanlar arasında ise anlamlı bir farklılık olmadığı görülmüştür. Elde edilen bulgular ışığında araştırmadan elde edilen sonuçlar tartışılmış ve gelecek araştırmalar için önerilerde bulunulmuştur.

Anahtar Sözcükler: Etkin vatandaşlık, ilkokul dördüncü sınıf öğrencisi, etkin vatandaşlık düzeyi, başarı.

SUMMARY

Student's Name and Surname	Ceren ÇEVİK KANSU
Department's Name	Primary Education
Name of the Supervisor	Assoc. Prof. Dr. Yücel ÖKSÜZ
Name of the Thesis	Efficiency of Active Citizenship Education on 4 th Grade of Primary Students

In the current study, teaching based on active citizenship activities to the effect of students' active citizenship level (information, skills and values, achievement) in social studies course, and permanence of this effect were investigated. For that purpose, a pilot study was performed with 48 students of fourth grade in social studies course at primary schools, during the nine weeks. The main study was also performed with 40 students of fourth grade in social studies course at primary for the same time. The present main study was conducted according to pre-test post-test and permanence-test control group design that is one of the experimental research methods. In the study, students were divided into two groups: the control group and the experimental group. The study was carried out with fourth grade students of a primary school in Bayburt province center in second semester of the 2013-2014 academic years. The researcher was followed the courses for control and experimental group, during the time of chapters that included social studies. In the experimental group, the teaching activities associated with active citizenship that enhanced by active learning activities and included the human right and citizenship acquisition to "All Together" and "People and Management" chapters of Social Studies courses at the primary school were performed and their effectiveness was investigated while evaluating learning outcomes. There were 20 students in each group in the study. Groups were equalized according to the pre-test results of "active citizenship scale", and "active citizenship achievement test". The assessment instruments in this study were repeatedly applied as a pre-test to students of both experimental and control group, before one week from over the beginning of sessions; as a post-test after the sessions were completed; and as a following measurement, in

order to determine the permanence of the experimental manipulation, after one month from the post-test measurements. In data analysis, parametric and non parametric tests were used by data distribution and assumptions. The data was analyzed by using a Statistical Program for Social Sciences (SPSS 21.00). The findings were showed that the education based on teaching activities associated with active citizenship, was increased active citizenship levels and achievement levels of the students in the experimental group and this was retained in the follow up measurements. The scores of active citizenship levels of the students in the control group, were founded no differentiation among the measurements, statistically. These findings of the current study were discussed and suggestions for future researches were made.

Key Words: Active citizenship, fourth grade students of an primary school, active citizenship level, achievement

ÖNSÖZ

Bu araştırma, etkin vatandaşlık uygulamalarına dayalı olarak hazırlanan sosyal bilgiler dersinin, ilkokul dördüncü sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeyi üzerindeki etkisini ortaya koymak amacıyla yapılmıştır. Günümüzde etkin vatandaşlar yetiştirmek adına pekçok önemli adımlar atılmaya devam etmektedir. Bu araştırmanın da, etkin vatandaşlık ve buna ait bilinci geliştirmek için kullanılacak yöntemler ve teknikleri ortaya koymadaki etkinliği araştırılmış ve elde edilen sonuçlar ile uygun eğitim-öğretim etkinlikleri geliştirilmeye çalışılmıştır.

Toplumsal anlamda uyumsuz davranış örneklerinin yıldan yıla arttığı yirmibirinci yüzyılda, araştırılması gereken konulardan biri olduğuna inandığım etkin vatandaşlık bilinci, bireylerin gelişiminde önemli bir rol üstlenmektedir. Birey mutlaka başka bireylere muhtaçtır. Bu muhtaçlığı çerçevesinde kendini geliştirmeye çalışırken, ister istemez aynı ortamda bulunduğu kişilerle her anlamda ortaklaşa çözümler üretmeye çalışır. Ürettiği çözümler hem kendisini, hem de çevresini ziyadesiyle etkiler. Bireylerin başta kendisi ile ilgili olan ve daha sonrasında çevresi ile genişleyen etkileşim alanında oluşturacağı pozitif etki kaynağının, belki de bu ve benzeri çalışmalarda üzerinde çalışılan daha ilkokul düzeyindeki çocuklarda oluşturulabilecek yaklaşımlar ve kazandırılacak kavramlar ile yakından ilişkili olduğu düşüncesini taşımaktayım. Özellikle vatandaşlık bilinci ile sağlanan toplumsal bağlılığın, bireylerin küçük yaşlardan itibaren daha etkin hale getirilmesi ile nesiller boyu sürdürülmesi, toplumun devamlılığı ve o toplumun refah düzeyindeki artış ile kendini gösterdiği bir gerçektir. Sonuç olarak, gelişmiş toplum örneklerinde olduğu gibi etkin vatandaşlığı kazandırmaya yönelik erken yaşlarda başlayan çalışmaların, toplumların geleceğini önemli derecede etkilediği görülmektedir. Bu örnekler ve ülkemizin eğitim sistemindeki vatandaşlık kavramının yeri temel alınarak oluşturulan bu tez çalışmasından elde edilen sonuçların, ilerleyen süreçte yeni akademik yaklaşımlar ile desteklenmesi ve gelişmiş bir toplumun, iyi yetiştirilen ve etkin olan bireyler ile sağlanacağı inançlarını yürekten taşımaktayım.

Yukarıda belirttiğim düşüncelerimin akademik bir faaliyete dönüşmesine imkan sağlayan, bu alanda yetişmemde büyük katkısı bulunan, araştırmanın hazırlanması, yürütülmesi ve sonuçlanması aşamalarında her zaman sabır göstererek, her konuda yardımını ve zamanını hiçbir zaman esirgemeyen çok değerli akademik danışmanım Doç. Dr. Yücel ÖKSÜZ ve eşi Asiye ÖKSÜZ'e teşekkürlerimi sunarım.

Araştırmanın başladığı andan itibaren öneri ve desteklerini esirgemeyen değerli bilim insanları, Prof. Dr. Kurtman ERSANLI'ya, Prof. Dr. Kaya Tuncer ÇAĞLAYAN'a ve Prof. Dr. Yücel GELİŞLİ'ye; araştırmam boyunca katkıları için Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği A.B.D.'nda görev yapan öğretim üyelerine; aynı şekilde Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi'nde görev yapan değerli öğretim üyelerine ve öğretim elemanı arkadaşlarıma; uygulama çalışmalarım süresince bana destek olan lisans öğrencilerime; değerli arkadaşlarım Arş. Gör. Ayça KARTAL, Arş. Gör. Melek BABA, Arş. Gör. Elif GÜVEN, Arş. Gör. Kerem COŞKUN, Öğr. Gör. Yusuf ERGEN'e; destekleri için Bayburt İl Milli Eğitim Müdürlüğü'ne; ölçek geliştirme çalışmalarım da emeği geçen tüm ilkokul, ortaokul müdürleri, müdür yardımcıları, sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler öğretmenleri ve diğer branşlardaki öğretmenlere; çalışma gruplarımda yer alan dördüncü sınıf öğrencileri ve ailelerine; araştırma sürecinde bilgi ve desteği ile katkıda bulunan dostlarıma teşekkürlerimi sunarım. Bu araştırma Ondokuz Mayıs Üniversitesi Proje Yönetim Ofisi PYO.EGF.1904.13.007 no'lu proje kapsamında finansal olarak desteklenmiştir. Desteklerinden dolayı başta Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğü olmak üzere tüm aracı ve yardımcı kuruluş ve kişilere şahsım adına teşekkür ederim.

Akademik hayatımda doktora süreci boyunca her zaman desteğini hissettiğim ve desteğini benden esirgemeyen canım eşim Bayram KANSU'ya; doktora sürecimin son aşamalarında dünyaya gelen canım kızım Elif Gökçen KANSU'ya; tüm yaşantım süresince beni yetiştiren, destekleri ve anlayışları ile daima yanımda olan canlarım anneme, babama ve kardeşlerime teşekkürlerimi sunarım.

Ceren ÇEVİK KANSU

02/03/2015

İÇİNDEKİLER

	<u>SAYFA NO</u>
Özet.....	i
Summary.....	iii
Önsöz.....	v
İçindekiler.....	vii
Tablolar Listesi.....	x
Şekiller Listesi.....	xii
Kısaltmalar.....	xiii

BÖLÜM I

GİRİŞ	1
1.1.Araştırmanın Amacı	3
1.2.Araştırmanın Önemi.....	4
1.3.Sayıtlar.....	4
1.4.Sınırlılıklar	5
1.5.Tanımlar	5

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	6
2.1.KURAMSAL ÇERÇEVE	6
2.1.1.Vatandaşlık Anlayışının Gelişimi	6
2.1.2.Sosyal Bilgiler Programları ve İnsan Hakları, Vatandaşlık ve Demokrasi Kavramları Açısından Tarihi Gelişimi.....	14
2.1.3.Etkin Vatandaşlık için Sosyal Bilgiler Öğretimi	21
2.1.3.1.Aktif Öğrenme ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Etkin Vatandaşlık Eğitimi.....	21

2.2.İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR	24
2.2.1.Türkiye’de Yapılan Çalışmalar	24
2.2.2.Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar	72

BÖLÜM III

YÖNTEM	95
3.1.Araştırmanın Yöntemi.....	95
3.2.Çalışma Alanı ve Gruplar.....	96
3.2.1.Deney ve Kontrol Gruplarının Oluşturulması	97
3.2.2.Araştırma Grubunun Demografik Özellikleri.....	98
3.3.Veriler Toplama Araçları.....	100
3.3.1.Kişisel Bilgi Formu.....	100
3.3.2.Etkin Vatandaşlık Başarı Testi.....	100
3.3.3.Etkin Vatandaşlık Ölçeği.....	105
3.3.3.1.Geçerlik.....	105
3.3.3.2.Güvenirlik.....	119
3.4.Verilerin Toplanması ve Analizi.....	120
3.5.Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman.....	121
3.6.Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinlikleri.....	121
3.6.1. Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinliklerinin Geliştirilmesi.....	123
3.7.Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinliklerine Dayalı Pilot Çalışmanın Yapılması.....	126

BÖLÜM IV

BULGULAR.....	129
----------------------	------------

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM	141
--------------------------------	-----

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER	149
--------------------------------	-----

BÖLÜM VII

KAYNAKLAR	151
------------------------	-----

EKLER

EK 1 Etik Kurul Onay Formu.....	191
EK 2 İl Milli Eğitim Müdürlüğü Pilot Uygulama Onay Formu.....	192
EK 3 İl Milli Eğitim Müdürlüğü Esas Uygulama Onay Formu.....	194
EK 4 Kişisel Bilgi Formu.....	197
EK 5 Etkin Vatandaşlık Başarı Testi.....	198
EK 6 Etkin Vatandaşlık Ölçeği.....	210
EK 7 Deney Grubu Etkinlik Örnekleri.....	211
EK 8 Özgeçmiş.....	225

TABLolar LİSTESİ

Tablo 1. Araştırmanın Deneysel Deseni.....	96
Tablo 2. Gruplara Giren Öğrencilerin Etkin Vatandaşlık Başarı Testi Notlarının Ortalama, Standart Sapma ve t-testi Değerleri.....	97
Tablo 3. Gruplara Giren Öğrencilerin Etkin Vatandaşlık Ölçeği Puanlarının Ortalama, Standart Sapma ve t-testi Değerleri.....	98
Tablo 4. Araştırma Grubunun Özellikleri.....	99
Tablo 5. Kazanımların Konu ve Ünitelerle Dağılımı.....	100
Tablo 6. Etkin Vatandaşlık Başarı Testi Belirtke Tablosu.....	102
Tablo 7. Denemelik Maddelerin Uzman Görüşleri Doğrultusunda Bilişsel Alan Basamaklarına Göre Dağılımı.....	103
Tablo 8. Nihai Başarı Testine İlişkin Madde Analizi Sonuçları.....	104
Tablo 9. Etkin Vatandaşlık Başarı Testi Analiz Sonuçları.....	105
Tablo 10. İlkokul 4. Sınıf Öğrencileri için Etkin Vatandaşlık Ölçeğine Ait Madde Toplam Test Korelasyonları ve Ölçekte Yer Alan Her Maddeye Ait Puan Dağılımının Alt ve Üst Gruplarına Ait Ortalamalar Arasındaki Farkın Manidarlığına İlişkin t Testi Sonuçları.....	109
Tablo 11. Ölçek Maddelerinin Asal Eksenlere Göre Döndürülmüş Temel Bileşenler Analizi Sonucundaki Faktör Yük Değerleri.....	113
Tablo 12. Etkin Vatandaşlık Ölçeği Maddeleri.....	114
Tablo 13. Etkin Vatandaşlık Ölçeği'ne İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları.....	117
Tablo 14. Alt Problemlere Göre Kullanılan Veri Toplama Araçları ve İstatistiksel Teknikler.....	120
Tablo 15. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön Test- Son Test Başarı Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler.....	129
Tablo 16. Kontrol Grubunun Ön Test-Son Test Başarı Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	130

Tablo 17. Deney Grubunun Ön Test-Son Test Başarı Puanlarına İlişkin Bağımlı Örneklem t Testi Sonuçları.....	130
Tablo 18. Deney ve Kontrol Gruplarının Son Test Başarı Puanlarına İlişkin Mann Whitney U Testi Sonuçları.....	131
Tablo 19. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön Test-Son Test Etkin Vatandaşlık Ölçek Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler.....	132
Tablo 20. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Etkin Vatandaşlık Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımlı Örneklem t Testi Sonuçları.....	132
Tablo 21. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Etkin Vatandaşlık Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımlı Örneklem t Testi Sonuçları.....	133
Tablo 22. Deney ve Kontrol Gruplarının Son Test Etkin Vatandaşlık Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları.....	134
Tablo 23. Deney ve Kontrol Gruplarının Son Test-Kalıcılık için Test Başarı Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler.....	135
Tablo 24. Kontrol Grubunun Son Test-Kalıcılık için Test Başarı Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	135
Tablo 25. Deney Grubunun Son Test-Kalıcılık için Test Başarı Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları.....	136
Tablo 26. Deney ve Kontrol Gruplarının Etkin Vatandaşlık Başarı Testi Kalıcılık Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları.....	137
Tablo 27. Deney ve Kontrol Gruplarının Son Test-Kalıcılık için Test Etkin Vatandaşlık Ölçek Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler.....	138
Tablo 28. Kontrol Grubunun Son Test-Kalıcılık için Test Etkin Vatandaşlık Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımlı Örneklem t Testi Sonuçları.....	138
Tablo 29. Deney Grubunun Son Test-Kalıcılık için Test Etkin Vatandaşlık Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımlı Örneklem t Testi Sonuçları.....	139
Tablo 30. Deney ve Kontrol Gruplarının Etkin Vatandaşlık Ölçeği için Kalıcılık Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem t Testi Sonuçları.	140

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Vatandaşlık Çeşitleri.....	7
Şekil 2. Hoskins ve Mascherini'ye (2009) Göre Etkin Vatandaşlığın Boyutları.....	13
Şekil 3. Ön Test-Son Test-Kalıcılık Testi Kontrol Gruplu Modelin Simgesel Görünüşü.....	96
Şekil 4. Etkin Vatandaşlık Ölçeği'nin Faktör Yapısı.....	118
Şekil 5. Araştırma Kapsamında Yapılan Çalışmalara İlişkin Akış Şeması.....	122
Şekil 6. Deney ve Kontrol Grubu Etkin Vatandaşlık Başarı Düzeyi Ön Test-Son Test-Kalıcılık Testi Ortalama Puanları Grafiği.....	137

KISALTMALAR

N	Kişi Sayısı
\bar{X}	Aritmetik Ortalama
S	Standart Sapma
r	Korelasyon Katsayısı
p	Anlamlılık Düzeyi (Farkın şans Eseri Ortaya ıkma Olasılığı)
z	z Değeri
F	F Değeri
t	t Değeri
KT	Kareler Toplamı
KO	Kareler Ortalaması
χ^2	Chi-Square
Sd - Df	Serbestlik Derecesi
RMSEA	Tahminin Ortalama Karakök Hatası
CFI	Karşılaştırma Uyum İndeksi
RMR	Standardize Edilmiş Kök Ortalamanın Karesi
GFI	Uyum İyiliği İndeksi
AGFI	Düzeltilmiş Uyum İyiliği İndeksi
NFI	Normlanmış Uyum İndeksi
RFI	Benzerlik Uyum İndeksi
IFI	Artmalı Uyum İndeksi
PGFI	Parsimony Uyum İyiliği İndeksi
PNFI	Parsimony Normalleştirilmiş Uyum İyiliği İndeksi
NNFI	Normlanmamış Uyum İndeksi

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bireyin toplumdaki beklentileri olduğu kadar toplumun da bireyden beklentileri bulunmaktadır. Bu beklentilerin karşılanması, bireyin kendini gerçekleştirmesine ne düzeyde olanak verildiğine ve aynı zamanda bireyin ne kadar içten ve isteyerek kendini geliştirmeye açık olduğuyla ilişkilidir. Bireye bu bilincin kazandırılma hissi ne kadar erken yaşta verilirse bu sayede mutlu yarınlara ve mutlu bir toplum düzeni oluşabilir. Artan sosyal problemlerin kısa vadede çözüme kavuşturulması ancak bu mutlu ve nitelikli insan gücünün yetiştirilmesi ile mümkün olabilir.

Her toplum, gelişmek, ilerlemek ve güçlü bir devlet oluşturarak, daha mutlu bireylere sahip olma çabası içerisinde. Huzurlu bir toplumun oluşturulması aynı zamanda birbirini anlayan, kabul eden yani uyumlu ilişkiler kurabilen insanlarla sağlanabilir. Ortak değerlerin paylaşımı ve geliştirilmesi çabaları uyumlu ilişkilerin kurulmasında etkilidir. Toplumlar rastlantısal etkilenmelerden uzak, sistemli ve daha organizeli kurumlar geliştirerek bu süreci yönetmeye çalışır. Eğitim kurumları olarak ifade edilen bu organizasyonlar sayesinde hem gelişme hem de bütünleşmeyi sağlayan kültürlenmeler gerçekleşir. Toplumların, gerekli bilgi, beceri ve değerlerle donatılmış insanlar yetiştirme çabalarının bir sonucu, yükselen değer olarak “vatandaşlık eğitimi” kavramını öne çıkarmıştır (Davies, Evans ve Reid, 2005; Torney-Purta ve Lopez, 2006). Toplumsal bir varlık olan insanın, içinde yaşadığı toplumda rahat, huzurlu; hak ve sorumluluklarının farkında olarak yetişmesi vatandaşlık eğitiminin amaçları arasında sayılmaktadır (Piper ve Garratt, 2004; Joslin, Pope ve Lim, 2007).

Eğitimin her kademesi önemli olmakla birlikte, ilköğretim hitap ettiği kitle bakımından ayrı bir öneme sahiptir. Kişinin temel karakter ve kişiliğinin oluştuğu ilköğretim süreci, bireye değer, tutum ve davranış kazandırma bakımından kritik bir zaman dilimidir (Bacanlı, 2002; Yamasaki, 2002; Oktay, 2007). İlkokul yıllarının bu özelliği, vatandaşlık niteliklerinin gelişiminin temellerinin atılacağı önemli bir aşama olarak kabul edilmesini sağlayabilir. İlkokul 4. Sınıflarda, duyuşsal hedefler genel olarak Sosyal Bilgiler dersi

ile gerçekleştirilmeye çalışılmaktadır (Öztürk ve Baysal, 1999). Vatandaşlık eğitiminde de Sosyal Bilgiler dersi, temel niteliğindedir. Sosyal Bilgiler, en basit tanımıyla etkin vatandaş yetiştirme programı olarak da ifade edilebilir (Ellis, 2007). Literatürde Sosyal Bilgiler'in farklı tanımlarına rastlanılmasına rağmen bu tanımlarda, Sosyal Bilgiler'in bir etkin vatandaş yetiştirme programı olduğu hemfikir olarak üzerinde durulduğu görülmektedir (Nelson, 1991; Banks ve McGee-Banks, 1998; Ross, 2001; Kabapınar, 2007; Öztürk, 2009).

Demokratik değerleri benimsemiş ve doğru kararlar alıp problem çözebilen vatandaşlar yetiştirmeyi amaçlamış olan Sosyal Bilgiler dersi, ilkokul 4. Sınıflarda ve ortaokul 5., 6. ve 7. Sınıflarda okutulmaktadır. 4. Sınıfta Sosyal Bilgiler dersini sınıf öğretmenleri vermektedir. Eğitim uygulamalarındaki son gelişmeler, demokratik bir toplum olabilmek için vatandaşlık eğitiminin sağlanması konusunda öğrencilere gerekli bilgi, beceri ve değerleri kazandırmayı gerekli kılmaktadır. Öğrencilerden topluma duyarlı bireyler olmaları istenmektedir. Bu sayede öğrenciler kanunları, eşitliği, adaleti, ayrımcılık yapmamayı, demokrasiyi de öğrenmektedirler. Demokratik vatandaşlık eğitimi farklılıklara saygıyı desteklemekte, bu şekilde yaşadığı toplumun çeşitli değerlerini kendine mal etmeyi bilerek paylaşım sağlanması hedeflenmektedir (MEB, 2012). Talep eden, etkin ve sorumlu vatandaşlar yetiştiremeyen toplumların, aynı zamanda gelişebilmede dinamizm sağlayan güçlerinden mahrum olduğu söylenebilir. Bireylerin sırf birey olmaları nedeniyle sahip oldukları haklarının bilincinde olarak yaşamayı içtenlikle istemeleri, neyi, niçin, nasıl koruyabileceklerini bilmeleri ancak etkin olarak katılacakları bir eğitimle kazanılabilir. Bu açıdan bakıldığında ağırlıklı olarak Sosyal Bilgiler dersi, ilkokul son sınıflarda bu görevi üstlenmektedir.

Bu çalışmada etkin vatandaşlık ile ilgili geliştirilen öğretim etkinlikleri 4. Sınıflarda uygulanarak, etkililiği ve bu etkinin kalıcılığı incelenmiştir. Geliştirilen "Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinlikleri" toplumsal kalkınma açısından gerekli niteliklere sahip bireyler yetiştirmede katkı sağlayacaktır. Aynı zamanda ilkokul 4. Sınıf eğitim öğretim programına eklenmesi planlanan "İnsan Hakları, Yurttaşlık ve Demokrasi" dersi için iyi bir kaynak oluşturacaktır. Etkin vatandaşlık bilincinin

gerçekleştirilmesinde ve ulaşılmak istenilen amaçların öğrencilere kazandırılmasında, öğretmenlerin dersi işleyiş şekillerinin yanında öğrencilerin derse olan bakış açıları da önem taşımaktadır.

Literatürde yapılan çalışmalar incelendiğinde ilkokul 4. Sınıflarda vatandaşlık bilinci kazandırmaya yönelik deneysel çalışan araştırmacı sayısı oldukça azdır. Yapılan çalışmalarda programların Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi'nin öğrencilere kazandırılması konusunda eksikliklerinin olduğunu göstermektedir (Aykaç ve Başar, 2005; Karaman-Kepenekçi, 2005; Merter, 2005; Öztürk ve Tuncel, 2006; Aydın, 2007; Kan, 2009; Aydeniz, 2010; Arslan, 2014; Ersoy, 2014). Bununla birlikte Türkiye İstatistik Kurumu 2014-2015 eğitim öğretim yılı verilerine göre ülkemizde yaklaşık 5 buçuk milyon ilkokul öğrencisi öğrenim görmektedir (http://www.tuik.gov.tr/PreTablo.do?alt_id=1018). Fakat okullaşma oranının bir üst kademeye geçildiğinde düşmesi toplum olarak yeterli düzeyde vatandaşlık bilinci kazanamadığımızın bir göstergesi olabilir. Aynı zamanda günden güne artan zorbalık olayları, şiddet, öğrencilerin büyüklerine saygısız davranması gibi önemli ahlaki davranış bozuklukları çevreleri tarafından dile getirilen önemli sorunlardır. Bu sosyal sorunların giderilmesine dönük alınan önlemlerin yeterli düzeyde olmadığı dikkate alınmıştır. Örneğin değerlere yönelik yapılan çalışmalar yakın geçmişimizde artmıştır buna rağmen uygulamada hala eksikliklerin yaşanması iyi bir vatandaş yetiştirmede sorunların olabileceğini ortaya koymaktadır. Tüm bu nedenlerden dolayı bu araştırmada, öğrencilerin “Etkin Vatandaşlık” bilincini yaşına özgü kazanabilmesini sağlamak amaçlanmıştır. Öğrencilere “Etkin Vatandaşlık” bilgi, beceri ve değerlerinin kazandırılmasına yönelik etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri geliştirilmiştir.

1.1. Araştırmanın Amacı

Bu araştırmanın temel amacı, “Etkin vatandaşlık eğitim programının, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeyi üzerindeki etkisi”ni belirlemektir. Bu amaç doğrultusunda aşağıdaki sorulara cevap aranmıştır:

Alt Problemler

- 1.Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık başarı puanları üzerinde anlamlı bir fark yaratmakta mıdır?
- 2.Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmakta mıdır?
- 3.Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık başarı puanları üzerinde kalıcılık açısından anlamlı bir fark yaratmakta mıdır?
- 4.Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeyleri üzerinde kalıcılık açısından anlamlı bir fark yaratmakta mıdır?

1.2. Araştırmanın Önemi

Verimli bir öğretimin gerçekleştirilebilmesi, öğretmenlerin derse yönelik ilgi, tutum vb. duyuşsal özellikleri ile yakından ilişkilidir. Sosyal Bilgiler dersinin 4. Sınıflar için ele alınan insan hakları ve vatandaşlık kazanımlarının en önemli amaçlarından biri öğrencilere etkin vatandaşlık bilinci kazandırmaktır. Bu araştırma, öğrencilerin “Etkin Vatandaşlık” bilincini, yaşına özgü kazanabilmesine ve bunun geliştirilmesine dönük yeterli önlemin alınması gereksiniminden kaynaklanmıştır. Bu gereksinim doğrultusunda öğrencilere “Etkin Vatandaşlık” bilgi, beceri ve değerlerinin kazandırılmasına dönük bir eğitim programı uygulanmış ve ilgili özelliklerin geliştirilmesi sağlanmıştır.

1.3. Sayıtlar

Bu araştırmanın sayıtları şu şekildedir.

1. Yapılan görüşmelerde katılımcıların veri toplama araçlarını, gönüllü, yansız ve gerçek görüşlerini yansıtacak şekilde cevaplandıkları kabul edilmiştir.
2. Deney ve kontrol grubundaki bireylerin, uygulanan ölçme araçlarındaki soruları içtenlikle cevapladıkları kabul edilmiştir.

1.4. Sınırlılıklar

1. Araştırma 2012-2013 eğitim öğretim yılı bahar döneminde yapılan pilot çalışma ve 2013-2014 eğitim öğretim yılı bahar döneminde yapılan esas çalışma ile sınırlıdır.
2. Araştırma Bayburt ili ilkokullarında öğrenim görmekte olan 4. Sınıf öğrencileri ile sınırlıdır.
3. Araştırmada, geliştirilen etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı ders planları ilkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi 6. ve 7. Ünite (Hep Birlikte, İnsanlar ve Yönetim) ile sınırlıdır.
4. Deney ve kontrol gruplarının eşleştirilmesi, gruplardaki öğrencilerin Etkin Vatandaşlık Ölçeği ve Etkin Vatandaşlık Başarı Testi'nden aldıkları puanlara göre yapılmıştır.

1.5. Tanımlar

Bu araştırmada kullanılan temel kavramlar şu şekildedir:

Etkin Vatandaşlık: Sivil toplumda, cemiyet ve/veya politik yaşam içerisinde, karşılıklı saygı, demokrasi ve insan haklarına uygunluk çerçevesi içerisinde şiddete başvurmadan karakterize edilmiş vatandaş adaylığıdır (Hoskins, 2006).

Etkin Vatandaşlık Eğitim Programı: Sosyal Bilgiler dersi “Hep Birlikte” ve “İnsanlar ve Yönetim” ünitelerindeki kazanımlara dayalı aktif öğrenme etkinlikleri ile zenginleştirilmiş etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı hazırlanan ders planlarıdır.

BÖLÜM II

KURAMSAL ÇERÇEVE VE İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

Bu bölümde araştırma çerçevesinde, kuramsal çerçeve ve vatandaşlık eğitimi ve etkin vatandaşlık ile ilgili olarak Türkiye’de ve yurt dışında yapılan araştırmalar incelenmiştir.

2.1. KURAMSAL ÇERÇEVE

2.1.1. Vatandaşlık Anlayışının Gelişimi

Toplumsal değişimin yaşanması ile birlikte bireylerin sadece buldukları ortama kolay uyum sağlaması yeterli değildir. Bireylerin buldukları ortamı sorgulaması, ortamdaki değişimi anlaması ve aynı zamanda geliştirebilmesi istenmektedir. Oluşum süreçlerinin toplumsal açıdan önemli olması sosyal bilimlerde de araştırılması gereken bir konu olarak değerlendirilebilir. Vatandaşlık kavramı geçmişten günümüze kadar Türkiye ve yurtdışı literatüründe farklı sözcüklerle, farklı anlamlarda kullanılmaktadır.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde yurttaşlık kavramı “Yurttaş olma, bir yurttta doğup büyüme veya yaşamış olma durumu, vatandaşlık” olarak tanımlanırken, vatandaşlık kavramı ise anayasaya atıfta bulunularak “Türk Devletine vatandaşlık bağı ile bağlı olan herkes Türk’tür” şeklinde belirtilerek (Türkçe Sözlük, 2011) iki kavram farklı anlamlarda kullanılmıştır.

İngilizce sözlükteki (Oxford Dictionary, 2013), vatandaşlık kavramının yaygın anlamı “Belirli bir ülkenin vatandaşı olma durumu veya konumu”; etkin vatandaşlık için ise “Active citizen, A person who actively takes responsibility and initiative in areas of public concern such as crime prevention and the local community (Etkin vatandaşlık: Suçu önleme ve yerel topluluk olarak toplumu ilgilendiren alanlarda aktif olarak sorumluluk ve inisiyatif alan bir kişi)” şeklinde belirtilmektedir.

Türk Dil Kurumu sözlüğünde etkin kavramı “hareketli, işleyen, faal, aktif, dinamik” anlamına gelirken (Türkçe Sözlük, 2011). İngilizce sözlükteki karşılığı ise “belirli bir işi aktif bir şekilde takip etme durumu” dur (Oxford Dictionary, 2013). İngilizce sözlük anlamlarına bakıldığında, etkin “effective veya active” kelimesiyle ifade edilmektedir. Türkiye’de “devlet veya kurumların geleceklerini belirlenmesinde, yönetiminde olmasa bile rol oynayan, devlete ve topluma olan sorumluluklarının bilincinde olan birey” anlamında da kullanılmaktadır. İngilizcede etkin kavramının karşılığı “active” olup, “belli bir açıdan insanlar ya da nesnelere arasındaki etkili olma durumu” anlamına gelmektedir. Literatürde “etkin” kavramı bireysel katılımı belirtmek için kullanılmaktadır.

Vatandaşlık kavramı, yasal ve siyasal durum, toplumsal yaşama katılım ve eğitimsel etkinlik açısından olmak üzere üç farklı açıdan açıklanmaktadır (DfES, 2004, 2).

Şekil 1. Vatandaşlık Çeşitleri

Yasal ve siyasal durum açısından vatandaşlık; yasalarda oy verme, vergi verme gibi tanımlanan belirli hak ve sorumlulukları içerir. Bu açıdan Patrick (1999), vatandaşlığı, birey ve içinde yaşadığı demokratik toplum arasındaki yasal ve sosyal ilişki olarak tanımlamaktadır.

Toplumsal yaşama katılım açısından vatandaşlık, yalnızca yasalarda yer alan hak ve sorumlulukları değil, aynı zamanda toplumun beklentilerini karşılayacak sosyal ve ahlaki davranış biçimlerini de içerir. Bu açıdan Üstel’e (1999, 13) göre vatandaşlık,

devlet modeli içinde yer bulan hukuksal ve siyasal içeriğinden sıyrılmış, farklı aidiyet, konum ve duyarlık biçimlerini de içine alan kamusal bir kavramdır.

Eğitimsel etkinlik açısından vatandaşlık, vatandaşlık eğitimi ya da vatandaşlık için eğitim olarak bilinir. Bu açıdan Sunal ve Hass'a (2002, 194-195) göre vatandaşlık, bireylerin yer aldıkları gruplar içerisinde etkileşerek öğrendikleri ve uyguladıkları bir süreçtir.

Siyasal anlamda vatandaşlık kavramı “şehir devletlerinin bir üyesi olma ile ilişkilendirilmiş ve bir şehirde ikamet etmekte olan kişi” anlamında ilk olarak Antik Yunan'da ortaya çıkmıştır (Smith, 2002; Gündüz ve Gündüz, 2007; McCowan, 2009). Ancak ilerleyen süreçte genişleyerek ve derinleşerek değişmiş (Ünsal, 1998; Leighton, 2004), çeşitli rejimlerde farklı biçim ve içeriklerde ele alınarak, farklı devlet-yurttaş ilişkileri içerisinde tanımlanmıştır (Gündüz ve Gündüz, 2007). Çağdaş anlamda vatandaş kavramı, dünyanın ilk ulus-devleti olan İngiltere'nin geliştirdiği ilkelere, “cumhuriyet” boyutunu ekleyen Amerikan ve Fransız devrimleriyle ortaya çıkmıştır (Ünsal, 1998; Leighton, 2004). Bireyi ulus devlete bağlayan bir ilişki (Erol, 1997), bir devlete ya da siyasal yapıya üyelik (McCowan, 2009) anlamlarına gelen vatandaşlık anlayışında vatandaş, bir devletin egemenliğindeki topraklar üzerinde yaşayan siyasal toplumun herkes için aynı olan yükümlülükleri paylaşan üyesini simgelemektedir (Ünsal, 1998). Başka bir ifadeyle vatandaşlık, devlet ya da benzer bir politik toplumun üyesi olma anlamında kullanılmaktadır. Dolayısıyla geleneksel vatandaşlık anlayışı genellikle devlet ve bireyler arasındaki karşılıklı hak ve sorumlulukları biçimlendiren kurum ve uygulamaları ifade etmekte (Kurtz, 2005; Hayward, 2006); vatandaşlık eğitimi ise bu öğeler içinde etkin rol alabilen vatandaşlar yetiştirmeyi öngörmektedir.

Bugünkü vatandaşlık anlayışı büyük ölçüde Fransız Devrimi'nin teori ve pratiğine dayalı olarak şekillenmiştir (Şit, 2008). Fransız Devrimi ile başlayan süreçte vatandaşlık siyasal ve sosyal haklarla donatılmış ve ulus devletin ulus boyutu vatandaşlık ile özdeşleştirilmiştir (Gündüz ve Gündüz, 2007). Dolayısıyla Yunan site devletleriyle başlayan vatandaşlık tarihi daha çok katılıma dayalı, ahlaki, ayrımcı, etkin ve

komüniteryen bir vatandaşlık anlayışını yansıtırken, Fransız devriminden günümüze kadar olan süreçte ise evrensel bir vatandaşlık anlayışı ortaya çıkmıştır (Erol, 1997).

Ancak 21. Yüzyılda vatandaşlığın sadece bir üyelik durumu ile açıklanmasının yeterli olmadığı görülmüştür. Bu nedenle günümüzde vatandaşlık tanımlarının daha etkin bir uygulama alanını kapsayacak biçimde yapılması gerekmektedir. Çünkü değişimin baş döndürücü hızı, günümüz toplumlarında vatandaşların toplumsal yaşama nasıl katılacakları ve bu toplumsal katılımın yapısına ilişkin olarak ciddi sorunlar oluşturmaktadır (Nelson ve Kerr, 2005). Nitekim Dean ve Melrose'a (1999) göre de vatandaşlığa yönelik yaygın politik anlayışlar aslında karmaşık, çok yönlü ve çoğunlukla çelişkilidir (Akt. Dean, 2001). Çünkü günümüzde, ulus-devletlerin egemenlik anlayışları ekonomik, politik, askeri, küresel ya da uluslararası çevresel etmenlerden etkilenmektedir (Halstead ve Pike, 2006). Özellikle kapitalizmle doğrudan ilişkili modern devletlerin yapısında anahtar bir role sahip olan vatandaşlık, kapitalizm ve modern devletin yapısındaki değişime bağlı olarak ortaya çıkan sanayi sonrası toplumların devlet-vatandaş ilişkisini açıklamakta yetersiz kalmıştır (Gündüz ve Gündüz, 2007) ve vatandaşlık kavramı ulus devlet döneminden daha farklı tanımlanmaya başlanmıştır.

Bu gelişmeler içerisinde özellikle küreselleşme tüm toplumsal yaşamı derinden etkilediği gibi vatandaşlık anlayışı ve uygulamasını da değiştirmiş ve vatandaşlığın doğasını şekillendirerek farklı biçimler almasına neden olmuştur (Borja, 2000; Gündüz ve Gündüz, 2007). Küreselleşme düşüncesi ile birlikte vatandaşlıkla ilgili hak ve sorumluluklar bir devletin sınırlarının ötesine geçmiştir. Bunun nedenleri arasında küresel terörizm, uluslararası suçlar, geniş ölçekli yoksulluk, göç, çevresel sorunlar, nükleer enerjiye dayalı ürünler gibi etmenlerin dünya açısından sorun olarak değerlendirilmesi bulunmaktadır. Çünkü bu sorunların çözümünün hiçbir ülke tarafından tek başına gerçekleştirilemeyeceği ve bu sorunların bütün ülkeleri bir şekilde etkilediği bilinmektedir. Bu durum ise, küresel bir yönetim sisteminin geliştirilmesini gerekli kılmaktadır (Faulks, 2006).

Yirmibirinci yüzyılda vatandaşlık anlayışının tekrar güçlenmesi, bu anlayışın alanyazında da yaygın olarak tekrar ele alınmasını sağlamıştır (Heater, 1999; Kymlicka, 2002'den aktaran Bell, 2005). Bu yenilenen ilginin etkisi sonucu uzun bir vatandaşlık kavramı listesi oluşturulmuş ve modern bir vatandaşlık anlayışı gelişmiştir. Örneğin çeşitli araştırmacılar tarafından, politik vatandaşlık (Heater, 2002; Janoski ve Gran, 2002; Geobers v.d., 2013), ekonomik vatandaşlık (Woodiwis, 2002; Lewis, 2003; DeJaeghere 2013), sosyal vatandaşlık (Roche, 2002; Davy, Davy ve Leisering, 2013; Haigh, Murcia ve Norris, 2014), liberal vatandaşlık (Schuck, 2002; Gibney 2013), cumhuriyetçi vatandaşlık (Dagger, 2002), demokratik vatandaşlık (Enslin, 2000; Osler ve Starkey, 2006; Fisher 2014), kültürel vatandaşlık (UNESCO, 1997; Miller, 2002; Stevenson, 2003; Reijerse v.d., 2013), çok kültürlü vatandaşlık (Joppke, 2002; Patton 2014; Sleeter 2014), çok kültürlü eleştirel vatandaşlık (Parker 1996, 2003; Marri 2003, 2005, 2008; Banks 2004; Dilworth 2004; Banks ve Nguyen 2008; Mathews ve Dilworth 2008; Castro 2014), kozmopolitan vatandaşlık (Linklater, 1998; 2002; Smith, 2007), dijital vatandaşlık (İşman ve Güngören, 2013; Blevins, LeCompte ve Wells, 2014; Couldry v.d., 2014; Risinger, 2014) gibi yeni vatandaşlık anlayışları tanımlanmaktadır.

Vatandaşlık kavramının niteliğine yönelik yapılan değerlendirmelerin, yabancı literatürden Türkçe'ye çevrilirken aktif vatandaşlık (Sarıpek, 2006; Kurt, 2007; Doğanay, 2009; Doğanay ve Sarı, 2009; Şahbudak ve Ayan, 2011; Uğurlu, 2011; Acun, Demir ve Göz, 2010; Kara, Topkaya ve Şimşek, 2012; Mahruki, 2012; MEB, 2013), etkili vatandaşlık (Gözütok, 1998; Düzgün, 2005; Ersoy, 2006; Ersoy, 2007; Safran, 2008; Yıldırım, 2009; Sağlam, 2011) etkin vatandaşlık (Barth ve Demirtaş, 1997; Gelen, 2002; Deveci, 2005; Doğanay, Çuhadar ve Sarı, 2007; Doğanay, 2008; Tezgel, 2008; MEB, 2009; Tay, 2011) gibi farklı kavramlarla ifadelendirildiği görülmektedir. Bu araştırmada ise literatür incelenmesi ve Eğitim Bilimleri, Türk Dili, Yabancı Dil uzmanları ile tartışılarak bir sonuca varılmıştır. Yapılan değerlendirmeler sonucunda; aktif vatandaş, çevresindeki yaşananlara müdahale edebilen; etkin vatandaş ise sadece çevresindeki olaylara müdahale etmekle kalmayıp, aynı zamanda bu müdahaleden sonuç alabilen ve etkili olabilen olarak kabul edilmektedir. Çalışmamızda bu yüzden etkin vatandaşlık kavramının kullanılması tercih edilmiştir. Ayrıca aktif kelimesi

Fransızca kökenli bir sözcüktür; etkin kelimesi ise Türkçe kökenli bir sözcüktür (Türkçe Sözlük, 2011). Türkiye Türkçesi Grameri açısından bakıldığında eklendiği fiilin son ses durumuna göre –gan / - kan biçimlerine giren ek, genellikle fiil kök ve gövdelerinden “alışkanlık” sıfatları türeten işlek bir ektir. Bu ekten etken “aktif”, edilgen “meçhul” gibi yeni kelime ve terimler de yapılmıştır (Korkmaz, 2007). Bu nedenle Türkçe dilbilgisi kuralları dikkate alındığında da “Etkin” kavramının kullanımının doğru olacağı düşünülmüştür.

Hoskins’e göre etkin vatandaşlık, “sivil toplumda, cemiyet ve/veya politik yaşam içerisinde, karşılıklı saygı, demokrasi ve insan haklarına uygunluk çerçevesi içerisinde şiddete başvurmadan karakterize edilmiş vatandaş adaylığı”dır (Hoskins, 2006). Bu anlayışa göre etkin vatandaşlık, demokratik toplumun oluşturulması ve yeniden düzenlenmesinde, demokratik bir toplumdaki tüm bireyler veya gruplarda, genel doğrulara sahip olma bağlılığını onaylamaktadır. Hoskins (2006), etkin vatandaşlık modelini 4 boyutta incelemiştir: 1-Arka plan değişkenleri (Bağlam): kişisel, sosyo-değişkenler, eğitim düzeyi, yaşanılan yer, 2-Öğrenme deneyimleri (Etkin Vatandaşlığın Öğrenilmesi): formal eğitim, örgün ve yaygın eğitim, informal eğitim, 3-Bireysel Çıktılar (Vatandaş Yeterlilikleri): bilişsel açıdan bilgi ve beceri, duyuşsal açıdan tutumlar, değerler ve istendik davranışlar, 4-Sosyal Çıktılar (Etkin Vatandaşlık): Katılım açısından temsili demokrasi, protesto ve sosyal değişim, toplum yaşamı, katılım ile ilgili değerler açısından demokrasi, insan hakları, kültürlerarası anlayıştır. Etkin vatandaş, haklar ve sorumluluklar arasındaki dengeyi sağlayabilir (Tufan, 2009). Etkin vatandaşlık formal, informal, politik, kültürel, kişilerarası etkileşim ve yardımseverlik faaliyetlerini kapsamaktadır (The Taskforce on Active Citizenship, 2007). Etkin vatandaşlık kavramı bireylerin eylemlerinin uygulama alanına vurgu yapmakta, vatandaşlık kavramının önüne eklenen etkin (active) kavramı ile vatandaş katılımı vurgulanmaktadır (Hoskins ve Mascherini, 2009).

Heater’a (1990) göre etkin vatandaşlık kimlik boyutu, yasal boyut, siyasal boyut, sosyal boyut ve değer boyutu olmak üzere 5 boyutu içerir.

Kimlik Boyutu: Bireyin başkaları ya da kendisi tarafından algılanma biçimidir. Bireyler kendilerini yasal olarak ulusçuluk anlayışına göre belirli bir gruba ait hissederler. Bu durum kimlik duygusunu oluşturur.

Yasal Boyut: Bu boyut, bireylerin yasalarda yer alan yanılmanmış hak ve sorumluluklarına işaret eder. Her ülke yasalarıyla vatandaşlarına belirli hak ve sorumluluklar tanır.

Siyasal Boyut: Bu boyut, bireylerin seçme ve seçilme gibi siyasal süreçlere katılımıyla ilgilidir.

Sosyal Boyut: Bu boyut, bireylerin sağlık, eğitim ve diğer konularda yaşam standartlarının kabul edilebilir ölçüde olmasına yöneliktir.

Değer Boyutu: Bu boyut, bireysel ve grup içinde gönüllü olarak yer almalarını içeren kişilik özelliklerine yöneliktir.

Hoskins ve Mascherini'ye (2009) göre ise etkin vatandaşlığın 4 boyutu bulunmaktadır: Sosyal değişim ve karşı çıkma, toplum yaşamı, temsili demokrasi ve demokratik değerler.

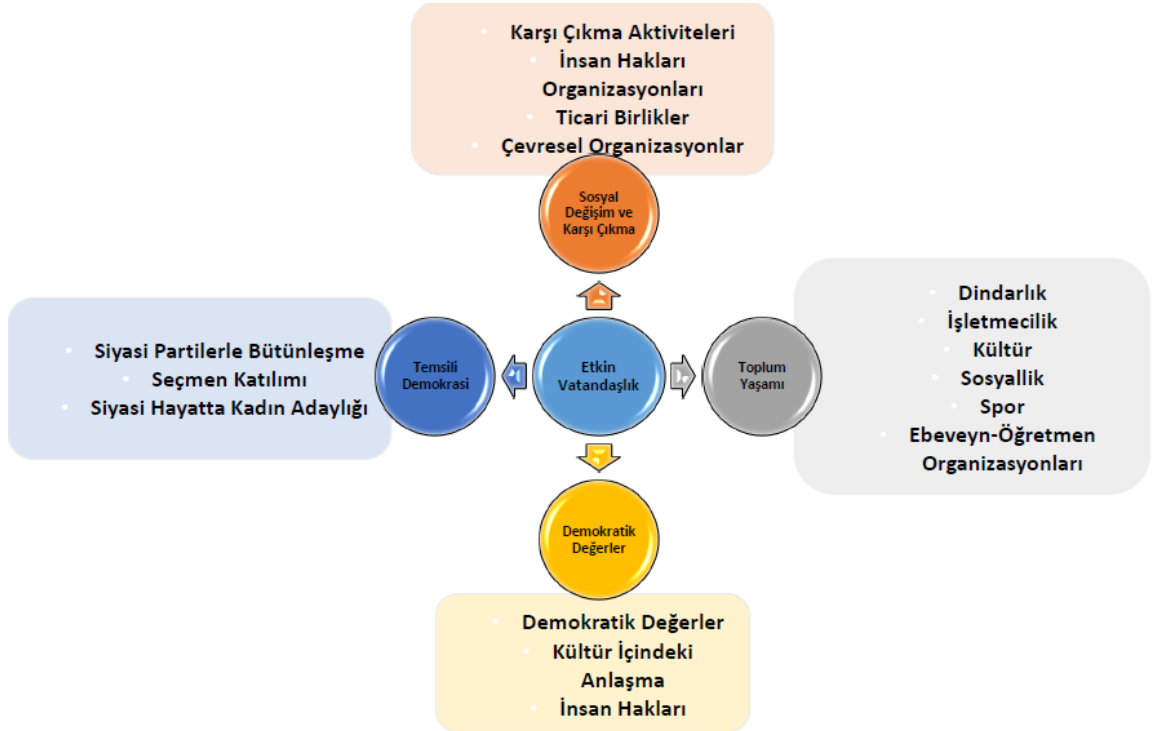
Sosyal Değişim ve Karşı Çıkma: Karşı Çıkma (İtiraz) Aktiviteleri: Dilekçe hazırlama, yasal bir gösteride görev alma, ürünlerin boykot edilmesi, etik (ahlak) ihlali ve bir politikacı ile irtibat kurmak; İnsan Hakları Organizasyonları: Üyelik, adaylık aktiviteleri, para bağışında bulunmak, gönüllü çalışma; Ticari Birlikler: Üyelik, adaylık aktiviteleri, para bağışında bulunmak, gönüllü çalışma; Çevresel Organizasyonlar: Üyelik, adaylık aktiviteleri, para bağışında bulunmak, gönüllü çalışma şeklindedir.

Toplum Yaşamı: Dindarlık: Üyelik, adaylık aktiviteleri, para bağışında bulunmak, gönüllü çalışma; İşletmecilik: Üyelik, adaylık aktiviteleri, para bağışında bulunmak, gönüllü çalışma; Kültür: Üyelik, adaylık aktiviteleri, para bağışında bulunmak, gönüllü

çalışma; Sosyallik: Üyelik, adaylık aktiviteleri, para bağışında bulunmak, gönüllü çalışma; Spor: Üyelik, adaylık aktiviteleri, para bağışında bulunmak, gönüllü çalışma; Ebeveyn-Öğretmen Organizasyonları: Üyelik, adaylık aktiviteleri, para bağışında bulunmak, gönüllü çalışma; Organize Edilmemiş Yardım şeklinde sınıflandırılmıştır.

Temsili Demokrasi: Siyasi Partilerle Bütünleşme: Siyasi partiler için üyelik, adaylık aktiviteleri, para bağışında bulunmak; Seçmen Katılımı: Ulusal ve Avrupa seçimlerinde oy kullanmak; Siyasi Hayatta Kadın Adaylığı: Ulusal parlamentolarda kadının yüzde oranı şeklindedir.

Demokratik Değerler: Demokrasi: Vatandaşlık uygulamalarına dönük ilişkilerdeki değerler; Kültür İçindeki Anlaşma: Göç; İnsan Hakları: Göçmen hakları ve kurallarını içerir.

Şekil 2. Hoskins ve Mascherini'ye (2009) Göre Etkin Vatandaşlığın Boyutları

Etkin vatandaşlığın ne olduğu konusunda genel kabul gören tek bir tanım bulunmamakla birlikte "vatandaşların katılımı" vurgusunun çalışmaların hepsinde olduğu anlaşılmaktadır. Bundan dolayı etkin vatandaşlık, vatandaşların üyesi oldukları

toplumdaki problemleri tanımlamada ve bu problemlerle baş etmede ve aynı zamanda yaşam kalitelerini yükseltmede aktif biçimde yer almalarını sağlayan imkânlarla sahip olmaları şeklinde tanımlanabilir (Kara, Topkaya ve Şimşek, 2012).

Bireyler sorumlu ve etkin bir vatandaş olabilmek için gerekli olan bilgi, beceri ve değerlere tam olarak sahip olamadığı durumlarda insanlığın gelişimi bakımından dezavantajlı bir durumdan söz edilebilir. Bu nedenle etkin vatandaş olmaya yönelik daha somut ve güçlü önlemlerin alınmasında, bireysel anlayışı güçlendiren bir etkin vatandaşlık eğitim uygulamasının geliştirilmesinin yararlı olacağı düşünülmektedir. Bu program bireysel olarak iyi bir vatandaşta bulunması gereken niteliklerin yanı sıra, bunları uygulama bir başka deyişle hayata geçirme açısından da somut ve iyi örneklerle şekillendirebilir. Küçük yaşlarda etkin vatandaşlık bilincinin yerleşmesi ve Türk kimliği ile bağdaştırılması açısından gündeme getirilmesine çalışılacaktır.

2.1.2. Sosyal Bilgiler Programlarının İnsan Hakları, Vatandaşlık ve Demokrasi Kavramları Açısından Tarihsel Gelişimi

Geçmişten günümüze Sosyal Bilgiler Öğretim Programları ve bu programların İnsan Hakları, Vatandaşlık ve Demokrasi kavramlarına öğretim programının öğeleri açısından ne kadar yer verdiği incelenerek, tarihsel sırayla aşağıda verilmiştir.

1329 (1913) tarihli Mekatib-i İbtidaiyye Ders Müfredatı: Bu programda eğitim amaçlarına yer verilmemiştir. Bunun yanında programa göre verilmesi gereken Musahabat-i Ahlakiye yani Ahlaki Konuşup Görüşme dersleri, muhtevada arkadaşlara, yakın çevresine, büyüklere karşı görevler; doğaya, çiçeklere, hayvanlara karşı nasıl davranışlar sergilenmesi gerektiği; görgü kuralları vb. yer almaktadır. Bu amaçla birtakım ahlaki manzume ve efsanelere de yer verilmiştir (Mekatib-i İbtidaiye Ders Müfredatı, 1329a, 1329b).

1338 (1922) tarihli ilk, orta tedrisat mektepleri müfredat programı: Bu programda yer alan Malumat-i Medeniye yani Medeni Bilgiler dersinde aile, millet, vatan, hükümet

kavramları, bunlara karşı görevler, hükümetin bireylere yönelik görevleri, askerlik ve bazı idari bilgiler yer almaktadır (İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı, 1338).

1340 (1924) tarihli ilk mekteplerin müfredat programı: Bu dönemde ilk üç sınıfa verilen Musabakat-i Ahlakiye dersi ve 4. ve 5. Sınıflara verilen Malumat-i Vataniye dersleri, demokrasi ve insan haklarına ilişkin içeriklere sahiptir. İlk üç sınıfa verilen dersin içeriği, ahlak kurallarını çocukların vicdanında yaşatacak sohbetler şeklinde belirtilmiştir. Son 2 sınıfa verilecek olan dersin içeriğinde ise vatandaş-toplum ilişkisi, çalışma, hak ve görevlerimiz, belediyelerin görevleri, itfaiye teşkilatı, sokaklar ve caddeler ile bunların korunmasına ilişkin bilgiler, mesire yerleri, fakirlere ve muhtaçlara yardım, halkın yararına olan müesseseler ile polis teşkilatına ilişkin bilgiler yer almaktadır (Maarif Vekaleti, 1924).

1926 tarihli ilk mekteplerin müfredat programı: İnsan hakları ve demokrasi kavramlarına ilişkin içerikler Yurt Bilgisi dersinde yer almaktadır. Bu dersin amacı Türkiye'yi bir iş ve aile yurdu olmak üzere mütalaa etmek olarak belirtilmiştir. Ayrıca bu programda ilkokulun amacının iyi vatandaş yetiştirmek olduğu da belirtilmiştir. Daha önceki programlarda hiçbir yerde adı geçmeyen demokrasi kavramı, burada da belirtilmemiştir. Yurt bilgisi dersi için belirlenen hedeflere göz atıldığında tamamen disiplin dışı bir ders olduğu ortaya çıkmaktadır. Çünkü cumhuriyet idaresinin istediği tek tip vatandaş yetiştirme düşüncesi ancak bu şekilde olabilecektir. Yurt bilgisi dersinde yakın çevre ve yakın zaman ilkelerine verilen önem de vurgulanmıştır. Bu derste ayrıca içerikler daha çok yönetim ve idare işlerine yönelik konulardan oluşmuştur. İnsan hakları ve demokrasi kavramları ile ilgili konuların ise adı bile geçmemiştir (Maarif Vekaleti, 1926).

1936 tarihli ilkokul programı: Bu programda eğitim -öğretim ilkelerine ayrıca yer verilmiştir. Bu programdaki yurt bilgisi dersinin hedefleri özetle Türk milliyetçiliği, cumhuriyet rejimi, inkılaplar ve önemi, Türkiye'de devlet teşkilatı, askerlik ve önemi, kanunlar, görevler ve haklar ile vatan ve millet sevgisinin önemi olarak belirtilebilir. Bu

derste konuların somut örneklerden yararlanılarak verilmesi, her öğrencinin seviyesine uygun olarak verilmesi ilkelerine, cumhuriyet rejim ve inkılaplarının öğrencilere kavratılması gereği ve bunun yollarının anlatılması gibi direktiflere yer verilmiştir (Kültür Bakanlığı, 1936).

1948 tarihli ilkokul programı: Şehir ve köy ilkokulları arasındaki farklılıkları en aza indirdiğinden ve milli eğitimin amaçlarına da ayrıntılı bir şekilde yer verdiği için dolayı insan hakları ve demokrasi düşüncesinin gelişmesine büyük katkı sağlamıştır. Bu programda Yurttaşlık Bilgisi dersine ait toplumsal hayat, aile ve okulda hayat, köylerde hayat, şehir ve kasabalarda hayat, yurdumuzun idaresi ve Türkiye devleti, hükümet ne işler görür, devlet ve yurttaşlar arasındaki ilişki, Türkiye’de idare bölümü, yurdumuzda sosyal işler ve hükümet teşkilatına yardımcı kurumlar, halkın aydınlatılmasına hizmet eden kurumlar ve vasıtalar, demokrasi gibi konu başlıkları altında birçok içeriğe verilmiştir (MEB, 1948). Demokrasi başlığı altında şu maddelere yer verilmiştir:

- Topluluk halinde yaşayan insanlar birbirlerinin haklarına saygı gösterirler.
- Topluluk halinde yaşayan insanlar birbirlerinin düşüncelerine, görüşlerine saygı gösterirler.
- Topluluk halinde yaşayan insanlar aralarında işbölümü ve elbirliği yaparlar.
- Topluluk halinde yaşayan insanlar kendilerini idare edecek olanları kendileri seçerler.
- Yurdun iyiliği ve ilerlemesi için aynı düşünce ve görüşleri taşıyan insanlar bir araya gelerek siyasi partiler kurarlar.
- Devlet işlerinin kontrol ve denetimi bakımından partilerin görevleri.

1962 tarihli ilkokul programı taslağı: Bu programda daha önceki “Yurttaşlık Bilgisi” dersinin yerine “Toplum ve Ülke İncelemeleri” dersi getirilmiştir. Dersin konuları üniteler şeklinde, çocuk psikolojisi, çocuklar için milli ve hayati önem taşıyan konular dikkate alınarak düzenlenmiştir. Her ünite kendi içinde yer alan konular ve diğer ünitelerde yer alan konularla ilişkilendirilerek ve kaynaştırılarak tarih, coğrafya ve yurttaşlık bilgisi konularıyla zenginleştirilmiştir. Ayrıca disiplinler arası bir ders haline

gelmiştir. Bu programın içeriği 1936 ve 1948 tarihli ilkokul programlarıyla aynı doğrultuda hazırlanmıştır (MEB, 1962).

1968 tarihli ilkokul programı: Daha önceki programda “Toplum ve Ülke İncelemeleri” adı altında toplanan derslere Sosyal Bilgiler adı verilmiştir. Bu program, yurttaşlık görevleri ve sorumlulukları, toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri, çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yeteneklerini geliştirme ile ekonomik yasama fikrini ve yeteneklerini geliştirme ana başlıkları altında toplanan hedefleri kendisine amaç edinmiştir (MEB, 1968).

1998 tarihli ilköğretim okulu Sosyal Bilgiler dersi öğretim programı: Sekiz yıllık ilköğretim bütünlüğüne yönelik hazırlanmış ilk programdır. Programın çok yeni olması sebebiyle içeriğinde birçok eksikliğin olduğu gözlemlenmektedir. Sosyal Bilgiler dersinde vatandaşlık görevleri ve sorumlulukları, toplumda insanların birbirleriyle olan ilişkileri, çevreyi, yurdu ve dünyayı tanıma yetenekleri ile ekonomik yaşama fikrini geliştirme ana başlıkları altında genel amaçlara ulaşılması hedeflenmiştir (MEB, 1998; Sönmez, 1998). Programda insan hakları ve demokrasiye ilişkin olabilecek üniteler şunlardır:

- Aile, okul ve toplum hayatı
- Yakın çevremiz
- Vatan ve millet
- Cumhuriyete nasıl kavuştuk
- Demokratik hayat
- Avrupa’da yenilikler

Bu programda demokrasi eğitiminin nasıl gerçekleştirileceği belirtilmiştir. Aynı zamanda yurttan sulh cihanda sulh ilkesine önem verilmesi gerektiğinin üzerinde durulmuştur. 1998 tarihli Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi öğretim programı her sınıfa ait amaç ve hedeflere ayrı ayrı yer veren ilk program olma özelliğini taşımaktadır. Bu dersin içeriklerinde şunlar vardır:

- İnsan olma bilincini kazanabilme
- İnsan haklarının etik boyutunu tanıyabilme
- Vatandaş olma bilincini kazanabilme
- Vatandaşlık hak ve sorumluluklarını tanıyabilme
- İnsan haklarının korunmasında kişinin rolünü kavrayabilme
- Demokratik devletin vatandaşlarına karşı görev ve sorumluluklarının farkında oluş
- Devlete karşı görev ve sorumluluklarına uygun davranabilme
- Kişi hak ve özgürlüklerinin ancak demokratik devlet yapısında kullanılabileceğini, demokratik devlet yapısının da kişi hak ve özgürlüklerinin yerleşmesi ile güçlenebileceğini kavrayabilme
- Vatandaş olarak temel hak ve özgürlüklerin farkında oluş
- Temel hak ve özgürlükleri kullanmaya istekli oluş
- İnsan haklarının bütün insanlar için ayırım gözetilmeden, doğuştan gelen, vazgeçilmez, devredilmez ve dokunulmaz haklar olduğunu kavrayabilme
- İnsan haklarının korunmasının gereğini kavrayabilme
- Atatürk ilke ve inkılaplarının insan haklarıyla ilişkisini kavrayabilme
- Atatürk'ün insan haklarına verdiği önemi kavrayabilme
- Yurtta sulh cihanda sulh ilkesinin insanlık için taşıdığı önemi takdir ediş

İlköğretim Okulu Programları

- 16.08.1997 tarihinde kabul edilen 4306 sayılı kanun ile yıllardır sözü edilen ve kısmen uygulanan sekiz yıllık ilköğretim yasallaşmış ve bu uygulamanın tüm öğrencileri kapsamayı kararı verilmiştir (Tertemiz, 1999). İlköğretimin sekiz yıla çıkarılması program geliştirme çalışmalarını da etkilemiştir. 1990'lı yıllarda hazırlanan programlar hep ilköğretim bütünlüğüne yönelik hazırlanmış programlardır.
- Nisan 1998 tarih ve 2487 sayılı Tebliğler Dergisi'nde yayımlanan "Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı" , ilköğretim bütünlüğüne dayalı olarak

hazırlanmış ilk Sosyal Bilgiler dersi programı olup, ilköğretim okulu 4 –7. Sınıfları kapsamaktadır.

MEB tarafından 2000 yılında basılan, İlköğretim Okulu Ders Programları;

- Sosyal Bilgiler (6–7)
- İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük (8)
- “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi (7 –8)” isimli eserin içinde, başlığında da belirtildiği gibi üç Sosyal Bilgiler dersinin programı yer almaktadır. Bu ders programları incelendiğinde;
- Sekizinci sınıflarda okutulan “Türkiye Cumhuriyeti İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük” dersi programının Temmuz 1996 tarih ve 2457 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayımlandığı, 1995 tarihli “Ortaokul Programı”nda yer alan aynı ders programıyla hemen hemen aynı olduğu görülmektedir. Aradaki farklılıklar program içerikleri incelenirken ayrıntılı olarak ele alınmıştır.
- 7 ve 8. Sınıflarda okutulan “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi” dersi programının ise Haziran 1998 tarih ve 2490 sayılı Tebliğler Dergisi’nde yayımlandığı, 1995 tarihli Ortaokul Programında yer alan “Vatandaşlık Bilgileri Programı”ndan tamamen farklı ve yeni bir program olduğu görülmektedir.

Günümüz İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı

Sosyal Bilgiler insanları ve yaşamları konu almaktadır. Hem kendimizi hem de diğerlerini daha iyi anlamamıza yardımcı olur. Sosyal Bilgiler disiplinler arası ve çok disiplinli bir alandır. Ayrıca, Sosyal Bilgileri diğer derslerden ayıran en önemli özelliğinden biri, vatandaşlık yeterliklerini kazandırmaktır (Öztürk ve Dilek, 2005).

2005 yılında Milli Eğitim Bakanlığı, eğitim felsefesinde köklü bir değişik yapacağını belirtip yeni bir program oluşturmuştur. Bu tarihe kadar Sosyal Bilgiler eğitimi esaslılık ve daimicilik ilkelerine göre öğrencilere aktarılırken, bu tarihten itibaren ilerlemecilik ve yeniden kurmacılık felsefesine dayanarak yapılandırmacı eğitim modeli benimsenmiştir (Safran, 2008: 14). Bu değişimden sonra okullarda verilen eğitimde öğretmen yol gösterici, rehber pozisyonuna getirilmeye çalışılmıştır. Sosyal Bilgiler

ders kitabıyla birlikte öğrencilere program konularıyla ilintili çalışma kitapları da dağıtılmaya başlanmıştır. Yeni programın dünyada yaşanan tüm değişimlere, Avrupa Birliği normlarına, mevcut programların incelenerek analiz sonuçları doğrultusunda belirlenen diğer ihtiyaçlara cevap vereceği Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı tarafından belirtilmektedir.

İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın genel amacı, demokratik ilkeleri benimseyen, düşünme becerileri gelişmiş, bilgiyi üreten, sosyal ilişkileri gelişmiş, etkili ve sorumlu vatandaşlar yetiştirmek olarak belirtilmiştir (Yaşar, 2005, s. 338). Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nı oluşturan temel özellikler, genel amaçlarla birlikte beceriler, kavramlar ve değerlerdir (MEB, 2005, s.42).

Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın içeriği, toplumsal yaşamın tüm yönlerini içerisinde barındıran sekiz öğrenme alanına ayrılmıştır (MEB, 2005, s.43). Öğrenme alanlarının içeriğini somutlaştıran kazanımlar da bu sekiz öğrenme alanı çerçevesinde yapılandırılmış olup kazanımların “beceri, bilgi ve değer” içermesine çalışılmıştır.

2005 – 2006 Sosyal Bilgiler müfredatı genel olarak şu konular etrafında oluşturulmuştur;

- Çevre konuları: İnsan ve çevre arasındaki ilişkiler ve sorunları
- Kurumsal bilgiler: Sosyal kurumlar, tarihi ve günümüz sorunları
- Kültürel Bilgiler: Kültürel Farklılık ve sorunlar
- Sosyal Sorunlar: Bazı temel sosyal sorunların derinliğine incelenmesi
- Vatandaşlıkla İlgili Özel Sorunlar: Vatandaşlar karar vermede kullandıkları bilgilerin geçerlik ve güvenilirliğine nasıl karar vermelidir.
- Vatandaşlık Uygulaması: Sivil ve gönüllü kuruluşlarda çalışma
- Evrensel düzeyde İnsan Hakları konuları: Barış ve Güvenlik Çevresel Sorunlar, Ulusal – Uluslararası Sorunlar, insan haklarıyla ilgili Sorunlar
- Seçmeliler: Çeşitli sosyal bilimlerin bilgi üretme süreci.
- Örtük Program: Okul ve sınıf yaşamı demokratik kültürü yansıtmalıdır (Öztürk ve Dilek, 2005).

2.1.3.Etkin Vatandaşlık için Sosyal Bilgiler Öğretimi

2005 Sosyal Bilgiler programının temel yaklaşımı, bilgiyi üretmek ve kullanmak için gerekli beceri, kavram ve değerlerle öğrenciyi donatarak etkin bir Türkiye Cumhuriyeti vatandaşı yetiştirmektir. Sosyal Bilgiler öğretiminin temel amacı vatandaşlık eğitimi olduğunda uygulamada farklı yaklaşımlar yer alabilir (Naylor ve Diem, 1987). Barr, Barth ve Shermis (1977) Sosyal Bilgiler öğretimini yönlendiren belli başlı yaklaşımları üç kategoride toplamıştır: (a) kültürel mirasın aktarımı (Vatandaşlık aktarımı) olarak, (b) sosyal bilim olarak, (c) yansıtıcı araştırma olarak, Sosyal Bilgiler öğretimi (Barr, Barth ve Shermis, 1978; Naylor ve Diem, 1987; Chapin ve Messick, 1999; Doğanay, 2005). Uygulayıcılar kendi kullandıkları strateji, yöntem ve teknikleri gözden geçirerek, bu üç yaklaşımdan birini kullanabilir; ayrıca bu üç yaklaşımın tamamını kaynaştırarak veya kendilerine özgü bir yaklaşım oluşturarak uygulayabilir.

2.1.3.1. Aktif Öğrenme ve Sosyal Bilgiler Öğretiminde Etkin Vatandaşlık Eğitimi

Sosyal Bilgiler dersi nasıl etkin yurttaş olunacağı konusunda gereken donanımı kazandırmayı amaçlamaktadır. Buradaki “etkin yurttaş” olma ise; geçmişini öğrenerek doğru ve gerekli olduğu düşünülen bilgi, ilke, değer ve tutumları kazanıp bunlara uygun davranışlar göstermektir. Bireylerin etkin olması onların olaylar ve sorunlar karşısında pasif izleyiciler olmasının yerine; sorun çözen, mantıklı kararlar veren bireyler olmasıdır (NCSS, 2005).

Eğitim kurumları, çocuğu etkili bir vatandaş olarak yetiştirme işlevini çocuğun içinde yaşadığı toplumun kültürünü, değerlerini, ilkelerini, tarihini, kurumlarını tanımasını sağlayarak yapmaktadır. Bunu yaparken de her şeyden önce bireyin ilgi ve yeteneklerini tanıması, kendi gücünün farkına varması gibi birçok özelliğini fark edebilmesiyle başlar. Sosyal Bilgiler dersi bu amaca hizmet etmektedir (Merey, Karatekin ve Kuş, 2012).

Sosyal Bilimler insan ve insan ilişkilerini, insanın çevreyle etkileşimini inceleyen bilim dalları iken, Sosyal Bilgiler sosyal bilimlerin elde ettiği bilgileri kullanan bir okul eğitim programı olup, demokratik bir ortamda kendisinin ve çevresinin bilincinde, sorumluluk sahibi, ülkesinin menfaatlerini düşünen, haklarını her zaman ve her yerde koruyan ve kendini tanıyan etkin vatandaşlar yetiştirmeyi hedef alır. Bunun sağlanabilmesi için eğitimde uygun ve etkili yöntemlerin kullanılması gerekmektedir. Bireyin toplumda etkili bir vatandaş olması için bilgisini gündelik hayatta kullanmalıdır. Bütün bu amaçların sağlanabilmesi için aktif öğrenme yöntemleri en iyi yollardan birisidir.

Aktif öğrenmenin felsefi çıkışının temelinde Varoluşçuluk ve Pragmatizm akımlarının olduğu görülür. Varoluşçu anlayışa göre eğitimin amacı, özgürlüklerin artmasıdır. Sınıf ortamına taşındığında ise şu anlamı taşımaktadır: Öğrenciler herhangi bir yetişkinin zorlaması altında kalmaksızın, kendi değerler sistemini oluşturmalıdırlar. Öğretmen açısından ele alınırsa varoluşçu öğretmen, öğrencinin yardımına koşan ve onun gelişmesine yardım etme zorunluluğu olan kişidir. Öğrenciler neyi öğrenecekleri ve neye karar verecekleri konusunda serbesttirler (Açıkgöz, 2003a).

Pragmatizm akımını temelinde ise deneyselcilik bulunur. Pragmatizm'e göre öğrenme, problem çözme süreciyle gerçekleşir. Diğer bir ifade ile yaparak yaşayarak öğrenme, öğrenmede önemli bir rol oynar. Bu süreçte çevre ve öğrenenin etkileşimi de önemlidir (Demirel, 2002).

Aktif öğrenme her düzeyde, her sınıfta uygulanabilecek bir yöntemdir. Bu yöntemde öğrenciye görelilik esas olduğu için her sınıfın kendi düzeyine göre aktiviteler hazırlandığında mutlak bir başarı elde edilecektir. Aktif öğrenme ortamı, öğrenenlerin sıkılmadan kendisini tamamen öğrenmenin içinde hissettiği bir ortamda, sürekli araştıran, bulan, eleştiren iyi bir vatandaş olmasının sağlandığı bir ortamdır (Açıkgöz, 2003b).

Sosyal Bilgiler derslerinde farklı kültürlerden gelen, farklı değerlere sahip insanlardan, vatandaş ortaya çıkarılmaktadır. Bu da öğrencilerin pasif öğrenenlerden aktif katılımcılara dönüştürülmesiyle sağlanabilir. Aktif öğrenme sayesinde öğrencilerin dersle daha çok ilgilenmeleri, daha etkili öğrenmeleri sağlanmaktadır. Böylece öğrencilerin çok kültürlü demokratik topluma katılmaları sağlanmış olur (Çullu 2003: 40).

Armstrong (1980) yaptığı çalışmada Sosyal Bilgiler öğretimiyle öğrenenin kişisel gelişimini, bir değerler sistemi oluşturmasını, liderlik özelliklerinin geliştirmesini vurgularken, bunun farklı boyutlarına da değinir. Örneğin kişisel kimlik geliştirmeyi amaçlayan birey, toplumu nasıl etkiler, üretken birer birey olmalarını sağlayacak sosyal beceriler nasıl kazandırılabilir, olumlu bir benlik içinde ne tür bir değerler sistemine ihtiyaçları vardır gibi sorulara yanıtlar arar. Bu da aktif öğrenmenin Sosyal Bilgiler dersine neden uygun olduğunu gösteren kanıtlardan biridir.

Sosyal Bilgiler dersinin genel amaçları arasında, öğrencilerin “karar verme” davranışını geliştirmelerinin sağlanması belirtilmektedir. Aktif öğrenmenin önemli özelliklerinden biri de öğrencilere karar verme sorumluluğunun verilmesidir (Açıkgoz, 2003a: 30).

Sosyal Bilgiler dersinde etkin vatandaşlık eğitimi sürecinde, sınıf içerisinde ve sınıf dışında öğrencilerin yaparak yaşayarak öğreneceği kimi etkinlikler düzenlenmelidir. Etkin vatandaşlık bilgi, beceri ve değerleri göz önünde bulundurulmalı ve öğrencilerin özellikleri dikkate alınarak uygun öğretim yöntemleri seçilmeli ve etkili bir şekilde uygulanabilmelidir. Vatandaşlık eğitiminde kullanılacak kimi etkinlikler şöyle sıralanabilir (Clough ve Holden, 2002: 6; Yeşil, 2004a: 40): Tartışma etkinlikleri (Yeşil, 2004b: 296), örnek olay etkinlikleri (Patrick, 1997), işbirliğine dayalı öğrenme etkinlikleri (Patrick, 1997), rol oynama, drama ve benzetim etkinlikleri (Norris, 2004; Karaman-Kepenekçi, 2000: 147-148), yazma etkinlikleri (Kerrey, 2003: 25; Stotsky, 1990: 72-73), probleme dayalı öğrenme etkinlikleri (Köken, 2002: 30), proje tabanlı öğrenme etkinlikleri (Jones, 2000: 21), gezi ve gözlem etkinlikleri (Yeager ve Silva, 2002), güncel olaylar ve tartışmalı konularla ilgili etkinlikler (Sunal ve Hass, 2002: 213-

214; Hess, 2001; Wilkins, 2005; Martorella, 1998: 246; Harwood ve Hahn, 1990). Bu etkinlikler aktif öğrenme etkinlikleri olarak da ifade edilebilir.

2.2 İLGİLİ YAYIN VE ARAŞTIRMALAR

2.2.1. Türkiye’de Yapılan Çalışmalar

Türkiye’de yapılan çalışmalar farklı gruplandırmalar yapılarak verilecektir.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programının Özellikleri ile İlgili Yapılan Çalışmalar

Büyükkaragöz (1989) araştırmasında, demokrasinin genel niteliklerini, demokrasi ile ilgili konuların toplumun kültürüyle olan yakın ilişkilerini, eğitim programlarında yer alan demokrasi ile ilgili konular ve kavramları derleyip toplamıştır. Demokratik davranışları benimseyen insanların yetiştirilmesi konusu büyük bir önem arz etmektedir. Bu çalışma ile demokrasi anlayışının eğitim yoluyla ne derece yayılıp gerçekleştirilebileceği derinliğine araştırılmıştır. Ayrıca eğitim programlarımızdaki eksikliklere değinilmiştir.

Gözütok (1998), 8. Sınıflar için hazırlanan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde okutulan ders kitaplarını incelediği çalışmasında, bu kitapların bireye haklarını öğretmekten çok, ödev ve sorumluluklarını vurguladığını belirtmektedir. Sonuç olarak, etkili bir vatandaşlık eğitimi programının öğrencilere; demokrasinin kurumlarını ve temeli olan ilke ve değerleri benimsetmesi gerektiğini; etkili ve sorumlu yurttaşlık becerilerini geliştirmesi gerektiğini; özel ve kamu yaşamında demokratik süreçleri kullanma anlayışını geliştirmesi gerektiğini vurgulamıştır.

Çıplak (2002) yaptığı çalışmada öğrenci ve öğretmen görüşlerine göre programı değerlendirmiştir. Çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Çalışma sonucunda katılımcılar dersin hedeflerini ve içeriğini uygun bulduklarını, öğrenme-öğretme süreci

ve ölçme-değerlendirmeye ilişkin eksikliklerin olduğunu belirtmişlerdir. Program geliştirmeye ilişkin olarak öğretmenler, dersin konularının değiştirilmesini, mevcut ölçme araçlarında değişiklik yapılmasını, öğretmen el kitabı hazırlanması gerektiğini belirtmişlerdir.

Karataş (2002) yapmış olduğu çalışmada, Cumhuriyet'in kuruluşundan günümüze kadar olan Milli Eğitim Programları içerisinde Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi, hem tarihsel açıdan gelişimleri, hem de program geliştirmede izlenen felsefenin ne olduğu, nasıl bir gelişmenin kaydedildiği yönlerinden incelemiştir. Programa yönelik, öğretmen düşünceleri ve öğrenci tutumları tespit edilmiştir. Araştırma sonuçlarından elde edilen bulgular şu şekilde özetlenebilir; 1960'lı yıllardan sonra az da olsa evrensel değerlerin Vatandaşlık Eğitimi programında yer aldığı ve özellikle günümüzde uygulanan programın esasını teşkil ettiği, yapılan program geliştirme çalışmalarında da, program geliştirme basamaklarında pek çoğunun atlandığı ve sınama durumlarına bakılmaksızın, konu alanı merkezli Vatandaşlık Eğitimi programlarının uygulamaya konulduğu, genel düşüncenin programın uygulanabilirliğinin zorluğu yönünde olduğu, okullar arasında, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersine yönelik anlamlı bir fark saptanmıştır. Bu farkın hangi okullar arasında olduğu belirlenmiş ve bu durumun Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi programında geniş bir şekilde bireysel ayrılıkların göz önünde bulundurulmadığı şeklinde yorumlanmıştır.

Aykaç ve Başar (2005) araştırmalarında 2005 ve bir önceki Sosyal Bilgiler Eğitim Programlarını karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Araştırma sonucunda öğretmen merkezli eğitimden öğrenci merkezli eğitime önemli bir adım atıldığı ancak, program başarısının uygulama aşamasında tüm faktörlerin etkili bir şekilde kullanılmasına bağlı olduğu ifade edilmiştir. Bu açıdan programın yeterli süre verilmeden, gerekli ortam ve şartlar hazırlanmadan, sınıfların kalabalık olmasından dolayı uygulamada sıkıntıların yaşandığı dile getirilmiştir. Araştırmada programın değerlendirme yaklaşımı olumlu bulunmuş fakat öğretmenlerin yeterli bilgiye sahip olmamasından dolayı ve sınıfların kalabalık olmasından dolayı öğrencileri bireysel olarak değerlendirmenin çok vakit aldığı dile getirilmektedir. Tespit edilen başka bir konu ise öğretmenleri yeni program,

öğretim stratejileri, değerlendirme teknikleri gibi konularda yeterince bilgilendirilmediğidir. Programın uygulanmasında kaynak, araç-gereç ve materyal eksikliğinin de öğretmenlerin önünde engel olduğu belirtilmektedir.

Karaman-Kepenekçi (2005) yaptığı araştırmada; Türkiye'deki ilkokullarda okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları eğitimi dersinin etkililiğini incelemiştir. Söz konusu derse ilişkin temel ölçüt program öğeleri olan içerik, eğitim durumları, öğretim yöntem ve teknikleri, materyal durumları ile öğrencilerin değerlendirilmesi şeklinde planlanmıştır. Öğretmen görüşlerinin çözümlenmesinde içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Araştırma bulgularına dayanarak; Türkiye'de uygulanan Vatandaşlık ve İnsan Hakları eğitimi dersi öğretmenlerinin görüşlerine göre, söz konusu dersin etkili olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Merter (2005) çalışmasında programları eğitim sosyolojisi açısından incelemiştir. Araştırma sonuçlarına göre; Programlar yapısalcı veya oluşturmacı yaklaşıma göre düzenlemiştir, programlar bireysel kişilik gelişimini esas almış fakat bireyin içinde yaşadığı toplum ve kültür yeterince hedef belirleyici olarak ele alınmamıştır, mikro eğitim sosyolojisi yaklaşımı benimsenmiştir, programlar aktivite ilkesini esas almıştır, programlar kent okulları ile köy okulları arasındaki fırsat eşitsizliğini artırıcı nitelikte görülmektedir, toplumun temel kurumu olan aile kurumuna, milli kültüre programda yeterince yer verilmemiştir, programlar Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş felsefesi ile tam olarak uyuşmamaktadır, programda Türk Kültürü ve Türk Ulusu kavramlarından özenle kaçınılmıştır, uzak hedefleri gerçekleştirecek bir program olarak gözükmemektedir, programda öğretmenlerin kullanmasını bilmediği, süreci ölçmeye yönelik araçlar geliştirilmiş ve bu araçlarla nasıl bir ölçme değerlendirme yapılacağı konusunda ek bilgi verilmemiştir, bir yıllık denemeden sonra uygulanmak istenen programın ürünü bir yılda ortaya çıkmaz ve eksikleri belirlenemez.

Yaşar (2005) çalışmasında yeni Sosyal Bilgiler Öğretim Programını özellikle programın uygulanmasında karşılaşılabilecek sorunlar ve çözüm önerileri açısından değerlendirmiştir. Araştırmada programın uygulanması sırasında karşılaşılabilecek

sorunlar Őu Şekildedir: 6đretmenlerin karŐılaŐabileceđi sorunlar; aileler yeni bir sistemle karŐılaŐacaklarından uyum sağlamada zorluklar yaŐayabilirler; 6đrenciler yeni programdaki rollerine uyum sağlamakta g6đcl6đk 6dekebilirler; gerekli olan ara6d-gere6d, kaynaklar ve okulların fiziki Őartları programın uygulanmasında yetersiz kalabilir; programın birleŐtirilmiŐ sınıflarda uygulanmasında birtakım sorunlar yaŐanabilir. Yukarıda sıralanan sorunlara getirilen 6d6dz6m 6nerilerinin bazıları Şunlardır: 6đretmen eğitimi programları yapılandırmacı kuram ışığında yeniden g6dzden ge6dirilmeli ve gerekli d6zenlemeler yapılmalıdır, uygulamanın ger6ek6di ve s6rekli olabilmesi i6in yerel y6netimlerin g6clendirilmesi, eğitim kurumları i6inde ve kurumlar arasında iletişim ve koordinasyonun geliştirilmesi, yeniliklere uygun bir okul ve y6netim modelinin kurulması gerekmektedir.

Akbaş (2006) tarafından yapılan araştırmada, ilköğretim programlarının değer eğitimi boyutu incelenmiş, karŐılaŐtırmalar yapılmış ve programlardaki değer boyutlarının ders kitaplarına ve 6đretmen kılavuz kitaplarına etkisi değerlendirilerek, değerlerin ders kitaplarına ve 6đretmen kılavuz kitaplarına nasıl yansıdağı belirlenmeye 6alıŐılmıŐtır. Bu ama6la Sosyal Bilgiler, Hayat Bilgisi, Fen ve Teknoloji, T6rk6e ve Matematik 6đretim programlarının değer boyutu incelenmiştir. Hayat Bilgisi Dersi'nin değer boyutunun incelenmesi i6in, Hayat Bilgisi Dersi i6eriğinde yer alan kişisel nitelikler ve değerler belirlenmiş, bu değerler sonucunda 6đrencilerin hangi davranışları kazanması gerektiği belirlenmiştir. Değerler dersin kazanımlarıyla da iliŐkilendirilmiŐtir. Bunun sonucunda değerlerin temalarla ve konularla ilişkili olduğu, ancak bazı değerlerin 6đrenme alanlarıyla iliŐkilendirilmediđi, her tema i6in bir değer belirlenmediğinden, bir değer 6zerinde ne kadar durulacağının belli olmadığı g6r6lm6Őt6r.

Başaran (2006), Sosyal Bilgiler dersinin demokratik yaşamın geliŐmesi 6zerinde daha etkili olabilmesi i6in pl6nlu bir eğitim ile kendini s6rekli yenileyen 6đretim programlarına ihtiya6 olduğunu belirtmektedir. Bunun sebebini 6đrencilerin, kendini s6rekli yenileyen ve geliŐtiren 6đretim programları ile Sosyal Bilgiler dersinin demokratik yaşamın gelişmesine katkı sağlayan ama6larını daha kolay bir Şekilde kavrayıp, davranışlarına yansıtabilmeleri olarak a6ıklamaktadır. Yeni Sosyal Bilgiler

Öğretim Programı'nda, eski programın birçok eksiğinin giderilmesi ve demokratik yaşamla ilgili değer ve becerilerin arttırıldığını; bu durumun Sosyal Bilgiler dersi açısından olumlu bir gelişme olduğunu belirtmektedir.

Ersoy (2006) tarafından gerçekleştirilen çalışmanın temel amacı, programları etkili vatandaşlık eğitimi açısından değerlendirmektir. Bu amaçla çalışmada nitel araştırma yöntemi kullanılmıştır. Bu çalışma sonunda, programlarda vatandaşlıkla ilgili kazanım ve etkinliklere yeterli düzeyde yer verildiği, ancak bazı kazanımların zaman açısından uyumlu olmadığı, her üç sınıfta da tekrarlandığı ve vatandaşlıkla ilgili kimi konuların birbirini izlemediği sonucuna varılmıştır.

Sarıcan (2006) yapmış olduğu çalışmada eski ve yeni öğretim programlarının vatandaşlık değerlerini kazandırması bakımından karşılaştırılması amaçlamıştır. Verilerin toplanmasında hem anket hem de doküman incelenmesinden faydalanılmıştır. Araştırmada 2004 programının 1998 programına göre, demokratik yaşama uyumlu bireyler yetiştirmede daha başarılı olduğu, 1998 programının ezbere dayalı olduğu, 2004 programında ise bireyin kendini keşfetmesine olanak sağlayan vatandaşlık değerlerinin ön planda olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Başaran (2007) yaptığı çalışmada, Vatandaşlık ve İnsan Hakları programının uygulanışında Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin öğretim programının öğeleri açısından karşılaştığı sorunları ortaya koymayı ve bu sorunlara çözüm önerileri getirmeyi amaçlamıştır. Tarama modelinde desenlenen araştırmaya ilişkin veriler görüşmeler yoluyla elde edilmiştir. Bu doğrultuda 19 Sosyal Bilgiler öğretmenin görüşleri alınmıştır. Elde edilen sonuçlar, öğretmenlerin Vatandaşlık ve İnsan Hakları ders saati sayısının azlığı, ders içeriğinin yoğun ve öğrenci seviyesinin üzerinde oluşu, araç-gereç kullanımında yaşanan problemler ve kalıcı öğrenmelerin gerçekleşmeyişi gibi birtakım sorunlarla karşılaştıklarını göstermektedir.

Koç (2007) tarafından yapılan çalışmada, öğretim sürecinin, öğrencilere kazandırılması amaçlanan evrensel değerlere ilişkin tutumların oluşmasındaki etkisini belirlemeyi

amaçlamıştır. Bunun için “öğrencilerin evrensel değerlerine ilişkin tutum ölçeği” geliştirilmiştir. Bu ölçek B Yatılı İlköğretim Bölge Okulunda 7. Sınıfta okuyan 40 öğrenciye ön test ve son test şeklinde öğretim sürecinin başında ve sonunda uygulanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre öğretim sürecinin evrensel değerlere ilişkin tutumlar üzerinde etkili olduğu görülmüştür.

Uyangör (2007) çalışmasında 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programını değerlendirmek amacıyla; eğitim programının hedef ve davranışlarının ulaşılabilirliği, davranışlar arasındaki örüntü, programın öğrencilerin tutumuna olan etkisi ve öğretmen-öğrencilerin program hakkındaki görüşlerine ait bulgular elde etmiş ve önerilerde bulunmuştur. Öğretmen ve öğrencilerle yapılan görüşmeler sonucunda dersin hedef davranışlarının öğrencilerin seviyelerinin üzerinde olduğu, öğretmenlerin kazandırmakta zorlandıkları, öğretmenler tarafından zamanın yetersiz bulunduğu, öğrencilerin derste yer alan konuları günlük yaşamlarında düşünmelerine rağmen derste sıkıldıkları belirlenmiştir.

Aslan'ın (2008) yapmış olduğu araştırmanın amacı, ülkemizde hukuki açıdan yapılan yenilikler açısından vatandaşlık bilgisiyle ilişkili konuların Sosyal Bilgiler Müfredatına etkilerinin incelenmesidir. Özellikle içerik kısmının değiştirildiği ve farklı pekçok konunun ilk kez ders kitaplarında yer almaya başladığı vurgulanmıştır. Sonuç olarak hukuki düzenlemelerin Sosyal Bilgiler öğretimini ne şekilde etkilediği ortaya konulmuştur.

Keleşoğlu'nun (2008) yapmış olduğu araştırmanın amacı 2005 yılı öğretim programı ile 2000 yılı öğretim programının demokrat yurttaş niteliklerini kazandırması açısından karşılaştırılmasıdır. Hangi öğretim programının öğrencilere kazandırmada daha etkili olduğunu belirleyebilmek için bir ölçek geliştirilmiştir. Yapılan analiz sonuçlarına göre; 2005 yılı öğretim programının, 2000 yılı öğretim programına göre öğrencilerin demokrat yurttaş niteliklerine uygun davranış göstermeleri açısından daha etkili olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Öğrencilerin demokrat yurttaş niteliklerine

ilişkin olumlu görüş kazanmaları açısından karşılaştırılan iki öğretim programının arasında anlamlı bir fark bulunmamıştır.

Koçoğlu (2008), II. Meşrutiyet'ten günümüze kadar Sosyal Bilgiler programlarındaki insan hakları ve demokrasi kavramlarının programlardaki konumu ile ilişkili gelişim süreci kronolojik olarak incelemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonucunda insan hakları ve demokrasiyle ilgili yayımlanan müfredatların, dönemlerinin ideolojik yaklaşımlarının etkisi altında kaldığı anlaşılmaktadır. İnsan hakları ve demokrasi kavramlarının, müfredatlarda genelde tek disiplin anlayışıyla yer aldığı tespit edilmiştir.

Ersoy (2009) araştırmasında, yeni programın uygulamadaki etkililiğine ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Öğretmenlere uygulanan anket formu, kişisel bilgiler, program ile ilgili kazanım, yöntem ve teknikler, etkinlikler, araç-gereç ve materyal, içerik ve uygulama, ölçme ve değerlendirme, öğrencilerde okula ve derse karşı yarattığı değişiklikler bölümünden oluşmaktadır. Araştırmanın sonucunda programda öngörülen teorik bilgilerin uygulamada “kısmen yeterli” düzeyde olduğu belirlenmiştir. Elde edilen bulgulara göre, programın uygulanması önündeki en önemli engel olarak okulların fiziki şartlar ve donanım bakımından yeterli düzeyde olmaması, sınıf mevcutlarının fazla olması ve ders saatlerinin yetersiz olması görülmektedir. Ayrıca programda yer alan yeni ölçme değerlendirme yöntem ve tekniklerinin uygulanamadığı ve bu konuda öğretmenlerin hizmet içi eğitime ihtiyacı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Kan (2009) yaptığı araştırma ile Sosyal Bilgiler dersinde küresel vatandaşlık eğitimine neden yer verilmesi gerektiğini açıklamayı amaçlamaktadır. Literatür taraması yöntemi kullanarak gerçekleştiği araştırmada, “Küresel Vatandaş” kavramını kendi kimliğini yok saymadan dünyadaki gelişmeleri takip edebilen ve bu gelişmelere ayak uydurabilen, sorumluluklarının bilincinde evrensel kişilikler olarak tanımlamıştır. Araştırma sonucunda, Sosyal Bilgiler öğretim programında belirtilen amaçların “küresel vatandaşlık” eğitimi kazandırmaya uygun olmasına rağmen bu eğitimi kazandırmada

öğretmenler dâhil her alandan başlayan bir yapılandırmaya ihtiyaç duyulduğu belirtilmiştir.

Aydeniz (2010) çalışmasında, 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinin insan hakları ve demokrasi eğitimindeki işlevselliğini araştırmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, programın incelenmesi ve öğretmen görüşleri ders kitaplarındaki örneklerin ve etkinliklerin kazanımların gerçekleştirilmesi noktasında çeşitlendirilmesi, çoğaltılması ve yaşamla iç içe hayata dönük olması, etkinlikler arasında birbirini tamamlayıcı bir bağ olması, bütüncül bir yaklaşımla hazırlanması noktasında eksiklikler olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca öğrenci, önceden yapılandırılmış etkinliklerle kısıtlanmaktadır. Ders Kitapları, insan hakları ve demokrasi konularında içerik açısından yeterli değildir. Öğretmenlerin insan hakları ve demokrasi konularında, demokratik değerlerin kazandırılmasında noktasında ve programının uygulanmasına yönelik olarak zorluklarla karşılaştıkları da bir gerçektir.

Çayır (2011), 2011-2012 eğitim-öğretim yılında uygulamaya konulan yeni “Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi” dersini değerlendirmek amacıyla yürüttüğü araştırmada, derse ait programı ve ders kitaplarını nitel bir yaklaşımla incelemiştir. Yapılan inceleme sonrasında dersin 4 ana bölümden oluştuğu görülmüştür. Programın önceki programlarla karşılaştırıldığında birçok yeni ilerlemeci hedefe sahip olduğu, demokrasi eğitimine önem verdiği ancak Türkiye’nin mevcut problemlerini ve çözüm yollarını ortaya koyan bir yapı sergilemediği tespit edilmiştir.

Özdemir-Özden (2011) yaptığı araştırmada, ilköğretim okullarında gerçekleştirilen çevresel vatandaşlık eğitiminin durumunu betimlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada ulaşılan sonuçların bazıları şöyledir: Öğretmenler ve öğrenciler çevresel vatandaşlık eğitiminde öncelikle Sosyal Bilgiler ile Fen ve Teknoloji derslerinin, daha sonra Türkçe dersinin etkili olduğunu belirtmişlerdir. İlköğretim öğrencilerinin olumlu çevresel tutumlarının yüksek düzeyde; çevresel bilgi ve çevresel sorumlu vatandaş davranışlarının ise orta düzeyde olduğu belirlenmiştir. İlköğretim öğrencilerinin çevresel bilgi düzeyleri arasında, sınıf, akademik başarı, anne-baba eğitim düzeyi,

ailenin gelir düzeyi, bir çevresel etkinliğe katılma, bir çevre kuruluşuna üye olma ve eko okul öğrencisi olma değişkenleri açısından anlamlı fark olduğu; çevresel tutum düzeyleri arasında sınıf, cinsiyet, akademik başarı, bir çevresel etkinliğe katılma, bir çevre kuruluşuna üye olma, eko okul öğrencisi olma değişkenleri açısından anlamlı fark olduğu; çevresel sorumlu vatandaş davranışı düzeyleri arasında ise sınıf, akademik başarı, bir çevresel etkinliğe katılma, eko okul öğrencisi olma değişkenleri açısından anlamlı fark olduğu belirlenmiştir.

Koçoğlu (2012) araştırmasında, II. Meşrutiyet'ten günümüze kadar yayımlanmış olan programları insan hakları ve demokrasi kavramları ile ilişkili olarak gelişim süreci kronolojik olarak Sosyal Bilgiler eğitim programları çerçevesinde incelemiştir. 1908'den günümüze kadar yayınlanan programların hepsinde içerik açısından insan hakları ve demokrasi konularına yer verilmiş; fakat ilke açısından müfredatlardaki değişiklikler göze çarpmaktadır.

Toraman (2012), 8. Sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders programını değerlendirmek amacıyla görüşmeler yapmıştır. Bulgularda öğrenciler, bu dersi kendi eğitimleri için gerekli gördüklerini belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler programdaki kazanımları uygun bulduklarını; ancak uygulama için ayrılan süreyi yeterli bulmadıklarını; etkinliklerin amaca hizmet etmesi ve ölçme ve değerlendirmede yol gösterici olması hususlarında ise problem yaşadıklarını belirtmişlerdir.

Ülger (2012), yapmış olduğu araştırmanın birinci aşamasında 2004 yılından sonra uygulamaya konulan İHVE (İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi) alanı ara disiplin uygulamasının öğretmen görüşleri bakımından değerlendirilmesini amaçlamıştır. Sonuç olarak, Öğretmenlerin; “program” ve “kitap” boyutlarının geneli ile ilgili olumlu ve olumsuz görüş oranlarının birbirlerine yakın olduğu, “ortam” ve “öğretmen yeterliği” boyutlarının geneli ile ilgili çoğunluğunun olumlu görüşlere, “ders dışı etkinlik” boyutunun geneli ile ilgili olarak ise çoğunluğunun olumsuz görüşlere sahip oldukları görülmüştür. Mevcut İHVE alanı ara disiplin kazanımlarının içerikleri ile 1998 Vatandaşlık ve İnsan Hakları Öğretim Programı'nın altı ünitesindeki özel amaç/davranış

içerikleri çoğunlukla eşleşmesine rağmen iki ünite de amaç/davranış içerikleri ile eşleşen İHVE ara disiplin alanı kazanımı tespit edilememiştir. 2004 sonrası İHVE alanı ara disiplin kazanımlarının kitaplara yansıma durumları ile ilgili olarak; İHVE alanı ara disiplin kazanımlarına yönelik kitap yazarlarında bir farkındalık olmasına rağmen, ara disiplin alanı kazanımlarının incelemesi yapılan kitaplara yeterince yansımadağı tespit edilmiştir.

Amaçların Gerçekleşebilirlik Düzeyine Dönük Yapılan Çalışmalar

Aras (2000) tarafından yapılan araştırmada, ilköğretim II. Kademe Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi'nde öğrencilere insan hakları ile ilgili tutumların kazandırılıp kazandırılmadığı belirlenmeye çalışılmıştır. Bu amaçla 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi'nin "İnsanlığın Ortak Mirası", "İnsan Hakları" ve "Etik ve İnsan Hakları" ünitelerinin içeriğiyle kazandırılmak istenen insan hakları ile ilgili tutumlar belirlenmiş ve bu tutumların ölçülmesi amacıyla bir deneme ölçeği oluşturulmuştur. Araştırmanın bulguları doğrultusunda, dersin insan hakları ile ilgili tutumları öğrencilere kazandırmada ve gelecekte bu tutumlarının kalıcılığını sağlamada yeterince etkili olmadığı sonucuna varılmıştır.

Yiğittir (2003) tarafından yapılan çalışmada, ülkemizde 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinin özel amaçlarının ne derece gerçekleştiği ölçülmeye çalışılmış, bunun için, ilköğretim okulları 8. Sınıf öğrencileri ile bu dersin öğretmenlerinden anket aracı ile alan araştırması yapılmıştır. Araştırma sonunda dersin yüksek bir oranda gerçekleştirildiği gözlenmiş, öğretmen ve öğrencilerin ihtiyaçları göz önüne alınarak dersin özel amaçlarında değişiklikler yapılması öngörülmüştür.

Özbek (2004) çalışmasında Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinin amaçlarının gerçekleşme düzeylerini farklı değişkenler açısından incelemiştir. 312 öğrenci ve 56 öğretmene uygulanan anket sonucunda öğretmenler sözü edilen dersin amaçlarının orta düzeyde gerçekleştiğini belirtmişlerdir.

İnan (2005), 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi öğretim programında ifadesini bulan temel hak ve özgürlüklerin kazanılma düzeyi konulu çalışmasında, derste öğrencilere kazandırılması gereken temel hak ve özgürlüklerin kazandırılma düzeyleri ölçülerek, kazandırılma düzeylerini düşüren sorunlar tespit edilmiş ve bu sorunlara öneriler sunulmuştur.

Kaya M. (2006), 8. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde geçen kavramların kazanılma düzeylerini ve bu düzeyi etkileyen faktörleri tespit etmeye çalışmıştır. Bu amacı gerçekleştirmek üzere araştırmacı tarafından derste geçen kavramlara ilişkin 30 soruluk bir anket hazırlanmıştır. Verilerin analizi sonucunda, kendine bir odaya, yeterli bir maddi gelire ve eğitilmiş aileye sahip öğrencilerin kavramları kazanma düzeylerinin diğer öğrencilere oranla daha yüksek olduğu sonucu elde edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler, öğrencilerinin sahip olması gereken en önemli sosyal beceri alanını “ilişkiyi başlatma ve sürdürme becerileri” olarak belirtmişlerdir. Sınıf öğretmenlerinin üzerinde durarak belirttiği sosyal beceri “haklarını koruma ve savunma” becerisi iken, branş öğretmenlerinin ise, “başarısız olunan bir durumla başa çıkma” becerisi olmuştur.

Doğan (2007), ilköğretim beşinci sınıf öğrencilerinin “Bir Ülke Bir Bayrak” ünitesinde yer alan “cumhuriyet, demokrasi, milli egemenlik, anayasa, yasa, merkezi yönetim, yerel yönetim ve vatandaş” kavramlarına ilişkin başarı düzeylerini belirlemeye çalışmıştır. Elde edilen bulgular öğrencilerin %91.6’sının kavramlara ilişkin %50’nin altında, %8.4’ünün ise %50 ile %60 arasında başarı gösterdiğini ortaya koymuştur. Ayrıca kavramlara ilişkin başarı düzeyinin cinsiyet değişkeni açısından bir farklılık yaratmazken, sosyo-ekonomik düzey bakımından bir farklılık yarattığı görülmüştür.

Mulhan (2007), ilköğretim 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde geçen kavramların öğrenilmesinde sosyal, kültürel ve ekonomik faktörler ile eğitim-öğretim uygulamalarının etkilerini belirlemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda öğrencilerin, derste geçen “insanlık, hak, evrensellik, kültür, hukuk, eşitlik, ahlak ve adalet” kavramlarını kavrama basamağında, “insan, ortak miras, özgürlük, insan hakları ve

sorumluluk” kavramlarını ise bilgi basamağında kazandıkları tespit edilmiştir. Ailelerin ekonomik düzeyi, babanın eğitim durumu, anne-babanın mesleki durumu ve Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin kullandığı farklı öğrenme-öğretme araçları değişkenleri açısından öğrencilerin kavramları öğrenme düzeyleri arasında anlamlı bir farklılık bulunmamıştır. Buna karşın öğrencilerin yaşadıkları yer, annenin eğitim durumu ve öğretmenin kıdemi öğrencilerin kavramları öğrenme düzeylerinde anlamlı bir farklılık yaratmıştır.

Gömlüksiz ve Kan (2007), 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim (SBDÖ) programının bazı temel becerileri kazandırmadaki etkililiğini belirlemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Çalışmada yeni SBDÖ programında yer alan becerilerin kazanılmasında, hem erkek hem de kız öğrencilerin görüşleri programın etkili olduğunu göstermiştir. Okullarında gerekli ve yeterli ortama sahip olan öğrenciler bu programın daha etkili yürütüldüğünü ifade etmişlerdir.

Yiğittir (2007) tarafından yapılan araştırmanın amacı, yedinci sınıfta vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi almış sekizinci sınıf öğrencilerinin programın amaçlarını ne derece davranışa dönüştürdüklerini tespit etmektir. Anket formundan elde edilen veriler, öğrencilerin vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin özel amaçlarını %74 oranında kazandıklarını göstermektedir. Açık uçlu sorudan elde edilen sonuçlar ise, öğrencilerin %45.5’inin dersten memnun olduğunu, %23.5’inin dersi ile ilgili çeşitli isteklere sahip olduğunu, %15.5’inin ders süresinin yetersizliğinden şikayet ettiğini, %7.5’inin vatandaşlık ve insan hakları dersinden memnun olmadığını, %5’inin ders kitabının yetersiz olduğunu ve %3’ünün de dersi çok sevdiğini ortaya koymaktadır.

Civek (2008), ilköğretim 4. ve 5. Sınıflarda okutulan MEB Yayınları ile diğer özel yayınların (Sürat, A), 4. ve 5. Sınıf öğrenci ve öğretmenlerinin yenilenen Sosyal Bilgiler müfredatı içerisinde yer alan Vatandaşlık Eğitimi ile ilgili kazanımları gerçekleştirilme düzeylerini tespit etmek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmanın bulgularına göre, Sosyal Bilgiler 4. ve 5. Sınıf ders kitaplarında (MEB, Sürat, A Yayınları) Vatandaşlık Eğitimi ile ilgili kazanımlara yeterli ölçüde yer

vermektedir. 4. ve 5. Sınıf öğrencileri ilgili kazanımları büyük ölçüde elde etmektedir. Dersi okutan öğretmenlerin ise bu kazanımları ders esnasında dikkate aldıkları tespit edilmiştir.

Karadeniz (2008), 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan Atatürkçülük konularındaki kavramları kazanma düzeylerini tespit ettiği araştırmasında 367 öğrenci ile çalışmıştır. Verilerin toplanmasında araştırmacı tarafından kavramlara ilişkin geliştirilen başarı testi kullanılmıştır. Elde edilen sonuçlar, 4. Sınıflarda Atatürkçülük ile ilgili konulardaki kavramların kazanılma düzeyinin %73, 5. Sınıflarda %70 olduğunu göstermektedir. Ayrıca kavramların kazanılma düzeyinin okullara ve ilçelere göre farklılık gösterdiği tespit edilmiştir.

Uyangör (2008) yapmış olduğu araştırmada ilköğretim 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersi programında yer alan hedef-davranışların ulaşılma düzeyi, davranışların örüntüsü, programın duyuşsal özelliklere etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonunda, öğrencilerin derse gelmeden önce hazırlanıp gelmelerinin derse başlamalarında ve eğitim durumlarında başarılarını arttırdığı bulunmuştur. Ayrıca öğrencilerin ünitelerdeki davranışların çoğuna ulaşamadıkları belirlenmiştir. Ünitelerdeki önkoşul öğrenmelerde davranışlar bazında sorunlar görülmüştür.

Yılmaz (2008), 100 ilköğretim beşinci sınıf öğrencisi üzerinde yürüttüğü araştırmada, öğrencilerin “Haklarımı Öğreniyorum” ünitesinde kullanılan kavramları anlama düzeylerini belirlemeye çalışmıştır. Kavram başarı testinden elde edilen veriler öğrencilerin “kurum, rol, sorumluluk, duygu ve kronoloji” kavramlarına ilişkin %70’in üzerinde, “hak, düşünce, davranış, hoşgörü ve grup” kavramlarında ise %70’in altında başarı sağladıklarını göstermiştir. Görüşmelerden elde edilen veriler ise doğru anlama, sınırlı anlama, yanlış anlama ve cevap vermeme üzere 4 kategoride çözümlenmiş ve elde edilen veriler öğrencilerin %22.5’inin “sorumluluk, hoşgörü, kronoloji ve kurum” kavramlarını doğru anladığını, %35’inin sınırlı anladığını, %15’inin yanlış anladığını ve %27.5’inin ise cevap vermediğini göstermiştir.

Yiğittir (2009), yapmış olduğu araştırmada, 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'ndaki değerlere ilişkin öğretmen görüşleri “genellikle katılıyorum” veya “tamamen katılıyorum” düzeyinde olduğunu bulmuştur. Öğretmenlerin görüşme formunda verdikleri cevapların içerik analizinden ise değerler eğitimine Sosyal Bilgiler Öğretim Programı içerisinde yer verilmesinin olumlu karşıladıkları; değer öğretiminde tartışma, telkin, eleştirel yaklaşım, görsel materyal kullanımı ve anlatım tekniklerini kullandıkları; değer eğitiminde daha çok medya, aile ve toplumun etkilerinden kaynaklanan olumsuzluklar yaşadıkları, okulda kazandırılmaya çalışılan değerlerle öğrencinin okul dışındaki hayatının birbiriyle uyuşmaması nedeniyle sorun yaşadıkları; öğretmenlerin ders kitaplarında değer eğitimine yeterince yer verilmediğini düşündükleri; ünitelerde doğrudan verilmek üzere seçilen değerlerin olumlu ve doğru tespit edildiğini düşündükleri; değer eğitimi sonrası öğrencilerde olumlu davranış değişiklikleri gözledikleri ve öğretmenlerin değer eğitimiyle ilgili farklı istek ve önerileri olduğu tespit edilmiştir.

Güven (2010), İnsan Hakları ve Vatandaşlık ara disiplin kazanımları çerçevesinde ilköğretim 5. Sınıf öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi, öğrencilerin bu kazanımlara ulaşma düzeyleri ile eğitim programlarındaki vatandaşlık anlayışına yönelik algı ve görüşlerini tespit etmek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmada nitel ve nicel veri toplama yönetimi kullanılmıştır. Öğretmenlerle yapılan görüşme sonucunda öğretmenlerin İnsan Hakları ve Vatandaşlık ara disiplin kazanımları doğrultusunda vatandaşlık eğitimi gerçekleştirdikleri ve öğrencilerine bu kazanımları kazandırdıkları yönünde görüş bildirmiştir. Araştırmaya katılan öğretmenler, vatandaşlık bilincinin oluşmasında aile, çevre, medya gibi faktörlerin olumsuz rolü olduğunu ve eğitim sisteminin aktif katılımcı, hak ve sorumluluklarının farkında vatandaşlar yetiştirdiğini belirtmişlerdir. .

Kılınc (2013) tarafından yapılan çalışmanın amacı; İlköğretim 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi kazanımlarının gerçekleşme düzeyine ilişkin öğretmen ve öğrenci görüşleri ile derse yönelik öğrenci tutumlarını belirlemektir. Araştırmanın

sonucunda; Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersi kazanımlarının gerçekleşme düzeyinin öğrencilerde yeterli derecede gerçekleştiği, programda yer alan etkinliklerin kazanımları gerçekleştirilmede yeterli olduğu ve öğrencilerin derse yönelik olumlu tutum geliştirdikleri sonucuna ulaşılmıştır. Öğretmen ve öğrenciler ile yapılan görüşme sonuçlarına göre ise; etkinliklerin kazanımları gerçekleştirilmede yeterli olduğu ancak ders saatinin yetersiz olduğu ve yoğunlukla okul içi etkinliklerin yapıldığı öğretmen ve öğrenciler tarafından dile getirilmiştir. Ayrıca öğretmenlerin; okul, aile ve çevrenin işbirliği içerisinde olması gerektiği, uygulamaya dönük etkinliklere daha fazla yer verilmesi ve konuların hayatla ilişkilendirilmesi gerektiği yönünde görüş belirttikleri tespit edilmiştir.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Ders Kitaplarının Değerlendirilmesine Dönük Yapılan Çalışmalar

Türker (1999) araştırmasında, ilköğretim okullarında okutulan "Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Ders Kitapları"nın öğretmen görüşlerine dayanarak değerlendirmiştir. Araştırma sonuçlarına göre öğretmenler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi ders kitaplarının içeriğini, sınıf içi uygulamalara imkân tanıyacak nitelikte bulmamaktadır; ders kitabının resimlerini ve kapak sayfasının öğrencilerin ilgilerini çekecek nitelikte bulmamaktadır; ders kitabını öğrencilerin gelişim düzeyine uygunluk açısından yeterli bulmamaktadır son olarak öğretmenler ders kitaplarının gerçek yaşama, değişme ve gelişmelere uygun yazılmadığını düşünmektedir. Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi ders kitaplarının gerçek yaşama, değişme ve gelişmelere uygun yazılmadığı düşünülmektedir.

Akbaşlı (2000) tarafından yapılan araştırmanın amacı, eğitim sisteminde ilköğretim kurumlarındaki, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin, ders kitapları açısından var olan durumunun incelenmesi ve bu eğitimin etkililiğini arttıracak etmenlerin ortaya konulmasıdır. Araştırma sonuçlarına göre; daha önceki program kapsamında yayımlanan ders kitaplarının temel kavram açısından daha az temel kavramlara yer verdiği, diğer tüm ders kitaplarında vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ile ilgili kavram

ve konulara ortalama %30 oranında yer verildiği ve insan hakları konularına yer verme açısından da Vatandaşlık ve İnsan Hakları Öğretimi ders kitabının üçüncü sırada olduğu bulunmuştur.

Turcan (2005) araştırmasında, Türk Milli Eğitim Sisteminde, 1960'lı yıllardan günümüze ilköğretim kurumlarında okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersini etkili hale getirecek, ders kitaplarındaki temel kavramların ve bu kavramların vatandaşlık eğitimine katkısının incelenmesi amaçlanmıştır. Bulgular içerisinde, Vatandaşlık Eğitimi ders programları incelendiğinde, program geliştirme çabalarının sürekli olarak devam ettiği görülmektedir. Cumhuriyetin ilk yıllarında, yeni devlet düzeninin halk tarafından daha rahat anlaşılması, sağladığı yararların fark edilmesi ve toplumca kabullenip yaşatılabilmesi için ders programlarına bu yönde konular eklenmiştir. Ders kitaplarının, insan hakları ve özellikle de demokrasi eğitiminin öğretilmesinde, yararlanabilecek zengin birer kaynak niteliğinde olduğu görülmektedir. Bütün kitapların analizinde hak kategorisi, en yüksek yoğunluk puanına sahip kategori olduğu görülmektedir. İkinci sırada özgürlük kategorisi, üçüncü sırada ise demokrasi kategorisi yer almaktadır.

Ertürk (2006) çalışmasında, 1997 ve 2004 senelerinde MEB tarafından Sosyal Bilgiler 4. ve 5. Sınıf ders kitabı olarak belirlenen kaynaklarda yer alan konuların toplum, yurttaşlık, vatanseverlik ve ekonomi anlayışının dönüşümü analiz edilmiştir. Çalışmada, Avrupa Birliği sürecinde eski programın milliyetçi doktrinlerinin yeni programda törpülenerek AB kriterlerine uyumlu hale getirilmeye çalışıldığına yönelik çıkarımda bulunmaktadır. Yeni programın daha çok liberal milliyetçi bir yapıda olduğu düşüncesi çalışmada hâkimdir. Milliyetçilik anlayışı 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler yeni programında, eski programdaki “*vatan için canını seve seve verme*” söyleminden ayrılarak ülkesi için başarı kazanma, ihracat yaparak ülkeye gelir sağlama olarak belirlenmiştir.

Civan'ın (2007) yapmış olduğu çalışmanın amacı Cumhuriyet'in ilk yıllarından başlamak üzere yetiştirilmek istenen vatandaş modelini döneme ait vatandaşlık ders

kitapları ışığında ortaya koymaktır. Çalışmanın sonucunda ise Tek Parti Dönemi'nde yetiştirilmek istenen vatandaş modelinin bir boyutunun görev vurgulu, haktan çok vazife odaklı, gerektiğinde bireysel menfaatlerinden toplumun genel menfaatleri doğrultusunda vazgeçebilen, vatansever, milliyetçi bireyler yetiştirmek olduğu ortaya çıkmıştır. Değer boyut ise geri kalmışlığın nedeni olarak gösterilen yerel kültürel ve dini unsurlardan arınıp rasyonel ve evrensel düşünen bireyleri ifade eden vatandaşlık modeli olduğu görülmüştür.

Kılıç (2007) çalışmasında, 1970-1990 yılları arasında Türkiye'de Yurttaşlık Bilgisi ders kitaplarındaki yurttaşlık anlayışını incelemiştir. Günümüz dünyasının yurttaşlık anlayışı ışığında siyaset bilimi literatürlerindeki tartışmalardan faydalanılarak geleceğe dönük bir yurttaşlık vizyonu sunmuştur. Bu çalışmada yer alan ders kitaplarındaki örnekler, bugünkü programı geçmişle karşılaştırmaya yönelik oldukça geniş bilgi sunmuştur. İncelenen dönemin yurttaşlık anlayışı, birey-devlet ilişkisi bağlamıyla değerlendirildiğinde “bireyin devlet için varolduğu” anlayışının hakim olduğu söylem çalışmada öne çıkan bulgudur.

Tanırlı (2007), ilköğretimde okutulmakta olan ders kitaplarını incelediği çalışmasında, demokrasi ve insan hakları eğitimi ile ilgili konuların hangi kapsamda ve nasıl bir yaklaşımla ele alındığını değerlendirmiştir. Araştırma sonucunda, demokrasi ve insan hakları eğitimi ile ilgili konuların didaktik bir tarzda ele alındığı, konuların sistematik bir yapıda sunulmadığı, demokrasi ve insan haklarının gerekliliğine ilişkin hiçbir bilgi verilmediği ve gerekli önemin gösterilmediği tespit edilmiştir. Ders kitapları içerisinde demokrasi ve insan hakları eğitimi ile ilgili konuların didaktik bir anlayışla ele alınmış olduğu sonucuna ulaşıldı ve bu kavramların ele alınmalarıyla ilgili olarak önerilerde bulunulmuştur.

Han Kubat (2008) yapmış olduğu çalışmada, ilköğretim okulları Sosyal Bilgiler ders kitaplarında vatan ve millet sevgisini, milli eğitimin amaçları, ilkeleri, eğitim öğretim ilkelerine, sosyal bilimler ve Sosyal Bilgiler kavramları, kavramlar arasındaki fark ve Sosyal Bilgiler dersinin tarihsel gelişimine, Sosyal Bilgiler ders kitapları şekil ve içerik

yönünden incelemiştir. Yeni müfredat programında yer alan tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularının oranını eski müfredat programıyla karşılaştırıldığında önemli düşüşler olduğu görülmüş, son bölümde ders kitaplarındaki tarih, coğrafya ve vatandaşlık bilgisi konularında vatan ve millet sevgisi üzerinde durulmuştur.

İpek (2011) çalışmasında ilköğretim ikinci kademedeki 2006 yılından itibaren okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının yurttaşlık eğitimi/siyasal sosyalleşme boyutunu, MEB ve programın hedefleri ile karşılaştırmalı olarak ve doküman incelemesi yöntemini kullanarak incelemiştir. MEB'in "etkin yurttaş" yetiştirme hedefi ile ders kitaplarında geçen bu konuyla ilgili örnekler birbiriyle çelişmektedir. Vatandaşlık eğitiminin Türkiye'deki gelişimsel süreci incelendiğinde, 21. Yüzyılda yetiştirilmek istenen yurttaş modeli anlayışında bir değişim olmadığı görülmektedir. Bireyin devlet için var olduğu yönündeki geleneksel anlayış, MEB'in belirlemiş olduğu hedeflerde kısmen değişmiş olmasına rağmen, ders kitaplarında yer verilen konularda önemini korumaktadır. Ders kitaplarındaki vatandaşlık değerleri, MEB'in hedeflerinden farklılaştığı gibi, günümüz dünyasının yurttaşlık algısını da içeriğinde barındırmamaktadır.

Kab (2012) yapmış olduğu çalışmada, Almanya'da ve Türkiye'de ilköğretim basamağında 5. ve 6. Sınıflarda okutulan Sosyal Bilgiler ders kitaplarının özelliklerinin karşılaştırılması amaçlanmıştır. Alman Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Eğitimi ve Türk Sosyal Bilgiler derslerine ait toplam 10 ders kitabının incelenmesi ile ortaya çıkan sonuçlar şöyledir: Türk ders kitaplarının bilgi verici metinler açısından daha yoğun olduğu, dış yapı özelliklerinin geliştirilmesi gerektiği, görseller açısından nitelikli olduğu, ders kitaplarında yer alan etkinlikler ve ünite değerlendirme uygulamalarının öğrenme sürecini ve sonucunu değerlendirmeye dayalı ve öğrencileri hem ders içinde hem de ders dışında etkin kılan nitelikte olduğu saptanmıştır.

Ünal (2012), 2011-2012 eğitim-öğretim yılında okutulmak üzere basılan 8. Sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders ve çalışma kitaplarında insan hakları konusuna ne düzeyde yer verildiğini tespit etmeye çalışmıştır. Araştırmaya göre, öğretim programında yer alan 32 kazanımın 23' ünün doğrudan insan hakları ile ilgili olduğu ve

insan haklarının hem ders kitaplarında hem de çalışma kitaplarında yeterli düzeyde önemsendiği ifade edilmiştir. Buna karşın öğretmenlerin ders konularını işlerken, güncel konular üzerinden hareket ederek öğrencilerin katılımcılığını artırarak tartışma ortamı oluşturması gerektiği de dile getirilmiştir.

Kuş, Merey ve Karatekin (2013) yaptıkları araştırmada, ilköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında değerlere yer verilme durumunun belirlenmesini amaçlamışlardır. Araştırma nitel araştırma yöntemlerinden doküman incelemesi ile gerçekleştirilmiş ve tümevarım analizi kullanılmıştır. Çalışmada elde edilen sonuçlara göre ilköğretim 4 ve 5. Sınıf kitaplarında en sık vurgulanan değerler duyarlılık, vatanseverlik, sorumluluk, sevgi ve dayanışmadır. Sosyal Bilgiler programında yer almasına rağmen en az vurgulanan değerler ise temizlik, dürüstlük ve hoşgörü değerleridir. Bu sonuçlar doğrultusunda 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler kitaplarında hoşgörü değerine daha fazla yer verilmesi gerektiği önerisinde bulunulmuştur.

Merey'in (2013) yapmış olduğu çalışmanın amacı Türkiye'deki Sosyal Bilgiler kitaplarında çocukların ne ölçüde katılım hakkı olduğunu sunmaktır. Çalışmanın analiz birimi çocuk katılım hakkıdır. Sonuç olarak, okul ortamında çocuğun katılımı ile ilgili tablolar, tüm Sosyal Bilgiler ders kitaplarında büyük bir yer verilir.

Vatandaşlık, İnsan Hakları ve Demokrasi Konularının Değerlendirilmesine Dönük Yapılan Çalışmalar

Üstündağ (1997), Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi'nde yaratıcı dramının öğrencilerin erişilerine ve derse yönelik tutumlarına etkilerini belirlemeye çalıştığı araştırmasıyla, bu dersin öğretiminde yaratıcı drama kullanımının bilişsel öğrenmelerle ilgili davranışları gerçekleştirmesinin yanısıra, duyuşsal özellikleri kazandırmada da etkili olduğunu ortaya koymaktadır.

Koca'nın (1998) yapmış olduğu çalışmanın amacı, "Vatandaşlık Bilgisi ve İnsan Hakları Eğitimi" dersine ilişkin öğretmen algılarını belirlemektir. Araştırmada elde edilen

bulgulara göre, öğretmenler dersin içeriğine, işlenişine ve değerlendirme sürecine ilişkin olumsuz görüşlere sahip olduklarını belirtmekte; öğretmenler tarafından önemli görülen programın amaçlarının mevcut içerikle gerçekleşemediği ve bunun olası nedenleri ortaya konmaktadır.

Sağlam (2000) çalışmasında, Sosyal Bilgiler dersinin demokratik tutum geliştirmedeki rolü ile ilgili mevcut durumu tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmasında tarama yöntemini kullanmış ve bu araştırma kapsamında öğrencilerin (5. Sınıf) kişisel bilgileri, Sosyal Bilgiler dersi ile ilgili görüş ve düşünceleri anket yoluyla belirlenmiştir. Araştırmanın sonucunda, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersindeki davranışları ile öğrencilerin demokratik tutumları arasında ve öğrencilerin ailelerinin kültürel düzeyleri ile öğrencilerin demokratik tutumları arasında anlamlı bir ilişki bulunmuştur. Yine araştırma sonucuna göre öğrencilerin ve öğretmenlerin cinsiyetleri ile demokratik tutumları arasında kadınlar lehine anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

Büyükdemir'in (2001) yapmış olduğu araştırmanın amacı; öğrencilerin demokrasi ve insan haklarına ilişkin tutum ve davranışlarının geliştirilmesinde önemli bir yeri olan ilköğretim 7. Sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin etkililiği araştırılması ile dersin daha etkili kılınması için alınması gereken önlemlere ilişkin öğretmen görüşlerini açığa çıkarmaktır. Araştırma sonuçlarına göre, hedeflerin geneline ilişkin olarak, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersini okutan öğretmenlerin görüşleri ile bu dersi alan öğrencilerin testten elde ettikleri başarının birbiriyle örtüştüğü ve vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi hedeflerinin "orta" düzeyde gerçekleştiği görülmektedir.

Arıkan'ın (2002) yapmış olduğu çalışmada ilköğretim okullarında görev yapan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi öğretmenlerinin Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi programı konusundaki görüşlerini ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırmanın elde edilen bulgularına göre öğretmenler programda yer alan amaçların tam olarak gerçekleşmediğini, kapsamın yeterli düzeyde bulunmadığını, bu derste farklı öğretim yöntem ve tekniklerinin kullanılmasını gerekli görmekle birlikte anlatım ve soru-cevap yöntemini daha fazla kullanıldığını, ders kitabını nitelik olarak yeterli görmediklerini

ifade etmektedir. Genel olarak bakıldığında VİHE dersi öğretmenlerinin Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programını etkili görmedikleri sonucuna ulaşılmıştır.

Güven (2002) yaptığı çalışmada, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Dersini veren öğretmenlerin nitelikleri ve derste karşılaştıkları problemler üzerinde durmuştur. Araştırma betimsel niteliktedir. Çalışma ile aşağıdaki sonuçlara bakıldığında; Öğretmenlerin çoğunluğu; tarih, coğrafya ve Sosyal Bilgiler öğretmenidir, öğretmenlerin çoğunluğu VİHE dersi ile ilgili herhangi bir ders ya da hizmet içi eğitim kursu almamışlardır, öğretmenler, ders için yeterli araç-gerecin olmadığını belirtmişlerdir, öğretmenler, programın uygulama ve geliştirme konusunda problemler olduğunu belirtmişlerdir, öğretmenler ders konularının öğrencilerin seviyelerine uygun olmadığını, dersteki kavramları kazandırmakta güçlük çektiklerini belirtmişlerdir, öğretmenler, dersin süresinin yetersiz olduğunu, ölçme aracı geliştirmede güçlük yaşadıklarını belirtmişlerdir, öğretmenler, dersin hedeflerinin öğrencilerin günlük yaşamları ile çeliştiğini belirtmişlerdir.

Akpınar ve Turan (2004) çalışmalarında ilköğretim okullarında görev yapan öğretmenlerin demokrasi ve demokrasi eğitime bakış açılarını belirlemeyi amaçlamışlardır. İlköğretimde görev yapan farklı branşlardaki öğretmenlerin demokrasi ve insan haklarını evrensel değer olarak benimsedikleri ve Türkiye'deki demokrasiyi yetersiz buldukları sonucuna ulaşılmıştır. Bu araştırmadaki öğretmenler ayrıca demokrasinin gelişmesinde eğitim kurumlarına önemli görevler düştüğünü, Türkiye'nin demokratik sisteme tam olarak geçebilmesi için Avrupa Birliği üyesi olması, var olan eğitim programlarının Avrupa Birliği ile uyumlu hale getirilmesi, öğrenci, öğretmen ve velilerin okul yönetimine katılması, öğrencilerin sınıfta karar alma sürecine katılması ve öğrencilere dönem sonunda demokratik tutum ve davranış notu verilmesi gerektiğini belirtmişlerdir.

Emir ve Kaya (2004) araştırmalarında, okul meclisleri projesi ile ilgili olarak öğretmenlerin ne derece bilgi sahibi olduğunu ve okul meclisi projesinin gerekliliğine ilişkin öğretmen düşüncelerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre,

öğretmenlerin %49'u okul yöneticilerinin demokrasi eğitimi projesine hazır olmadığını, %46'sının kendisinin okul meclisi projesine hazır olmadığını, %91'i okul meclisleri çalışmasını gerekli bulduğunu ve %80'i ise okul meclisleri projesinin öğrencilerde demokrasi kültürü ve bilincinin oluşturulmasında etkili olacağını belirtmişlerdir.

Arslan'ın (2005) yapmış olduğu araştırmanın amacı, ilköğretim II. Kademe öğrencilerinin Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin öğretimi ile ilgili görüşlerini ve bu görüşlere etki eden faktörleri tespit etmektir. Araştırmanın bulgularına göre, öğrencilerin Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde öğretmenlerin sınıfta içerisindeki tutum ve davranışları, uyguladıkları yöntem-teknipler ve ders ile ilgili görüşlerinin olumlu yönde olduğu görülmüştür. Anne ve baba eğitim düzeyleri değişkenlerinin, dersin öğretimi ile ilgili öğrenci görüşlerine etkisi olmadığı tespit edilmiştir.

Düzgün (2005) yapmış olduğu çalışmada öğretmenlerin, Sosyal Bilgiler dersinde kubaşık öğrenme metodunun kullanılabilirlik düzeyi, öğretmenler görüşleri çerçevesinde değerlendirilmesini amaçlamıştır. Öğretmenlerin çoğunluğu kubaşık öğrenmeyle ilgili az kitap, makale ve yayın okumuşlardır. Ankete katılan öğretmenlerin çoğunluğu Sosyal Bilgiler dersinde öğretmen merkezli ders işlemekte, yani en fazla sunuş yoluyla öğrenme yöntemini tercih etmektedirler. Oysa bu çoğunluk en iyi öğrenme yönteminin kubaşık öğrenme yöntemi olduğunu savunmuşlardır. Ancak kubaşık öğrenme hakkında yeterli bilgiye sahip olmadıklarından ve sınıfların çok kalabalık olmasından dolayı bu yöntemi uygulayamadıkları görülmüştür.

Güzel ve Alkan (2005), Türkiye'deki ilköğretim okullarında pilot uygulaması yapılan ilköğretim programının, özellikle öğrenciler gözüyle değerlendirmesini ortaya çıkarmak, öğrenciye kazandırdıklarını belirlemek, değişik sınıf düzeyindeki ve değişik okullardaki öğrencilerin programı algılamalarını karşılaştırmak ve programın uygulanmasında karşılaşılan güçlükler ile aksaklıkları ortaya çıkarmak amacıyla, programların geneline ilişkin bir araştırma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; yapılan pilot uygulamanın, öğrenciler tarafından öğretmenlere göre daha çok

benimsendiğini gösterdiği, ancak hem öğrenciler hem de öğretmenlerin uygulamanın kendilerine yüklediği yeni ödevleri tam olarak yerine getirmekte sıkıntı içinde oldukları, öğretmenlerin rehberlik görevlerini tam olarak yerine getiremedikleri, hala otorite olma özelliğini kullandıkları izlenimleri elde edilmiştir.

Kıvanç (2005), araştırmasında öğrencilere uygulanan insan hakları eğitimine dönük öğretmenlerin görüşlerini almıştır. Öğretmenler; öğrencilerin kazandıkları bilgileri az ve orta düzeylerde yeterli bulduklarını, okul iklimini insan hakları eğitimine uygun olarak gördüklerini, okul yönetimlerinin bu alanda çalışan üniversiteler ve sivil toplum kuruluşlarıyla işbirliği yapmadıklarını, mevcut programın uluslar arası sözleşmeler referans alınarak oluşturulmadığını, yapılan hizmet içi eğitim faaliyetlerini de yeterli bulmadıklarını belirtmişlerdir.

Candan (2006) ilköğretim II. Kademe 7. ve 8. Sınıfta okutulan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Dersinin öğretimi ve öğretiminde karşılaşılan güçlükler konusunda öğretmen görüşlerini incelemiştir. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin “*Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi*” dersinin öğretiminde karşılaştıkları güçlüklerin çözümüne yardımcı bulgular elde edilmiş ve bu derse giren öğretmenlerin dersle ilgili sorunları tespit edilmiş ve olması gerekenleri ortaya koymaya yönelik önerilerde bulunulmuştur.

Dündar, Kayhan ve Yel (2006) çalışmalarında eski ve yeni Sosyal Bilgiler Dersi 4. ve 5. Sınıf programları karşılaştırmalı bir şekilde öğretmenlerin kendi ifadeleri ile değerlendirmiş ve şu sonuçlara ulaşılmıştır: Yeni program daha hafifletilmiş ve sadedir, derse katılım açısından öğrenciler daha aktif hale gelmişlerdir. Beceri ağırlıklı olduğu için her seviyedeki öğrenciyi harekete geçirmiştir. Kalabalık sınıflar uygulamayı zorlaştırmıştır. Maliyet açısından eski program daha ekonomik bulunurken, yeni programın maliyetinin yüksek olduğu ancak bunun da ders ve çalışma kitaplarının olmayışı ve fotokopi maliyetine dayandığı tespit edilmiştir. Öğrenci tutumları açısından da öğretmenler yeni programı olumlu bulmuşlardır.

Gömlüksüz ve Bulut (2006) çalışmalarında, 2005 Sosyal Bilgiler Öğretim Programının uygulamadaki etkililiğini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu çalışma sonucunda, program programın öğeleri açasından uygulamada “çok” etkili bulunmuştur. Öğretmenlerin sahip oldukları demografik özellikler açasından bakıldığında il değişkeni bakımından farklılıklar ortaya çıkarken, sınıf, cinsiyet, kıdem, eğitim düzeyi ve sınıf mevcudu değişkenleri bakımından ise farklılıklar ortaya çıkmamıştır.

Günay’ın (2006) yaptığı çalışmanın amacı, öğretmenlerin görüşlerinden hareketle programın değerlendirilmesi böylece program geliştirmecilere ve uygulayıcılara yararlı olabilecek dönütler sağlamaktır. Araştırma tarama modelinde ve betimleme niteliğinde bir araştırmadır. Araştırmanın sonucuna göre; kadın öğretmenlerin, yeni programın hem olumlu hem de olumsuz yönlerine ilişkin görüşleri erkek öğretmenlerden daha yüksektir. Ayrıca devlet okullarında çalışan öğretmenler yeni programı özel okullarda çalışan öğretmenlerden daha sorunlu bulmuşlardır.

Gürbüz (2006), ilköğretim öğrencilerinin demokrasinin unsurlarından özgürlük, eşitlik, adalet, katılımcılık, hoşgörü kavramlarına ilişkin görüşlerini geliştirdiği bir ölçek yardımıyla incelemiştir. Araştırma ile elde edilen sonuçlar, demokrasinin unsurlarından “eşitlik” ve “özgürlük” konularında ilköğretim yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin farklı düşünelere sahip olduğunu göstermiştir. Cinsiyet değişkeni açasından incelendiğinde ilköğretim yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin “eşitlik”, “özgürlük” ve “hoşgörü” unsurlarına ilişkin görüşleri arasında anlamlı farklılık gözleendiği ve öğrencilerin en fazla “vatandaşlık” unsurunda kararsız kaldıkları ortaya çıkmıştır.

Güven, Gökbulut ve Yel (2006) araştırmalarında, Sosyal Bilgiler programına ilişkin öğretmen görüşlerini incelemişlerdir. Programın öğrenci seviyelerine uygun olduğunu, içeriğinin yeterli olduğunu, öğretmenlerin rehberlik ettiğini, etkinliklerin rahatça uygulanabildiğini, ara disiplinlerle ilişkilendirmelerin rahatça yapılamadığını, programda değerlendirme ölçütlerine yer verildiğini, gereksiz ifadelerin olmadığını, öğrencinin derse katıldığını, yeterli donanıma sahip olduklarını, öğretmenlerin hizmet

içi eğitime ihtiyaç duyduklarını ve yeni programın eskisine göre daha yararlı bulunduğunu öğretmen görüşlerine dayanarak belirtmişlerdir.

İnal Yüksel (2006), vatandaşlık ve insan hakları dersinin öğretiminde öyküleri kullanmanın, duyuşsal özellikleri kazandırmadaki etkililik derecesini belirlemeye çalışmıştır. Sonuçlar, vatandaşlık ve insan hakları dersinin öğretiminde öyküleri kullanmanın, duyuşsal özellikleri kazandırmada anlamlı derecede etkili olduğunu, buna karşın bilişsel özellikleri kazandırmada yeterli olmadığını göstermiştir. Ayrıca öykü kullanımının öğrencilerin vatandaşlık ve insan hakları dersine yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediği, öğrenciyi güdülediği, derse karşı motive ettiği de gözlemlenmiştir.

Öztürk ve Tuncel (2006) araştırmalarında öğretmenlerin yeni program hakkında görüşlerini almayı amaçlamışlardır. Araştırma sonuçları aşağıda özetlenmiştir: Öğretmenlere göre sınıfların kalabalıklığı, dersliklerin mekân olarak küçüklüğü ve özellikle sosyoekonomik açıdan alt düzeydeki yerleşimlerde bulunan okullarda araç-gereç yetersizliği yeni programın başarıya ulaşmasında en büyük engeldir. Öğretmenler kazanımların aksine program içeriğini yeterli bulmamışlardır. Değerlendirme boyutunda ise tepkiler büyük çoğunlukla olumsuz olmuştur.

Aydın (2007) çalışmasında, yenilenen ilköğretim müfredatı içersinde 4. ve 5. Sınıfların yeni (2004) Sosyal Bilgiler müfredat programını öğretmen görüşlerine göre değerlendirmiştir. Bu araştırmada genel itibariyle olumlu görüşlerin yanı sıra şu sonuçlara ulaşılmıştır: Müfredat, Türkiye'nin ekonomik, coğrafi, kültürel ve sosyal şartlarına göre hazırlanmamıştır, il merkezinde kaynak sorunu çok fazla yaşanmazken ilçe ve özellikle köylerde hem öğrenciler hem de öğretmenler yeni programın istediği kaynaklara çok kolay ulaşamamaktadırlar, yeni Sosyal Bilgiler Müfredatı sınıf mevcudu yüksek olmayan sınıflar için hazırlanmıştır, öğretmenler, özellikle ölçme ve değerlendirme kriterlerinde sorunlar yaşamışlardır, yeni programda işlenen konularla milli eğitim tarafından yapılan sınavlar arasında bir tutarsızlık bulunmaktadır,

sınavlarda öğrencilere yöneltilen sorular daha çok eski program ağırlıklı bilgi yükünün ağır olduğu sorulardır.

Çakmak (2007) yaptığı araştırmada, İlköğretim Sosyal Bilgiler 6. Sınıf öğrencilerine İlköğretim Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan ``Demokrasi Serüveni ünitesindeki değerleri" oluşturmacı kurama göre düzenlenecek öğrenme/öğretme etkinlikleriyle kazandırılma düzeyinin ne olduğunu araştırmaya çalışmıştır. Araştırma sonucunda; yapılan etkinliklerin karşılıklı saygı, temel hak ve özgürlüklerin kullanımı, sınırları ve boyutlarını olumlu etkilediği görülmüştür.

Çetin (2007) tarafından yapılan araştırma, 2005-2006 öğretim yılında uygulanan 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nı öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirmek amacıyla yapılmıştır. Araştırma sonunda; öğretmenlerin yeni program hakkında yeterince bilgilendirilmedikleri, genel olarak uygulanan yeni programla ilgili olumlu görüş belirttikleri, kazanımların azaltılmasını olumlu buldukları, programı öğrenci merkezli buldukları, uygulama ve değerlendirme sürecinde birtakım problemler yaşadıkları, sınıfların kalabalık oluşu, ders araç gereç ve materyallerinin eksikliğinin uygulamayı olumsuz etkilediği tespit edilmiştir.

Doğanay, Çuhadar ve Sarı (2007), öğretmen adaylarının siyasal katılımçılık düzeylerini belirlemenin yanı sıra bu düzeylere etki eden faktörlere ilişkin görüşlerini de ortaya koymayı amaçlamışlardır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının siyasal katılımçılık düzeylerinin "oldukça düşük" olduğu görülmüştür. Öğretmen adaylarının siyasal katılım için belli bir potansiyele sahipken bu potansiyeli eyleme dökme noktasında ortam ve bilgi eksikliğine sahip oldukları tespit edilmiştir.

Kurt (2007) çalışmasında, öğretmenlerin demokrasi, vatandaşlık ve vatanseverlikle ilgili görüşlerinin niteliksel olarak incelemiştir. Öğretmenlerle yapılan görüşmelerde elde edilen veriler incelendiğinde, demokrasinin etkin bir şekilde işletilebilmesi için ihtiyaç duyulan vatandaşlık türlerini tanımlayan Westheimer ve Kahne'nin (2004) ulaştığı bulgulara benzer sonuçlara ulaşılmıştır. Öğretmenler aktif katılımın gerekliliğini

savunmuşlardır. Westheimer ve Kahne'nin tanımlamış olduğu vatandaşlık türleri olan, şahsi sorumluluğa sahip vatandaş, katılımcı vatandaş, adalet merkezci vatandaş türlerine benzer bulgulara ulaşılmıştır. Ancak, öğretmen görüşlerinin tam karşılığı olan bir başka vatandaşlık türünü tanımlama ihtiyacı duyulmuştur: Bilinçli - aktif vatandaş. Bilinçli-aktif vatandaşlık, bu üç vatandaşlık tipinin bir karışımı niteliğinde ancak, fedakâr, yerel ve küresel bilince sahip, aktif vatansever ve demokratik bir anlayışı temsil eder. Vatanseverlik anlayışının gelişiminde okul, çevre ve ailenin birlikte hareket etmelerinin gerekliliği sonucuna ulaşılmıştır.

Narin (2007) tarafından yapılan araştırma, ilköğretim Hayat Bilgisi dersi programının vatandaşlık bilgi, beceri ve değerleri kazandırmadaki rolüne ilişkin öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma nitel ve nicel olmak üzere iki boyuttan desteklenmiştir. Araştırma sonucunda öğretmenler, Hayat Bilgisi öğretim programının vatandaşlık bilgi ve becerilerini kazandırmaları yönünden yeterli olmasına rağmen değer kazandırma açısından özellikle milli değerleri kazandırma açısından yeterli olmadığı yönünde görüş bildirmişlerdir.

Orhan (2007) yapmış olduğu çalışmada öğrencilerin Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde eleştirel okuma tekniği kullanmadaki başarılarını ölçmeyi amaçlamıştır. Araştırmada öğrencilere verilen okuma metnine göre eleştirel düşünce becerisinin bir uygulaması olan eleştirel okuma tekniği kullanılmış ve öğrencilerin eleştirel okuma becerisine sahip olma düzeyleri belirlenmiştir. Sonuçta Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinde öğrencilerin eleştirel okuma tekniğini başarıyla kullandıkları ortaya çıkmıştır.

Dilmaç (2008) çalışmasında, Milli Eğitim Bakanlığı tarafından hazırlanan Yeni Sosyal Bilgiler Programının uygulanabilirliği hakkında öğretmen görüşlerinin neler olduğunu belirlemeyi amaçlamıştır. Bu çalışmada elde edilen bulgulara göre şu sonuçlara ulaşılmıştır: Yeni ilköğretim programlarının kazanımlarının, öğrencilerin ihtiyaçlarını karşılamada yetersiz kaldığı, kazanımların, toplumun değer ve ideallerine tam olarak uygun olmadığı, ama bunun yanında kazanımların gerçekleştirilebilir olduğu ortaya

çıkmiştir. Sosyal Bilgiler Öğretim Programının olumlu yanının öğrenci merkezli olmasına karşılık, araç gereç eksikliği ve sınıfların kalabalık olması, okulların buldukları yer, çevre koşulları, geziler için yapılması gereken ön hazırlıkların hazırlanmasından kaynaklı sorunlar, programın yapısı ve uygulama koşulları açısından bir ikilemi ortaya koymaktadır.

Güdücü (2008) araştırmasında öğretmenlerin Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersine yönelik görüşlerini belirleme ve değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmada, programda yer alan amaçların tam olarak gerçekleşmediği, öğretmenlerin düz anlatım ve soru cevap tekniklerini daha fazla kullandıkları, klasik ve çoktan seçmeli sınavlara ağırlık verildiği ve ders kitaplarının öğretmenlerin görüşüne göre gereken niteliklere sahip olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Çelik'in (2009) yapmış olduğu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşlerini belirlemektir. Araştırmada özetle şu sonuçlara ulaşılmıştır: öğretmenler vatandaşlık eğitimi açısından öğrencilere kazandırmada beceri ve değer boyutunu belirtmemişlerdir. Sosyal Bilgiler öğretmenleri okulda verilen vatandaşlık eğitiminin birey ve toplum açısından önemli olduğu, öğrencinin vatandaşlık anlayışı üzerinde en etkili unsurun aile olduğu görüşündedirler. Sosyal Bilgiler öğretmenlerine göre vatandaşlık eğitimine okul meclislerinin sosyal kulüplerden daha çok katkısı vardır. Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin yarısı vatandaşlık eğitiminin ayrı bir ders olarak verilmesi gerektiği görüşündedirler.

Doğanay (2009), araştırmasında öğretmen adaylarının vatandaşlık algılarıyla eylemleri arasındaki ilişkiyi incelemeye çalışmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, öğretmen adaylarının daha çok geleneksel vatandaşlık anlayışını benimsediklerini, vatandaşlık algılarıyla eylemleri arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ve sosyal-aktif vatandaşlık anlayışını benimseyenlerin diğerlerine göre daha fazla aktif vatandaşlık özelliği yansıttıklarını ortaya koymuştur.

Doğanay ve Sarı (2009), lise öğrencileri üzerinde yürüttükleri araştırmalarında öğrencilerin vatandaşlık algılarını ve bu algılara etki eden faktörleri belirlemeye çalışmışlardır. Araştırma sonucunda kızlarda daha yoğun olmak üzere, öğrencilerin büyük çoğunluğunun geleneksel vatandaşlık algısına sahip olduğunu görölmüştür. Ayrıca, ailesi orta ve üst sosyo-ekonomik düzeyde yer alan öğrencilerin ise daha sosyal/aktif vatandaşlık özellikleri sergiledikleri elde edilen diğer bulgular arasındadır.

Duruhan ve şad (2009), ilköğretim sekizinci sınıf öğrencileri üzerinde yürütölen araştırmada, öğrencilerin vatandaşlık hak ve ödevlerinden hangisini daha fazla önemsediklerini cinsiyet, vatandaşlık dersindeki akademik başarı, anne baba eğitim durumu gibi çeşitli değişkenler açısından incelemişlerdir. Elde edilen verilerin analizi sonucunda öğrencilerin vatandaşlık hak ve ödevlerine ilişkin algılarının olumlu düzeyde olduğu, vatandaşlık ödevlerini vatandaşlık haklarından daha fazla önemsedikleri görölmüştür. Cinsiyet değişkeni açısından bakıldığında kız öğrencilerin vatandaşlık hak algıları erkek öğrencilere göre; merkez okullarında öğrenim gören öğrencilerin vatandaşlık hak algıları ise merkez dışında bir okulda öğrenim gören öğrencilere göre anlamlı düzeyde yüksek bulunmuştur. Babanın eğitim durumu vatandaşlık hak ve ödev algıları açısından anlamlı bir farklılık yaratmazken annenin eğitim durumunun öğrencilerin vatandaşlık hak ve ödev algılarında anlamlı farklılık yarattığı elde edilen sonuçlar arasındadır.

Kaymakçı, Sönmez ve Merey (2009), Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık bilgisi öğretimindeki bazı kavramları ne düzeyde anladıkları üzerine bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda elde edilen veriler, kavramı doğru anlama, kavram yanılığı, kavramı yanlış anlama ve kavrama cevap vermeme olmak üzere 4 boyutta çözümlenmiştir. Çözömlene sonrasında elde edilen bulgular öğretmen adaylarının barış, demokrasi, eşitlik, ödev ve özgürlük kavramlarını yüksek oranda doğru bildiklerini göstermektedir. Buna karşın adalet, hak ve eşitlik gibi kavramlarda kavram yanılığısına düştükleri; adalet, barış, hak ve hoşgörö kavramlarını yüksek oranda yanlış cevapladıkları ve yine aynı kavramları diğer kavramlara göre daha yüksek oranda cevapsız bıraktıkları elde edilen diğer bulgular arasındadır.

Nayır ve Akar (2009), ilköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin “özgürlük” kavramını nasıl algıladıklarına ilişkin nitel bir çalışma yapmışlardır. Araştırma sonunda, öğrencilerin “özgürlük” kavramının sınırlı bir kavram olduğu konusunda bir farkındalığa sahip olduğu, kavramı tanımlamalarına rağmen davranış boyutunda içselleştiremedikleri, yaşantıya dönüştüremedikleri görülmüştür. Araştırmacılar, elde edilen bulgulardan yola çıkarak eğitim ortamının, öğrencilerin “özgürlük” kavramını davranış boyutunda da kazanabilecek şekilde düzenlenmesi gerektiği, bu ortamda yer alacak tüm paydaşların “saygı”, “sorumluluk” ve “hak” kavramlarını içeren özgür davranışlar sergileyerek model olmaları şeklinde öneriler getirilmiştir.

Tuncel ve Uğur (2009), ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin “küresel vatandaşlık” kavramına yükledikleri anlamları ve bu kavramlara ilişkin yanlış algılamaları ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Anketlerden elde edilen bulgular değerlendirildiğinde öğrencilerin genel olarak “küresel vatandaşlık” kavramına olumlu anlamlar yükledikleri, %80’inin kavramı doğru algıladığı görülmektedir. Ancak öğrencilerin anket boyutlarından biri olan “dünyanın işleyişini anlama” boyutunu anlamlandırırken zorlandıkları görülmüştür. Görüşmeler değerlendirildiğinde öğrencilerin yalnızca “farklılıkları anlama” boyutu içerisinde değerlendirilebilecek “çok kültürlülük” kavramını algılamakta zorluk yaşadıkları görülmüştür. Öğrencilerin “çok kültürlülük” kavramından kültür düzeyinin yüksek olması gibi bir anlam çıkardıkları görülmektedir. Elde edilen sonuçlardan hareketle öğretmenlere hizmet içi eğitimlerinde küresel vatandaşlık eğitimi ile ilgili bilgiler verilmesi, ders programlarında küresel değerlerin öğretilmesine daha fazla yer verilmesi gerektiği şeklinde öneriler getirilmiştir.

Yazıcı (2009) çalışmasında, öğretmenlerin yurtseverlik eğitimi hakkındaki tutumlarını belirlenmiştir. Araştırma sonunda Sosyal Bilgiler ve tarih öğretmenlerinin yurtseverlik ve yurtseverlik eğitimi tutumlarının benzer olduğu, bununla birlikte sahip oldukları tutumların derslerde kullandıkları strateji ve yöntemler üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir. Araştırma verileri Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin tarih öğretmenlerine göre yurtseverlik eğitimi verirken rol model, işbirlikçi öğrenme stratejilerini, sınıf içi

tartışmaları, görsel araçları, drama oyun ya da simülasyonları kullanmak gibi daha çeşitli yöntemleri bir arada kullandığını göstermiştir.

Yazıcı ve Çaycı (2009), yaptıkları araştırmada öğretmen adaylarının Atatürkçülük konularının öğretimine ilişkin görüşlerini açığa çıkarmışlardır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının Atatürkçülük konularının öğretimine ilişkin görüşlerinin gerek sınıf düzeyi gerekse anabilim dalları açısından farklılaşmadığı tespit edilmiştir.

Yılmaz (2009), ilköğretim 8. Sınıf öğrencilerinin sorumluluk, hak, eşitlik, vatandaşlık ve egemenlik kavramlarına ilişkin algılarını ortaya çıkarmaya çalıştığı araştırmada nitel veri toplama yöntemlerinden yararlanmıştır. Araştırma kapsamında elde edilen bulgular öğrencilerin sorumluluk ve hak gibi günlük hayatlarında tecrübe edebildikleri kavramları anlamlandırmakta sorun yaşamadıklarını, buna karşın günlük hayatta tecrübe edemedikleri egemenlik ve vatandaşlık kavramlarını anlamlandırmakta zorlandıklarını, bu kavramları millet, ülke, özgürlük gibi kavramlarla karıştırdıklarını ve bu kavramların birbirleriyle olan ilişkilerini kavrayamadıklarını göstermektedir.

Yılmaz, Şahin ve Tunç (2009) tarafından hazırlanan çalışma, 7. Sınıf öğrencilerinin devlet, vatandaş, demokrasi ve insan hakları kavramlarına ilişkin algılarını ortaya koymaktadır. Çalışmada nicel verilerin yanı sıra nitel verilerden de yararlanılmıştır. Öğrencilerden, belirtilen kavramları nasıl algıladıklarını ortaya koymayı amaçlayan, “Bence (devlet)” şeklindeki ifadeleri tamamlamaları istenmiştir. Çalışma sonunda öğrencilerin, vatandaş, devlet, demokrasi gibi kavramları doğru algılamalarının yanı sıra bu kavramların uygulanmasında yaşanan sorunları da fark edebildikleri görülmüştür.

Acun, Demir ve Göz (2010) tarafından yapılan araştırmada öğretmen adaylarının vatandaşlık yeterlilikleri ile eleştirel düşünme becerileri arasındaki ilişki incelenmiştir. Elde edilen bulgular, öğretmen adaylarının vatandaşlık konularına ait bilgi düzeylerinin, sergiledikleri vatandaşlık davranışlarının ve vatandaşlık konularına gösterdikleri önemin oldukça yüksek olduğunu ortaya koymuştur. Ayrıca vatandaşlık yeterlilikleri ile eleştirel düşünme becerileri arasında orta düzeyde anlamlı ilişki bulunmuştur.

Bal ve Akış (2010), ilköğretim 5. Sınıf öğrencilerinin “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinde geçen kavramlara ilişkin yanlışları ve bu yanlışların sebeplerini tespit etmeye yönelik bir araştırma yapmışlardır. Araştırma sonucunda öğrencilerin %72’sinin ünite de geçen kavramları doğru algıladığı, %19’unun kavram yanlışlığına düştüğü, %9’unun ise yanlış ya da boş cevap verdiği görülmüştür. Öğrencilerin ünite de geçen kavramlara ilişkin en fazla yanlışlığı milli egemenlik ve yerel yönetim kavramlarında, en az yanlışlığı ise meclis, yönetim ve seçim kavramlarında yaşadıkları elde edilen diğer sonuçlar arasındadır.

Çakır (2010) yapmış olduğu çalışmada, İlköğretim okullarının 3., 4. ve 5. Sınıflarında öğrenim gören 10–12 yaşlarındaki öğrencilere vergi bilinci vermek için bir internet sayfası tasarlanmış ve geliştirilmiştir. Öğrencilerin %87’si internet sayfasını olumlu bulmuşlardır. Ayrıca, öğrencilerin %27’si ise internet sayfası ile ilgili olarak daha fazla etkinliğin ve oyunların olması gerektiğini belirtmiştir.

Göncüoğlu (2010), 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi demokrasi konularının öğretiminde işbirlikli öğrenme ve drama yönteminin öğrenci başarısı ve derse yönelik tutuma etkisini incelemiştir. Deney grubunda dersler işbirlikli öğrenme ve drama yönteminin birlikte kullanıldığı “Yeniden Uyarlanmış Birleştirme” tekniği yardımıyla yürütülürken kontrol grubunda yalnızca düz anlatım yöntemi kullanılmıştır. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, deney grubunda yürütülen öğretim sürecinin öğrenci başarısını ve derse yönelik tutumu artırdığını göstermiştir.

Göz (2010), Sınıf Öğretmenleri ve Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin vatandaşlık konularına ilişkin bilgi, bu konulara atfettikleri önem ve sergiledikleri davranış düzeylerini tespit etmek ve bilme, önemseme ve davranışa dönüştürme arasındaki ilişkiyi belirlemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Yapılan analizlere göre özetle şu sonuçlara ulaşılmıştır: Öğretmenlerin vatandaşlık bilgi ve davranış düzeylerine incelendiğinde genellikle yüksek seviyede oldukları görülmektedir. Öğretmenlerin en çok bilgi ve davranışa sahip oldukları kategori ise “Demokrasi: Saygı ve Eşitlik”tir.

Öğretmenlerin önemsedikleri konular ele alındığında önemseme düzeyleri en yüksek olan kategori “Çevreye Duyarlılık”tır. Öğretmenlerin vatandaşlık konularıyla ilgili bilgi düzeyleri arttıkça, vatandaşlık konularını önemseme düzeyleri de artmaktadır.

Mısırlı-Özsoy’un (2010) yapmış olduğu çalışmanın amacı 8. Sınıf öğrencilerinin iyi vatandaş, devletin sorumlulukları ve kadınların politik ve sosyal hakları gibi vatandaşlıkla ilgili kavram ve konulara ilişkin algılarını ve onların seçime ait, politik ve sivil katılım boyutlarında geleceğe yönelik katılım isteklerini belirleyen faktörleri tespit etmektir. Sonuçlar, öğrencilerin hem geleneksel ve hem de sosyal hareketlilik anlayışına dayalı vatandaşlığı önemli bulduğunu göstermektedir. Fakat, öğrenciler her ne kadar gelecekte seçim ile ilgili ve sivil katılıma yönelik aktivitelere katılmak istemekteyseler de, öğrencilerin yarısından fazlası gelecekte politik aktivitelere (ör. bir partiye katılma, yerel yönetim için aday olma) katılmayı planlamadıklarını belirtmişlerdir.

Özmen’in (2010) araştırmasında Sosyal Bilgilerin amacı, içeriği ve yöntemi konusunda öğretmen görüşleri incelenmiştir. Araştırma sonucunda Sosyal Bilgiler yaklaşımlarının amaç, içerik ve yöntemine ilişkin öğretmenlerin görüşlerinin cinsiyetlerine göre anlamlı bir farklılık göstermediği, ancak vatandaşlık aktarımı açısından yöntem boyutuna ilişkin öğretmenlerin görüşlerinin cinsiyete göre farklılıklar gösterdiği bulunmuştur. Ayrıca Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgilerin amaç boyutuna yönelik öğretmen görüşleri benzerlik göstermektedir. Bununla birlikte öğretmenlerin branş, mezun olunan bölüm, mezun olunan okul ve mesleki kıdemlerine göre görüşlerinde farklılıklar bulunmuştur.

Baştürk (2011) yapmış olduğu çalışmada, ilköğretim ikinci kademedeki 2010-2011 eğitim ve öğretim yılında uygulanmaya başlanan Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim Programında yer alan kazanımların öğrenciler tarafından ne derece benimsendiğini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonunda elde edilen bulgularda, kazanımlardan elde edilen maddeler, öğrenciler tarafından büyük ölçüde benimsendiği tespit edilmiştir. En yüksek düzeyde katılım sağlanarak başarı gösteren (% 91.5) “Birlikte yaşamak için etkili iletişim ve diyalog önemlidir” (madde 7) maddesi olurken, en düşük düzeyde katılım sağlanan ise

(% 72.5) “Demokrasilerde kişisel hakların kullanımı anayasal güvence altına alınmalıdır” (madde 9) maddesi olmuştur.

Esen’in (2011) yaptığı araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler dersinin insan hakları ve vatandaşlık bilinci kazandırma açısından öğretmen görüşlerini incelemektir. Öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersi ile insan hakları ve vatandaşlık bilinci arasındaki ilişki, insan hakları ve vatandaşlık bilinci kazandırmada Sosyal Bilgiler öğretim programının içerik olarak rolü hakkındaki görüşleri ve insan hakları ve vatandaşlık bilinci kazandırmada Sosyal Bilgiler öğretim programının yapı olarak rolü hakkındaki görüşleri arasında anlamlı bir fark bulunmazken, erkek öğretmenlerin kadın öğretmenlere göre ve yaş seviyesi düşük olan öğretmenlerin daha yaşlı öğretmenlere göre daha olumlu düşündükleri görülmüştür.

Karaduman’ın (2011) yapmış olduğu çalışmanın amacı, 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde dijital vatandaşlığa dayalı olarak gerçekleştirilen etkinliklerin, öğrencilerin dijital ortamdaki tutumlarına etkisini ve öğrenme-öğretme sürecine yansımalarını incelemektir. Araştırma bulgularına dayalı olarak ortaya çıkan bazı sonuçlar şöyle sıralanabilir: Öğrenciler dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin dijital ortamdaki tutumları açısından aldatıcı mesajlara inanmama, kişisel şifrelerini paylaşmama gibi konularda olumlu yansımalarının olduğunu belirtmiştir. Öğrenciler, dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin gerçekleştirilmesi sürecinde öğretmenin materyal ve etkinlik hazırlayarak uygulama, bilgisayarı ve interneti öğrenme amaçlı kullanma, öğrenme-öğretme sürecine rehberlik etme, eğlenerek öğrenmeyi sağlama roller üstlendiklerini belirtmiştir. Öğrenciler, dijital vatandaşlığa dayalı etkinliklerin Sosyal Bilgiler dersindeki akademik başarılarının artmasını, farkına varmadan kalıcı öğrenmeler gerçekleştirmelerini, tahmin etmedikleri yeni ve ilginç konuları öğrenmelerini, karıştırdıkları kavramları düzeltmelerini, yorumlama becerilerinin gelişmesini ve sosyal vatandaş olmalarını sağladığını belirtmiştir.

Özmen (2011a), Sosyal Bilgilerin amacı, içeriği ve yöntemi konusunda vatandaşlık yaklaşımı açısından öğretmen görüşlerini incelemiştir. Sonuç olarak, öğretmen görüşleri

amaç ve içeriğe ilişkin cinsiyete göre farklılık göstermemekte, yöntem boyutuna ilişkin cinsiyete göre, bütün boyutlara ilişkin ise hem mesleki kıdemlerine hem de branşlarına göre farklılık göstermektedir.

Özmen (2011b), Yansıtıcı İnceleme Olarak Sosyal Bilgilerin amacı, içeriği ve yöntemi konusunda öğretmen görüşlerini incelediği araştırmasında, öğretmen görüşlerinin cinsiyetlerine göre farklılık bulunmazken, branş ve mesleki kıdemlerine göre ise görüşlerinde farklılıklar olduğu görülmüştür.

Sağlam (2011) tarafından yürütülen araştırmanın amacı, öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterlilik düzeylerini ortaya çıkarmaktır. Araştırma sonucunda öğretmen adaylarının etkili vatandaşlık yeterliklerinin yüksek olduğu görülmüştür.

Ulu Kalın (2011) yapmış olduğu çalışmada, başvuru kaynakları arasında yer alan ders kitaplarında saptanan eksiklikleri gidererek hazırlanan “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinin öğrencilerin akademik başarısına ve kavram algılama düzeylerine etkisini ölçmektir. Bulgular deney grubundaki öğrencilerin akademik başarılarının ve kavram algılama düzeylerinin kontrol grubuna göre daha çok arttığını göstermektedir. Bu bulgu ile içerik, görsel öğeler ve okunabilirlik bakımından bir eksiğinin bulunmadığı düşünülen öğrenme alanı ile ilgili hazırlanan üniteyi okuyan öğrencilerin, MEB TTKB tarafından onaylanan İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitabını okuyan öğrencilere oranla daha başarılı oldukları saptanmıştır.

Baba (2012), araştırmasında ilköğretim öğrencilerine vatandaşlık bilinci kazandırmada kavram karikatürü kullanımının etkisini incelemiştir. Deney grubunda dersler, kavram karikatürleri kullanılarak gerçekleştirilirken, kontrol grubunda 2005 ilköğretim Sosyal Bilgiler programına uygun olarak sürdürülmüştür. Araştırma sonucunda, kavram karikatürü kullanımının öğrencilerin başarı ve kalıcılık düzeylerinde anlamlı farklılık yaratmasına karşın derse yönelik tutumlarını etkilemediği gözlenmiştir.

Memişoğlu'nun (2012) yapmış olduğu çalışmada öğretmen görüşlerine göre Sosyal Bilgiler ders programını incelemiştir. Öğretmenlerin görüşleri cinsiyet, okuttukları sınıf, hizmet içi eğitim değişkenine göre değişmezken, kıdem ve mezuniyet durumuna göre değişmektedir. Öğretmenlerin programın öğelerine yeterli yer verme açısından olumlu görüş belirtmiştir.

Akgün'ün (2013) yapmış olduğu araştırmanın amacı; sekizinci sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersinde örnek olay yöntemiyle öğretimin öğrenme düzeyine ve kalıcılığa etkisini ortaya koymaktır. Araştırmadan çıkan sonuçlar bütünsel olarak ele alındığında; dokuz kazanımın ikisinde deney grubu öğrencilerin son test sonuçları kontrol grubundan daha olumlu, ikisinde de kalıcılık testi sonuçları daha olumludur. Diğer bir ifade ile örnek olay yöntemi ile işlenen derslerin öğrencilerin kazanım düzeylerine yapılandırmacı yaklaşıma göre işlenen derslerden daha fazla olumlu etkilerinin olduğu tespit edilmiştir.

Çengelci (2013), yapmış olduğu çalışmada sınıf dışı öğrenme konusunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Öğretmenler Sosyal Bilgiler dersinde gerçekleştirilen sınıf dışı öğrenme etkinliklerini il içi ve il dışı geziler, sinemaya gitme, alan uzmanları ve ilgili kişilerle görüşmeler yapma ya da kaynak kişileri okula davet etme şeklinde belirterek, içeriğin sınıf dışı öğrenmeye elverişli olduğunu ifade etmişlerdir. Öğretmenler süre, davranış sorunları, ekonomik sorunlar ve bürokratik engellerden dolayı sınıf dışı etkinlikleri uygulamada zorlandıklarını belirtmişlerdir.

Göl (2013) araştırmasında Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının *küresel vatandaşlık* tutum düzeylerinin farklı değişkenler açısından değişip değişmediğini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma, tarama modelinde yürütülen betimsel ve nicel bir araştırma niteliği taşımaktadır. Araştırma sonucunda; Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının küresel vatandaşlık tutum düzeyleri yüksek derecede olumlu çıkmıştır. Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının küresel vatandaşlık tutum düzeylerinde, cinsiyet, sınıf farkı,

coğrafi bölge, siyasal olayları takip düzeyi, sivil toplum kuruluşlarına katılım ve babanın eğitim seviyesine göre farklılaşma olmadığı görülmüştür.

Keskin ve Öğretici (2013) yapmış olduğu çalışmada nitel araştırma desenleri içinde yer alan “*eylem/aksiyon araştırması*”nı (Action Research) kullanılmıştır. Araştırma sonucunda, duyarlılık değerine ilişkin elde edilen verilere bakıldığında ön görüşme ile son görüşme sonuçlarında belirtilen söylem sayıları arasındaki büyük fark göze çarpmaktadır. Bu farkların duyarlılık değerine ilişkin bütün alt boyutlarda ortaya çıktığı görülmüştür. Araştırmanın neticesinde elde edilen sonuçlar, değerler eğitimiye yönelik yapılan etkinliklerin öğrencilerin farkındalık düzeylerini geliştirdiğini göstermektedir.

Tahiroğlu (2013) yapmış olduğu çalışmada, ilkökul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yardımlaşma ve dayanışma konusunda verilen performans görevlerinin, öğrencilerin yardımseverlik değerine yönelik tutumlarına ve kazanım düzeylerine etkisinin belirlenmesi amaçlanmıştır. Araştırma sonuçlarına göre; yardımlaşma ve dayanışmaya yönelik verilen performans görevinin, öğrencilerin yardımseverliğe ilişkin olumlu tutum ve davranış geliştirmelerinde etkili olduğu söylenebilir.

Tekiroğlu (2013) yapmış olduğu çalışmada, kitle iletişim araçlarının 8. Sınıfta okutulmakta olan vatandaşlık bilgisi ve demokrasi eğitimi dersine etkilerinin araştırılması ve değerlendirilmesini amaçlamıştır. Araştırmanın sonuçlarına göre: kitle iletişim araçlarından özellikle televizyon, gazete ve internetin “Vatandaşlık Bilgisi ve Demokrasi Eğitimi” dersine önemli derece etkili olduğu sonucu ortaya çıkmıştır.

Tünkler (2013) hak, özgürlük, hoşgörü, sorumluluk, eşitlik, onur, dayanışma, sevgi, adil olma, uzlaş, sevgi ve vatanseverlik gibi soyut kavram, değer ve becerilerin öğrencilere kazandırılmasında, metafora dayalı öğretim etkinliklerinin etkisini belirlemeye çalışmıştır. Araştırmadan şu sonuçlar elde edilmiştir: Metafora dayalı öğretim etkinlikleri, öğrencilerin soyut kavram ve değerleri kavramalarını sağlamıştır, vatandaşlık ve demokrasi eğitiminde yer alan etkinlikler, öğrencilerin soyut kavram ve

değerleri kavramalarını sağlamıştır, metafora dayalı öğretim etkinlikleri dersi eğlenceli hale getirmiş ve dersin akıcılığını sağlamıştır.

Ülger ve Yel (2013), yapmış olduğu araştırmada İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi ara disiplin alanı ile ilgisi bulunan öğretmenlerin öğretmen yeterliklerine yönelik görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonunda ilköğretim okullarında görevli öğretmenlerin çok büyük bir kısmının kendisini İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi konusunda yeterli gördüğü ancak bazı maddelerde olumlu görüşlerin azaldığı görülmüştür. İlköğretim öğretmenlerin çok büyük bir kısmı İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi ile ilgili hizmetiçi eğitimlere katılmak istemektedir.

Bulandere'nin (2014) yapmış olduğu araştırmanın amacı, vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinin hedeflediği kazanımların öğrenciler üzerindeki etkisini ve öğrencilerin bu derse yönelik görüşlerini araştırmaktır. Anket maddelerinden elde edilen sonuca göre, vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders müfredatı, öğrencilerin bilgi düzeyinde önemli bir değişime neden olmuştur. Öğrencilerin etkinliklerle ilgili, öğrenmeyi kolaylaştırma, dersi eğlenceli hale getirme, fikir zenginliği sağlama, grup çalışmasına olanak sağlama, empati ortamı oluşturma, bilinçlenme sağlama, ifade özgürlüğü sağlama ve hayata yönelik olma gibi görüşler ortaya koyduğu saptanmıştır.

Erdem-Zengin (2014) araştırmasında, yaratıcı dramının yöntem olarak kullanılmasının, ilkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programındaki değerlere etkisini belirlemeye yöneliktir. Uygulama sonrasında yaratıcı drama ağırlıklı yürütülen etkinliklerin öğrencilerin eğilimlerini artırmada geleneksel öğretim yöntemlerine göre daha etkili olduğu görülmüştür. Yaratıcı drama etkinliklerine katılan öğrencilerin hoşgörü ile duygu ve düşüncelere saygı değerlerini ve bu değerlerle ilgili davranışları öğrendikleri belirlenmiştir. Yaratıcı drama yönteminin değer öğretiminde başarılı olduğu tespit edilmiştir.

Gevenç'in (2014) yapmış olduğu araştırmanın amacı, Sosyal Bilgiler öğretiminde fıkra kullanmanın öğrencilerin akademik başarılarına olan etkisi tespit etmektir. Araştırmada

“Türk Tarihinde Yolculuk” ünitesi seçilmiştir. Araştırmanın sonucunda ise fıkra kullanılarak yapılan Sosyal Bilgiler öğretiminde deney grubunun başarı düzeyinin, geleneksel yöntemle öğretim yapılan kontrol grubundan daha yüksek olduğu sonucuna varılmıştır.

Topkaya'nın (2014) yapmış olduğu araştırmanın amacı, vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde eğitici çizgi roman kullanımının bilişsel ve duyuşsal öğrenmeler üzerindeki etkisini incelemektir. Yapılan araştırma sonunda Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde kullanılan eğitici çizgi romanların deney grubunda yer alan öğrencilerin akademik başarılarını, derse yönelik tutumlarını ve demokratik algılarını olumlu yönde etkilediğini ortaya koymaktadır.

Vatandaşlık Eğitimi için Öğretmen, Öğrenci, Veli Gereksinimlerini Ortaya Koyan Çalışmalar

Büyükkaragöz (1989) araştırmasında, demokrasinin genel niteliklerini, demokrasi ile ilgili konuların toplumun kültürüyle olan yakın ilişkilerini, eğitim programlarında yer alan demokrasi ile ilgili konular ve kavramları derleyip toplamıştır. Eğitim programları demokratik davranışları benimseyen insanların yetiştirilmesi konusu büyük bir önem arz etmektedir. Bu çalışma ile demokrasi anlayışının eğitim yoluyla ne derece yayılıp gerçekleştirilebileceği derinliğine araştırılmıştır. Ayrıca eğitim programlarımızdaki eksikliklere değinilmiştir.

Bayram (1998) araştırmasında ilköğretim ikinci kademe Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin hedeflerinin öğrenci, öğretmen ve velililerin beklentilerine uygunluğu konusunda öğretmenlerin mesleki kıdemlerine, hizmetiçi eğitim durumlarına ve mezun olduğu bölümlere; velilerin cinsiyetine ve öğrenim düzeyine göre farklılık olup olmadığını incelemiştir. Bu çalışmada elde edilen bulgular "Toplum içinde Yaşama Zorunluluğunu Kavrayabilme.", "Sağlıklı Huzurlu Bir Toplum İçin Sorumluluk Duygusu Geliştirebilme.", "Ailenin Milli Birliğimizin Temeli Olduğunu Kavrayabilme.", "Milli Birlik ve Dayanışmamızın Gerçekleşmesinde Eğitimin Önemi

Kavrayabilme.", "Gelecekte Ülke Yönetiminde Sorumluluk Alabilme.", "İnsanların Karşılıklı Hak ve Sorumlulukları Olduğunu Kavrayabilme.", "Askerlik ve Vergi Ödevini Herkesin Seve Seve Yapması Gereken Kutsal Bir Görev Olduğunu Kavrayabilme.", "Başlıca Trafik Kurallarına Uyabilme.", "Fikrinin Gerçekleşmesi İçin, Milletler Ailesi İçinde Türk Milletine Düşen Ödev ve Sorumluluğun Önemi Kavrayabilme." hedef cümlelerinin öğrencilerin, öğretmenlerin ve velilerin beklentilerine uygun olduğu sonucuna varılmıştır.

Kasapoğlu (2001) çalışmasında, ilköğretim okulu öğretmenlerinin, okullarında öğrencilerine karşı insan haklarına uygun davranışları ne düzeyde gösterdiği konusunda öğretmen ve öğrenci görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonunda, Öğretmen ve öğrenci görüşleri arasında, öğretmenlerin, “yaşadıkları zorluklarda öğrencileriyle ilgilenmek” ve “yetenekli oldukları konularda gelişmeleri için öğrencilerine yardımcı olmak” davranışları dışında anlamlı farklılıklar bulunmuştur. Öğrenciler, öğretmenlerinin sözü edilen davranışları söylediklerinden daha seyrek yaptıklarını ifade etmişlerdir. Öğrencilerin seçeneğe verdikleri cevaplar birbirinden oldukça farklıdır. Bu durum farklı öğretmenlerin öğrencilere farklı davrandıklarını düşündürmektedir. Sonuçlar öğretmenlerin genellikle insan haklarına uygun davranışlarının gözlemlendiğini göstermektedir. Beşinci sınıf öğrencilerinin, öğretmenlerini 8. Sınıf öğrencilerinden daha olumlu değerlendirdikleri görülmüştür.

Yeşil (2001) çalışmasında ilköğretimde okuyan öğrencilere demokratik davranışlar kazandırmada okul ve ailenin etkisini değerlendirmeyi amaçlamıştır. Van ili merkez ilçe ilköğretim okullarında öğrenim gören 900 öğrenci ve velileri ile 208 öğretmene uygulanan anketlerden şu sonuçlara ulaşılmıştır: Aile ortamı okul ortamına göre demokrasi eğitime daha uygundur. Aile ortamını öğrenciler fiziksel, bilgi ve sorumluluk boyutlarında, veliler ise kural, ifade, katılım ve sosyal ilişkiler boyutlarında daha demokratik bulmuşlardır. Öğrenciler sınıf ve aile ortamının özelliklerinden anlamlı oranda etkilenmekle birlikte en çok arkadaşlarının davranışlarından etkilenmektedirler.

Metin'in (2002) yaptığı çalışmada, Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinde demokratik tutum geliştirme ve insan hakları öğretiminin önemi üzerinde durmuştur. Çalışmada tarama modeli kullanılmıştır. Araştırma sonucunda; okulların öğrenciye istenen seviyede demokratik bir ortam sağlayamadığı, idari kadrolarda görev yapan öğretmenlerin, tavır ve hareketleri ile demokrasinin yerleşmesine katkı sağlayamadıkları, öğrencilere yalnızca insan olmalarından dolayı bile saygı göstermede sıkıntıların olduğu, hedef ve davranışların öğrenciler tarafından tam olarak algılanamadığı ve öğretmenlerin farklı yöntem ve teknikler kullanmadığı ortaya çıkmıştır.

Genç (2006) tarafından demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin etkililiğinin değerlendirilebilmek amacıyla bir araştırma yapılmıştır. Öğretmenlere demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde kullandıkları etkinlikleri belirlemeye yönelik anket uygulanmıştır. Araştırmanın sonucunda, demokratik kazanımların gerçekleştirilmesinde ilköğretim öğretmenlerinin farklı etkinlikleri farklı oranlarda kullandıkları ortaya konmuştur.

Kaya E. (2006) tarafından yapılan çalışmada, Avrupa Birliği ile bütünleşme süreci, Sosyal Bilgiler dersine yüklenen anlam ve amaçlar ve Sosyal Bilgiler dersinin bu süreçteki işlevselliği incelenmiştir. Araştırma tarama modelinde olup 2004–2005 öğretim yılında gerçekleştirilmiştir. Araştırma sonucunda, uzmanlar tarafından Avrupa Birliği ile bütünleşmede Sosyal Bilgiler dersinin önemli olduğu, fakat işlevsel bulunmadığı görüşü yanında öğretmenlerin bazıları uzmanlarla aynı görüşü paylaşırken bazıları da kısmen işlevsel bulduklarını belirtmişlerdir. Öğrencilere uygulanan başarı testinde ise, büyük bir kısmının orta düzeyde başarılı oldukları görülmüştür. Böyle bir sonucun öğretmenlerin bir kısmının dersin kısmen işlevsel olduğu yönündeki görüşünü desteklediği söylenebilir.

Ersoy (2007), öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde etkili vatandaşlık eğitimi için gerçekleştirdikleri uygulamaları ve vatandaşlık eğitimi konusundaki eğitim gereksinimlerini belirlemek amacıyla bir araştırma yapmıştır. Araştırmada tarama

modeli kapsamında yöntem çeşitlemesinden yararlanmışır. Bu araştırma sonunda, öğretmenlerin Sosyal Bilgiler dersinde öğretmen kılavuz kitaplarını ve bu kitaplardaki ders planlarını aynen ya da değişiklik yaparak kullanmakta olduğu, vatandaşlık eğitiminde en fazla seçim etkinliklerinden ve materyal olarak en çok ders kitaplarından yararlanarak, konularda diğer dersler ve ara disiplinlerle ilişkilendirme yaptıkları görülmüştür. Öğretmenler en çok aile, okul yönetimi ve diğer öğretmenler ile işbirliğini yaptıklarını, vatandaşlıkla ilgili kazanımları en çok gözlem, yazılı yoklama ve ürün dosyaları ile değerlendirdiklerini belirtmişlerdir.

Üste (2007) yapmış olduğu çalışmada, insan haklarının önemi ve demokrasiyle ayrılmaz bir bütün olduğunu ele almaya çalışmışır. Alan çalışmasıyla, siyasal anlamda görüşleri oluşum aşamasında bulunan ilköğretim öğrencilerine anket çalışması yapılarak ilköğretimde insan hakları konusunun ele alınış biçiminin boyutları üzerinde durulmuştur. Araştırmaya göre: İzmir ve Aydın'da yapılan çalışmaya göre, insan hakları kavramlarının okullarda tam olarak oluşmadığı vurgulanmaktadır. Ayrıca öğrencilerin okul içinde katılımı yaşayamadıkları ortaya konmaktadır. Öğrenciler seçimlerle temsilcilerin seçildiğini; ancak seçilenlerin de herhangi bir fonksiyonlarının olmadığı dile getirilmektedir.

Tonga'nın (2013) yaptığı çalışmanın amacı, ortaokul 8. Sınıf öğrencilerinin vatandaşlık bilinci düzeylerinin bilişsel, duyuşsal ve davranışsal açıdan bir değerlendirmesini ortaya koymaktır. Araştırmanın bu çalışma ile ilişkili olan sonuçlarına bakıldığında; öğrencilerin vatandaşlık bilincine ilişkin bilgilerinin orta düzeyde, duyuşsal eğilimlerinin ve davranış eğilimlerinin ise yüksek düzeyde olduğu sonucuna ulaşılmıştır. Kız öğrencilerin vatandaşlık bilincine ilişkin bilgilerinin, duyuşsal eğilimlerinin ve davranış eğilimlerinin erkek öğrencilere göre daha yüksek olduğu görülmüştür. Öğretmenler özellikle vatandaşlık konularının soyut kaldığını ve günlük yaşamla ilişkilendirilmede eksikliklerin olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler iyi vatandaştan çok, çok net yapan vatandaş yetiştirdiklerine ve ailelerin vatandaşlık eğitimi konusunda yetersiz ve ilgisiz kaldıklarına değinmişlerdir.

Ülger (2013) yapmış olduğu araştırma ile ilköğretim okullarında uygulanmakta olan İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi ara disiplin alanı uygulaması ile ilgili Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin görüşlerini belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonunda Sosyal Bilgiler öğretmenlerinin çoğunluğunun öğretmen yeterliliği, öğretim programı ve kitap boyutlarında olumlu; ortam ve ders dışı etkinlik boyutlarında ise olumsuz görüşlere sahip oldukları görülmüştür.

Ersoy (2014) Sosyal Bilgiler dersinde etkin ve demokratik vatandaşlık eğitimin sürecini ve bu süreçte yaşanan sorunları anlamak amacıyla bir çalışma yapmıştır. Araştırma sonuçlarına göre, bireysel vatandaşlık algısına sahip öğretmenler hak ve özgürlükleri vurgularken; toplumsal vatandaşlık algısına sahip öğretmenler daha çok devlete karşı olan sorumlulukları vurgulamaktadır. Öğretmenlerin çoğunun toplumsal, edilgen ve görev odaklı vatandaşlık algısına sahip olduğu görülmüştür. Öğrenciler açısından bakıldığında, yaşı küçük olan öğrenciler devlet, anayasa gibi temel vatandaşlık kavramlarını anlamada zorlanmaktadır. Kız öğrenciler ise, siyasal konulara ilgi göstermemektedir. Sosyo-ekonomik düzeyi düşük öğrenciler sosyo-ekonomik düzeyi yüksek öğrencilere göre daha edilgen ve görev odaklı bir vatandaşlık tutumu göstermektedir. Üst sosyo-ekonomik düzeyden gelen öğrenciler ise, daha çok haklarını bilmekte, kullanmakta ve eleştirel düşünmektedir. Eğitim sisteminin yapısı ve işleyişi de etkin vatandaşlık eğitimini etkilemektedir. Sınav merkezli eğitim sistemi, geleneksel okul sistemi ve kültürü, yasalar ve yönetmelikler vatandaşlık eğitimi üzerinde olumsuz etki yaratmaktadır. Bu sonuçlar, Sosyal Bilgiler dersinde etkin vatandaşlık eğitiminin beklenen düzeyde gerçekleşmediğini göstermektedir.

Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarının Karşılaştırmalı Olarak İncelendiği Çalışmalar

Gündoğdu (2004) yapmış olduğu çalışmada Türkiye’de bir devlet okulunda demokrasi ve insan hakları eğitiminin nasıl yapıldığını nitel olarak araştırmayı amaçlamıştır. Araştırmanın ön uygulaması Amerika Birleşik Devletleri’nde bir ilköğretim okulunda yapılmıştır. Araştırma sonucunda demokrasinin sadece bir yönetim şekli olduğu değil okulda yaşatılması ve yaşanılması gereken bir olgu olduğu fakat evde ve okulda

öğrenilenler arasında temelde farklılık olduğu gözlenmiştir. Etkili insan hakları ve demokrasi eğitimi için resmi okul programının yanı sıra kültür ve değerleri yansıtan örtük programla da desteklenmesi gerektiği ortaya çıkmıştır. Araştırmada ayrıca demokrasi ve insan hakları eğitiminin karakter eğitimi ile desteklenmesi gerektiği sonucuna da ulaşılmıştır.

Sağlam (2004), Almanya'da uygulamada olan Tarih öğretimi, Coğrafya Öğretimi ve Vatandaşlık Eğitimi programları yapı, amaç, içerik, eğitim durumu ve değerlendirme öğeleri dikkate alınarak incelenmiştir. Araştırma sonucunda ulaşılan sonuçlar özet olarak şöyledir: 1. Almanya'nın federal yapısından dolayı eğitim alanında alınan kararlar ve okul sistemi yerel izler taşımaktadır. Her eyalet, hatta her okul kendi öğretim programını hazırlamakta ve uygulamaktadır. 2. Alman eğitim sistemi farklı okul türlerinden oluştuğundan ve 5. ve 6. Sınıfların yönlendirme dönemi içinde olmasından dolayı her okul türü ve kademesi için ayrı hazırlanmış öğretim programları kullanılmaktadır. 3. Almanya'da Kuzey Ren Vestfalya eyaleti Gymnasium I. kademe verilen Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Eğitimi dersleri disiplinler arası ve tek disiplinli yaklaşıma göre aktarılmaktadır. 4. Her üç dersin öğretim programında da diğer disiplinlerle birlikte çalışmanın önemi vurgulanmakta ve bununla ilgili konu örnekleri verilmektedir. Disiplinler arası çalışmanın öğrenci motivasyonunu arttıracak ve konu tekrarlarını engelleyeceği ifade edilmektedir. 5. Almanya'da Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Öğretimi derslerinde dersin planlanmasında ve işlenmesinde öğrenci merkezlik ve bilim merkezlik ön plana çıkan didaktik prensiplerdir. Almanya'da araştırma kapsamındaki öğretim programlarının içeriği; okulun amaçları doğrultusunda, öğrenci yaşantılarından ve onların ilgi alanlarından hareketle güncel olaylara yer verme olanağı sağlamaktadır.

Alkın'ın (2007) yapmış olduğu araştırmada, İngiltere ve Türkiye'de ilköğretim düzeyindeki vatandaşlık eğitimi programlarını karşılaştırmak amaçlanmıştır. Bu araştırmadan elde edilen bulgular, İngiltere'de vatandaşlık eğitiminin, 1990'lı yıllarda Vatandaşlık Eğitimi Danışma Grubu'nun kurulmasından sonra gelişmeye başladığını; Türkiye'de ise vatandaşlık eğitiminin bazı tarihsel süreçler ve programların yeniden

geliştirilmesi ile gelişmeye başladığını göstermektedir. İngiltere'de vatandaşlık eğitiminde bütünlük ve zorunlu yaklaşımların benimsendiği; Türkiye'de ise tüm programa yayılmış olan ara disiplin yaklaşımının benimsendiği görülmüştür. Türkiye'de ve İngiltere'de vatandaşlık eğitimi kazanımlarının ve değerlendirmede özellikle kayıt tutma, rapor etme gibi etkinlikler açısından birbirinden farklı olduğu belirlenmiştir.

Gün (2007) araştırmasında, Türkiye'deki ve İngiltere'deki Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nı karşılaştırarak benzerlik ve farklılıklarını belirlemiştir. Sonuç olarak iki ülkenin, içerik ve yönetim olarak birbirlerinden çok farklı eğitim sistemlerine sahip olduğu, İngiltere Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın görece daha zengin ve esnek bir yapıya sahip olduğu ve Türkiye Sosyal Bilgiler Öğretim Programı'nın geliştirilmesinde ve uygulanmasında birtakım eksikliklerin mevcut olduğu saptanmıştır.

Yaşar (2007) çalışmasında, Suudi Arabistan ve Türkiye'de uygulamada olan Sosyal Bilgiler Eğitimi Programı ile Tarih, Coğrafya, Vatandaşlık Eğitimi Programları programın öğeleri açısından incelemiştir. Yapılan araştırma sonuçlarına göre her iki ülkenin eğitim programları incelendikten sonra iki ülkenin farklı eğitim felsefelerini benimsediği, Türkiye'nin eğitim programının yapılandırmacılık yaklaşımına uygun olduğu, Suudi Arabistan'da orta birinci sınıfta okutulan Peygamberin Hayatı ve Dört Halife Tarihi, Fiziki Coğrafya ve Vatandaşlık dersi eğitim programlarının ise dini motiflerin etkisinde kalmış davranışçı yaklaşıma uygun olduğu görülmüştür. Türkiye'de bundan önce kullanılan program ile Suudi Arabistan'da şuan kullanılan program, devletin istediği vatandaş tipini yetiştirme hedefi açısından benzerlik göstermektedir. Bu durum, benzer vatandaşlık özelliklerine sahip vatandaş yetiştirme olarak algılanmamalıdır.

İnci (2009) yapmış olduğu çalışmada, Türkiye Sosyal Bilgiler programı ile Kanada'nın Ontorio eyaleti, İrlanda, Amerika Birleşik Devletleri'nin New York ve Kaliforniya eyaletleri, Finlandiya ve Yeni Zelanda Sosyal Bilgiler programlarının vizyonları, amaçları, öğrenme alanları, yaklaşım ve yöntemleri ve ölçme değerlendirme yöntemleri

açısından karşılaştırarak benzerlik ve farklılıkları tespit etmiştir. Elde edilen sonuçlar Türkiye Sosyal Bilgiler programının çağa ve dünyada kabul edilen Sosyal Bilgiler eğitimi standartlarına büyük oranda uygun bir program olduğu tespit edilmiştir.

Uğurlu (2011), Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye'deki vatandaşlık eğitimi uygulamalarını yasal düzenlemeler, ders programları, okul, aile ve öğrenci düzeyinde karşılaştırmalı olarak incelemiştir. Araştırma sonucunda Avrupa Birliği ülkeleri ile Türkiye'deki vatandaşlık eğitimine temel oluşturacak örgütlenmelerin, yasal düzenlemelerin paralellik gösterdiğini tespit etmiştir. Bu farklılıklar nedeniyle, çok kültürlülük, aktif vatandaşlık, girişimcilik, anti ayrımcı eğitim, sürdürülebilirlik, tarihe eleştirel bakış ve güncel olaylar ve sorunlar konularında geliştirilmesi gerektiği belirtilmiştir.

Merey, Karatekin ve Kuş (2012) yapmış oldukları araştırmada, Türkiye'deki ve ABD'deki Sosyal Bilgiler eğitimini vatandaşlık eğitimi açısından kuramsal olarak karşılaştırmayı amaçlamışlardır. Sonuç olarak, Türkiye'de içeriğin zengin olduğu, fakat vatandaşlık becerilerine çok fazla değinilmediği görülmüştür. ABD'de ise içeriğin zengin olmasının yanında hukuka dayalı konulara ve vatandaşlık becerileri gibi vatandaşlık eğitimi konularına daha fazla yer verildiği bulunmuştur.

Şahin (2012) çalışmasında, Türkiye'de 2005-2011 yılları arasında Sosyal Bilgiler dersi müfredatının yurttaşlık modelini Avrupa Birliği yurttaşlık eğitimi politikaları açısından değerlendirmiştir. Araştırma, Avrupa Birliği yurttaşlık eğitimi politikaları ile Türkiye'de Sosyal Bilgiler dersi 2005-2011 yılları arasındaki müfredatın karşılaştırılması ile gerçekleştirilmiştir. Bulgular Avrupa Birliği'nde yer alan yurttaşlık eğitimi politikalarının, ülkemizdeki Sosyal Bilgiler dersi müfredatına büyük ölçüde etkisinin olduğunu göstermiştir.

Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarında Karşılaşılan Kavram Yanılgılarına Dönük Yapılan Çalışmalar

Sabancı (2008), Sosyal Bilgiler dersi ile Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi derslerinde geçen ortak vatandaşlık kavramlarına ilişkin kavram yanılgılarını, öğrencilerin ön bilgileri, cinsiyeti, öğretmenlerin mesleki kıdemleri, öğrencinin içinde yaşadığı sosyal çevre gibi çeşitli değişkenler açısından incelemiştir. Araştırma sonucunda öğrencilerin “çevre” kavramını doğal ortam, “milli egemenlik” kavramını demokrasi, “katılım” kavramını dayanışma, “cumhuriyet” kavramını ise demokrasi kavramı ile karıştırdıkları görülmüştür. Sosyo-ekonomik durum ve öğretmenlerin mesleki kıdemleri açısından öğrencilerin kavram yanılgısı toplam puanlarının da anlamlı farklılık gösterdiği gözlenmiştir.

Öcal ve Kemer kaya (2011) tarafından yapılan araştırma, hayatlarının belli bir döneminde yetiştirme yurdunda kalmış bireylerin “devlet” ve “vatandaşlık” kavramlarına ilişkin algılarını belirlemeye çalışmaktadır. Araştırma sonucunda, katılımcıların büyük çoğunluğunun toplumsal düzenin sağlanmasında birinci derecede devleti sorumlu gördükleri ortaya çıkmıştır. Katılımcıların büyük bir kısmı kendilerini “iyi vatandaş” olarak değerlendirmekte, “İyi vatandaş” özelliklerini sıralarken “saygılı olmak”, “vatanını sevmek”, “vergisini vermek” ve “bayrağını korumak” gibi ifadeleri sıklıkla kullanmaktadırlar. Katılımcıların kendilerini “iyi vatandaş” olarak değerlendirmelerine rağmen bu özellikleri içselleştiremediklerini belirtmeleri elde edilen diğer bulgular arasındadır.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Uygulamalarının Tarihsel Sürecine Dönük Yapılan Çalışmalar

Yeşil (2002) çalışmasında, demokrasi ve insan hakları kavramları ayrı ayrı ele alınarak her iki kavramın anlamları, nitelikleri, tarihsel gelişimleri incelenmiştir. Araştırma sonucuna göre demokrasinin bir kültür ve zihniyet sorunu olup daha çok yaşanarak ve gözlemlenerek öğrenilebileceği, insan hakları ve demokrasi eğitiminde okul ve ailenin

tek başlarına yeterli olmayıp bu konuda sıkı bir işbirliğinin sağlanmasının büyük önem taşıyacağı belirtmiştir. Yine, öğretim ortamının ve çevrenin, insan hakları ve demokrasi konularının öğrenilmesinde etkili olduğu, öğrenci davranışlarına yön verebilme gücü bakımından da, okul ve aileden çok, çocukların, arkadaşlarının davranışlarından etkilendiği sonucuna ulaşılmıştır.

Gökburun (2007) çalışmasında, Türkiye’de insan hakları düşüncesinin tarihsel gelişimi ve ilköğretim ders kitaplarına yansımaları incelemiştir. Sonuç olarak Türkiye Cumhuriyeti’nde insan haklarının korunması amacıyla Anayasa ve yasalarda değişiklikler yapılarak; insan hakları alanında kurumsal bir yapılaşma oluşturulmuştur. İlköğretim okullarında sadece insan haklarını konu alan derslere de yer verilmiştir. Fakat “İlköğretim Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi” ders kitaplarında Türklerde insan hakları düşüncesinin 1839 Tanzimat Fermanıyla başlatılarak, milli tarih anlayışından uzak, Batı anlayışının kabul gördüğü biçimde sunulduğu ortaya konulmuştur. İnsan hakları eğitiminin Türk tarihinin ve kültürünün zengin birikimiyle anlatılması insan haklarının daha kolay içselleştirilmesi ve benimsenmesini sağlayacaktır.

Çayır ve Gürkaynak (2008), yaptıkları araştırma ile Türkiye’deki vatandaşlık eğitiminin durumunu tarihsel bir süreç içerisinde değerlendirmişlerdir. Vatandaşlık eğitimini 1923-1950 Tek Parti Döneminde Eğitimdeki Vatandaşlık Temaları, 1950 Sonrası Çok Partili Dönemde Vatandaşlık Eğitimi ve Mevcut Vatandaşlık Eğitimi olmak üzere üç başlıkta ele almışlardır. Araştırma sonucunda mevcut programın önceki programlarla karşılaştırıldığında vatandaşlık eğitimi açısından önemli gelişmelere öncülük ettiği, insan hakları temalarını barındırdığı ve daha evrensel bir anlayışa sahip olduğu görülmüştür. Buna karşın “fedakar ve vatansever” vatandaş yaratma arzusundan vazgeçmemiş olması da dikkat çekicidir.

Oğuşgil (2008) çalışmasında, Avrupa Birliği değerleri arasında yer alan İnsan Hakları kavramının eğitim boyutunun önemini vurgulamak ve bu değerın İlköğretim müfredatında yer aldığı biçimiyle “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi” dersini

değerlendirmek ve bu dersin işlenişi ile ilgili bazı öneriler geliştirmeyi amaçlamıştır. Birinci bölümde, İnsan Hakları kavramı detaylı bir şekilde irdelenmiş ve Birleşmiş Milletler, UNESCO, Avrupa Konseyi ve Avrupa Birliği gibi kuruluşların insan haklarının gelişimine yönelik ürettiği birtakım belgeler yer almıştır. İkinci bölümde, insan hakları kavramının eğitim boyutu ele alınmış, uluslararası sözleşmelerdeki eğitim hakkı, insan hakları eğitiminin dünya içinde tarihi gelişimi, çerçevesi, anlamı, amaçları, prensipleri ve UNESCO'nun insan hakları eğitimi ile ilgili faaliyetleri konu edilmiştir. Üçüncü bölümde, iç hukuk açısından eğitim hakkı, Türkiye'de insan hakları eğitimi ile ilgili yapılan çalışmalar ve araştırmalar ile ilköğretim okullarında okutulan “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi” dersi irdelenmiştir. Son bölümde ise, İlköğretim Okullarında daha iyi ve etkili bir insan hakları eğitimi verilebilmesi için okul, sınıf ve öğretmen gibi temel unsurların rolleri tartışılmış ve bu konuda birtakım öneriler sunulmuştur. Böylece, İnsan Hakları kavramının gelecek kuşaklarımızı oluşturacak İlköğretim öğrencilerinin zihninde daha iyi yer edinmesi olanağı sağlanmış olacaktır.

2.2.2. Yurt Dışında Yapılan Çalışmalar

Yurtdışında yapılan çalışmalar farklı gruplandırmalar yapılarak verilecektir.

Vatandaşlık, İnsan Hakları ve Demokrasi vb Konuların Değerlendirilmesine Dönük Yapılan Çalışmalar

Browne (1973) tarafından gerçekleştirilen “İlköğretimde Vatandaşlık Eğitimi Politikaları ve Uygulamaları” adlı araştırmada ilköğretim okulundaki vatandaşlık eğitimi uygulamalarını ortaya çıkarmak amaçlanmıştır. Araştırmada öğretmenlerle yapılan görüşmeler sonucunda, öğretmenlerin vatandaşlık eğitiminin önemini farkında oldukları, ancak ders planlarında vatandaşlıkla ilgili etkinliklere yer vermedikleri ve sınıftaki uygulamalarında yalnızca vatana bağlılık antları ve vatanseverlikle ilgili şarkılara yer verdiklerini, vatandaşlık eğitiminin sınıfta çaba harcamadan doğal olarak gerçekleşeceğine inandıkları saptanmıştır.

Shelly (1996) çalışmasında, ortaokul öğretmenlerinin vatandaşlık eğitimi algılarını ve öğrencilerin iyi vatandaş olmalarındaki engelleri ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırma sonuçları şöyledir: Öğrencilerin vatandaşlık değerlerini aileleri şekillendirmektedir. Öğretmenlerin çoğu yetişkin olarak iyi vatandaş olduklarına inanmaktadırlar. Bunun da gençlere ve kendi çocuklarına iyi örnek olmak için içsel nedenlerden kaynaklandığını belirtmektedirler. İyi vatandaşlığın gelişiminde ahlaki ve etik davranışlar etkili olmaktadır. Uyuşturucu ve alkol ile olumsuz rol modellerin öğrencilerin vatandaşlık anlayışı üzerinde tehdit oluşturduğu da belirtilmektedir.

Dunkin, Welch, Merritt, Philips and Craven (1998) çalışmalarında vatandaşlık eğitimine ilişkin olarak ortaya çıkan ulusal ve uluslararası ilginin neden olduğunu belirtmişlerdir. Bu araştırma için Sidney’de 4 öğretmen ilkokul öğrencilerinin ihtiyaçları, hakları ve sorumlulukları üzerine özel olarak geliştirilen dört haftalık üniteyi uygulamışlardır. Dersler videoya kaydedilmiş ve öğretmenlerle görüşme yapılmıştır. Araştırma öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi konusunda alan ve kaynak bilgisi, öğrenciler hakkında bilgi, pedagoji ve toplum bilgisi olmak üzere dört temel bilgiye ihtiyaç duyduğunu ortaya çıkarmıştır.

Holden (1998) araştırmasında öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi için toplumsal, ahlaki ve kültürel eğitim hakkındaki düşünce ve uygulamalarını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. İngiltere’nin güneybatısında 8 ilkokul öğretmeniyle yapılan görüşmelerden şu sonuçlara ulaşılmıştır: Ahlak eğitimiyle ilgili sistematik bir yol izlenmemektedir. Evdeki ahlak değerleriyle okuldaki ahlak değerleri çakışmaktadır. Öğrencilere kendi değerlerini tartışacakları ortamlar oluşturulmamaktadır. Öğretmenler öğrencilerin tartışma ve eleştirel düşüncelerini destekleme konusunda yalnızca okul meclislerini örnek vermişlerdir. Dolayısıyla okullar cumhuriyetçi vatandaşlık modelini uygulamaktadırlar; yani öğrencilerin araştırması ve sorgulamasından çok, okullardaki statükoyu korumak önemlidir.

Davies, Gregory ve Riley (1999), “İyi Vatandaşlık ve Eğitime Yansımaları” adlı araştırmalarında, öğretmenlerin iyi vatandaş kavramına yüklediği anlamları ve

vatandaşlık eğitimine bakış açılarını belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma sonuçlarına göre, öğretmenler, iyi vatandaşın toplum içinde iyi özellikler taşıması gerektiğini ve bunu vatandaşlık bilgisinden daha önemli bulduklarını belirtmişlerdir. Ayrıca, öğretmenler, iyi vatandaş yetiştirilmesindeki temel sorunları uyuşturucu kullanımı, ailedeki çatışma, akran baskısı ve toplumdaki olumsuz örnekler olarak değerlendirmişlerdir.

Pang ve Gibson (2001), “Afrika Kökenli Amerikalı Öğretmenlerin Vatandaşlık ve Demokrasi Kavramına Bakış Açıları” adlı araştırmasında, öğretmenlerin demokrasi ve vatandaşlık kavramlarına bakış açısını belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenlerin sınıflarda vatandaşlık ve demokrasiyi daha çok ırkçılık, sosyal karar, vatandaşlık sorumlulukları ve sosyal sınıf kavramlarıyla ilişkilendirdikleri ortaya çıkmıştır. Ayrıca, öğretmenler, bu kavramların sınıf ortamında tartışılmasına olanak sağladıklarını belirtmişlerdir.

Tourney-Purta, Lehmann, Oswald and Schulz (2001) çalışmalarında 28 ülkeden 14 yaşındaki 90.000 öğrenciye, 14 yaşında vatandaşlık bilgisi ve uğraşısı hakkında kendi ülkelerindeki vatandaşlık eğitimi ile ilgili görüşlerini almak üzere anket uygulamışlardır. Bu araştırmanın sonuçları şunlardır: Öğrenciler temel yasaları ve hakları bilmekte, ancak daha karmaşık sorulara cevap verememektedirler. Öğrenciler genel olarak devlete güvenmektedirler. Ancak bu güven oranı Bulgaristan ve Slovenya gibi önemli toplumsal değişimler yaşayan ülkelerde daha az iken Danimarka gibi İskandinav ülkelerinde daha fazla çıkmıştır. Öğrencilerin geneli göçmenler ve kadın haklarına olumlu yaklaşmakta; ancak Almanya, Norveç ve İsviçre gibi ülkelerde göçmenlere karşı gösterilen tutum Amerika Birleşik Devletleri’ninki kadar olumlu olmamaktadır. Bütün ülkelerde kadın haklarını kızlar erkeklerden daha çok desteklemektedirler. Öğrencilerin geneli politikayla ilgilenmemekte ve siyaseti gelecekle açısından önemli görmemektedirler.

Sun Chi (2002) araştırmasında, İlköğretim ve lise öğretmenleri hizmet ederek öğrenme deneyimleri için vatandaşlığı açık bir hedef olarak görüyor mu?, Öğretmen ve öğrenciler iyi vatandaşlığı nasıl tanımlıyorlar?, Özellikle hizmet ederek öğrenme ile

okullarda hangi vatandaşlık modelleri öğretiliyor?, Hizmet ederek öğrenme öğrencilerin vatandaşlık anlayışları ve tutumlarında fark oluşturuyor mu? şeklindeki sorulara cevap aramıştır. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır: Sınıfların çoğunda ortak bir vatandaşlık dili yoktur. Öğretmenler hizmet ederek öğrenmeyi tam olarak bir vatandaşlık öğretim stratejisi olarak görmemektedirler. Okullarda yasal statü olarak vatandaşlık ya da iyi davranış olarak vatandaşlık gibi çoklu vatandaşlık modelleri görülmektedir. Hizmet ederek öğrenme projeleri vatandaşlığın etkin modellerini geliştirmektedir.

Yamasaki (2002)'nin yaptığı çalışmada, İnsan Hakları Eğitimi ile ilgili olarak İlkokul seviyesinde bir durum çalışmasını gerçekleştirmiştir. Araştırmacı çalışmada, Öğrencilerin arkadaşları ile olan ilişkilerinde davranışları nasıl olmalıdır?, İnsan hakları eğitiminin öğrencilerin bilişsel, duyuşsal ve devinişsel becerilerine katkıları nelerdir? ve Okullar insan haklarını nasıl kazandırabilir? Sorularına yanıt aramıştır. Araştırma sonucunda; programda çocukların yaşantılarının dikkate alınması gerektiği, insan hakları ile ilgili temel kavramların çocukluk çağı içerisinde kazandırılmasının önemli olduğu, insan hakları ile ilgili olarak verilen örneklerin çocukların günlük yaşamları içerisinden alınması gerektiği, öğrendikleri bilgileri günlük yaşamlarında görmeleri ve uygulayabilmelerinin sağlanması ve okul yöneticilerinin insan hakları eğitimine destek olması gerektiği sonuçları elde edilmiştir.

Roach (2003) araştırmasında aday öğretmenlerin öğrencileri vatandaşlık konusunda nasıl etkileyecekleri sorusuna cevap aramıştır. Öğretmen adaylarının çoğu Amerikan Tarihi ya da Dünya Tarihi derslerini Vatandaşlık Bilgisi'ne tercih ettiklerini belirtmişlerdir. Çoğu vatandaşlık eğitimini nasıl verecekleri konusunda emin değil iken bir kısmı canlandırma, drama, anlatım ve tartışma örneklerini vermişlerdir. Öğrencilerini etkin vatandaş olma konusunda cesaretlendirmenin görevleri dışında olduğunu söyleyen öğretmen adayları da vardır. Araştırmada, öğretmenlerin öğrencilerin vatandaşlıkla ilgili tutumlarını etkilemelerinde kişisel siyasal deneyimleri ve tartışma deneyimlerinin etkili unsurlar olduğu ortaya çıkmıştır.

Spinthourakis, Karatzia-Stavlioti ve Lambropovios (2004) araştırmaları ile Yunanistan'da yeni öğretim programı hakkında öğretmen görüşlerini belirlemeyi amaçlamışlardır. Öğretmenler en çok farklı ve modern eğitim yöntemlerine uygulama ihtiyacı duyduklarını belirtmişlerdir. Bu araştırma ile ayrıca öğretmenlerin aksiyon araştırmacı rollerinin güçlendirilmesi, ders kitaplarının geliştirilmesi, programın düzeltilmesi, öğrencileri değerlendirmek için farklı yolların uygulanmasına duyulan ihtiyaçlar da ortaya çıkmıştır.

Lee ve Fouts (2005) çalışmalarında iyi vatandaşın özellikleri, kişinin vatandaşlığı üzerindeki etkiler, çocuğun vatandaşlık anlayışı üzerindeki tehdit unsurları, çocuğun vatandaşlık anlayışını geliştirmeye yardımcı olacak sınıf etkinlikleri incelenmeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre, ortak görüş vatandaşlığın kamu yararına olduğudur. Araştırmaya dâhil edilen bütün ülkelerdeki öğretmenler vatandaşlığın sosyal boyutunu belirgin olarak vurgulamışlardır. Vatandaşlığın insani boyutuna siyasal boyuttan daha fazla önem verilmiştir. Demokrasi ile yönetilen devletlerde vatandaşlığın bireysel boyutu yüksek iken Çin'de düşük çıkmıştır. Vatanseverlik olgusu ve vatandaşlık eğitiminin bilgi unsuru Çin ve Rusya'da yüksek çıkarken, İngiltere, Amerika Birleşik Devletleri ve Avustralya'da düşüktür. Bireysellik ve tüketim Rusya ve Çin'de toplumun çıkarı için tehdit olarak görölmektedir. Araştırmaya katılanların çoğu vatandaşlığın küresel boyutunu göz ardı ederken, vatandaşlık eğitiminde ailelerin okuldan çok daha etkili olduğu görüşündedirler.

Wildrim (2005) yapmış olduğu çalışmada Kanada Alberta'daki Sosyal Bilgiler öğretim programının temel yönergesi olan vatandaşlık eğitiminin karmaşık ve ihtilafly yapısını ortaya çıkarmayı amaçlamıştır. Araştırma sonucunda etkin ve katılımcı vatandaşların oluşumu için yalnızca okulların sorumlu olamayacağı, aile ve toplumun da önemli olduğu belirtilmiştir. Çalışmanın 21. yüzyıl vatandaşlığının oluşumu için cevaplardan çok sorular ortaya çıkardığı söylenmiştir.

Evans (2006) araştırmasında Kanada ve İngiltere'deki lise branş öğretmenlerinin okul programlarındaki vatandaşlık eğitim pedagojisini nasıl nitelendirdiklerini ortaya

koymayı amaçlamıştır. Araştırmaya Kanada'dan 17, İngiltere'den 16 öğretmen katılmıştır. Öğretmenlerin tamamına anket uygulanmış, ayrıca her ülkeden üç öğretmenle de görüşme yapılmış ve sınıfları gözlenmiştir. Öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi ile ilgili söylemleri ve uygulamaları arasında farklılıklar ortaya çıkmıştır.

Logan (2006) çalışmasında ilköğretim Sosyal Bilgiler öğretmen adaylarının vatandaşlık algıları, tutumları ve inançlarını inceleme ve lisans eğitimi boyunca alandaki uzmanların öğretmen adaylarının vatandaşlık eğitimine entegrasyonundaki rolünü tespit etmeyi amaçlamıştır. Araştırmada öğretmen adaylarının ilköğretimde ders verebilmek için vatandaşlık eğitimi ile ilgili kavramlara yeterince hâkim olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Zaman (2006) çalışmasında üç farklı toplumun (Amerika, İngiltere ve Hong Kong) vatandaşlık politikaları ve bu toplumlardan gelen öğretmenlerin vatandaşlık uygulamalarını değerlendirmeyi amaçlamıştır. Araştırmadan çıkan sonuçlar şunlardır: Vatandaşlık eğitimi öğrencilerin siyasal gelişimleri ve ülkeleri açısından önemlidir. Vatandaşlık eğitimi uygulamalarında öğretmen merkezli metotlar egemendir. Bilgi aktarımında en çok vurgulanan siyasal toplumsallaşma modelidir. Ayrıca araştırmada Amerika'daki öğretmenlerin uygulamaya daha fazla önem verdikleri, Amerika ve Hong Kong'daki öğretmenlerin vatandaşlık modeline önem verirken İngiltere'dekilerin vatandaşlık konusunda daha tutucu olduğu, her üç ülkede de vatandaşlık eğitiminde öğretmen merkezli bir yaklaşım izlendiği ve Hong Kong'daki öğretmenlerin yeterince alt yapıya sahip olmadıkları sonucuna ulaşılmıştır.

Feldmann (2007) çalışmasında Amerika Birleşik Devletleri'nin orta, batı ve güneydoğusunda (Illinois, Indiana ve Missisipi) üç büyük lisedeki öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi ile ilgili görüşlerini ortaya koymayı amaçlamıştır. Araştırmada öğretmenler, öğrencilerinin vatandaşlık konularına katılımı ve vatandaşların katılımı hakkında %50 olumlu; vatandaşlık eğitimi konusunda kendi yeterlilikleri ile ilgili %70 olumlu cevap vermişlerdir. Araştırmacı bu durumu öğretmenlerin kıdemli oluşuna bağlamıştır.

Martin ve Chiodo (2007) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, kırsal okullarda öğrenim gören yedinci ve sekizinci sınıf öğrencilerinin vatandaşlık hakkındaki görüşlerini belirlemektir. Verilerin analizinde nitel araştırma yöntemlerinden “içerik analizi” kullanılmış, bu analiz sonrasında elde edilen bulgular, “başkalarına yardım etme”, “kurallara uyma”, “bağlılık” ve “diğerlerine saygı” olmak üzere 4 kategoride değerlendirilmiştir. Elde edilen bulgular, sekizinci sınıf öğrencilerinin %68’inin, yedinci sınıf öğrencilerinin ise %59’unun, “başkalarına yardım etme” davranışını, iyi vatandaş olmanın önemli yönlerinden biri olarak gördüklerini ortaya koymaktadır. Öğrencilerin, dürüst, ülkesi için savaşan, çalışkan, iyi kalpli, diğer insanlar için güzel şeyler yapan, cesaretli ve sorumluluk duygusuna sahip bireyleri “iyi vatandaş” olarak değerlendirmeleri, araştırma kapsamında elde edilen bir başka sonuçtur.

Koutselini (2008), Kıbrıs Üniversitesi’nde öğrenim gören öğretmen adaylarının vatandaşlık, milliyet ve toplum hakkındaki görüşlerini belirlemek amacıyla, 2005-2006 eğitim öğretim yılı bahar döneminde 50 öğrenci üzerinde bir araştırma gerçekleştirmiştir. Yarı yapılandırılmış görüşmeler aracılığıyla toplanan verilerin analizi sonucunda, öğretmen adaylarının vatandaşlık algılarının farklılaştığı görülmüştür. Öğretmen adayları vatandaşlığı aktif bir kavram olarak, (1) vatandaşlığı tanıma, (2) görev ve yükümlülük bilgisi, (3) sözleşme, (4) düşünce ve eylemlerin yeniden inşası, (5) karşılıklı düşünce ve eylemler başlıkları altında 5 kategoride tanımlamışlardır. Öğretmen adaylarının büyük çoğunluğu, ulusal problemlerin çözümünde küresel toplum ve uluslararası kuruluşların önemine dikkat çekmiştir.

Leenders, Veugelers ve De Kat (2008), Hollandalı öğretmenlerin vatandaşlık eğitimi hakkındaki görüşlerini incelemişlerdir. Vatandaşlık, edebiyat, ekonomi gibi farklı alanlarda çalışan 254 öğretmenin katıldığı araştırmada, veri toplama aracı olarak anket kullanılmıştır. Vatandaşlık eğitimi, vatandaşlık değerleri kapsamında ele alınmış ve öğretmenlerin değerler hakkındaki görüşlerine de yer verilmiştir. Araştırma sonucunda elde edilen bulgular, yaş, alan ve okul düzeyi değişkenlerinin öğretmenlerin farklı değerleri benimsemelerinde etkili olduklarını göstermektedir.

Peterson ve Knowles (2009), öğretmen adaylarının “etkin vatandaşlık” hakkındaki görüşlerini açığa çıkarmaya çalıştıkları araştırmada, 12 farklı enstitüden 149 öğretmen adayı ile çalışmışlardır. Araştırma sonucunda, öğretmen adaylarının %47’si “etkin vatandaşlık” kavramının vatandaşlık eğitimcileri tarafından ifade edilen anlamıyla uygun olduğu yönünde olumlu görüş bildirirken %35’i olumsuz görüş bildirmiştir. Humpreys (2011), Yükseköğrenim öğrenciler arasında etkin vatandaşlığın gelişiminde önemli bir role sahiptir. Hatta etkin vatandaşlık beceri ve yetkinlikleri Avrupa için günümüze kadar nasıl başarılıabildiği göstergelerin veya ölçümlerin kurulmasında çok az ilerlemenin bulunduğu temel yaşam becerileri olarak tanımlanmıştır. Bu çalışma vatandaş davranışlarını çalıştıran Doğu Avrupa lisans öğrencilerinin okumaya hazır olup olmadığı konusunda ilk verileri sağlar. Liderlik Gelişiminde Sosyal Değişim Modelinin teorik ölçümleri içinde yer alan (HERI, 1996), bu çalışma özgün bir Litvanya’da bulunan özel Hristiyan sanat üniversitesinde yürütülmüştür. Aktif vatandaşlığın gelişimine katkıda bulunarak üniversite deneyiminin boyutlarını belirleyen veri sağlanmaktadır. Yükseköğrenimin etkileri ile ilgili sonuçlar, sınırlılıklar ve tartışma için de incelenmiştir.

Wing Ng (2009), öğrencilerin nasıl aktif ve katılımcı vatandaşlara dönüştüklerini açıklar. 2 farklı ortaöğretim okulundan 18 öğrenci ile 2 vatandaşlık eğitimi öğretmenin katıldığı araştırmanın verileri, odak grup görüşmeleri ve bireysel görüşmeler aracılığıyla toplanmıştır. Bulgular, öğretim metodları ile öğretmenlerin kişisel inanç ve rollerinin, aktif ve katılımcı vatandaşlık düşüncesinin yapılandırılmasında kritik bir öneme sahip olduğunu göstermektedir.

Feinberg ve Doppen (2010) tarafından yapılan araştırmanın amacı, lise öğrencilerinin vatandaşlık bilgilerini belirlemektir. Ohio ve Georgia’dan 190 lise öğrencisinin katıldığı araştırmada, 108 öğrenci kırsal alanda, 82 öğrenci de şehir merkezinde yaşamaktadır. Öğrencilerin vatandaşlık bilgileri, “Birleşik Devletler Vatandaşlık ve Göçmenlik Hizmetleri Vatandaşlığa Kabul Testi” (United States Citizenship and Immigration Services (USCIS) Naturalization Test) ile ölçülmüştür. Araştırma sonuçları,

öğrencilerin sınırlı vatandaşlık bilgisine sahip olduklarını, testin ise değişikliklere ihtiyacı olduğunu ortaya çıkarmıştır.

Simmons (2010), Hmong ergenlerinin politik ve sivil vatandaşlığa ilişkin görüşlerini incelediği araştırmasında 12-15 yaş aralığında 18 öğrenci ile çalışmıştır. Veriler odak grup görüşmeleri yapılarak elde edilmiştir. Araştırma sonucunda Hmong ergenlerinin vatandaşlık kavramını hukuki terimlerle ifade ettikleri görülmüştür. Kişisel hak ve refahtan ziyade topluma katılım ve toplum refahına daha fazla önem verdikleri tespit edilmiştir.

Arrowood Schultheis (2011)'in yaptığı çalışmanın amacı, 8. Sınıf öğrencilerinin vatandaşlığa ilişkin bilgilerini ve algılarını değerlendirmektir. Çalışmanın ilk bölümünde öğrencilere “100 vatandaşlık sorusu ve cevapları” isimli test uygulanmıştır. Çalışmanın ikinci bölümünde ise testleri cevaplayan öğrenciler arasından bir grup seçilmiş ve çalışmanın yapıldığı okuldaki iki öğretmenle de çocukların vatandaşlık algıları ve bilgileri hakkında görüşme yapılmıştır. Elde edilen bulgulara bakıldığında öğrencilerin vatandaşlık bilgilerinin zayıf olduğu, vatandaşlık algılarının ise iyi vatandaş, kişisel sorumluluk, katılım ve adalet odaklı olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

O'Brien ve Smith (2011) araştırmalarında öğretmen adaylarının iyi vatandaş algısını belirlemeyi amaçlamışlardır. Çalışma nitel araştırma şeklinde tasarlanmıştır. Kendi derslerinde herhangi bir eğitim almadan önce 9 farklı eyaletten gelen 309 öğretmen adayına “İyi vatandaş nedir?” sorusuna cevap vermeleri istenmiştir. Öğretmen adaylarının verdikleri cevaplar içerisinde en sık tekrarlananlar arasında başkalarına yardım/toplum katılımı, yasalara uymak, başkalarına saygı göstermek, politik olarak aktif olmak ve güncel meseleleri takip etmek yer almaktadır.

Phillips (2011)'in yapmış olduğu araştırma bulgularına göre çocukların vatandaşlık kavramları son derece tartışmalıdır. Çağdaş politika ve retorik çocuklarla ilişkili vatandaşlık kavramını içerir, henüz çocuk vatandaşlığının aslında ne anlama geldiği oldukça belirsizdir. Diğer marjinal grupların aksine, bu çocukların kendi haklarını talep

etmesi değil, fakat yetişkinlerin kendileri yerine çocuklar için hakları talep ederler. Uygulama ve Politika: bu çalışma 5-6 yaş çocuklarından oluşan bir sınıfın katıldığı bir sosyal adalet hikaye anlatım programının analizini içeren çocuklar için etkin vatandaşlık olasılıklarını içeren doktora çalışmasından bahseder. Çocuklar için etkin vatandaşlık olasılıkları ve ikilemler çocukların gerçek yaşam deneyimlerindeki haksız müdahaleleri konu alan hikaye anlatmaları, yapısalcı ve eleştirel okumalarından elde edilen yorum ve hareketleri önerilmiştir. Olasılıkları ve ikilemlerin etkileri erken çocukluk eğitimi ve vatandaşlık kapsamında çocuklarla çalışanlara için önerilir.

Alazzi (2012) yaptığı çalışmada, öğrencilerin iyi vatandaşlık tanımını, öğrencilerin iyi vatandaş davranış algılarını ve iyi bir vatandaş olmak için gerekli bilgilerin neler olduğunu keşfetmeyi amaçlamaktadır. Çalışma 9. ve 12. Sınıfa devam eden 650 öğrenci üzerinde yapılmıştır. Elde edilen bulgulara göre öğrencilerin cevapları beş tema altında toplanmıştır. Bunlar: Çevre temizliği, kurallara ve yasalara uymak, milliyetçilik-sadakat, başkalarına saygı ve vatandaşlık bilgisidir. Cevaplar değerlendirildiğinde öğrencilerin politik hayata katılma ve oy verme gibi kavramların ilgilerini çekmediği dolayısıyla da vatandaşlığın tanımında siyasi yönün eksik kaldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Sigauke (2012) çalışmasını, Zimbabe'de vatandaşlık eğitiminin gençlerin vatandaşlık erdemlerinden yoksun olduğu iddiaları üzerine bina etmiştir. Bu çalışma ile vatandaşlık konularına katılma seviyeleri ve lise öğrencilerinin bilgisi ve tutumuna yönelik bir değerlendirme yapmak ve bu varsayımları değerlendirmek amaçlanmıştır. Çalışmaya 161 öğrenci katılmıştır. Elde edilen bulgular öğrencilerin vatandaşlık konuları hakkında bilgi sahibi olduklarını ancak siyasi faaliyetlere katılım konusunda tereddütlü olduklarını göstermektedir. Böylece iddia edilen varsayımların kısmen doğruyu yansıtmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Castro (2014) çalışmasında, eleştirel çok kültürlü vatandaşlığa bakış açılarını desteklemek için tasarlanan bir öğretmen yetiştirme programının öğretmen adaylarının farklı kültürel bağlamlarda vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşlerine etkisini incelemektedir. Bulgular güneybatıda büyük bir araştırma üniversitesine katılan ve

eleştirel çok kültürlü vatandaşlıkla ilişkili inançlarını ifade eden dört azınlık öğretmen adayının durum çalışmasına dayanır. Bu çalışmanın bulguları katılımcıların vatandaşlık eğitimi ve öğretmen eğitimi programında ifade edilen fikirler için öğretim hakkındaki önceki inançları arasındaki etkileşimdeki ince ayrıntıları aydınlatmıştır. Katılımcılar önceki inançlarına tamamen sarılırken, genellikle sınıf uygulamaları çerçevesini ve kendi görüşlerini ifade eden öğretmen eğitim programına açıkça ileten terminoloji ve araçları sık sık kullanmışlardır. Öğretmen yetiştiriciler için olası sonuçlar tartışılmıştır.

Lansdown, Jimerson ve Shahroozi (2014), Çocuk Haklarına Dair Sözleşme her çocuğun ayrı ayrı kişisel haklarını koruyucu ve tatmin edici bir uluslararası zorunluluğu detaylandırmaktadır. Özellikle, sözleşme çocuklar için onları ilgilendiren bütün konuların duyurulmasında fırsatları garantilemek için açık bir şartı amaçlamaktadır. Bu amaçları elde etme çocuklara eğitim sürecinde aktif katılımcılar gibi saygı duymayı ve değer vermeyi içerir. Eğer tamamıyla uygulanırsa, çocukları ciddiye almak ve çocuklara görüşlerini ifade etme hakkı, okul ortamı boyunca, çocuk haklarına bir saygı kültürüne karşı hareket eden en derin dönüşümlerden biri olarak sunulacak, vatandaşlık ve onurları için ve kendi iyi oluşlarına karşı anlamlı düzeyde katkı sağlayan kapasiteleri için. Bu değerler ve kurallar okul psikoloji mesleğiyle tutarlıdır, böylece, okul psikologlarına destekleme ve edimselleştirme sürecinin merkezi olması için dünyadaki okullarda cesaret verilmiştir.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programının Özelliklerine Dönük Yapılan Çalışmalar

Shiman (1999) yaptığı çalışmada, insan haklarının üç boyutunu birleştirmiştir. Bu çalışmasında İnsan hakları eğitimi programı klavuzunu oluşturmuştur. Bu klavuzda insan hakları öğretimi, insan hakları ihlallerine karşı öğretim ve tüm insanlara adalet ve saygıyla yaklaşımın söz konusu olduğu bir eğitim verilmesi üzerinde durmuştur. Hazırladığı klavuzda temele Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'ni almıştır. Bu klavuzda öğrencilerin farklı kültürlerin özelliklerini bilmesi gerektiğini ve bunları kendi kültürü ile karşılaştırmaları gerektiğini belirtmektedir.

Schechter (2002)'e göre, New York Eyaleti'nde eğitimin önemli bir amacı da öğrencilerini yerel, eyalet, ulusal ve uluslararası ortamlarda üretken ve anlamlı bir yaşam için hazırlamaktır. "Hükümete Katılım" çekirdek müfredatı, Sosyal Bilgiler Öğrenme Standartı 5-Vatandaşlık, Vatandaşlık ve Hükümet (vatandaşlık standardı) üzerinde odaklanmış çalışmanın sonucunda ders olarak tasarlanmıştır. Hükümete katılım, K-12 Sosyal Bilgiler öğrenci deneyimlerinin yurttaşlıktaki temel taşıdır. 12. Sınıfın üst düzeyinde, öğrenciler bu zengin içeriği sentezlemek ve uygulamak, çağdaş ve/veya tarihsel halk konularını çalışmak ve bir vatandaş olarak kendi hak ve sorumluluklarının bilincini arttırmak için hazır olmalı. Öğrenciler, kamu politikalarının analizini yapmada ve bireysel öğrencilerle ilgili konularda yer almaya motive edilmelidir. "Hükümete Katılım" temelde, öğrencilerin konuları ve politikaları tanımlayarak, analiz ederek, izleyerek ve tartışarak çalıştığı bir derstir. Ders, kamu politikasında konu temelli yaklaşımı yansıtmaktadır; araçlar ve beceriler gerçek dünya öğrenme deneyimlerine ihtiyaç duymaktadır ve bilgi etkili vatandaşlık için gereklidir.

Rebell ve diğ. (2003)'ne göre, 2002 sonları ve 2003 başlarında, New York Eyaleti Kadın Seçmenler Birliği'yle çalışan Mali Eşitlik Kampanyası (MEK), Albany, Brentwood, Elmira, Rochester, Watertown, Manhattan ve Queens (New York)'te yürütülen, sekizli bir seriden oluşan halk topluluğu sözleşmesi forumu başlattı. Bu raporda açıklanan halkın tepkisi; adli bulgular ve devlet okullarında öğrencilerin etkili vatandaşlık için gerekli becerilerinin yüksek düzeyde geliştirilmesi gerektiğini belirten kapsamlı sosyal bilim araştırmaları ile doğrulandı; ancak birçok okul büyük ölçüde yetersiz finansman sonucunda, şu anda bu becerileri geliştirmede başarısız olmaktadır. Rapor, kamu okul sisteminin tarihsel hedeflerini, öğrencilerin oy vermeye yönelik hazırlık ve tutumları üzerindeki sosyal bilimler araştırmalarını, jüri hizmetleri ve karşılaştıkları diğer sorumlulukları ve diğer New York'luların bu önemli demokratik amaçları yerine getirmek için okullardaki gelişimini özetlemektedir. Rapor beş parçaya ayrılmaktadır: 1- Giriş, 2- Adli Perspektif, 3- Sosyal Bilimler Araştırma Perspektifi, 4- New York Öğrencileri ve Halkı'nın Perspektifi, 5-Sonuç. Rapor, yurttaşlık konularında bilinci arttırmak; uygulanabilir gerçek bir yurttaşlık sözleşmesi sunmak; birlikte ülke

çapında okul finansman ve kaynaklarında yeterliliğin nasıl sağlanacağı konusunda bir diyalog başlatmak için tasarlanmıştır; diğer reformlarla birlikte, bu rapor New York’lu öğrencileri yarının vatandaşları ve liderleri olarak hazırlamada okullara daha iyi bir yapılmasında yardımcı olabilir.

Lucas (2009) çalışmasında, ABD’nin İlköğretim okulları seviyesinde insan haklarının konularının yer verilme düzeyini incelemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla Birleşmiş Milletler ve UNICEF tarafından basılan ilköğretim okullarında okutulması tavsiye edilen “Benimki Gibi Hayat: Çocuklar Dünyada Nasıl Yaşıyor?” adlı kitap çocuklar hakları açısından irdelenmiştir. Araştırma, tarama modelindedir. Bu çalışmada temel kategori olarak “Çocuk Hakları” ele alınmıştır. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır; ABD’nin eyaletler düzeyinde insan haklarını konularını öğretimi ile ilgili bir ulusal politikası olmadığı tespit edilmiştir. ABD Sosyal Bilgiler eğitiminde *'Kültür', "bireyler, kurumlar ve sosyal örgütler", "güç, yetki ve yönetim", "küresel bağlantılar" ve "yurttaşlık idealleri ve uygulamalar"* gibi insan hakları konularının öğretilmediği öğrenme alanlarının olmasına rağmen bu gibi öğrenme alanlarında bile insan hakları konularının öğretilmediği anlaşılmıştır.

Mukhongo (2010) çalışmada Afrikalıların yaşamlarını göz önünde bulundurarak Kenya’da vatandaşlık ilkelerini yerine getirmek için devlet tarafından verilen Sosyal Bilgiler öğretim materyallerinin yeterli olup olmadığını belirlemeyi amaçlamıştır. Bu amaçla öğretim materyalleri uzman görüşleri ve ders kitaplarından yola çıkarak tanımlanmış; aktif öğrenme sağlayanlar ve pasif öğrenme sağlayanlar olmak üzere iki gruba ayrılmıştır. Araştırma betimsel nitelikte olup verilerin analizi eleştirel olarak yapılmıştır. Araştırmada öğretim materyallerinin yetersiz kaldığı ve Eğitim Bakanlığının Kenya toplumunun ihtiyaçlarını göz önünde bulundurarak düzenlemeler yapması gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Murthy (2010) çalışmasında Amerika’daki vatandaşlık eğitimini araştırmıştır. Bugün vatandaşlık eğitiminde iki temel engel olduğunu ileri sürmüştür. Bunlardan ilki neoliberal politik eğilimlerinin eğitimi, amacı olan iyi vatandaş yaratmadan

uzaklaştırdığı ikincisi ise; okulların etkili bir vatandaşlık eğitimi yapmak için yeterli bir vatandaşlık eğitimi içeriğine sahip olmamasıdır. Çalışmada değer analizi metodu kullanılmıştır.

Beltramo ve Duncheon (2013) yapmış oldukları çalışmada Amerika ve Amerika dışındaki ülkelerde Sosyal Bilgiler müfredatının karşılaştırılmasını amaçlamışlardır. Dünyadaki politik ve ekonomik sistemler giderek küreselleşmiş hale geldikçe, gelişmiş ülkelerdeki eğitim sistemleri standart müfredat kurmuştur. Bununla birlikte, küreselleşme, neoliberalizm ve ilericilik yorumlarına karşı, küresel eğitim için farklı paradigmatik modeller büyümeye başlamıştır. Neoliberalizme gömülmüş, insan sermayesi modeli kalifiye işgücü hazırlamak için bir araç olarak eğitim gören; ilericilikten türetilmiş, dünya sistemi modeli Küresel vatandaşlık ve sivil katılım için bireylerin eğitimine odaklanır. Bu doküman analizi amacı iki yönlüdür: (1) devlet güdümlü müfredatta küreselleşmenin nasıl sunulduğunu belirlemek için Amerika ve diğer gelişmiş ülkelerin Sosyal Bilgiler içerik standartlarını incelemek için ve (2) küreselleşmeyi tarif eden standartların her bir bölümü bir insan sermayesi ya da dünya sistemi modelini yansıtır yansıtmadığını değerlendirmek için. Bulgularımız gösteriyor ki ABD Devlet içeriği standartları ağırlıklı olarak küreselleşme ekonomisini vurgular; Amerikan olmayan standartlar küreselleşmenin daha bütünsel bir resmini sunar. Sonuç olarak, Amerika standartları daha eğitimin bir insan sermayesi modeli ile uyumlu olan- olmayan Amerikan standartları olarak bir dünya sistemi yorumunu yansıtmaktadır. Bu bulgular ABD'deki öğrencilerin diğer uluslararası ilişkilerin etkili olduğu gelişmiş ülkelerdeki benzerlerinden daha farklı hazırlandığını ileri sürmektedir.

Demokrasi Algısı ve Vatandaşlık Uygulamaları Açısından Yapılan Çalışmalar

Pinter ve arkadaşları (1991), okulda verilen eğitimi ve disiplini; ders konuları arasına dağılmış insani değerleri; bunların dışında ders dışı oyun, gezi ve inceleme faaliyetlerinin, öğretimde kullanılan yöntem ve teknikler, günlük hayattan alınan örnek olayların vb. durumların öğrencilerin demokratik tutum ve davranışları üzerinde etkili olduğunu belirtmiştir. Bu çalışmasında farklı sosyo kültürel ve ekonomik özelliklere

sahip çevrenin, öğrencilerin insan hakları, demokrasi, vatandaşlık ve sorumlulukları konularını kavramada büyük bir etkiye sahip olduğu sonucuna varmıştır.

Baxi (1994) yaptığı çalışmada, İnsan Hakları Eğitimi: Üçüncü Yüzyılın Sözü konulu çalışmasında günümüzün “İnsan Hakları” çağı olarak düşünülmesi gerektiği üzerinde durmuştur. Çalışmasında insan hakları eğitiminin tarihi gelişimi ve şu andaki durumu incelenmiştir. Bu çalışma sonucunda; İnsan hakları eğitimine İnsan Hakları Evrensel Bildirisi'nin kaynaklık etmesi, İnsan haklarının etkili verilebilmesi için dünyada yaşanan insan hakları ihlalleri ile ilgili örneklerin verilmesi, İnsan hakları eğitimini yaymak için yalnızca okulların değil, farklı kurum ve kuruluşlarında işe koşulması ve insan haklarının etkili ve verimli bir şekilde kazandırılabilmesi için sürekli olarak güncel bilgilerle donanık olunması gerektiği sonuçları ortaya çıkmıştır.

Kymlicka (1995), “Çok kültürlü Yurttaşlık” adlı kitabında, modern toplumların gün geçtikçe çok kültürlü bir yapıya doğru gittiğinden söz etmektedir. Bunun sonucunda çok kültürlü toplumlarda kültürel, azınlıklar ve göçmenlerle ilgili sorunlar ortaya çıkmaktadır. Yazar çalışmasında, devletlerin çok kültürlü bir siyaset uygulamasının önemi vurgulamıştır. Kymlicka'nın, küresel vatandaşlık kavramının gelişiminde önem arz eden çok kültürlülük, azınlık hakları ve vatandaşlık kavramları alanında yayınlanan birçok çalışması vardır.

Andrzejewski ve Alessio (1998) çalışmasında, küresel vatandaşlık eğitimi ve sosyal sorumluluk arasında bir çatışma var mı?, eğitim kurumları vatandaşlık eğitimi görevlerini yerine getirebiliyorlar mı?, neden vatandaşlık küresel bağlamda ele alınmalıdır?, küresel vatandaş demekle ne demek istiyoruz?, küresel vatandaşlık nasıl ders olabilir?, sosyal sorumluluk ile küresel vatandaşlık arasında bağlantı var mı? ve küresel vatandaşlık eğitiminin faydaları nelerdir? sorularına cevap aranmıştır.

Branson ve Quigley (1998) çalışmasında, vatandaşlık eğitiminin ne olduğu, vatandaşlık eğitiminin nerede ve nasıl yapıldığı, vatandaşlık eğitimini geliştirmek için nelere ihtiyaç olduğunu, vatandaşlık eğitimi ile karakter eğitimi arasındaki ilişkiye ve iyi bir

vatandaşlık bileşenlerinin neler olduğuna değinen kuramsal bir araştırma yapmıştır. Vatandaşlık eğitimi, demokratik toplumlarda demokrasi ilkelerinin ve değerlerinin anlaşılmasına ihtiyaç duyduğu, vatandaşlık eğitimi bileşenlerinin vatandaşlık bilgisi, vatandaşlık değerleri ve vatandaşlık eğilimlerinden oluştuğu, vatandaşlık eğitiminin resmi ve resmi olmayan bir şekilde verildiği görüşlerine yer vermiştir.

Lapayase (2002)'nin yaptığı çalışmada, ABD'deki altı insan hakları ile ilgilenen eğitimcinin çalışmaları incelenmiştir. Çalışmanın gerçekleştirilmesinde farklı veri toplama araçları kullanan araştırmacı temel olarak, görüşme, gözlem ve doküman analizi yöntemlerini kullanmıştır. Çalışma sonucunda insan hakları eğitimi için 4 ana unsur; bireyler arasından var olan kültürel farklılıkları anlama, öğrencilerin kişisel deneyimlerini dikkate alma, dersin eğitiminde öğrenci katılımını üst düzeyde tutma ve sosyal aktivitelere ağırlık verme olarak belirlemiştir.

Smith (2002) çalışmasında Kuzey İrlanda'nın Birleşik Krallıktan ayrıldıktan sonra yaşadığı sosyal ve siyasal süreçler doğrultusunda ülkede meydana gelen değişimleri ve bu değişimlerin Kuzey İrlanda eğitim sistemini ne şekilde etkilediğini ele almıştır. Demokratik vatandaşlık ve insan hakları eğitiminin “çeşitlilik ve sosyal katılım”, “eşitlik ve adalet” ve “sivil toplumda demokrasi ve etkin katılım” esaslarına dayandığını vurgulamıştır.

Cogan ve Pederson (2003) araştırmalarında, altı Pasifik ülkesinde belirlenen okullardaki vatandaşlık eğitimi uygulamalarını belirlemek amaçlanmıştır. Araştırma verileri altı okulda durum çalışması yapılarak toplanmıştır. Araştırma verileri öğretmen ve okul yöneticileri ile görüşme, sınıf gözlemleri, öğrencilerle grup görüşmeleri ve öğrencilerin yazılı çalışmalarının doküman analizi yapılarak toplanmıştır. Araştırma sonucunda, altı ülkede de vatandaşlık eğitiminde yöresel, ulusal ve küresel vatandaşlık anlayışının bölgeye göre değiştiği, öğretmenlerin genelde öğretici bir tutum izledikleri ve testlerle değerlendirme yaptıkları belirlenmiştir.

Adeyemi, Boikhutso ve Moffat (2003), Bostwana'daki araştırmalarında, ilköğretim okullarında ikinci basamakta vatandaşlık eğitiminin nasıl gerçekleştiğini belirlemeyi amaçlamışlardır. Araştırma verileri, sınıflarda katılımcı gözlem ve öğretmenlerle yapılan görüşme ile toplanmıştır. Araştırma sonucunda, öğretmenler vatandaşlık kavramını öğrencilerin sorumluluklarını bilmesi olarak değerlendirmişler ve vatandaşlığın özelliklerini tanımlamada yetersiz kalmışlardır. Öğretmenler, iyi vatandaş yetiştirmek için grup çalışması, araştırma, görüşme, ailelere danışma ve eğitim gezileri gibi yöntemleri daha çok kullandıklarını belirtmişlerdir. Ayrıca öğretmenler, sınıflardaki öğrenci sayısının fazla olması, farklı yetenekteki öğrencilerin aynı sınıfta alması, vatandaşlık eğitimi konusundaki öğretmenlerin eğitimlerinin yetersiz olması ve mesleki hoşnutsuzluklar gibi konuların vatandaşlık eğitiminde sorun oluşturduğunu belirtmişlerdir.

Blake, Brady ve Sanchez (2004) tarafından gerçekleştirilen “Çocuklarda Demokratik İlkelerin Gelişimi” adlı araştırmanın amacı ilköğretim okullarındaki öğretmenlerin ve öğrencilerin okuldaki demokrasi algılarını ve vatandaşlık eğitimi uygulamalarını belirleyebilmektir. Bu amaçla öğretmen ve öğrencilere anket uygulanmış, öğretmen ve okul yöneticileri ile grup görüşmeleri yapılarak, öğretmenlerin ders planları incelenmiştir. Araştırma sonunda, öğretmenlerin planlarında vatandaşlıkla ilgili temel bilgi ve becerilere, vatanseverlikle ilgili sembollere yer verdikleri, buna karşılık okullarda öğrencilerin demokrasinin ilkelerini bilmelerine karşın bu ilkeleri kendi yaşamlarında uygulayamadıkları saptanmıştır.

Freitas ve Sole (2004) çalışmalarında Portekiz'deki öğretmenlerin ve ilkokul öğrencilerinin etkin vatandaşlık eğitimini uygulamada nasıl gerçekleştirdiğini ortaya çıkarmayı amaçlamışlardır. 10 öğretmen ve 14 öğrenciye uygulanan anket sonucunda grup çalışmaları ve kuralların oluşumunda uzlaşma hem öğretmenler hem de öğrencilerin en çok değer verdiği ve kullandığı öğrenme deneyimleridir.

Davies (2006) çalışmasında, küresel vatandaşlık müfredat politikalarını ve öğrencilerin aktif vatandaşlık durumlarını araştırmaktadır. Ayrıca çalışmada, küresel vatandaşlık

çalışma programlarını ve ilerleme yollarını inceler. Çalışmada, küresel vatandaşlık programının başarısını etkileyen faktörler olarak demokratik karar alma ve toplum hizmetine katılım olarak belirlenmiştir. Sonuç olarak küresel vatandaşlık müfredatının başarılı olabilmesi için öğrencilerin kendilerinin araştırıp öğrenmesinin gerekliliği vurgulanır.

Ribble (2006) tarafından gerçekleştirilen çalışmada teknoloji alanında çalışan uzmanlarla, öğretmenlerle görüşülmüş ve alanda gerçekleştirilen çalışmalarla birlikte dijital vatandaşlık uygulamalarına yönelik bir kaynak kitap geliştirilmiştir. Kitapta dijital vatandaşlığa ilişkin giriş bilgileri, 9 alanda belirlenen dijital vatandaşlığın boyutları ve bu boyutlara yönelik etkinliklere yer almaktadır. Kaynak kitap daha sonra uzman görüşlerine sunulmuş ve uzmanlar tarafından yeterli bulunmuştur. Araştırmacı öneriler kısmında dijital vatandaşlıkla ilgili uygulamaların farklı derslerde hazırlanacak etkinlikler çerçevesinde ele alınması gerekliliğine vurgu yapmıştır.

Lewis-Ferrel (2007) çalışmasında öğretmen ve vatandaşlık eğitimi uygulamalarının etkililiğini incelemektedir. Metot derslerinde vatandaşlık eğitiminin nasıl verildiği ve öğretmen adaylarının vatandaşlık anlayışlarının nasıl şekillendiği anketler, odak grup tartışmaları, görüşme ve program incelemeyle belirlenmiştir. Bulgular vatandaşlık eğitim metotlarının çekici, öğrencinin kişisel yaşamıyla ilgili etkileşimli yaklaşımları içermesi gerektiğini ortaya koymuş ve ayrıca etkili bir vatandaşlık eğitimi sağlayan öğretmen eğitimi metot dersini de tanımlamıştır.

Levin-Goldberg (2008) çalışmasında, insan hakları eğitimi programının öğrencilerin tutumları ve davranışları üzerindeki etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Bulgular, öğrencilerin sosyo-ekonomik seviyesi ve cinsiyetine göre toplanmıştır. İnsan hakları eğitimcilerine göre insan hakları eğitimi daha empatik ve yurttaşlık ile meşgul olan bireyler yetiştirmeye yardımcı olur. Araştırmacı bu iddiaların geçerliliğini belirlemek için insan hakları programının öğrencilerin tutumları ve davranışları üzerinde etkisini değerlendirmiştir. Çalışma sonuçlarına göre genel olarak öğrencilerin özellikle kız öğrencilerin tutumlarının ve davranışlarının insan hakları dersinden etkilendiği tespit

edilmiştir. Ayrıca hem nitel hem de nicel bulgulardan elde edilen sonuçlar, öğrencilerde başkalarına karşı merhamet ve empati duygularının ve vatandaşlık katılımının arttığını göstermiştir.

Al-Daraweesh (2010) çalışmasında insan hakları eğitimine yeni bir kavramsal yaklaşım sunarak evrensel ve kültürel ilişkiler ile ilgili tartışmaları aşmayı amaçlamıştır. Araştırma ilişkisel ve hermeneuteik temele dayanan epistemolojiyi açıklar ve savunur. Bu çalışmada temel insan hakları eğitimi bilgisi için çapraz kültürlerde tanımlanan epistemoloji tartışılmıştır.

Bruyere (2010) çalışmasında Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesinde yer alan çocukların katılım hakkına ilişkin maddelerin (12, 13, 15) pozitif gençlik gelişimindeki yeri ve önemini incelenmeyi amaçlamıştır. Bu amaçla daha önce yapılan uygulamalı çalışmalardan hareketle sözleşmenin katılım ile ilgili maddeleri çerçevesinde sosyal ortamlara aktif bir şekilde katılan çocukların katılım hakkına yönelik bulgulardan çıkarımda bulunmuştur. Araştırmada şu sonuçlara ulaşılmıştır; çocukların aktif bir şekilde okul, aile, sürdürülebilir bir çevreye, toplum gibi ortamlara katıldıklarında ve katılım haklarını yerine getirdiklerinde bundan pozitif bir şekilde etkilendikleri görülmüştür.

Vatandaşlık ve İnsan Hakları Ders Kitaplarının Değerlendirilmesine Dönük Yapılan Çalışmalar

Silman ve Çağlar (2010) tarafından gerçekleştirilen araştırmanın amacı, Kıbrıs adasının kuzey ve güney kısımlarında okutulmakta olan vatandaşlık ders kitaplarının içeriğini karşılaştırmalı olarak incelemektir. İçerik analizi yöntemi kullanılarak gerçekleştirilen araştırma sonucunda her iki kitabın da kaynağını oluşturan ülkelerin kimliklerini ve kültürlerini yansıttığı tespit edilmiştir. Ayrıca Türk vatandaşlık kitabı daha ulusalcı bir vatandaşlık anlayışı taşıırken Yunan vatandaşlık kitabının hem ulusalcı hem de küresel bir vatandaşlık anlayışı sergilemesi elde edilen diğer sonuçlar arasındadır.

Cenolari (2012)'nin yapmış olduğu çalışmada, Kosova'da ilköğretim ikinci kademedeki 2002 yılından itibaren okutulmaya başlanan 6., 7., 8. ve 9. Sınıflar Yurttaşlık Eğitimi ders kitaplarının yurttaşlık eğitimi/siyasal sosyalleşme boyutu incelenmiş; kitapların içeriğinin EBTB'nin hedefleri ve Yurttaşlık Eğitimi Öğretim Programı'nın hedefleri doğrultusunda, karşılaştırılmalı olarak, değerlendirilmiştir. Çalışma sonucunda, Yurttaşlık Eğitimi ders kitaplarının küreselleşen dünyanın gereksinimlerini karşılayacak bir bilinç kazandırma içeriğine sahip olduğu ve "devletin birey için varlığı" ilkesine yapılan vurgularla liberal demokratik bir içeriğe sahip olduğu görülmüştür. Bireylere liberal/demokratik vatandaşlık değerleri ile dünya vatandaşlık değerlerinin aktarılmasına/aşılmasına çalışıldığı tespit edilmiştir. EBTB'nin haklarını bilen ve kullanan "aktif/etkin yurttaşlar yetiştirilmesi" amaçlarıyla ders kitaplarında işlenen "insan hakları", "devlet", "demokrasi", "ekonomik hayat" ve "çevre bilinci" konularıyla uyumlu olduğu görülmüştür.

İnce (2012), Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşundan günümüze kadar okutulan vatandaşlık eğitimi kitaplarını incelediği çalışmasında içerik analizi yönteminden yararlanmıştı. Çalışma kapsamında ayrıca sivil toplum kuruluşları tarafından geliştirilen öğrenme materyalleri de incelenmiş, Fransa, Yunanistan, İngiltere ve Kıbrıs'ın vatandaşlık eğitimi ile ilgili dokümanlarının karşılaştırmalı analizine yer verilmiştir. Çalışmanın verileri 7-14 yaş aralığındaki öğrencilerin vatandaşlık kitapları incelenerek elde edilmiştir. Vatandaşlık eğitimi müfredatı, 1923-1946, 1946-1960, 1960-1980 ve 1980-2010 olmak üzere 4 dönemde incelenmiştir. Yazar, belirlediği dönemlerde egemen olan vatandaşlık anlayışlarını, bu anlayışların eğitime yansımalarını eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirmiş ve çeşitli önerilerde bulunmuştur.

Merey (2012) araştırmasında, Türkiye ve ABD ilköğretim Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çocukların katılım haklarına nasıl ve ne düzeyde yer verildiğini tespit etmeyi hedeflemiştir. Türkiye Sosyal Bilgiler ders kitaplarında verilen hazırlık ve değerlendirme sorularının çocukların katılım hakkına yeterince yer vermediğini göstermektedir. Buna karşın ABD ders kitaplarında yer alan "hazırlık" ve "değerlendirme" sorularında ise çocukların katılım hakkına hiç rastlanmamıştır.

Türkiye Sosyal Bilgiler ders kitaplarında çocukların yargı ortamına katılımı yer almazken; aileye, genel politikaya, sağlık ve yargı ortamına katılım hakkına konularına yeterince yer verilmemiştir. ABD’de ise sağlık, çevre ve yargı ortamına katılım hakkı yer almazken; aileye, genel politikaya katılım hakkı konularına da çok az değindiği görülmüştür.

Çevresel Vatandaşlık Konusunda Yapılan Çalışmalar

Tang (2004) araştırmasında ilköğretim ikinci kademedan üniversiteye düzeyine kadar öğrencilerin çevresel vatandaşlıklarını ve çevresel sorumluluk bilinçlerini etkileyen motivasyon ve engelleri belirlemeyi amaçlamıştır. Araştırma sonuçlarına göre çoğu öğrencinin gönüllü çevresel eylemlerde bulunmaya ve çevreci davranışlara düşük düzeyde ilgi gösterdiği; başta güvensizlik olmak üzere, üşenme ve çevreci olmayan davranışın, sınırlı çevresel sorumlukların nedeni olduğu belirlenmiştir. Öğrencilerin kamu yararı için eyleme geçmek ve kendi çıkarlarından feda etmek için de isteksiz oldukları ve düşük çevresel sorumluluğun yüzeysel çevresel bilgiyle ilişkili olduğu görülmüştür. Ayrıca öğrencilerin temel çevresel bilgilerini okuldan öte medyadan kazandığı; ikinci kademe ortaöğretim öğrencilerinin birinci kademe ortaöğretim öğrencilerinden daha yüksek çevresel sorumluluğa sahip olduğu belirlenmiştir. Bu kapsamda çevresel eğitimin eylem odaklı olması gerektiği; öğrencilerin davranışa yönelik derin kaygı ve sorumluluk geliştirmek için iyi bir sorun bilgisine ihtiyaç duyduğu; ebeveynlerin normatif etkisinin öğrencilerin çevresel sorumluluğunu çok fazla etkilediği; medya ve çevreci grupların çevresel sorumluluğun gelişiminde anahtar rol onadığı; hükümetin güçlü bir şekilde sorumluluk göstermesinin başarılı çevresel eğitim uygulamaları için önemli olduğu saptanmıştır.

Meerah v.d. (2010) çalışmalarında, Malezya çevresinde bulunan ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin yaşam biçimleri ve günlük yaşam aktivitelerine katılım, beceri ve bilgilerinin çevre üzerine olumlu ve olumsuz bir etki yaratabilen çevresel vatandaşlık düzeylerine dönük görüşlerini almayı amaçlamışlardır. Bulgular öğrencilerin mevcut çevresel vatandaşlık düzeylerinin orta düzeyde düşük olduğunu göstermektedir.

Öğrencilerdeki katılım, beceri, tutum ve bilgi düzeyinin beklenen çevresel vatandaşlık düzeyinde artabileceği birçok bölge vardır. Daha geniş bir perspektiften, bu çalışma Fen Programında Eğitim Bakanlığı tarafından çevresel eğitime daha çok vurgu yaparak kaldıraç gibi hareket etmesini ummaktadır. En önemlisi, bulgular hatta paydaşlara kanıt temelli öğrenciler arasındaki mevcut çevresel vatandaşlığı geliştirebilen yardımcı faktörler, bütçe, çevresel vatandaşlık eğitimi materyalleri veya hatta Milli Eğitim Politikalarında çevresel eğitim politika açıklaması üzerine kararlar almayı sağlayacaktır.

Goodwin, Greasley, John ve Richardson (2010), araştırmalarında kuzeybatı İngiltere’de 17 ilköğretim okulunda öğrenim gören 715 ilköğretim öğrencisinin ve ailelerinin çevresel tutum ve davranışları üzerinde kısa ve uzun süreli okul temelli çalışmaların etkisini belirlemeyi amaçlamıştır. Bu kapsamda öğrenciler Ocak 2008-Temmuz 2008 tarihleri arasında çevresel farkındalığı attırmaya yönelik tasarlanmış çevresel sorunlarla ilgili sınıf eğitimi uygulanmıştır. Veriler uygulama öncesi ve sonrasında sınıfta ve evde öğrenciler tarafından doldurulan anketler yoluyla toplanmıştır. Araştırma sonucunda uygulama yapılan okullar arasında anlamlı farklılık olmadığı belirlenmiştir.

Yukarıda vatandaşlık eğitimi alanında Türkiye’de ve yurtdışında yapılmış araştırmaların kısa bir değerlendirmesi yapılmıştır. Son yıllarda Türkiye’de yapılmış araştırmalarda vatandaşlık eğitimine ilginin artarak bir ders olarak hazırlanması planlanmasına rağmen, konuyla ilgili daha fazla araştırma yapılmasına ihtiyaç olduğu görülmektedir. Yapılan araştırmalarda, hem ders öğretim programlarında hem de toplumda iyi vatandaşlık yetiştirmede sıkıntılar olduğu ve giderek vatandaşlık bilincini kazandırmada başta aileler olmak üzere hem öğretmenlere hem de bu alanda çalışan araştırmacılara çok büyük görevler düştüğü söylenebilir. Toplumsal açıdan daha iyi, daha güzel ve daha sağlıklı bireyler yetiştirmede eğitim programlarında değişiklik yapılmasına ve hangi vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerinin hangi öğretim yaklaşımlarıyla hangi sınıflarda öğretilmesi gerektiğinin tespit edilerek vatandaşlık eğitiminin yeterince müfredatta yer almasına ihtiyaç duyulduğu belirtilmektedir. Araştırmalarda uygulanan vatandaşlık eğitimi programlarının başarılı olduğu sonucuna ulaşıldığı, ilköğretim I. Kademedeki genel anlamda vatandaşlık eğitimi yaklaşımlarıyla öğretim etkinliklerinin ve deneysel

Çalışmaların pek fazla olmadığı görülmektedir. Vatandaşlık eğitimine ilişkin lme araçlarının yeterli olmadığı, lme aracı sıkıntısının yaşandığı ve bu seviyede pek de fazla lme aracının olmadığı belirlenmiştir. İncelenen literatür içerisinde bu araştırmaya benzer bir araştırmanın olmadığı görülmektedir. Bu anlamda yapılan bu araştırma, vatandaşlık eğitimi alanında yapılmış özgün bir çalışma olarak nitelendirilebilir. Bu araştırma genelde Sosyal Bilgiler eğitimi, özelde ise vatandaşlık eğitimi alanında önemli bir eksikliği dolduracaktır.

BÖLÜM III

YÖNTEM

Bu bölümde araştırmanın yöntemine, araştırma grubuna, uygulamanın aşamalarına, veri toplama araçlarına ve verilerin analizine yer verilmiştir.

3.1.Araştırmanın Yöntemi

Araştırma deneysel bir yöntemle yürütülmüştür. Deneysel yöntemde, “ön test-son test-kalıcılık testi kontrol gruplu modeli” kullanılarak, deney ve kontrol grubunun etkin vatandaşlık düzeyleri karşılaştırılmıştır.

Araştırmada, iki grup kullanılmıştır. Bu gruplar ve özellikleri şunlardır:

1. Deney Grubu: Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin uygulandığı gruptur. İlkokul 4. Sınıf öğrencilerine, bu etkinlikler dahilinde bir öğretim yapılmıştır. Ders planlarından örnekler Ek 7’de verilmiştir.
2. Kontrol Grubu: Sosyal Bilgiler ders öğretim programında yer alan etkinlikler yapılmıştır. Herhangi bir müdahalede bulunulmamıştır. Sosyal Bilgiler Öğretmen Kılavuz Kitabına dayalı etkinlikler kontrol grubu etkinlikleri olarak adlandırılmıştır.

Deney ve kontrol grubuna, ön test, son test ve kalıcılık testi olarak “Etkin Vatandaşlık Başarı Testi” ile ön test, son test ve kalıcılık testi olarak “Etkin Vatandaşlık Ölçeği” uygulanmıştır. Bu bağlamda çalışma “ön test-son test-kalıcılık testi kontrol gruplu desen” doğrultusunda yürütülmüştür. Bu modelin simgesel görünüşü aşağıda verilmiştir (Erden, 1993, 44; Karasar, 1994, 95; Büyüköztürk, 2007, 21).

G1	R	01	X	02	05
G2	R	03		04	06

G1: Deney Grubu

G2: Kontrol Grubu

R: Grup oluşturulmasındaki yansızlık.

O: Ölçme ve gözlem

X: Bağımsız değişken (Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinliklerine dayalı ders planı)

Şekil 3. Ön Test-Son Test-Kalıcılık Testi Kontrol Gruplu Modelin Simgesel Görünüşü

Araştırmanın deneysel deseni ile ilgili bilgilere Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Araştırmanın Deneysel Deseni

Gruplar	Ön testler	Deneysel İşlem	Son testler	Kalıcılık Testleri
Deney	Etkin Vatandaşlık Başarı Testi, Etkin Vatandaşlık Ölçeği	Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı ders işlenişi	Etkin Vatandaşlık Başarı Testi, Etkin Vatandaşlık Ölçeği	Etkin Vatandaşlık Başarı Testi, Etkin Vatandaşlık Ölçeği
Kontrol	Etkin Vatandaşlık Başarı Testi, Etkin Vatandaşlık Ölçeği	Öğretmen Kılavuz Kitabına dayalı dersin işlenişi	Etkin Vatandaşlık Başarı Testi, Etkin Vatandaşlık Ölçeği	Etkin Vatandaşlık Başarı Testi, Etkin Vatandaşlık Ölçeği

Tablo 1’e göre araştırma 2x4’lük ön test-son test-kalıcılık kontrol gruplu desende tasarlanmıştır. Araştırmada gruplar deney ve kontrol şeklinde oluşturulmuş, grupların ataması yansız olarak gerçekleştirilmiştir.

3.2. Çalışma Alanı ve Gruplar

Araştırmanın çalışma alanı, 2013-2014 bahar dönemi içinde, Bayburt ili merkezinde yer alan ilkokul 4. Sınıflarda öğrenim görmekte olan öğrenciler oluşturmaktadır. Bayburt İl Milli Eğitim Müdürlüğü’nün izin verdiği okullarda yer alan 4. Sınıflara ön testler uygulanmıştır.

3.2.1. Deney ve Kontrol Gruplarının Oluşturulması

Deney ve kontrol gruplarını kümeleme analizinden (Cluster Analysis) elde edilen öğrenciler oluşturmuştur. Kümeleme analizi, belirlenen ölçütlere göre toplanan verileri benzerliklerine göre sınıflamadır (Tatlidil, 1992, 252-255). Öğrenciler kişisel bilgi formundaki bağımsız değişkenlere göre ve birebir eşleme yapılarak gruplandırılmış ve öğrencilerle ilgili olarak iki ölçüt belirlenmiştir. Öğrenciler arasında yansızlık sağlamak amacıyla deney ve kontrol grubu şu ölçütlere göre oluşturulmuştur:

1. Etkin Vatandaşlık Başarı Testi Puanları
2. Etkin Vatandaşlık Ölçeği Puanları

Toplam İlkokul 4. Sınıftan 100 öğrenci, bu iki ölçüte göre kümeleme analizine girmiş ve sonuçta Cİ 4/B sınıfından 20 (Kontrol Grubu) ve Bİ 4/B sınıfından 20 (Deney Grubu) öğrenci belirlenmiştir. Bu iki ölçüte göre, deney ve kontrol grubunun t-testi sonuçları aşağıda verilmiştir.

Araştırmada, Levene's Test (for Equality of Variances) sonuçlarına göre, Başarı testi ($F=1.342$, $p=.253$) ve Etkin vatandaşlık ölçeği ($F=.082$, $p=.776$) sonuçlarında normal dağılım görüldüğünden, t-testi analizleri tercih edilmiştir.

Kontrol ve deney grubunda yer alan öğrencilerin, Etkin vatandaşlık Başarı Testi ön test notlarının aritmetik ortalama ve standart sapma değerleri hesaplanarak aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı Bağımsız Örneklemeler için t Testi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 2'de verilmiştir.

Tablo 2. Gruplara Giren Öğrencilerin Etkin Vatandaşlık Başarı Testi Notlarının Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Değerleri

Gruplar	<i>N</i>	\bar{X}	<i>S</i>	<i>t</i>	<i>p</i> değeri
Deney Grubu	20	18.50	4.76	.25	.802
Kontrol Grubu	20	18.05	6.39		

$p > .05$ $Sd = 38$

Öğrencilerin Etkin Vatandaşlık Başarı Testi ön test puanlarının, ortalama ve standart sapmaları birbirine yakın olup, istatistiksel açıdan deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir fark yoktur. Bu anlamda, grupların Etkin Vatandaşlık Başarı Testi puanları açısından yansız olarak oluşturulduğu söylenebilir.

Kontrol ve deney grubunda yer alan öğrencilerin, Etkin Vatandaşlık Ölçeği ön test puanlarının ortalaması ve standart sapma değerleri hesaplanmış, aralarında istatistiksel olarak anlamlı bir fark olup olmadığı Bağımsız Örneklem için t Testi ile belirlenmiş ve sonuçlar Tablo 3'te verilmiştir.

Tablo 3. Gruplara Giren Öğrencilerin Etkin Vatandaşlık Ölçeği Puanlarının Ortalama, Standart Sapma ve t Testi Değerleri

Gruplar	N	\bar{X}	S	t	p değeri
Deney Grubu	20	78.99	12.92	-1.02	.375
Kontrol Grubu	20	82.55	8.82		

p>.05 Sd=38

Öğrencilerin Etkin Vatandaşlık Ölçeği ön test puanlarının, ortalama ve standart sapmaları birbirine yakın olup, istatistiksel açıdan deney ve kontrol grubu arasında anlamlı bir fark yoktur. Bu anlamda, grupların Etkin Vatandaşlık Ölçeği puanları açısından yansız olarak oluşturulduğu söylenebilir.

Buradaki yansızlık işlemlerinden sonra çalışma gruplarına giren öğrencilerin 20'si deney ve 20'si kontrol grubu olarak iki grup oluşturulmuştur.

3.2.2.Araştırma Grubunun Demografik Özellikleri

Araştırma grubunda yer alan öğrencilerin özellikleri Tablo 4'te gösterilmiştir.

Tablo 4. Araştırma Grubunun Özellikleri

Özellikler		Deney		Kontrol	
		f	%	f	%
Cinsiyet	Kız	10	50.0	9	45.0
	Erkek	10	50.0	11	55.0
Ailenin Ekonomik Düzeyi	Düşük gelirli	1	5.0	1	5.0
	Orta gelirli	16	80.0	12	60.0
	Yüksek gelirli	3	15.0	7	35.0
Etkinliklere katılma durumu	Katılıyorum	10	50.0	12	60.0
	Katılmıyorum	10	50.0	8	40.0
Günlük TV izleme saati	1-2 saat	13	65.0	18	90.0
	3-4 saat	5	25.0	2	10.0
	5-6 saat	2	10.0	-	-
Anne Eğitim Durumu	Okula gitmemiş	1	5.0	-	-
	İlkokul	4	20.0	4	20.0
	Ortaokul	7	35.0	7	35.0
	Lise	6	30.0	6	30.0
	Üniversite	2	10.0	3	15.0
Baba Eğitim Durumu	İlkokul	-	-	2	10.0
	Ortaokul	5	25.0	2	10.0
	Lise	6	30.0	8	40.0
	Üniversite	8	40.0	8	40.0
	Yüksek Lisans	1	5.0	-	-
Yetiştirdiği yerleşim birimi	Köy	-	-	2	10.0
	Kasaba	1	5.0	-	-
	Şehir	17	85.0	14	70.0
	Büyük şehir	2	10.0	4	20.0
Kardeş sayısı	Tek çocuk	2	10.0	-	-
	İki kardeş	7	35.0	10	50.0
	Üç kardeş	7	35.0	6	30.0
	Dört kardeş	4	20.0	4	20.0
	Kardeş sırası	İlk çocuk	5	25.0	9
	İkinci çocuk	1	5.0	1	5.0
	Üçüncü çocuk	-	-	2	10.0
	En küçük	14	70.0	8	40.0

Tablo 4'te görüldüğü gibi deney grubunda 10 kız 10 erkek öğrenci, kontrol grubunda ise 9 kız 11 erkek olmak üzere 20'şer öğrenciden oluşmuştur. Öğrencilerin ailelerinin ekonomik düzeyi açısından bakıldığında deney grubunda (16) ve kontrol grubunda (12) orta gelirli öğrenci sayısının fazla olduğu görülmektedir.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırma verilerinin toplanmasında Kişisel Bilgi Formu, Etkin Vatandaşlık Başarı Testi ve Etkin Vatandaşlık Ölçeği kullanılmıştır.

3.3.1. Kişisel Bilgi Formu

Bu form araştırmaya katılan öğrencilerin; cinsiyetlerini, ailelerinin ekonomik düzeyini, okul içi etkinliklere katılıp katılmadığını, günlük TV izleme saatini, annesinin eğitim durumunu, babasının eğitim durumunu, büyüdüğü yerleşim birimini, kardeş sayısını ve kaçınıcı kardeş olduğunu belirleyebilmek amacıyla araştırmacı tarafından düzenlenmiştir. Bu formu hazırlamadaki amaç, deney ve kontrol gruplarının en az formdaki özellikler açısından denkliliğini sağlamak olmuştur.

3.3.2. Etkin Vatandaşlık Başarı Testi

Etkin Vatandaşlık Başarı Testi, öğrencilerin etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim planlarında yer alan kazanımları edinme durumlarını ortaya çıkarmaya dönük geçerlik güvenilirlik çalışmaları yapılarak uygulanmıştır. Bu uygulama için Sosyal Bilgiler Dersi 6. ve 7. Ünitelerde yer alan kazanımlara dönük olarak Etkin Vatandaşlık Başarı Testi geliştirilmiştir. Kazanımların konu ve ünitelerle dağılımı Tablo 5’te gösterilmiştir.

Tablo 5. Kazanımların Konu ve Ünitelerle Dağılımı

ÜNİTE/KONULAR	Kazanımlar
HEP BİRLİKTE	
TOPLUM-DEVLET ELELE	1. İnsanların belli bir amaç çerçevesinde oluşturdukları sosyal örgüt, resmî kurum ve grupları fark eder.
	2. Ön bilgi ve yaşantısını kullanarak çevresindeki belli başlı sosyal problemler ya da ihtiyaçlarla grup, kurum ve sosyal örgütleri ilişkilendirir.
ETKİN YURTTAŞLIK	3. Kendisi ile çevresindeki gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki etkileşime örnekler verir.
SOSYAL KULÜPLER	4. Okulunda ve yakın çevresinde katılacağı sosyal ve eğitsel etkinliklere karar verir.
	5. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel-sosyal etkinlikler önerir.

Tablo 5 devam...

ÜNİTE/KONULAR	Kazanımlar
İNSANLAR VE YÖNETİM	
YEREL YÖNETİMLER	1.Yaşadığı yerin yerel yönetim birimlerini tanır.
BELEDİYEMİZ	2.Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde yerel yönetimlerin rolünü açıklar.
ULUSAL EGEMENLİĞİMİZİN SİMGESİ	3.Kamuoyunun yerel yönetimlere etkisine örnekler verir. 4.Büyük Millet Meclisinin açılışı ile ulusal egemenliği ilişkilendirir.

Bu araştırmada gerek öğrenme eksikliklerini gidermek gerekse başarı düzeylerini belirlemek amacıyla “Hep Birlikte” ve “İnsanlar ve Yönetim” ünitelerine ilişkin başarı testi geliştirilmeye çalışılmıştır. Geliştirilen test, araştırma kapsamında öğrenmelerin kalıcılığını tespit etmek amacıyla da kullanılmıştır. 6. ve 7. ünitelere ilişkin geliştirilen etkin vatandaşlık başarı testi aşağıda belirtilen aşamalar doğrultusunda hazırlanmıştır.

- Başarı testinin geliştirilmesi sürecinde öncelikle ilkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programı göz önünde bulundurularak “Hep Birlikte” ve “İnsanlar ve Yönetim” ünitelerine ilişkin kazanımlar ve bu kazanımlarla ilgili olarak işlenecek konular belirlenmiştir.
- Kazanımlar öğrenme düzeylerine göre analiz edilmiştir. Ünitelerin kazanımları ve bilişsel alan basamaklarına ilişkin soru düzeylerini içeren belirtke tablosu hazırlanmıştır. Etkin vatandaşlık başarı testine ilişkin belirtke tablosu Tablo 6’da verilmiştir.
- Ünite kazanımları ve öğrenme düzeylerine uygun olarak, literatür taraması ile elde edilen başarı testleri, piyasada var olan farklı yayınevlerine ait dördüncü sınıf ders kitapları, yaprak testler ve soru bankaları göz önünde bulundurularak her kazanım için dört ile on arasında değişen 45 çoktan seçmeli denemelik soru maddesi hazırlanarak madde havuzu oluşturulmuştur.

Tablo 6. Etkin Vatandaşlık Başarı Testi Belirtke Tablosu

ÜNİTE/KONULAR	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Yaratma
HEP BİRLİKTE							
TOPLUM-DEVLET ELELE	1. İnsanların belli bir amaç çerçevesinde oluşturdukları sosyal örgüt, resmî kurum ve grupları fark eder.	2.soru (A), 15.soru (A)	6.soru (B), 11.soru (B)				
ETKİN YURTTAŞLIK	2. Ön bilgi ve yaşantısını kullanarak çevresindeki belli başlı sosyal problemler ya da ihtiyaçlarla grup, kurum ve sosyal örgütleri ilişkilendirir.		3.soru (B)				
SOSYAL KULÜPLER	3. Kendisi ile çevresindeki gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki etkileşime örnekler verir.	1.soru (A)	4.soru (B)	5.soru (B), 7.soru (B), 8.soru (B), 9.soru (B), 10.soru (B), 13.soru (B)	14.soru (B)		
	4. Okulunda ve yakın çevresinde katılacağı sosyal ve eğitsel etkinliklere karar verir.		18.soru (B)	12.soru (B)	19.soru (B)		
	5. Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel-sosyal etkinlikler önerir.			16.soru (B), 17.soru (B)			
ÜNİTE/KONULAR	Kazanımlar	Hatırlama	Anlama	Uygulama	Analiz	Değerlendirme	Yaratma
İNSANLAR VE YÖNETİM							
YEREL YÖNETİMLER	1. Yaşadığı yerin yerel yönetim birimlerini tanıır.	21.soru (A), 22.soru (A)					
BELEDİYEMİZ	2. Kamu hizmetlerinin yürütülmesinde yerel yönetimlerin rolünü açıklar.	20.soru (A)	23.soru (B), 24.soru (B), 27.soru (B)	26.soru (B), 28.soru (B), 29.soru (B)			
ULUSAL EGEMENLİĞİMİZİN SİMGESİ	3. Kamuoyunun yerel yönetimlere etkisine örnekler verir.	32.soru (A)	30.soru (B),	25.soru (B), 31.soru (B)			
	4. Büyük Millet Meclisinin açılışı ile ulusal egemenliği ilişkilendirir.		35.soru (B)		34.soru (D), 33.soru (D)		

*Bilgi Boyutu: A) Olgulara Dayanan Bilgi, B) Kavramsal Bilgi, C) İşlemsel Bilgi, D) Biliş Ötesi Bilgi

- Denemelik soru maddeleri kapsam geçerliğini sağlamak açısından dördüncü sınıf öğretmenleri ve eğitim bilimleri uzmanlarının görüşleri alınarak düzenlenmiştir.
- Hazırlanan denemelik maddelerin dil açısından uygunluğunu sağlamak için 2 Türk dili Uzmanı, 1 Ölçme ve Değerlendirme Uzmanı ve öğrenci görüşlerine başvurulmuş, görüşler doğrultusunda gerekli düzeltmeler yapılmıştır.
- Düzenlenen maddeler bilişsel alan basamaklarının belirlenmesi için tekrar uzman görüşüne sunulmuştur. Maddeler, eğitim bilimleri, ölçme değerlendirme ve sınıf öğretmenliği alanlarından beş uzmanın görüşlerine sunulmuştur. Uzman görüşleri sonrasında maddelerin bilişsel alan basamaklarına göre dağılımı yapılarak elde edilen sonuçlara Tablo 7’de yer verilmiştir.

Tablo 7. Denemelik Maddelerin Uzman Görüşleri Doğrultusunda Bilişsel Alan Basamaklarına Göre Dağılımı

BİLİŞSEL ALAN BASAMAKLARI	TEST MADDELERİ	
	Hatırlama	2, 3, 4, 5, 6, 25, 26, 27, 28, 30, 31, 33, 39,
	Anlama	1, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 17, 18, 32, 34, 38, 40, 43
	Uygulama	13, 14, 15, 16, 19, 20, 21, 22, 23, 24, 29, 35, 36, 37,
	Analiz	41, 42, 44, 45

- Denemelik maddeler test formu haline getirilip geçerlik güvenirlik çalışmaları kapsamında Bayburt ilinde öğrenim gören 297 öğrenciye uygulanmıştır.
- Form hazırlanırken aynı kazanımda yer alan maddelerin arka arkaya gelmemesine, formun başına testin amacına uygun bir yönerge yazılmasına, olumsuz ifadelerin altının çizilmesine dikkat edilmiştir. Ayrıca sayfa sonlarına “Bir sonraki sayfaya geçiniz.” gibi uyarılar koyularak test geliştirme sürecinde dikkat edilmesi gereken noktalara mümkün olduğunca özen gösterilmeye çalışılmıştır.

- Ön uygulama sonrasında madde analizi çalışmalarına geçilmiştir. Elde edilen veriler ITEMAN madde analizi programında analiz edilmiştir.
- Testi oluşturan her bir maddenin güçlük ve ayırt edicilik indisleri hesaplanmıştır. Ayırt edicilik, bir davranışa sahip olan bireyleri sahip olmayanlardan ayırma gücüdür (Özçelik, 2010: 123). Bir başarı testine madde seçilirken ayırt edicilik değerlerinin 0,30 ve üzerinde bir değere sahip olması gerekir (Bayrakçeken, 2008). Bu sebeple geliştirilen başarı testinde yer alan maddelerin madde ayırtıcılık indislerinin 0,30 ve üzerinde bir değer almasına dikkat edilmiş, 0,30'un altında bir değere sahip olan maddeler testten çıkarılmıştır.
- Son durumda 45 maddelik denemelik form 35 maddelik bir başarı testine dönüşerek esas uygulamaya hazır hale getirilmiştir.
- 35 maddelik nihai başarı testine ilişkin madde analizi sonuçlarına Tablo 8'de yer verilmiştir.

Tablo 8. Nihai Başarı Testine İlişkin Madde Analizi Sonuçları

Madde No	Pj	Rjx	Madde No	Pj	Rjx	Madde No	Pj	Rjx
1	.75	.43	15	.48	.44	29	.72	.33
2	.47	.55	16	.42	.42	30	.58	.40
3	.46	.47	17	.54	.47	31	.65	.53
4	.78	.31	18	.63	.59	32	.35	.43
5	.56	.56	19	.62	.62	33	.65	.54
6	.69	.43	20	.35	.39	34	.72	.48
7	.54	.55	21	.61	.60	35	.82	.30
8	.53	.31	22	.37	.40			
9	.80	.42	23	.80	.46			
10	.53	.46	24	.45	.39			
11	.72	.61	25	.67	.43			
12	.82	.47	26	.61	.51			
13	.60	.53	27	.49	.44			
14	.52	.48	28	.55	.46			

- 35 maddelik nihai başarı testinin ayırt edicilik indekslerine bakıldığında .30 ile .62 arasında, güçlük indekslerinin ise .35 ile .82 arasında değiştiği görülmektedir.
- Madde analizi çalışmalarından sonra test analizi çalışmalarına geçilmiştir. Test analizi sonuçlarına Tablo 9’da yer verilmiştir.

Tablo 9. Etkin Vatandaşlık Başarı Testi Analiz Sonuçları

Madde Sayısı	<i>N</i>	\bar{x}	<i>S</i>	<i>Ortanca</i>	<i>p</i>	<i>KR20</i>
35	297	27.31	7.72	28.00	.58	.85

Tablo 9, yapılan madde analizi sonrasında elde edilen değerleri göstermektedir. Geliştirilen başarı testinin aritmetik ortalaması 27.31, standart sapması 7.72 olarak hesaplanmıştır. Zorluk derecesi ($p=.58$), güvenilirlik katsayısı ise ($KR20=.85$) olarak belirlenmiştir.

Güvenirlik, bireylerin herhangi bir test maddesine ilişkin verdikleri cevaplar arasındaki tutarlılıktır. Bu tutarlılığa ilişkin hesaplanan değer .70 ve üzerinde olması yeterli görülmektedir (Büyüköztürk, 2011:169). Madde güçlüğü ise, herhangi bir testi oluşturan maddelerin doğru cevaplanma oranını ifade etmektedir. Bu oranın 0.50 civarında olması maddelerin orta güçlükte olduğunu belirtir (Bayrakçeken, 2008:265). Bu değerler kapsamında incelendiğinde geliştirilen testin orta güçlükte, güvenilir bir test olduğunu söylemek mümkündür.

3.3.3. Etkin Vatandaşlık Ölçeği

3.3.3.1. Geçerlik

Sosyal Beceri Ölçeği (Paralel Test): Yurdakavuştu (2012) tarafından geliştirilmiş olup, öğrencilerin sosyal beceri düzeylerini ölçmeye yönelik dördümlü likert tipi bir ölçektir. Ölçek 20 maddeden oluşmaktadır. Ölçek derecelemesi “1=Hiçbir zaman, 2=Ara sıra, 3=Sık sık ve 4=Her zaman” şeklinde düzenlenmiştir. Ölçeğin güvenilirlik katsayısı $\alpha=.87$ olup güvenilir olduğu sonucuna varılmıştır.

Etkin Vatandaşlık Ölçeği (Çevik-Kansu ve Öksüz, 2014): İlkokul öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeylerini ortaya çıkarmayı amaçlayan Etkin Vatandaşlık Ölçeği, ilkokul 4. Sınıfta öğrenim gören 544 öğrenciden elde edilen verilerle geliştirilmiştir. Etkin Vatandaşlık Ölçeği, 25 maddeden oluşan dörtlü dereceli likert tipi bir ölçektir. Ölçek maddeleri “1=Hiç katılmıyorum, 2=Katılmıyorum, 3=Katılıyorum, 4=Tamamen katılıyorum” şeklinde puanlanmaktadır. Ölçekten alınabilecek en düşük puan 25, en yüksek puan ise 100’dür. Ölçekten alınan puan arttıkça öğrencilerin etkin vatandaşlık düzeylerinin arttığı düşünülmektedir.

Etkin Vatandaşlık Ölçeği’nin (Veri Toplama Aracının) Geliştirilmesi

İlkokul 4. Sınıf öğrencileri için Etkin Vatandaşlık Ölçeği, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeyini belirlemek amacıyla uygulanmıştır. 42 maddeden oluşan ölçeğin geliştirilme aşaması kısaca aşağıda yer almıştır.

Madde yazımı süreci: Ölçek maddelerinin oluşturulabilmesi için önce alan yazında yer alan kaynaklar ve yapılan araştırmalar incelenmiştir. Maddelerin diğer bölümü ise, 4. Sınıf öğrencilerinden elde edilen bilgilerden oluşturulmuştur. 40 ilkokul 4. Sınıf öğrencisine kapalı ve açık uçlu olmak üzere 15 sorudan oluşan bir anket uygulanmıştır. Bu anketlerdeki görüş ve önerilerin yer alma sıklıkları belirlenerek ölçek maddesi haline dönüştürülmüştür. Yine, okul yöneticileri, sınıf öğretmenleri ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin ayrıca alan uzmanlarının görüşleri doğrultusunda bazı maddeler oluşturulmuştur.

Deneme formunun incelenmesi ve uzman görüşlerinin alınması: Olası tüm maddeler listelenmiş, benzer görülenler gruplanmış ve buna dayalı olarak ölçeğin alt boyutları belirlenerek 42 maddeden oluşan taslak form oluşturulmuştur. Bu form, OMÜ İlköğretim Bölümü, BÜ İlköğretim Bölümü ve GÜ Eğitim Bilimleri Bölümü öğretim elemanları ile birlikte incelenmiş ve uzman yargısına göre yeniden yapılandırılmıştır.

Böylece, maddelerin anlaşılabilirlik ve doğruluk düzeyleri arttırılmıştır. Ölçeğin kapsam geçerliliğini sağlamak amacıyla, sekiz uzmanın görüşüne başvurulmuştur.

Araştırmacılar tarafından ilgili literatür gözden geçirilerek 42 maddelik bir taslak ölçek hazırlanmış ve alan uzmanı öğretmen ve ölçme değerlendirme uzman görüşleri doğrultusunda ölçekteki madde sayısı tutumun bilişsel, duyuşsal, psikomotor öğeleri dikkate alınmıştır (Tavşancıl, 2005). Ayrıca ölçekteki maddeler bir dil uzmanı tarafından da gözden geçirilmiştir. Bu maddelerin 29'u olumlu, 13'ü olumsuz cümleden oluşmaktadır.

Bu araştırmada duyarlı ve kullanışlı olması bakımından Likert tipinde bir ölçek hazırlanmasına karar verilmiştir. Ölçekteki maddeler “hiç katılmıyorum” , “katılmıyorum”, “katılıyorum”, “tamamen katılıyorum” şeklinde derecelendirilmiştir. Olumlu maddeler “hiç katılmıyorum” seçeneğinden başlamak üzere 1'den 4'e doğru; olumsuz maddeler ise, “hiç katılmıyorum” seçeneğinden başlamak üzere 4'ten 1'e doğru puanlanmıştır. Olumlu ve olumsuz maddelerin ölçekte eşit bir oranda dağılım göstermesine dikkat edilmeye çalışılmıştır. Ölçeğin ne amaçla hazırlandığını ve puanlamayla ilgili bilgileri içeren bir yönerge ve cevaplama seçenekleri de eklenerek taslak ölçek oluşturulmuştur.

Ön denemenin yapılması: Taslak Ölçek, 568 öğrenciye uygulanmış, ölçeklerden yedi tanesi geri dönmemiş, 10 tanesi de eksik doldurduğu için 551 ölçek çalışmaya dahil edilmiştir. Gerekli istatistiksel işlemlerin yapılması sonucunda nihai ölçek maddeleri 4 alt boyutta toplam 25 maddeden oluşmuştur.

Etkin Vatandaşlık Ölçeği'nin Geliştirilmesinde Verilerin Toplanması ve Çözümlemesi

Araştırmaya 2012-2013 öğretim yılında, Bayburt ilinde bulunan ve 18 ilköğretim okulunda öğrenim görmekte olan 568 ilkokul 4. Sınıf öğrencisi katılmıştır. Ölçeklerden 7 tanesi geri dönmemiş ve 10 tanesi de yeterince doldurulmadığı, çoğunlukla boş

bırakıldığı görüldüğü için çalışmaya dahil edilmemiştir. Ayrıca 7 tanesi uç değer olduğu için ölçekten çıkarılmıştır. Bu yüzden toplam 544 ölçek çalışmaya dahil edilmiştir. Araştırmacılar tarafından geliştirilen “Etkin Vatandaşlık Ölçeği – İlkokul Formu” ilgili okullarda uygulanmıştır.

Ölçme aracı ile ilgili analizler yapılmadan önce ilk olarak (1) veriler üzerinde görsel kontrol yapıldıktan sonra; (2) olumsuz ifadeleri tersine kodlama işlemi, (3) kayıp değerler için en sık kullanılan metot –replace missing value - “series mean” işlemi, (4) toplam ölçek puanının hesaplanması işlemi, (5) toplam ölçek puanlarına ilişkin dağılımın normalliğinin –histogram with normal curve; distribution, basıklık ve çarpıklık katsayıları -1 ila +1 aralığında olması- incelenmesi, (6) uç değerlerin belirlenmesi –toplam puana ilişkin z puanlarının -3 ila +3 puan aralığı arasında olup olmadığının belirlenmesi- basamakları incelenmiştir. 7 tane uç değere rastlanmış ve bu yedi öğrencinin verisi çalışmaya dahil edilmemiştir.

Verilerin çözümlenmesinde temel bileşenler analizi kullanılmıştır. Temel bileşenler analizine ait değerlerin yorumlanmasından önce, bu analizin varsayımları olan örneklem büyüklüğünün yeterliği konusunda bilgi veren KMO (Kaiser-Meyer-Olkin) değeri ve değişkenler arasında korelasyon olup olmadığını test eden Barlett Testi (Barlett Test of Sphericity) sonuçları incelenmiştir. Ayrıca analizde faktör özdeğeri (eigenvalue) 1’den büyük olan faktörler dikkate alınmış ve faktör yüklerinin en az 0.40 (Tabachnick and Fidel, 1996) olan maddeler alınarak asıl ölçek için seçilmiştir.

Etkin Vatandaşlık Ölçeği’nin Geliştirilmesine Ait Bulgular ve Yorumlar

Ölçeğin bütünüyle ölçülmek istenen etkin vatandaşlık düzeyini ölçmede her maddenin ölçme gücünü belirlemek için Likert (1932) tarafından önerilen iki ayrı madde analizi; 1) Korelasyonlara dayalı analiz, 2) “İç tutarlılık ölçütüne” (t-testi) dayalı analiz işlemleri yapılmış sonuçları tablolaştırılıp yorumlanarak aşağıda sunulmuştur.

Korelasyona Dayalı ve Alt Üst Grup Ortalamalarına Dayalı Madde Analizi Sonuçları

Ölçeğe madde seçiminde ilk olarak her bireyin tek tek her maddeye verdiği cevap puanı ile maddelerin geri kalan tümüne verdiği cevaplardan elde edilen toplam puan arasındaki korelasyon hesaplanarak madde analizi yapılmıştır. Her bir madde ile testin geri kalanı arasındaki korelasyona ait bilgiler ve her madde için, üst gruptaki cevaplayıcıların madde puanları ortalaması ile alt gruptaki cevaplayıcıların madde puanları ortalaması arasındaki farkın manidarlığı t test ile sıralanır. Ölçek maddeleri için hesaplanan t testi sonuçları aşağıdaki tabloda verilmiştir.

Tablo 10. İlkokul 4. Sınıf Öğrencileri için Etkin Vatandaşlık Ölçeğine Ait Madde Toplam Test Korelasyonları ve Ölçekte Yer Alan Her Maddeye Ait Puan Dağılımının Alt ve Üst Gruplarına Ait Ortalamalar Arasındaki Farkın Manidarlığına İlişkin t Testi Sonuçları

	\bar{X}	S	<i>Madde toplam puan korelasyonu</i>	<i>Alt üst grup ortalamalarına dayalı madde analizi (t değeri)</i>
1. Ağaç dikmek, ülkenin geleceğine yönelik önemli bir yatırımdır.	3.71	.45	.26**	4.86**
2. Mahallemizle ilgili sorunları çözmek için belediyeyi zorlarım.	2.18	.95	.11**	4.45**
3. Devlet malına zarar verene müdahale ederim.	3.43	.61	.29**	7.70**
4. Yardım kuruluşlarında görev almak isterim.	3.50	.59	.31**	5.39**
5. Mahallemizle ilgili sorunları çözmek isterim.	3.11	.80	.28**	6.31**
6. Sosyal etkinliklere katılmak istemem.	3.37	.93	.38**	9.26**
7. Okuldaki bazı kuralları gereksiz bulurum.	3.01	.82	.22**	5.06**
8. Kızılay'ın yaptığı çalışmaların yararlı olduğuna inanırım.	3.85	.38	.31**	5.41**
9. Kızılay Kulübü'nün düzenlediği kampanyalara gönüllü olarak katılmak isterim.	3.42	.75	.37**	7.48**
10. Dernek, vakıf gibi sivil toplum örgütlerinin yardımlaşma amacıyla çalıştıklarına inanırım.	3.47	.75	.33**	7.55**
11. Sosyal kulüp çalışmalarının beni geliştireceğine inanmam.	3.44	.87	.34**	7.72**
12. Sosyal kulüplerde çalışmayı zaman kaybı olarak görürüm.	3.48	.84	.39**	9.68**

Tablo 10 devam...

	\bar{X}	S	Madde toplam puan korelasyonu	Alt üst grup ortalamalarına dayalı madde analizi (t değeri)
13. Mutsuz insanları göreceğim düşüncesiyle huzurevine gitmek istemem.	2.67	.81	.29**	7.14**
14. Sivil toplum örgütlerinde görev almak isterim.	3.22	.90	.43**	9.93**
15. Satın aldığım ürünün satış fişi verilmediğinde satıcıyı uyarır ve fişimi isterim.	3.73	.49	.47**	8.06**
16. Okul temsilcisi seçimlerinde desteklediğim öğrenci seçilemezse bunu doğal karşılarım.	3.21	.93	.25**	7.87**
17. Öğretmenimin sınıfla ilgili verdiği görevleri yerine getirmeye özen gösteririm.	3.86	.33	.38**	6.16**
18. Tarihi binaların yıkılıp yeni binaların yapılması hoşuma gider.	2.93	.81	.14**	5.32**
19. Belediyelerin kültür ve sanat etkinliklerine önem vermesi yerine, ulaşım ve benzeri hizmetlere yer vermesini isterim.	2.42	.92	-.15**	1.01
20. Yeşil alanlara zarar verenleri uyarırım.	3.85	.37	.41**	7.07**
21. İnsan hatalı da olsa saygı görmelidir.	3.07	.86	.23**	5.95**
22. Bir problem yaşadığımda, karşımdaki nasıl davranırsa, ben de öyle davranırım.	2.82	.99	.23**	5.93**
23. Öğretmenimiz ders anlatırken, dikkatimi dağıtan arkadaşımı uyarırım.	3.77	.47	.46**	7.40**
24. Teneffüs zili çalar çalmaz içimden koşmak gelmesine rağmen, başkalarına çarparak zarar verebileceğim düşüncesiyle koşmam.	3.68	.49	.45**	9.68**
25. Koridorda koşan arkadaşlarımı başkalarına zarar verebileceği için uyarırım.	3.62	.59	.47**	9.66**
26. Kantinde sıra beklerken, başka birinin önüme geçmesine izin vermem.	3.78	.42	.21**	6.12**
27. Arkadaşlarımla oynarken, kazanmak için kuralları kendi lehime kullanırım.	3.18	.96	.29**	8.13**
28. Öğretmenden söz hakkı almak için mutlaka parmak kaldırırım.	3.78	.42	.33**	6.14**
29. Karşımdakinin söylediklerinden hoşlanmasam da, sözünü kesmeden dinlerim.	3.62	.58	.42**	8.71**
30. Evinde yüksek sesle müzik dinleyerek çevresine rahatsızlık verenleri uyarırım.	3.64	.56	.46**	10.18**
31. Piknikte çöplerin etrafa atılmasından rahatsızlık duyarım.	3.81	.41	.47**	8.71**
32. Piknikte çöpler etrafa atıldığında uyarırım.	3.68	.49	.45**	10.30**

Tablo 10 devam...

	\bar{X}	S	Madde toplam puan korelasyonu	Alt üst grup ortalamalarına dayalı madde analizi (t değeri)
33. Arkadaşlarımın eşyalarını alırken izin alma gereği duymam.	3.41	.41	.25**	4.85**
34. En çok oy alanın sınıf başkanı olmasını yanlış bulurum.	3.35	.88	.29**	5.86**
35. Bir şey alırken, garanti belgesinin olup olmadığına dikkat ederim.	3.77	.44	.46**	8.56**
36. Aldığım ürün bozuk çıktığında firma gerekeni yapmazsa tüketici haklarına müracaat ederim.	3.66	.56	.42**	9.25**
37. Çevrenin korunması bir vatandaşlık görevidir.	3.85	.35	.36**	6.45**
38. Yardıma muhtaç insanlara yardım etmek beni mutlu eder.	3.87	.32	.38**	6.54**
39. Sosyal etkinliklerde görev almaktan hoşlanmam.	3.47	.88	.50**	10.53**
40. Sosyal kulüp çalışma saatinin gelmesini sabırsızlıkla beklerim.	2.76	.92	.20**	5.07**
41. Sosyal kulüp etkinliklerinde canım sıkılır.	3.34	.89	.43**	8.61**
42. Bir sivil toplum örgütünde çalışmak bana yük getirir.	3.33	.97	.34**	6.90**

*p<.05; **p<.001

Tablo 10 incelendiğinde ölçek maddelerinden 16 tanesiyle testin geri kalanı arasındaki korelasyon değerlerinin .30'un altında kaldığı görülmüştür. Bu yüzden; 1., 2., 3., 5., 7., 13., 16., 18., 19., 21., 22., 26., 27., 33., 34. ve 40. maddelere ait korelasyon katsayıları .30'dan küçük olduğu için bu maddelerin nihai ölçekte yer almamasına karar verilmiştir.

Açımlayıcı Faktör Analizi

Faktör analizinin yapılması: Faktör analizi, birden fazla değişkene bağlı bir değişkeni açıklamaya katkısı olan bağımsız değişkenlerin, yani faktörlerin sayısının ve bu bağımsız değişkenin faktör yüklerini bulmada kullanılan bir yöntemdir (Turgut ve Baykul, 1992). Etkin vatandaşlığı ölçülebilir ve gözlenebilir değişkenlerle açıklamak amacıyla alan yazın, sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler öğretmenleri ve ilköğretim ve

eğitim bilimleri b6l6mlerinde doktorasını yapmış uzman g6r6ş6ne dayalı olarak yazılan maddelerin ampirik kanıtına ulaşmak amacı ile fakt6r analizi yapılmıştır. B6ylece, işleyen maddelerin belirlenmesi, 6l6eğin fakt6r yapısının ortaya çıkarılması ve fakt6r analizinin bir “yapı geçerliliği” 6l66s6 olarak kullanılabilmesi amaçlanmıştır. 42 maddeden oluşan taslak 6l6ek, ilkokul 4. Sınıftan 544 6đrenciye uygulanmış ve 6l6eğe temel bileşenler fakt6r analizi yapılmıştır. Gerçekleştirilen fakt6r analizi sonucuna g6re maddelerin y6k değerlerine bakılarak 6l6ekte yer alacak maddeler seçilmiştir.

Temel bileşenler analizine ait değerlerin yorumlanmasından 6nce Kaiser-Meyer-Olkin (KMO) Testi ve Barlett Testi kullanılarak 6rneklem b6y6kl6đ6n6n yeterliği ve normallik varsayımı kontrol edilmiştir. KMO 6rneklem b6y6kl6đ6 hakkında bilgi veren bir 6l66d6r, analiz sonucunda elde edilen değer 0.878’dir. Bu değer, 6rneklem b6y6kl6đ6n6n analize devam etmek için çok iyi d6zeyde olduğunu g6stermektedir (Sharma, 1995). Veri setinin normallik varsayımını karşılayıp karşılamadığı ise Barlett K6resellik Testi ile kontrol edilmiştir. Elde edilen değer, veri setinin normallik varsayımını karşıladığını g6stermektedir ($\chi^2= 2452.211$; $p<0.001$).

Yapı geçerliliğinin sınanması için uygulanan temel bileşenler analizinde Varimax d6nd6rme tekniği kullanılmıştır. 6l6ekte yer alan fakt6rlere ait açıklanan varyans miktarı incelendiğinde, 6z değeri 1.00’den b6y6k olan altı fakt6r olduğu g6r6lmektedir. İlk fakt6r toplam varyansın %23.984’6n6 açıklamaktadır. Birinci fakt6rden sonra diğer fakt6rlerin toplam varyans y6zdesine yaptığı katkı azalmaktadır.

6l6eğin KMO değerini .80’in 6st6nde ve Bartlett testi anlamlılık değerini .00 olarak bulunmuştur. Buna g6re verilerin fakt6r analizine uygun olduğu s6ylenebilir. 6l6eğin fakt6r yapısını ortaya koymak için d6nd6r6lmemiş ve asal eksenlere g6re d6nd6r6lm6ř temel bileşenler analizi kullanılmıştır. 6l6ekteki bir maddenin bir fakt6rdeki y6k6 .40’in 6st6nde ve bu maddenin diğer fakt6rlerdeki y6k6nden .10 veya daha y6ksek ise madde o fakt6rde sayılmıştır (Tavşancıl, 2005). Bu y6zden madde35’in y6k değerini hem 1.fakt6r hem de 3.fakt6rde çakıştığı için 6l6ekten atılmıştır. 6l6ekte kalan 25 maddeye uygulanan fakt6r analizi sonucunda elde edilen KMO değerini .87 ve Bartlett testi

anlamlılık değeri ise .00 dır. Çizgi grafiğine göre yüksek ivmeli, hızlı düşüşlerin yaşandığı eğim önemli sayıda faktör sayısına işaret etmektedir. Dördüncü faktörden sonra eğimin sabitlenmeye başladığı görülmüştür. Bu haliyle ölçekteki faktör sayısının dört olmasına karar verilmiştir. (Tabanick ve Fidell, 1996).

Ölçek maddeleri dört faktör altında toplandığı için sosyal bilimlerde en çok tercih edilen varimax döndürme işlemi uygulanmıştır. Ölçeğe ait maddelerin faktör yük değerleri 0.425 ile 0.744 arasında değişmektedir. Dört faktör altında toplanan 25 madde toplam varyansın %43.545'ini açıklamaktadır. Temel bileşenler analizi sonucunda dört faktör altında toplanan ve ölçekte kalmasına karar verilen maddelere ait faktör yük değerleri Tablo 11'de gösterilmektedir.

Tablo 11. Ölçek Maddelerinin Asal Eksenlere Göre Döndürülmüş Temel Bileşenler Analizi Sonucundaki Faktör Yük Değerleri

<i>Madde No</i>	Faktör Numarası			
	1. Çevreye Duyarlık ($\alpha = .81$)	2. Etkinliklere İlgi Duyma ($\alpha = .71$)	3. Sosyal Karşılık Verme ($\alpha = .64$)	4. Gönüllü Katılım ($\alpha = .60$)
Madde25	.744			
Madde20	.608			
Madde32	.607			
Madde38	.602			
Madde28	.599			
Madde17	.598			
Madde29	.595			
Madde24	.573			
Madde23	.542			
Madde39		.725		
Madde12		.668		
Madde11		.662		
Madde6		.587		
Madde42		.571		
Madde41		.425		
Madde8			.691	
Madde37			.496	

Tablo 11 devam...

Madde No	Faktör Numarası			
	1. Çevreye Duyarlık ($\alpha = .81$)	2. Etkinliklere İlgi Duyma ($\alpha = .71$)	3. Sosyal Karşılık Verme ($\alpha = .64$)	4. Gönüllü Katılım ($\alpha = .60$)
Madde35	.427		.492	
Madde15			.488	
Madde31			.486	
Madde36			.425	
Madde9				.677
Madde4				.614
Madde10				.554
Madde14				.540

Maddelerin 1. faktördeki faktör yük değerleri .542 ile .744 arasında değişmektedir. Döndürme işleminden sonra ölçek dört alt boyutlu olarak görünmektedir. Ancak Özdeğer-Faktör grafiğinde de görüldüğü gibi en hızlı düşüş 1. faktördedir. Bununla birlikte, 1. faktörün açıkladığı toplam varyans % 23.98'tür. Ölçeğin Cronbach Alpha güvenilirlik katsayısı ise .85 olarak bulunmuştur. Buna göre ölçeğin güvenilirliğinin oldukça yüksek olduğu söylenebilir (Tavşancıl, 2005). Taslak ölçekteki maddeler ve olumluluk ve olumsuzluk durumları Tablo 12'de verilmiştir. Tablo 12'de görüldüğü gibi nihai ölçek 25 maddeden oluşmaktadır. Bu maddelerden 19'u olumlu, 6'sı olumsuzdur. Ölçekten alınabilecek en yüksek puan 100, en düşük puan ise 25'tir.

Tablo 12. Etkin Vatandaşlık Ölçeği Maddeleri

1*			Ağaç dikmek, ülkenin geleceğine yönelik önemli bir yatırımdır.
2*			Mahallemizle ilgili sorunları çözmek için belediyeyi zorlarım.
3*			Devlet malına zarar verene müdahale ederim.
4	+	(22)	Yardım kuruluşlarında görev almak isterim.
5*			Mahallemizle ilgili sorunları çözmek isterim.
6	-	(14)	Sosyal etkinliklere katılmak istemem.
7*			Okuldaki bazı kuralları gereksiz bulurum.
8	+	(17)	Kızılay'ın yaptığı çalışmaların yararlı olduğuna inanırım.
9	+	(23)	Kızılay Kulübü'nün düzenlediği kampanyalara gönüllü olarak katılmak isterim.
10	+	(25)	Dernek, vakıf gibi sivil toplum örgütlerinin yardımlaşma amacıyla çalıştıklarına inanırım.
11	-	(12)	Sosyal kulüp çalışmalarının beni geliştireceğine inanmam.
12	-	(13)	Sosyal kulüplerde çalışmayı zaman kaybı olarak görürüm.

Tablo 12 devam...

13*			Mutsuz insanları göreceğim düşüncesiyle huzurevine gitmek istemem.
14	+	(24)	Sivil toplum örgütlerinde görev almak isterim.
15	+	(19)	Satın aldığım ürünün satış fişi verilmediğinde satıcıyı uyarır ve fişimi isterim.
16*			Okul temsilcisi seçimlerinde desteklediğim öğrenci seçilemezse bunu doğal karşılarım.
17	+	(9)	Öğretmenimin sınıfla ilgili verdiği görevleri yerine getirmeye özen gösteririm.
18*			Tarihi binaların yıkılıp yeni binaların yapılması hoşuma gider.
19*			Belediyelerin kültür ve sanat etkinliklerine önem vermesi yerine, ulaşım ve benzeri hizmetlere yer vermesini isterim.
20	+	(4)	Yeşil alanlara zarar verenleri uyarırım.
21*			İnsan hatalı da olsa saygı görmelidir.
22*			Bir problem yaşadığımda, karşımdaki nasıl davranırsa, ben de öyle davranırım.
23	+	(5)	Öğretmenimiz ders anlatırken, dikkatimi dağıtan arkadaşımı uyarırım.
24	+	(7)	Teneffüs zili çalar çalmaz içimden koşmak gelmesine rağmen, başkalarına çarparak zarar verebileceğim düşüncesiyle koşmam.
25	+	(1)	Koridorda koşan arkadaşlarımı başkalarına zarar verebileceği için uyarırım.
26*			Kantinde sıra beklerken, başka birinin önüme geçmesine izin vermem.
27*			Arkadaşlarımla oynarken, kazanmak için kuralları kendi lehime kullanırım.
28	+	(6)	Öğretmenden söz hakkı almak için mutlaka parmak kaldırırım.
29	+	(3)	Karşımdakinin söylediklerinden hoşlanmasam da, sözünü kesmeden dinlerim.
30	+	(10)	Evinde yüksek sesle müzik dinleyerek çevresine rahatsızlık verenleri uyarırım.
31	+	(20)	Piknikte çöplerin etrafa atılmasından rahatsızlık duyarım.
32	+	(2)	Piknikte çöpler etrafa atıldığında uyarırım.
33*			Arkadaşlarımla eşyalarını alırken izin alma gereği duymam.
34*			En çok oy alanın sınıf başkanı olmasını yanlış bulurum.
35*			Bir şey alırken, garanti belgesinin olup olmadığına dikkat ederim.
36	+	(21)	Aldığım ürün bozuk çıktığında firma gerekeni yapmazsa tüketici haklarına müracaat ederim.
37	+	(18)	Çevrenin korunması bir vatandaşlık görevidir.
38	+	(8)	Yardıma muhtaç insanlara yardım etmek beni mutlu eder.
39	-	(11)	Sosyal etkinliklerde görev almaktan hoşlanmam.
40*			Sosyal kulüp çalışma saatinin gelmesini sabırsızlıkla beklerim.
41	-	(15)	Sosyal kulüp etkinliklerinde canım sıkılır.
42	-	(16)	Bir sivil toplum örgütünde çalışmak bana yük getirir.

* : Nihai ölçekte yer almayan maddeleri göstermektedir.

- : Nihai ölçekte yer alan olumsuz maddeleri göstermektedir.

+ : Nihai ölçekte yer alan olumlu maddeleri göstermektedir.

() : Nihai ölçekteki madde numarasını göstermektedir.

Ölçek geliştirme ile ilgili yayınlarda faktörlerin oluşturulmasında 0.30 ile 0.45 arasında değişen faktör yüklerinin alt kesme noktası olarak alınabileceği belirtilmektedir (Büyüköztürk, 2003). Bu nedenle analizde, kesme noktası 0.40 olarak alınmıştır. Faktör yükü 0.40'ın altında kalan 17 madde analiz sonucunda elenmiştir. Kalan maddeden faktör yükü en yüksek olan, anlaşılır ve birbirini tekrar etmeyen 25 madde ölçekte yer almak üzere seçilmiştir. Faktör analizi sonucunda, ölçekte yer alan 25 madde, öz değeri 1'den büyük olan değişkenlere göre sınıflanarak 4 faktör altında toplanmıştır.

Her bir faktörün içerdiği maddelerin faktör yükleri incelendiğinde, **Çevreye duyarlılık faktöründe**, “Total Variance Explained” ve “Communalities” Tablolarından özdeğeri 1'den büyük olan tek faktör altında toplanmıştır. Ölçeğin bu alt boyutunun Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değeri .88 olarak bulunmuştur. Bu da kullanılan verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Bu faktörün ölçeğe ilişkin açıkladığı varyans %41.53'tür. “Component Matrix” Tablosuna göre 10 maddenin (17., 20., 23., 24., 25., 28., 29., 30., 32. ve 38. maddeler) tamamının birinci faktör yük değeri 0.54 ile 0.74 arasında değişmektedir. Bu değerler ölçeğin alt boyutunun genel bir faktöre sahip olduğunu göstermektedir. **Etkinliklere ilgi duyma faktöründe**, “Total Variance Explained” ve “Communalities” Tablolarından özdeğeri 1'den büyük olan tek faktör altında toplanmıştır. Ölçeğin bu alt boyutunun Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değeri .79 olarak bulunmuştur. Bu da kullanılan verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Bu faktörün ölçeğe ilişkin açıkladığı varyans %41.55'dir. “Component Matrix” Tablosuna göre 6 (6., 11., 12., 39., 41. ve 42. maddeler) maddenin tamamının birinci faktör yük değeri 0.43 ile 0.73 arasında değişmektedir. Bu değerler ölçeğin alt boyutunun genel bir faktöre sahip olduğunu göstermektedir. **Sosyal karşılık verme faktöründe**, “Total Variance Explained” ve “Communalities” Tablolarından özdeğeri 1'den büyük olan tek faktör altında toplanmıştır. Ölçeğin bu alt boyutunun Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değeri .73 olarak bulunmuştur. Bu da kullanılan verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Bu faktörün ölçeğe ilişkin açıkladığı

varyans %41.47'dir. "Component Matrix" Tablosuna göre 5 maddenin (8., 15., 31., 36. ve 37. maddeler) tamamının birinci faktör yük değeri 0.43 ile 0.69 arasında değişmektedir. Bu değerler ölçeğin alt boyutunun genel bir faktöre sahip olduğunu göstermektedir. **Gönüllü katılım faktöründe**, "Total Variance Explained" ve "Communalities" Tablolarından özdeğeri 1'den büyük olan tek faktör altında toplanmıştır. Ölçeğin bu alt boyutunun Kaiser-Mayer-Olkin (KMO) değeri .74 olarak bulunmuştur. Bu da kullanılan verilerin faktör analizi için uygun olduğunu göstermektedir. Bu faktörün ölçeğe ilişkin açıkladığı varyans %41.47'dir. "Component Matrix" Tablosuna göre 4 maddenin (4., 9., 10. ve 14. maddeler) tamamının birinci faktör yük değeri 0.54 ile 0.67 arasında değişmektedir. Bu değerler ölçeğin alt boyutunun genel bir faktöre sahip olduğunu göstermektedir. Faktör analizi sonucunda, etkin vatandaşlık ölçeğine ilişkin elde edilen alt boyutlar aşağıdaki şekilde isimlendirilmiştir:

- A. Çevreye Duyarlık : 10 maddeden oluşmaktadır.
- B. Etkinliklere İlgi Duyma : 6 maddeden oluşmaktadır.
- C. Sosyal Karşılık Verme : 5 maddeden oluşmaktadır.
- D. Gönüllü Katılım : 4 maddeden oluşmaktadır.

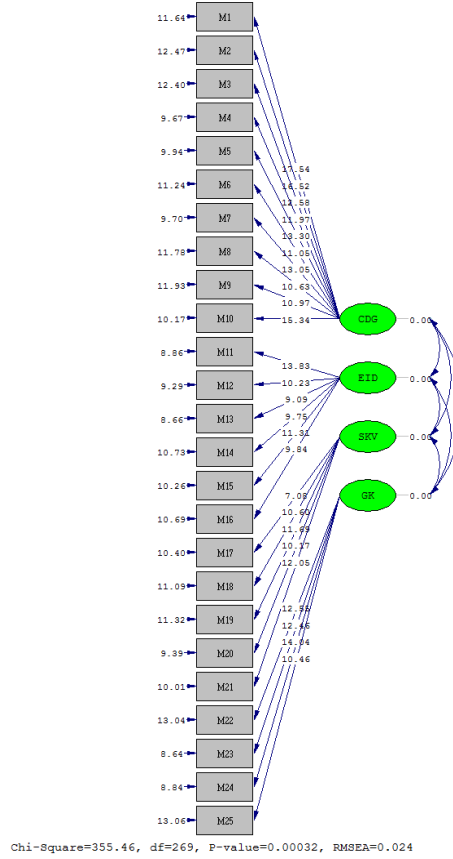
Doğrulayıcı Faktör Analizi

Etkin Vatandaşlık Ölçeği'ne ilişkin doğrulayıcı faktör analizinde en yüksek olabilirlik kestirim yöntemi (maximum likelihood) kullanılmıştır. DFA farklı bir örneklem grubuna uygulanarak yapılmıştır. DFA sonrasında 25 maddeden oluşan ölçeğin yapısına ilişkin ki-kare değeri 355,46, serbestlik derecesi 269 Olarak bulunmuştur. Ki-kare/serbestlik derecesi değerine bakıldığında 2'nin altında yer aldığını ve veri setinin faktör yapısını desteklediğini söylemek mümkündür ($\chi^2/sd= 1.32$).

Tablo 13. Etkin Vatandaşlık Ölçeği'ne İlişkin Doğrulayıcı Faktör Analizi Sonuçları

	Chi-square/sd	RMSEA	CFI	GFI	AGFI	NFI
Etkin Vatandaşlık Ölçeği'ne Ait Uyum İndeksleri Değerleri	1.32	0.02	.99	.94	.93	.96

Tablo 13'e göre Etkin Vatandaşlık Ölçeği'ne ilişkin uyum değerlerinin yeterli düzeyde olduğu ve ölçeğin faktör yapısını doğruladığı görülmektedir. Doğrulayıcı faktör analizi (DFA) ile hesaplanan madde-faktör ilişkilerine ait katsayılar ise Şekil 3'te gösterilmiştir.

Şekil 4. Etkin Vatandaşlık Ölçeği'nin Faktör Yapısı

(CDG: Çevreye Duyarlılık Gösterme, EID: Etkinliklere İlgi Duyuma, SKV: Sosyal Karşılık Verme, GK: Gönüllü Katılım)

Doğrulayıcı faktör analizi model-veri uyumuna dair hesaplanan istatistiklere bakıldığında; χ^2/df oranı 5'ten küçük, GFI ve AGFI değerleri 0.90'dan yüksek, RMR ve RMSEA değerleri ise 0.05'ten düşüktür (Jöreskog and Sörbom, 1993; Marsh and Hocevar, 1988). Ayrıca, GFI 0.85'ten büyük, AGFI 0.80'den büyük, RMR ve RMSEA değerleri ise 0.10'dan düşüktür (Anderson ve Gerbing, 1984; Cole, 1987; Marsh, Balla ve McDonald, 1988). Ölçeğin model veri uyumu için alt sınırlara uygun olduğu görülmektedir (Duyan ve Gelbal, 2008: 140-148). Model veri uyumuna ilişkin

değerlerin tamamı dikkate alındığında, kurulan modelin veriyle mükemmel yakın uyum verdiği, bu nedenle ölçeğin yapısal geçerliğe sahip olduğu söylenebilir (Çokluk, Şekercioğlu ve Büyüköztürk, 2010: 258-274; Duyan ve Gelbal, 2008: 140-148).

Benzer Ölçekler Geçerliği Sonuçları

Etkin Vatandaşlık Ölçeği'nin benzer ölçekler geçerliği Pearson korelasyon katsayısı yardımıyla hesaplanmıştır. Bu hesaplamada Yurdakavuştu (2012) tarafından hazırlanan Sosyal Beceri Ölçeği'nden yararlanılmıştır. EVÖ ve SBÖ birlikte 268 öğrenciye uygulanmış ve iki ölçek arasında $r=.54$ ($p<.001$) düzeyinde anlamlı bir ilişki bulunmuştur.

3.3.3.2.Güvenirlilik

Ölçeğin Güvenirliliği

Güvenirlilik analizi sonuçları incelendiğinde ölçeğin toplam alpha değeri .86 olarak hesaplanmıştır. Alt boyutlara ilişkin güvenirlilik analizi sonuçları incelendiğinde ise çevreye duyarlık için $\alpha=.81$, etkinliklere ilgi duyma için $\alpha=.71$, sosyal karşılık verme için $\alpha=.64$ ve gönüllü katılım için $\alpha=.60$ olarak bulunmuştur.

Test Tekrar Test Güvenirliliği

Çalışmada ilk uygulamadan sonra aynı öğrencilere dört hafta sonra Etkin Vatandaşlık Ölçeği'nin ikinci kez uygulaması yapılmıştır. İki uygulamadan elde edilen, Pearson Momentler Çarpımı Korelasyon Katsayısı toplan ölçek puanları için .90, çevreye duyarlık gösterme alt boyut puanları için .88, etkinliklere ilgi duymama alt boyut puanları için .80, sosyal karşılık verme alt boyut puanları için .79 ve gönüllü katılım alt boyut puanları için .85'tir ($p<.001$). Etkin Vatandaşlık Ölçeği'nin test tekrar test uygulaması arasında uyum aranmış ve iki uygulama arasındaki yanıtlar arasında aynı yönde güçlü ilişki saptanmıştır (Spearman Corelation) (Her bir madde için $p<0.001$). Bu

durum Etkin Vatandaşlık Ölçeği'nin güvenilir bir ölçme aracı olduğu anlamına gelmektedir.

3.4. Verilerin Toplanması ve Analizi

Veriler, geliştirilen başarı testi ve etkin vatandaşlık ölçeği yardımıyla toplanmıştır. Başarı testi ve etkin vatandaşlık ölçeği öğrencilere uygulama öncesi ve sonrası verilmiştir. Deney grubundaki öğrencilere etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı ders planı uygulaması yapılmıştır. Kontrol grubundaki öğrencilere ise bugüne kadar yapılan mevcut uygulama devam etmiştir. Araştırmanın alt problemlerine yanıt bulmak amacıyla toplanan veriler SPSS 21.0 istatistik paket programı yardımıyla analiz edilmiştir. Analiz sırasında kullanılan istatistik tekniklere Tablo 14'te yer verilmiştir.

Tablo 14. Alt Problemlere Göre Kullanılan Veri Toplama Araçları ve İstatistiksel Teknikler

Alt Problemler	Veri Toplama Araçları		Kullanılan İstatistiksel Teknikler
	Etkin Vatandaşlık Başarı Testi	Etkin Vatandaşlık Ölçeği	
1-Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık başarı puanları üzerinde anlamlı bir fark yaratmakta mıdır?	✓		Mann-Whitney U Testi
2-Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmakta mıdır?		✓	Bağımsız Örneklem için t Testi
3- Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık başarı puanları üzerinde kalıcılık açısından anlamlı bir fark yaratmakta mıdır?	✓		Mann-Whitney U Testi
4- Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeyleri üzerinde kalıcılık açısından anlamlı bir fark yaratmakta mıdır?		✓	Bağımsız Örneklem için t Testi

3.5.Araştırmanın Yapıldığı Yer ve Zaman

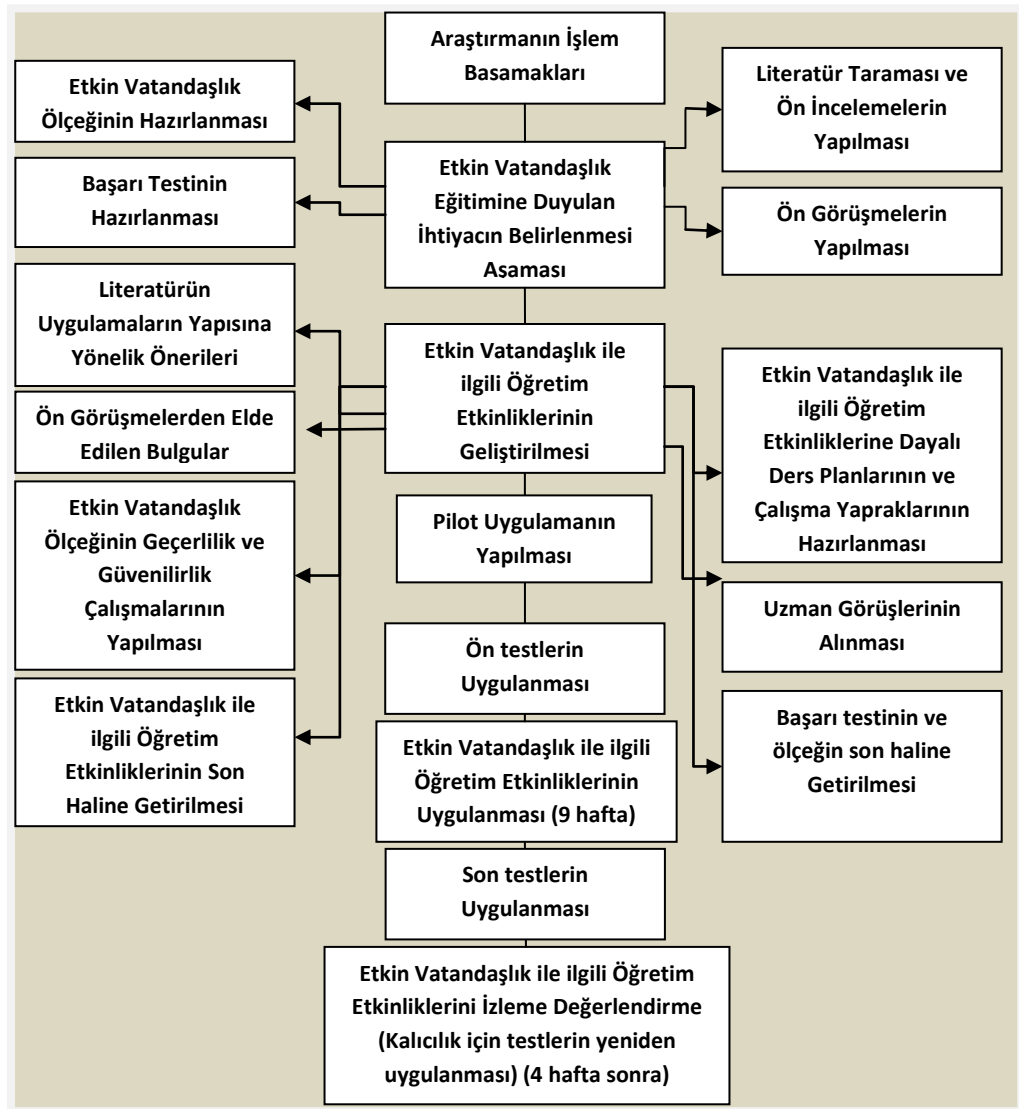
Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı ders planları 2012-2013 bahar döneminde Mart-Nisan-Mayıs aylarında pilot uygulama ve 2013-2014 bahar yarıyılında ise Mart-Nisan-Mayıs aylarında esas uygulama şeklinde gerçekleştirilmiştir. 20 öğrenciden oluşan deney grubu ile gerçekleştirilen uygulama, her hafta pazartesi-çarşamba günleri üç ders saati olmak üzere toplam 9 hafta sürmüştür. 20 öğrenciden oluşan kontrol grubu ile gerçekleştirilen uygulama, her hafta pazartesi-salı günleri üç ders saati olmak üzere 9 hafta sürmüştür. Uygulama çalışmaları deney grubundaki sınıf dışı etkinlikler hariç öğrencilerin bizzat kendi okullarında ve sınıflarında yapılmıştır. Hem deney hem de kontrol grubunun Sosyal Bilgiler derslerine araştırmacı bizzat kendi girmiştir.

3.6. Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinlikleri

Araştırmada, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri ile zenginleştirilmiş Sosyal Bilgiler dersi 4. Sınıf konuları anlatılmıştır. Bu uygulamada, vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ara disiplini kazanımlarının yoğun olarak bulunduğu 6. ve 7. Üniteler (Hep Birlikte, İnsanlar ve Yönetim) çalışma kapsamına alınmıştır. İlkokul dördüncü sınıf Sosyal Bilgiler dersi 6. ve 7. Ünitelerde yer alan konular şunlardır: “Toplum Devlet El Ele”, “Etkin Yurttaşlık”, “Sosyal Kulüpler”, “Yerel Yönetimler”, “Belediyemiz”, “Ulusal Egemenliğimizin Simgesi”dir.

Bu çalışma, beş aşamada gerçekleştirilmiştir. İlk aşamada sınıf öğretmenlerinin, sosyal bilgiler öğretmenlerinin ve ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık eğitimine ilişkin görüşleri alınmıştır. Görüşmeler gönüllük esasına dayalı olarak ve ses kaydı alınarak yapılmıştır. Kolay ulaşılabilir durum örnekleme ile belirlenen, (12 sosyal bilgiler öğretmeni, 22 sınıf öğretmeni, 30 ilkokul 4. Sınıf öğrencisi) toplam 64 kişi ile görüşmeler yapılmıştır. Görüşmeler sonunda ilkokullarda etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dönük 4. Sınıf öğrencilerinin ihtiyaçları belirlenmiştir. Böylece yapılan görüşmeler hazırlanacak olan etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine

dayalı ders planları için yol gösterici olmuştur. İkinci aşamada aktif öğrenme yaklaşımıyla zenginleştirilmiş, Etkin Vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri geliştirilmiştir. Üçüncü aşamada etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin pilot uygulaması yapılmıştır. Dördüncü aşamada 9 haftalık etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin esas uygulaması yapılmıştır. Son aşamada ise izleme değerlendirme çalışması yapılmıştır. Şekil 2’de bu aşamalarda yapılanlar şematik olarak gösterilmiştir (Sistem yaklaşımı modeline göre).

Şekil 5. Araştırma kapsamında yapılan çalışmalara ilişkin akış şeması

Toplam dokuz haftalık bir uygulama yapılmıştır. Aşağıda dokuz haftalık uygulama ile ilgili genel bilgiler verilmiştir.

1. **Hafta:** “Hep Birlikte” ünitesinin 1.kazanımına ilişkin etkinlikler uygulanmıştır.
2. **Hafta:** “Hep Birlikte” ünitesinin 2.kazanımına ilişkin etkinlikler uygulanmıştır.
3. **Hafta:** “Hep Birlikte” ünitesinin 3.kazanımına ilişkin etkinlikler uygulanmıştır.
4. **Hafta:** “Hep Birlikte” ünitesinin 4.kazanımına ilişkin etkinlikler uygulanmıştır.
5. **Hafta:** “Hep Birlikte” ünitesinin 5.kazanımına ilişkin etkinlikler uygulanmıştır.
6. **Hafta:** “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinin 1.kazanımına ilişkin etkinlikler uygulanmıştır.
7. **Hafta:** “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinin 2.kazanımına ilişkin etkinlikler uygulanmıştır.
8. **Hafta:** “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinin 3.kazanımına ilişkin etkinlikler uygulanmıştır.
9. **Hafta:** “İnsanlar ve Yönetim” ünitesinin 4.kazanımına ilişkin etkinlikler uygulanmıştır.

Yukarıda belirtilen dokuz haftalık Etkin Vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, pilot uygulama sonucunda elde edilen bulgulardan yola çıkarak uygulanabilir bir eğitim programı olması için özellikle etkinliklere ayrılan süre, kazanıma uygun etkinlik konusu, yöntem ve teknikler gözden geçirilmiş, öğrencilerden, öğretmen ve idarecilerden alınan dönütlerle desteklenerek, görülen eksiklikler giderilmeye çalışılmıştır.

3.6.1. Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinliklerinin Geliştirilmesi

Araştırmada kullanılan etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, kazanım temelli ve aktif öğrenme etkinlikleri esas alınarak hazırlanmıştır. Etkinliklerin hazırlanması ve iyileştirilmesi sürecinde yapılan çalışmalar aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- İlk olarak etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin geliştirilebilmesi için sınıf öğretmenleri, sosyal bilgiler öğretmenleri ve ilkökul 4. Sınıf öğrencileri ile 2005 Sosyal Bilgiler ders öğretim programında yer alan eksiklikler ve önerilerin belirlenebilmesi için yapılan görüşmelerden elde edilen verilerden amaca hizmet

eden veriler bir araya getirilmiş, öğretmenlerin ve öğrencilerin hangi görüşlere sahip oldukları belirlenmiştir (Öksüz ve Çevik, 2013; Öksüz ve Çevik-Kansu, 2015). Elde edilen yarı yapılandırılmış görüşme verilerinin analizinde nitel veri analizi yöntemleri içerisinde yer alan betimsel analiz yöntemi kullanılmıştır. Öncelikle dijital ortama kaydedilen görüşmeler bilgisayar ortamına aktarıldıktan sonra transkript edilmiştir.

- Ülkemizdeki program geliştirme çalışmaları incelenmiştir.
- Literatürden Sosyal Bilgiler öğretim programları ve bu programların özellikle vatandaşlık konusuna yönelik kazanımları ile bu kazanımlara yönelik olarak hazırlanan etkinlikler incelenmiştir.
- İnsan Hakları ve Vatandaşlık ara disiplini konusunun alt başlıkları ve kazanımları belirlenmiştir.
- Literatür incelenerek vatandaşlık konusundaki kavram yanılgıları belirlenip etkinliklerin hazırlanmasında dikkate alınmıştır.
- Uygulayıcıların dikkatini çekmesi amacıyla konuya uygun olarak literatürde mevcut olan kavram yanılgılarının etkinlik sonunda verilmesi yoluna gidilmiştir. Öğrencilerin dikkatini çekmesi, bilgilerinin daha kalıcı olması, sosyal bilgilerin hayatla iç içe olduğunu görmeleri ve sosyal bilgilere karşı olumlu tutum geliştirmeleri için etkinlik konuları, etkinlikte yer alan problem durumları, örnek olaylar ve sorular gündelik hayattan seçilmeye çalışılmıştır.
- Etkinlik geliştirmede esin kaynağı olabilecek örnek olay, ilginç sorular, problem durumları, analogi, animasyon, gösteri deneyleri kaynaklardan araştırılmıştır.
- Etkinliklerde kullanılacak tamamlayıcı ölçme değerlendirme teknikleri incelenmiş, konuya uygun ölçme ve değerlendirme etkinlikleri hazırlanmıştır.
- Etkinliklerin hazırlanmasında yardımcı olması amacıyla aktif öğrenme yöntem ve teknikleri ile ilgili çalışmalar analiz edilmiş ve öğrencilerin yaratıcı süreç, eleştirel düşünme ve iletişim becerilerinin gelişimine katkıda bulunacak şekilde bu teknikler kullanılmıştır.
- Etkinliklerde konuya uygun olarak çok sayıda öğretim yöntem ve tekniği kullanılmış ve bu yöntem ve tekniklerde çeşitlilik sağlanmaya çalışılmıştır.

Örneğin, konuya uygun olarak tartışma, drama, örnek olay, analogi vb. yöntem ve teknikler kullanılmıştır.

- Etkinliklerde yer alması planlanan sınıf içi ve sınıf dışı uygulamalardan bir kısmı, öğrencilerin işbirliği ve iletişim becerilerinin gelişimine katkı sağlayacağı düşüncesiyle grup çalışmaları olarak tasarlanmıştır.
- Etkinliklerin koşulları farklı olan okullarda uygulanabilmesi için kullanılan materyallerin kolay temin edilebilir olmasına dikkat edilmiştir.
- Öğrencilerin bilgilerini paylaşabilmeleri amacıyla etkinlikler, küçük grup ve sınıf içi tartışmalara yer verecek şekilde hazırlanmıştır.
- Farklı duyu organlarına hitap ederek kavramsal öğrenmeyi sağlayabilecek ve bilgilerin kalıcılığını artıracak etkinliklere ve katılımcı çalışmalara yer verilmiştir.
- Etkinliklerde yer alması planlanan tablo, çizelge, grafik ve resim gibi araçların uygulama esnasında gösterimini kolaylaştırmak ve fazla zaman harcamamak için slayt olarak hazırlanması (projektörle gösterim için) ve aynı zamanda öğrenci kişisel gelişim dosyalarında yer alması için fotokopi olarak öğrencilere dağıtılması yoluna gidilmiştir.
- Öğrencilerin karakter gelişimi ve değer eğitimi anlayışlarının gelişimine katkı sağlamak amacıyla, etkinliklerde bu konulara açıkça vurgu yapılmıştır.
- Bazı etkinliklerin değerlendirme basamakları öğrencilerin sözlü olarak sunacakları ödevleri de içerecek şekilde hazırlanmıştır.
- Öğrencilerin araştırma becerilerinin geliştirilmesi amacıyla bazı etkinliklerin değerlendirme basamakları çeşitli araştırma konularını da içerecek şekilde düzenlenmiştir.
- Etkinliklerin merak uyandırıcı olması amacıyla etkinlik konusuna uygun olarak ilginç başlıkların kullanılmasına karar verilmiş ve başlıklar bu yönde seçilmiştir.
- Hazırlanan etkinliklerin pilot uygulaması yapılarak tahmini süreleri belirlenmiş ve gerekli görülen iyileştirmeler yapılmıştır.
- Hem ilkokul hem de ortaokul Sosyal Bilgiler, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi derslerinin mevcut programındaki etkin vatandaşlık ile ilişkili üniteleri incelenerek etkinliklerin öğrenci düzeyine uygun olacak şekilde hazırlanmasına

dikkat edilmiştir. Bu konuda ilkokullardaki sınıf öğretmenleri, ortaokullardaki sosyal bilgiler öğretmenleri ve üniversite alan uzmanları ile etkinlikler paylaşarak içeriğin düzeye uygunluğu değerlendirilmiştir. Ayrıca, hazırlanan etkinlikler, sosyal bilgiler eğitimi alan uzmanları ve uygulamanın planlandığı okullardaki sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenleri ile paylaşarak uygulayıcılar sürece dahil edilmiş, onların önerileri doğrultusunda gerekli değişiklikler yapılmıştır. Uygulayıcıların sürece dahil edilmelerinin onların derslerini bu yaklaşıma uygun olarak yürütebilmeleri için ihtiyaç duyacakları bilgi ve becerileri edinmeleri açısından da faydalı olacağı düşünülmüştür.

3.7. Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinliklerine Dayalı Pilot Çalışmanın Yapılması

Pilot çalışma 2012-2013 bahar döneminde Bayburt İl Milli Eğitim Müdürlüğü'nün izin verdiği Bayburt il merkezindeki iki okulda biri deney diğeri kontrol grubu olmak üzere 24'er kişilik sınıflarda iki grubun da Sosyal Bilgiler dersine araştırmacının girmesiyle yürütülmüştür.

Pilot çalışma sonucunda etkinliklerin hazırlanmasında, uygulanmasında ve değerlendirilmesinde tamamlanması gereken yönlerin olduğu tespit edildi. Bu durum program geliştirme alan uzmanlarının, sınıf öğretmenlerinin ve sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri alınarak ve kazanımlara dayalı uygun etkinliklerden oluşan ders planları hazırlanarak oluşturuldu.

Hazırlanan etkinliklerin pilot uygulamaları gerçekleştirilerek, bu uygulamalardan elde edilen bulgular doğrultusunda gerekli iyileştirmeler yapılmıştır. Pilot uygulama Bayburt il merkezindeki iki okulda yer alan dördüncü sınıf öğrencileri ile yürütülmüştür. Öntestler uygulanarak gruplarda denklik sağlanıp, deney (24) ve kontrol (24) grupları oluşturulmuştur. 9 hafta süren (haftada 3 saat) pilot uygulamada etkinliklerin uygulamasına geçilmeden önce deney grubu öğrencileri yapılacak uygulamalar hakkında araştırmacı tarafından bilgilendirilmiştir. Deney grubunda etkin vatandaşlık

konusu, kazanım temelli aktif öğrenme etkinliklerine uygun olarak hazırlanan etkinliklerle, kontrol grubunda ise geleneksel yaklaşımla işlenmiştir.

Bu çalışmada etkin vatandaşlık başarı testi ve etkin vatandaşlık ölçeği, ön test-son test-kalıcalık olarak uygulanmıştır. Deney ve kontrol grupları arasında istatistiksel olarak önemli bir farklılığın olup olmadığını belirleyebilmek amacıyla veriler bağımsız örneklem için t testi ile analiz edilmiştir. Pilot uygulama için ön test sonuçları deney ve kontrol grupları arasında anlamlı farkın olmadığını göstermektedir (etkin vatandaşlık başarı testi için; $t=0.14$, $p=0.89>.05$; etkin vatandaşlık ölçeği için; $t=0.73$, $p=0.47>.05$). Uygulama sonrasında her iki gruba da uygulanan etkin vatandaşlık başarı testi sonuçlarının analizinden deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir farkın olduğu ($t=2.27$, $p=.03<.05$) fakat etkin vatandaşlık ölçeği sonuçlarının analizinden deney ve kontrol grupları arasında anlamlı bir farkın olmadığı görülmektedir ($t=1.59$; $p=0.13>.05$).

Uygulama sonrasında Etkin Vatandaşlık Ölçeği'nden alınan puanlara bakıldığında ise deney grubunda ortalama ölçek puanları 86.05, kontrol grubunda ise 86.94 olarak gözlemlenmiştir. Bu sonuçlar dikkate alındığında uygulama sonrasında öğrencilerin etkin vatandaşlık düzeylerinin deney ve kontrol grupları için birbirlerine yakın puanlar aldıkları söylenebilir. Buna ilişkin etkin vatandaşlık düzeylerinin artırılmasında, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin geliştirilmesi ve yeniden düzenlenmesi gerektiği anlaşılmıştır.

Pilot uygulama sonuçları ve gözlemci (dersler yürütülürken yapılan çalışmaları gözlemleyen kişiler) görüşleri dikkate alınarak etkinliklerde çeşitli yeni düzenlemeler yapılmıştır. Önceki (Pilot) uygulamalardan farklı olarak aşağıdaki değişiklikler yapılmıştır:

- Etkinlik süreleri yeniden belirlenmiştir.
- Öğrencilere yöneltilecek soruların tahtaya yazılması yerine projektörle yansıtılması gerçekleştirilmiştir.

- Değerlendirme basamaklarında öğrencilerin bir sonraki derste yapacakları sözlü sunum ödevleri, zaman açısından problem oluşturduğu için, rapor sunumuna dönüştürülmüştür.
- Etkinliklerde yer alan çalışma yaprakları içerik olarak geliştirilerek daha işlevsel hale getirilmiştir.
- Olayları, öğrencilerin zihinlerinde canlandırabilmelerini sağlamak amacıyla ilave animasyonlar, videolar ve çarpıcı haberlerle etkinlikler vb. ile zenginleştirilmiştir. Böylece soyut içerikli konuların somutlaştırılarak kavramsal öğrenmenin gerçekleştirilmesine çalışılmıştır.

BÖLÜM IV

BULGULAR

Bu bölümde araştırmanın alt problemlerini test etmek amacıyla yapılan istatistiksel analizlere ve bu analizler sonucu elde edilen bulgulara yer verilmiştir.

Alt Problem 1. Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık başarı puanları üzerinde anlamlı bir fark yaratmakta mıdır?

Bu alt problem test edilmeden önce hem deney hem de kontrol grubunun ön test ve son test başarı puanlarının kendi içlerinde gösterdikleri değişim incelenmiştir. Bunun için öğrencilerin başarı puanlarının aritmetik ortalama, standart sapma ve normallik değerlerine (Kolmogorov-Smirnov/Shapiro-Wilk) bakılmıştır. Grup büyüklüğü 50'nin altında olduğundan normallik incelemesinde S-W(Shapiro-Wilk) değerleri esas alınmış ve gerekli yorumlar yapılmıştır. Gruplarda yer alan öğrencilerin başarı testi puanlarına ilişkin betimleyici istatistiklere Tablo 15'te yer verilmiştir.

Tablo 15. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön Test-Son Test Başarı Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler

Grup	N	$\bar{X}_{ön}$	$S_{ön}$	\bar{X}_{son}	S_{son}	$K-S/S-W_{ön}$	$K-S/S-W_{son}$
Deney	20	18.50	4.76	24.9	5.02	.23	.05
Kontrol	20	18.05	6.38	18.7	7.41	.22	.03

Tablo 15'e bakıldığında deney grubu öğrencilerinin başarı testinin ön test ve son test uygulamalarından elde edilen puan ortalamalarının normal dağılım gösterdiği görülmektedir, $p > .05$. Kontrol grubu öğrencilerinin başarı testinin ön uygulamalarından elde edilen puan ortalamalarının normal dağılım gösterdiği görülürken ($p > .05$), son test uygulamalarından elde edilen puan ortalamalarının normal dağılım göstermediği

görülmektedir, $p < .05$. Bu sonuçtan yola çıkarak, hiçbir farklı öğretim stratejisinin kullanılmadığı kontrol grubunun öntest ve sontest başarı puanları arasında fark oluşturacak bir değişimin olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarına Tablo 16’da yer verilmiştir.

Tablo 16. Kontrol Grubunun Ön Test-Son Test Başarı Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Son Test & Ön Test	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	Z	p	Anlamlılık Düzeyi
Negatif Sıra	6	8.92	53.50	-1.09	.272	Anlamsız
Pozitif Sıra	11	9.05	99.50			
Eşit	3					

Tablo 16, kontrol grubunda uygulanan mevcut Sosyal Bilgiler Ders Öğretim Programı ile öğrencilerin akademik başarılarının arttığı fakat bu artışın anlamlı düzeyde olmadığı görülmektedir ($Z = -1.09$, $p > .05$). Yani, mevcut Sosyal Bilgiler Ders Öğretim Programı’nın uygulandığı kontrol grubunun öntest-sontest başarı testi puan ortalamaları arasında sontest lehine anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu fark .05 düzeyinde anlamlı olmayıp elde edilen sonuçlar alt problemi desteklemektedir.

Bu sonuçtan yola çıkarak, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri destekli Sosyal Bilgiler öğretiminin, deney grubundaki öğrencilerin akademik başarıları üzerinde etkisinin olup olmadığı Bağımlı Örneklem için t Testi ile analiz edilmiştir. Analiz sonuçlarına Tablo 17’de yer verilmiştir.

Tablo 17. Deney Grubunun Ön Test-Son Test Başarı Puanlarına İlişkin Bağımlı Örneklem için t Testi Sonuçları

Grup	N	$\bar{X}_{ön} - \bar{X}_{son}$	Sd	t	p	Anlamlılık Düzeyi
Deney	20	-6.40	19	-7.26	.000	Anlamlı

Tablo 17, deney grubuna uygulanan etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri destekli Sosyal Bilgiler öğretiminin öğrencilerin akademik başarılarını artırdığını göstermektedir ($t(20)=-7.26, p<.05$). Tablo 17’ye bakıldığında etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri destekli Sosyal Bilgiler öğretiminin uygulandığı deney grubunun öntest-sontest başarı testi puan ortalamaları arasında son test lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu fark .05 düzeyinde anlamlı olup elde edilen sonuçlar alt problemi desteklemektedir. Bu durum Sosyal Bilgiler öğretiminde etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin kullanımının öğrencinin etkin vatandaşlık başarısını artırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Bu sonuçlardan yola çıkarak etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri destekli Sosyal Bilgiler öğretiminin uygulandığı deney grubu ile mevcut Sosyal Bilgiler Ders Öğretim Programı’nın uygulandığı kontrol grubu arasında başarı açısından anlamlı bir fark olup olmadığı Mann-Whitney U Testi ile belirlenmiştir. Mann-Whitney U Testi sonuçlarına ise Tablo 18’de yer verilmiştir.

Tablo 18. Deney ve Kontrol Gruplarının Son Test Başarı Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Grup	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p	Anlamlılık Düzeyi
Deney	20	25.43	508.50	101.50	.008	Anlamlı
Kontrol	20	15.58	311.50			

Tablo 18’e bakıldığında etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri destekli Sosyal Bilgiler öğretiminin uygulandığı grubun, uygulanmayan gruba göre başarı testi puan ortalamaları arasında deney grubu lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir ($U=101.50, p<.05$). Bu fark .05 düzeyinde anlamlı olup elde edilen sonuçlar alt problemi desteklemektedir. Bu durum Sosyal Bilgiler öğretiminde etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin kullanımının öğrencinin etkin vatandaşlık başarısını artırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Alt Problem 2. Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yaratmakta mıdır?

Bu alt problem test edilmeden önce deney ve kontrol grubunun ön test ve son test Etkin Vatandaşlık Ölçek puanlarının hem deney hem de kontrol grubu için ayrı ayrı gösterdikleri değişim incelenmiştir. Bunun için öğrencilerin ölçek puanlarının aritmetik ortalama, standart sapma ve normallik değerlerinden (Kolmogorov-Smirnov/Shapiro-Wilk) yararlanılmıştır. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin etkin vatandaşlık ölçek puanlarına ilişkin betimleyici istatistiklere Tablo 19’da yer verilmiştir.

Tablo 19. Deney ve Kontrol Gruplarının Ön Test-Son Test Etkin Vatandaşlık Ölçek Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler

Grup	N	$\bar{X}_{ön}$	$S_{ön}$	\bar{X}_{son}	S_{son}	$K-S/S-W_{ön}$	$K-S/S-W_{son}$
Deney	20	78.99	12.92	91.38	6.14	.17	.08
Kontrol	20	82.55	8.83	83.81	13.93	.27	.09

Tablo 19’a bakıldığında deney grubundaki öğrencilerin ön test ve son test etkin vatandaşlık ölçek puanlarının normal dağılım gösterdiği görülmektedir ($S-W_{ön}=0.17$, $p>.05$; $S-W_{son}=0.08$, $p>.05$). Kontrol grubundaki öğrencilerin ölçek puanları incelendiğinde ise ön test ve son test etkin vatandaşlık ölçek puanları normal dağılım göstermektedir ($S-W_{ön}=0.27$, $p>.05$; $S-W_{son}=0.09$, $p>.05$). Bu sonuçtan yola çıkarak, kontrol grubuna ait ölçek puanlarının kendi içinde anlamlı bir fark gösterip göstermediği ise Bağımlı Örneklem için t Testi ile analiz edilmiş ve elde edilen sonuçlara Tablo 20’de yer verilmiştir.

Tablo 20. Kontrol Grubunun Ön Test ve Son Test Etkin Vatandaşlık Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımlı Örneklem için t Testi Sonuçları

Kontrol Grubu	$\bar{X}_{ön} - \bar{X}_{son}$	S	Sd	t	p	Anlamlılık Düzeyi
Son Test & Ön Test	-1.25	13.80	19	-.41	.689	Anlamsız

Tablo 20, kontrol grubunda uygulanan eğitimin, öğrencilerin etkin vatandaşlık düzeylerini değiştirmede göstermektedir ($t(19)=-.41, p>.05$). Mevcut Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın uygulandığı kontrol grubunun öntest-sontest ölçek puanları arasında sontest lehine anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu fark .05 düzeyinde anlamlı olmayıp elde edilen sonuçlar alt problemi desteklemektedir. Bu durum mevcut Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda öğrencinin etkin vatandaşlık düzeyini arttırmaya dönük yeterli uygulama içermediği veya eksikliklerin olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Bu sonuçlardan yola çıkarak etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı Sosyal Bilgiler öğretiminin, deney grubundaki öğrencilerin etkin vatandaşlık düzeyleri üzerinde etkisinin olup olmadığı Bağımlı Örneklem için t Testi ile belirlenmiştir. Tablo 21'de bu analizden elde edilen sonuçlara yer verilmiştir.

Tablo 21. Deney Grubunun Ön Test ve Son Test Etkin Vatandaşlık Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımlı Örneklem için t Testi Sonuçları

Deney Grubu	$\bar{X}_{ön} - \bar{X}_{son}$	<i>S</i>	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>
Son Test & Ön Test	-12.39	12.04	19	-4.60	.000	Anlamlı

Tablo 21, Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı olarak işlenen Sosyal Bilgiler dersi deney grubundaki öğrencilerin etkin vatandaşlık düzeylerini arttırdığını göstermektedir ($t(19)=-4.60, p<.05$). Tablo 22'ye bakıldığında etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri destekli Sosyal Bilgiler öğretiminin uygulandığı deney grubunun öntest-sontest ölçek puanları arasında son test lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu fark .05 düzeyinde anlamlı olup elde edilen sonuçlar alt problemi desteklemektedir. Bu durum Sosyal Bilgiler öğretiminde etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin kullanımının öğrencinin etkin vatandaşlık düzeyini artırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Bu sonuçtan yola çıkarak etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı olarak Sosyal Bilgiler dersi işlenen deney grubu ile işlenmeyen kontrol grubu öğrencilerinin

etkin vatandaşlık düzeyleri arasında anlamlı bir fark olup olmadığını test etmek için yapılan Bağımsız Örneklem için t Testi sonuçlarına ise Tablo 22’de yer verilmiştir.

Tablo 22. Deney ve Kontrol Gruplarının Son Test Etkin Vatandaşlık Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem için t Testi Sonuçları

Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p	Anlamlılık Düzeyi
Deney	20	91.38	6.14	38	2.22	.032	Anlamlı
Kontrol	20	83.81	13.93				

Tablo 22 incelendiğinde etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı Sosyal Bilgiler öğretiminin uygulandığı deney grubu ile uygulanmayan kontrol grubu arasında, etkin vatandaşlık ölçek puanları açısından deney grubu lehine anlamlı bir farkın olduğu görülür ($t(38)=2.22, p<.05$). Bu fark .05 düzeyinde anlamlı olup elde edilen sonuçlar alt problemi desteklemektedir. Bu bulgu, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin öğrencilerin etkin vatandaşlık düzeylerini olumlu yönde değiştirdiğini ortaya koymuş ve ilgili alt problem onaylanmıştır. Bu durum Sosyal Bilgiler öğretiminde etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin kullanımının öğrencinin etkin vatandaşlık düzeyini artırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Alt Problem 3. Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık başarı puanları üzerinde kalıcılık açısından anlamlı bir fark yaratmakta mıdır?

Bu alt problem test edilmeden önce deney ve kontrol grubunun son test ve kalıcılık için başarı puanlarının kendi içlerinde gösterdikleri değişim incelenmiştir. Bunun için öğrencilerin son test ve kalıcılık için etkin vatandaşlık başarı testi puanlarının aritmetik ortalama, standart sapma ve normallik değerlerine (Kolmogorov-Smirnov/Shapiro-Wilk) bakılmıştır. Grup büyüklüğü 50’nin altında olduğundan normallik incelemesinde S-W(Shapiro-Wilk) değerleri esas alınmış ve gerekli yorumlar yapılmıştır. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin son test ve kalıcılık için başarı puanlarına ilişkin betimleyici istatistiklere Tablo 23’te yer verilmiştir.

Tablo 23. Deney ve Kontrol Gruplarının Son Test-Kalıcılık için Test Başarı Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler

Grup	N	\bar{X}_{son}	S_{son}	\bar{X}_{kal}	S_{kal}	K-S/S-W_{son}	K-S/S-W_{kal}
Deney	20	24.9	5.02	26.50	4.57	.05	.00
Kontrol	20	18.7	7.41	18.30	8.30	.03	.11

Tablo 23'e bakıldığında deney grubu öğrencilerinin başarı testinin son test uygulamalarından elde edilen puan ortalamalarının normal dağılım gösterdiği görülürken ($p>.05$), kalıcılık için başarı testi uygulamalarından elde edilen puan ortalamalarının normal dağılım göstermediği görülmektedir, $p<.05$. Kontrol grubu öğrencilerinin başarı testinin son test uygulamalarından elde edilen puan ortalamalarının normal dağılım göstermediği görülürken ($p<.05$), kalıcılık için başarı testi uygulamalarından elde edilen puan ortalamalarının normal dağılım gösterdiği görülmektedir, $p>.05$. Bu sonuçtan yola çıkarak, hiçbir farklı öğretim stratejisinin kullanılmadığı kontrol grubunun sontest ve kalıcılık için test başarı puanları arasında fark oluşturacak bir değişimin olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarına Tablo 24'te yer verilmiştir.

Tablo 24. Kontrol Grubunun Son Test-Kalıcılık için Test Başarı Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Kalıcılık Testi & Son Test	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	Z	p	Anlamlılık Düzeyi
Negatif Sıra	7	6.93	48.50	-0.76	.449	Anlamsız
Pozitif Sıra	5	5.90	29.50			
Eşit	8					

Tablo 24, kontrol grubunda uygulanan mevcut Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile öğrencilerin akademik başarılarındaki kalıcılığın anlamlı düzeyde olmadığı görülmektedir ($Z=-0.76$, $p>.05$). Yani, mevcut Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın uygulandığı kontrol grubunun sontest-kalıcılık için başarı testi puan

ortalamaları arasında kalıcılık lehine anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir. Bu fark .05 düzeyinde anlamlı olmayıp elde edilen sonuçlar alt problemi desteklemektedir.

Bu sonuçtan yola çıkarak, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri destekli Sosyal Bilgiler öğretiminin, deney grubundaki öğrencilerin akademik başarıları üzerinde kalıcı olup olmadığı Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarına Tablo 25’te yer verilmiştir.

Tablo 25. Deney Grubunun Son Test-Kalıcılık için Test Başarı Puanlarına İlişkin Wilcoxon İşaretli Sıralar Testi Sonuçları

Kalıcılık Testi & Son Test	N	Sıra Ort.	Sıra Top.	Z	p	Anlamlılık Düzeyi
Negatif Sıra	2	4.50	9.00	-2.62	.009	Anlamlı
Pozitif Sıra	11	7.45	82.00			
Eşit	7					

Tablo 25, deney grubuna uygulanan etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri destekli Sosyal Bilgiler öğretiminin öğrencilerin akademik başarılarını artırdığını göstermektedir ($Z=-2.62$, $p<.05$). Tablo 25’e bakıldığında etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri destekli Sosyal Bilgiler öğretiminin uygulandığı deney grubunun son test – kalıcılık için başarı testi puan ortalamaları arasında kalıcılık için başarı testi lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu fark .05 düzeyinde anlamlı olup elde edilen sonuçlar alt problemi desteklemektedir. Bu durum Sosyal Bilgiler öğretiminde etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri kullanımının öğrencinin etkin vatandaşlık başarısında kalıcılığı artırdığı şeklinde yorumlanabilir.

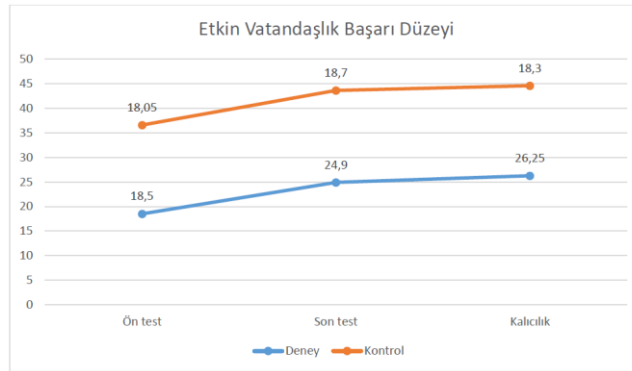
Bu sonuçlardan yola çıkarak, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı Sosyal Bilgiler öğretiminin, deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin etkin vatandaşlık başarı düzeylerinin üzerinde kalıcı olup olmadığı Mann-Whitney U Testi sonuçlarına ise Tablo 26’da yer verilmiştir.

Tablo 26. Deney ve Kontrol Gruplarının Etkin Vatandaşlık Başarı Testi Kalıcılık Puanlarına İlişkin Mann-Whitney U Testi Sonuçları

Grup	N	\bar{X}	S	Sıra Ort.	Sıra Top.	U	p	Anlamlılık Düzeyi
Deney	20	26.50	4.57	25.93	518.50	91.50	.003	Anlamlı
Kontrol	20	18.30	8.30	15.08	301.50			

Tablo 24 incelendiğinde etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı Sosyal Bilgiler öğretiminin uygulandığı deney grubu ile uygulanmayan kontrol grubu arasında, etkin vatandaşlık başarı testi için kalıcılık puanları açısından deney grubu lehine anlamlı bir farkın olduğu görülmektedir (U=91.50, p<.05). Bu bulgu, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin öğrencilerin etkin vatandaşlık başarı düzeylerinin kalıcı olmasında etkili olduğunu ortaya koymuş ve ilgili alt problem onaylanmıştır.

Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin etkin vatandaşlık başarı düzeyi ön test, son test ve kalıcılık testi'nden aldıkları ortalama puanların grafiği Şekil 6'da verilmiştir.

Şekil 6. Deney ve Kontrol Grubu Etkin Vatandaşlık Başarı Düzeyi Ön Test-Son Test-Kalıcılık Testi Ortalama Puanları Grafiği

Alt Problem 4. Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeyleri üzerinde kalıcılık açısından anlamlı bir fark yaratmakta mıdır?

Bu alt problem test edilmeden önce deney ve kontrol grubunun son test ve kalıcılık için ölçek puanlarının kendi içlerinde gösterdikleri değişim incelenmiştir. Bunun için öğrencilerin son test ve kalıcılık için etkin vatandaşlık ölçek puanlarının aritmetik ortalama, standart sapma ve normallik değerlerine (Kolmogorov-Smirnov/Shapiro-Wilk) bakılmıştır. Grup büyüklüğü 50'nin altında olduğundan normallik incelemesinde S-W(Shapiro-Wilk) değerleri esas alınmış ve gerekli yorumlar yapılmıştır. Deney ve kontrol grubu öğrencilerinin etkin vatandaşlık ölçeği son test ve kalıcılık için test puanlarına ilişkin betimleyici istatistiklere Tablo 27'de yer verilmiştir.

Tablo 27. Deney ve Kontrol Gruplarının Son Test-Kalıcılık için Test Etkin Vatandaşlık Ölçek Puanlarına İlişkin Betimleyici İstatistikler

Grup	<i>N</i>	\bar{X}_{son}	<i>S_{son}</i>	\bar{X}_{kal}	<i>S_{kal}</i>	<i>K-S/S-W_{son}</i>	<i>K-S/S-W_{kal}</i>
Deney	20	91.38	6.14	98.50	6.02	.08	.09
Kontrol	20	83.81	13.93	83.21	17.02	.09	.09

Tablo 27'ye bakıldığında deney ve kontrol grubu öğrencilerinin son test ve kalıcılık için test uygulamalarından elde edilen puan ortalamalarının normal dağılım gösterdiği görülmektedir, $p < .05$. Bu sonuçtan yola çıkarak, hiçbir farklı öğretim stratejisinin kullanılmadığı kontrol grubunun son test ve kalıcılık için test etkin vatandaşlık ölçek puanları arasında fark oluşturacak bir değişimin olup olmadığı Bağımlı Örneklemeler için t Testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarına Tablo 28'de yer verilmiştir.

Tablo 28. Kontrol Grubunun Son Test-Kalıcılık için Test Etkin Vatandaşlık Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımlı Örneklemeler için t Testi Sonuçları

Grup	<i>N</i>	$\bar{X}_{son} - \bar{X}_{kal}$	<i>Sd</i>	<i>t</i>	<i>p</i>	<i>Anlamlılık Düzeyi</i>
Kontrol	20	.59	19	.27	.790	Anlamsız

Tablo 28, kontrol grubunda uygulanan eğitimin, öğrencilerin etkin vatandaşlık düzeylerinde kalıcılığı sağlamadığını göstermektedir ($t(19) = .59$, $p > .05$). Mevcut Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nın uygulandığı kontrol grubunun son test – kalıcılık için test ölçek puanları arasında kalıcılık lehine anlamlı bir fark olmadığı görülmektedir.

Bu fark .05 düzeyinde anlamlı olmayıp elde edilen sonuçlar alt problemi desteklemektedir. Bu durum mevcut Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı'nda öğrencinin etkin vatandaşlık düzeyinde kalıcılığı sağlamaya dönük yeterli uygulama içermediği veya eksikliklerin olabileceği şeklinde yorumlanabilir.

Bu sonuçtan yola çıkarak, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri destekli Sosyal Bilgiler öğretiminin, deney grubundaki öğrencilerin etkin vatandaşlık düzeyleri üzerinde kalıcı olup olmadığı Bağımlı Örneklem için t Testi ile analiz edilmiş, analiz sonuçlarına Tablo 29'da yer verilmiştir.

Tablo 29. Deney Grubunun Son Test-Kalıcılık için Test Etkin Vatandaşlık Ölçek Puanlarına İlişkin Bağımlı Örneklem için t Testi Sonuçları

Grup	N	$\bar{X}_{son} - \bar{X}_{kal}$	Sd	t	p	Anlamlılık Düzeyi
Deney	20	-7.12	19	-1.72	.035	Anlamlı

Tablo 29, deney grubuna uygulanan etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri destekli Sosyal Bilgiler öğretiminin öğrencilerin etkin vatandaşlık düzeylerinde kalıcılığı artırdığını göstermektedir ($t(19)=-1.72$, $p<.05$). Tablo 29'a bakıldığında etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri destekli Sosyal Bilgiler öğretiminin uygulandığı deney grubunun son test – kalıcılık için ölçek puan ortalamaları arasında kalıcılık lehine anlamlı bir fark olduğu görülmektedir. Bu fark .05 düzeyinde anlamlı olup elde edilen sonuçlar alt problemi desteklemektedir. Bu durum Sosyal Bilgiler öğretiminde etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri kullanımının öğrencinin etkin vatandaşlık düzeyinde kalıcılığı artırdığı şeklinde yorumlanabilir.

Bu sonuçlardan yola çıkarak etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı Sosyal Bilgiler öğretiminin, deney ve kontrol grubundaki öğrencilerin etkin vatandaşlık düzeylerinin üzerinde kalıcı olup olmadığı Bağımsız Örneklem için t Testi sonuçlarına ise Tablo 30'da yer verilmiştir.

Tablo 30. Deney ve Kontrol Gruplarının Etkin Vatandaşlık Ölçeği için Kalıcılık Puanlarına İlişkin Bağımsız Örneklem için t Testi Sonuçları

Grup	N	\bar{X}	S	Sd	t	p	Anlamlılık Düzeyi
Deney	20	98.50	6.02	38	2.80	.008	Anlamlı
Kontrol	20	83.21	17.02				

Tablo 30 incelendiğinde etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı Sosyal Bilgiler öğretiminin uygulandığı deney grubu ile uygulanmayan kontrol grubu arasında, etkin vatandaşlık ölçeği kalıcılık puanları açısından deney grubu lehine anlamlı bir farkın olduğu görülür ($t(38)=2.80$, $p<.05$). Bu bulgu, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin öğrencilerin etkin vatandaşlık düzeylerinin kalıcı olduğunu ortaya koymuş ve ilgili alt problem onaylanmıştır.

BÖLÜM V

TARTIŞMA VE YORUM

Bu bölümde, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı Sosyal Bilgiler öğretiminin ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeylerine etkisi ve bu etkinin kalıcılığı ile ilgili olarak yapılan uygulamalı çalışmadan elde edilen bulgular tartışılıp yorumlanmıştır. Bulguların tartışılması ve yorumlanması, genellikle “Bulgular” bölümündeki açıklamalara paralel olarak yapılmıştır.

Bulgular, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık başarı puanları üzerinde anlamlı bir fark yarattığını göstermektedir. Bu sonuç, uygulamanın yapıldığı deney grubu öğrencileri ile kontrol grubu öğrencilerinin etkin vatandaşlık bilişsel alan (akademik başarı) düzeylerinde, uygulama süreci sonunda anlamlı bir farklılığın olduğunu ortaya koymaktadır. Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı Sosyal Bilgiler dersi öğretiminin öğrencilerin etkin vatandaşlık başarısına etkisinin olduğu şeklinde yorumlanabilir.

Nitekim literatürde de vatandaşlık ve insan hakları eğitiminde farklı yöntemlerin kullanılmasının bilişsel öğrenmelerle ilgili davranışları öğrencilere kazandırmada etkili olduğunu ifade eden çalışmalar mevcuttur. Üstündağ (1997), Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi dersinin öğretiminde yaratıcı drama kullanımının bilişsel öğrenmelerle ilgili davranışları öğrencilere kazandırmada etkili olduğu sonucuna varmıştır. Aykaç (2008), ilkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Gruplar, Kurumlar ve Sosyal Örgütler” öğrenme alanına bağlı “Hep Birlikte” ünitesinin yaratıcı drama yöntemiyle işlenmesinin öğrenci başarısı üzerinde önemli düzeyde etkili bulmuştur. Göncüoğlu (2010) Sosyal Bilgiler dersi demokrasi konularının öğretiminde hem drama yönteminin hem de işbirlikli öğrenmenin öğrenci başarısını arttırdığını, Malbeği (2011), ilkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Üretimden Tüketime” ünitesinin drama yöntemiyle işlenmesinin öğrencilerin başarılarını arttırdığını, Aykaç ve Adıgüzel (2011), ilkokul 4. Sınıf “Hep

Birlikte” ünitesinin yaratıcı drama yöntemiyle işlenmesinin öğrenci başarısında olumlu etkiye sahip olduğunu, Baba (2012), ilköğretim 5. Sınıf öğrencilerine vatandaşlık bilinci kazandırmada kavram karikatürü kullanımının öğrenci başarısını arttırdığını, Akgün (2013), sekizinci sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde örnek olay yöntemiyle öğretimin öğrencilerin kazanım düzeylerini olumlu etkilediğini, Topkaya (2014) Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde eğitici çizgi roman kullanımının öğrencilerinin akademik başarılarını olumlu yönde etkilediğini tespit etmiştir. Ulu-Kalın (2011), Sosyal Bilgiler ders kitabında “İnsanlar ve Yönetim” alt öğrenme alanı ile ilgili üniteye yer alan eksiklikleri gidererek düzenlediği programı öğrencilere uyguladığında öğrencilerin daha başarılı olduklarını ortaya koymuştur.

Sosyal Bilgiler dersinde farklı konularda, farklı yöntemler üzerinde yapılan deneysel çalışmalarda da aynı sonuca ulaşan örnek araştırmalara rastlamak mümkündür (Atar, 2003; Çalışkan, 2005; Avşar ve Alkış, 2007; Dikbaş ve Kaf-Hasırcı, 2008; Günaydın, 2008; Ünal ve Çelikkaya, 2009; Kaymakçı, 2010; Erdem-Zengin, 2014; Gevenç, 2014). Yapılan çalışmalarda öğrenci başarısının artma nedeni daha çok kullanılan yöntem ve tekniklerdeki çeşitlilik veya farklı yöntem ve tekniklerin kullanılmasının öğrenci başarısını arttıran en önemli etkenlerden biri olması olarak yorumlanmıştır. Bununla birlikte literatürde, bu durumun tam tersini savunan bulgulara da rastlanmaktadır. Smeets ve Mooij (2000), bir Alman ortaokulunda Coğrafya derslerinde çoklu öğrenme ortamlarının kullanımının öğrenci başarısını arttırmadığını, Altınışık ve Orhan (2002), ilköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde çoklu ortam ders gören gruptaki öğrenci başarısının artmadığını, İnal Yüksel (2006), Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinin öğretiminde öyküleri kullanmanın öğrencilere bilişsel özellikleri kazandırmada etkili olmadığını tespit etmiştir.

Araştırmacı tarafından yapılan pilot uygulama sonuçları esas uygulamayı destekler niteliktedir. Yapılan pilot uygulamada, öğrencilerin etkin vatandaşlık başarısı, uygulama sonunda artmıştır. 2005 Sosyal Bilgiler programının etkinlik temelli oluşu kontrol grubunda da etkinliğe dayalı eğitim uygulamasını gerektirmiştir. Literatürde 2005 programının etkililiğini farklı açılardan ortaya koyan çalışma örnekleri (Semenderoğlu

ve Gülersoy, 2005; Başaran, 2006; Gömleksiz ve Bulut, 2006; Güven, Gökbulut ve Yel, 2006; Sarıcan, 2006; Gömleksiz ve Kan, 2007; Demir, 2008; Ersoy ve Kaya, 2008; Vural, 2008; Çetin, 2009; Ayva, 2010) bulunmasına rağmen, deney grubunda yapılanların daha başarılı olduğu, yani etkin vatandaşlık başarısı açısından verilen eğitimin anlamlı bir farklılaşmayı gerçekleştirdiği görülmüştür. Ayrıca literatürde 2005 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı genel olarak yeterli görülmesine rağmen vatandaşlık ve insan hakları eğitimi açısından eksikliklerinin olduğu ve Sosyal Bilgiler dersinde etkin vatandaşlık eğitiminin beklenen düzeyde gerçekleşmediği ifade edilmektedir (Arslan, 2014; Ersoy, 2014). Yılmaz (2009) öğrencilerin sorumluluk ve hak gibi günlük hayatlarında tecrübe edebildikleri kavramları anlamlandırmakta sorun yaşamadıklarını, buna karşın günlük hayatta tecrübe edemedikleri egemenlik ve vatandaşlık kavramlarını anlamlandırmakta zorlandıklarını, bu kavramları millet, ülke, özgürlük gibi kavramlarla karıştırdıklarını ve bu kavramların birbirleriyle olan ilişkilerini kavrayamadıklarını göstermektedir. Buna rağmen Yılmaz, Şahin ve Tunç'un (2009) yapmış oldukları çalışmada ise öğrencilerin, vatandaş, devlet, demokrasi gibi kavramları doğru algılamalarının yanı sıra bu kavramların uygulanmasında yaşanan sorunları da fark edebildikleri görülmüştür. Tonga'nın (2013) yaptığı çalışmada öğretmenler özellikle vatandaşlık konularının soyut kaldığını ve günlük yaşamla ilişkilendirilmede eksikliklerin olduğunu belirtmişlerdir. Öğretmenler iyi vatandaştan çok, çok net yapan vatandaş yetiştirdiklerine ve ailelerin vatandaşlık eğitimi konusunda yetersiz ve ilgisiz kaldıklarına değinmişlerdir. Bu açıklamalar, vatandaşlık eğitimi bakımından yeni etkinliklere ihtiyaç olduğu anlayışını desteklemektedir.

Bulgular, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin ilkökul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeyleri üzerinde anlamlı bir fark yarattığını göstermektedir. Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı Sosyal Bilgiler dersi öğretiminin, etkin vatandaşlık beceri ve değerlerine etkisinin olduğu ve etkin vatandaşlık özelliklerini daha çok geliştirdiği şeklinde yorumlanabilir. Bu durum, deney grubu öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeyleri için, bilgi ve beceri boyutunda olduğu kadar duyuşsal alanda da kendilerini daha fazla geliştirme fırsatı buldukları anlamına gelebilir.

Bu konuyla ilgili literatürde de buna benzer bulgulara rastlanmıştır. Üstündağ (1997), Vatandaşlık ve İnsan Hakları eğitimi dersinin öğretiminde yaratıcı drama kullanımının duyuşsal özellikleri öğrencilere kazandırmada etkili olduğunu, İnal Yüksel (2006), Vatandaşlık ve İnsan Hakları dersinin öğretiminde öyküleri kullanmanın öğrencilere duyuşsal özellikleri kazandırmada etkili olduğunu, Çakır (2010), ilköğretim 3., 4. ve 5. Sınıflarda vergi bilinci geliştirmede internet sayfası tasarlanmasının öğrenciler tarafından olumlu bulunduğunu, Göncüoğlu (2010), Sosyal Bilgiler dersi demokrasi konularının öğretiminde hem drama yönteminin hem de işbirlikli öğrenmenin öğrencilerin derse yönelik tutumlarını arttırdığını, Kaymakçı (2010), ilköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde çalışma yaprakları kullanımının öğrencilerin derse yönelik tutumlarını arttırdığını, Phillips (2011), erken çocukluk eğitimi döneminde vatandaşlık eğitimi için sosyal adalet hikaye anlatım programının etkili olduğunu, Keskin ve Öğretici (2013), Sosyal Bilgiler programında duyarlık değerinin öğrencilere kazandırılmasında çalışma yapraklarının etkili olduğunu, Tahiroğlu (2013), ilkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde yardımlaşma ve dayanışma konusuna dönük verilen performans görevlerinin öğrencilerin yardımseverliğe ilişkin olumlu tutum geliştirmesine katkıda bulunduğunu, Tünkler (2013), hak, özgürlük, vatanseverlik gibi değer ve becerilerin kazandırılmasında metafora dayalı öğretim etkinliklerinin öğrencilerin kavramalarında etkili olduğunu, Topkaya (2014), Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde eğitici çizgi roman kullanımının öğrencilerin derse yönelik tutumlarını ve demokratik algılarını olumlu yönde etkilediğini tespit etmiştir. Çakmak (2007), ilköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretim programında yer alan “Demokrasi Serüveni” ünitesindeki değerleri kazandırmada oluşturma kurama göre hazırlanan etkinliklerin öğrenci gelişimini olumlu yönde etkilediğini belirtmiştir. Ayrıca Tang (2004) yaptığı araştırmada çoğu öğrencinin gönüllü çevresel eylemlerde bulunmaya ve çevreci davranışlara düşük düzeyde ilgi gösterdiğini tespit etmiş, başta güvensizlik olmak üzere, üşenme ve çevreci olmayan davranışın, sınırlı çevresel sorumlukların nedeni olduğunu belirlemiştir. Meerah v.d.'nin (2010) yapmış oldukları araştırmada, ilkokul ve ortaokul öğrencilerinin yaşam biçimleri ve günlük yaşam aktivitelerine katılım, beceri ve bilgilerinin çevre üzerine olumlu ve olumsuz bir etki yaratabilen çevresel vatandaşlık düzeylerini

arttırabileceğini savunmuşlardır. Ayrıca Bruyere (2010) araştırmasında şu sonuçlara ulaşmıştır; çocukların aktif bir şekilde okul, aile, sürdürülebilir bir çevreye, toplum gibi ortamlara katıldıklarında ve katılım haklarını yerine getirdiklerinde bundan pozitif bir şekilde etkilendikleri görülmüştür.

Sosyal Bilgiler dersinde farklı yöntemler üzerinde yapılan deneysel çalışmalarda da aynı sonuca ulaşan araştırmalara rastlamak mümkündür (Dikbaş, Kaf-Hasırcı, 2008; Günaydın, 2008). Bu çalışmada hazırlanan etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim planlarında bu yöntem ve teknikleri ve geliştirilmiş halini de içinde barındıran etkinlikler yer almaktadır. Literatürde bunun tersi olan çalışmalar da bulunmaktadır. Baba (2012), ilköğretim 5. Sınıf öğrencilerine vatandaşlık bilinci kazandırmada kavram karikatürü kullanımının öğrencilerin derse yönelik tutumlarını arttırmadığını ortaya koymuştur. Bu durumun sebebi öğrenci tutumlarını etkileyen birden fazla değişkenin olabileceği düşüncesini akla getirmektedir. Ayrıca yapılan deneysel çalışmalarda öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi ve konularına yönelik özellikle duyuşsal alan ve tutum düzeylerinde anlamlı bir farklılığın meydana gelmediği çalışmalar da vardır. Altınışık ve Orhan (2002), ilköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde çoklu ortamda ders gören gruptaki öğrencilerin derse yönelik tutumunu geliştirmediğini, Ünal ve Çelikkaya (2009), 5. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretiminde yapılandırmacı yaklaşımı kullanmanın öğrencilerin derse yönelik tutumlarında bir değişiklik yaratmadığını tespit etmişlerdir.

Yapılan pilot uygulamada öğrencilerin etkin vatandaşlık düzeylerinde görülen olumlu artışın anlamlı farklılık yaratacak düzeyde etkili olmadığı anlaşılmıştır. Bu durum, ders öğretim süresinin kazanımlara etkili ve yeterli düzeyde dağıtılmamasından, etkinliklerin içerik ve uygulamalarının yetersizliğinden kaynaklanmış olabilir. Yeşil'in (2001, 2002) yaptığı araştırmaların sonuçlarına göre ilköğretimde okuyan öğrencilere demokratik davranışlar kazandırmada özellikle, yaşanarak, gözlemlenerek öğrenme, öğretim ortamı ve çevre, arkadaş davranışları gibi faktörlerin önemli olduğu ortaya çıkmıştır. Bu araştırma sonuçlarını da dikkate alarak program yeniden hazırlanmıştır. Yeni program, literatürden elde edilen bilgiler, öğrenci, öğretmen, veli ve alan uzmanlarının görüşleri de alınarak hazırlanmıştır.

Bulgular, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık başarı puanları üzerinde kalıcılık açısından anlamlı bir fark yarattığını göstermektedir. Bu sonuç, deney grubu ile kontrol grubu öğrencilerinin etkin vatandaşlık bilişsel alan düzeylerinde, uygulama süreci sonunda aradan dört haftalık bir zaman geçmesine rağmen anlamlı bir farklılığın olduğunu göstermektedir. Bu durum etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı Sosyal Bilgiler dersi öğretiminin etkin vatandaşlık başarısının kalıcılığına etkisinin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Öğrencilerin ders içerisinde yaptıkları uygulamalı grup çalışmaları ve her ders sonunda değerlendirme amaçlı yapılan farklı ölçme değerlendirme yöntem ve tekniklerinin etkili olduğu düşünülmektedir.

Bu konuyla ilgili literatürde, kalıcılık açısından vatandaşlık bilinci kazandırmada Baba'nın (2012) yapmış olduğu çalışmada kavram karikatürü kullanımının, Akgün'nün (2013) yapmış olduğu çalışmada ise örnek olay yöntemi kullanımının buna benzer bulgular gösterdiği görülmüştür. Ayrıca literatürde buna benzer olarak Sosyal Bilgiler dersi başarısına dönük yapılan deneysel çalışma sonuçları incelendiğinde verilen eğitimler sayesinde öğrencilerin özellikle öğrenilen bilgilerin kalıcılığı yönünden ilerleme kaydedildiği görülmüştür. Ünal ve Çelikkaya (2009), 5. Sınıf Sosyal Bilgiler öğretiminde yapılandırmacı yaklaşımı kullanmanın öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersinde öğrenilen bilgilerin kalıcılık düzeylerini arttırdığını, Kaymakçı (2010), ilköğretim 7. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde çalışma yaprakları kullanımının öğrencilerin kalıcı bilgiyi elde etmelerini sağladığını, Atar (2003), Sosyal Bilgiler dersi 6. Sınıf coğrafya konularının öğretiminde eğitici drama kullanımının öğrenilenlerin akılda kalıcılığının daha yüksek olduğunu, Malbeği (2011), ilkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi “Üretimden Tüketime” ünitesinin drama yöntemiyle işlenmesinin öğrencilerin başarılarında kalıcılığı arttırdığını, Aylıkçı (2011), ilkokul 4. Sınıf “İlk Türk Devletlerinde Kültür ve Uygarlık” konusu seçilen Sosyal Bilgiler öğretiminde drama tekniği kullanımının öğrenmede kalıcılığı sağladığını tespit etmiştir. Yapılan pilot uygulamada da öğrencilerin etkin vatandaşlık başarı düzeylerinde kalıcılığın sağlandığı görülmüştür. Bu bağlamda yapılan deneysel çalışmada etkinliklerin hazırlanması ve uygulanması sürecinde öğrenmede kalıcılığı sağlamak adına alınan önlemlerin yeterli

olduğu söylenebilir. Ayrıca öğrencilerin etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri ile zenginleştirilmiş ders planlarının uygulandığı deney grubunda öğrenilenlerin daha kalıcı ve hatırlanabilir olduğu görülmüştür.

Bulgular, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin ilkökul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeyleri üzerinde kalıcılık açısından anlamlı bir fark yarattığını göstermektedir. Bu sonuç uygulamanın yapıldığı deney grubu ile kontrol grubu öğrencilerinin etkin vatandaşlık düzeylerinde, uygulama süreci sonunda aradan dört haftalık bir zaman geçmesine rağmen anlamlı bir farklılığın olduğunu göstermektedir. Bu durum etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı Sosyal Bilgiler dersi öğretiminin etkin vatandaşlık düzeyinin kalıcılığına etkisinin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Bu konuyla ilgili literatürde de buna benzer bulgulara rastlanmıştır. Akgün (2013), sekizinci sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi dersinde örnek olay yöntemiyle öğretimin öğrencilerin derse yönelik olumlu tutum geliştirmelerinde kalıcılığın sağlandığını tespit etmiştir. Bu durum etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı Sosyal Bilgiler dersi öğretiminin etkin vatandaşlık düzeylerinin kalıcılığına etkisinin olduğu şeklinde yorumlanabilir. Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerine dayalı Sosyal Bilgiler dersi öğretiminin etkin vatandaşlık boyutları açısından da kalıcı olduğu görülmüştür. Bu durumun aynı zamanda öğrencilerin dersten beklentilerini (Öksüz ve Çevik, 2013; Bulandere, 2014) karşıladığı şeklinde yorumlanabilir.

Bu bulgulara göre, etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin kullanıldığı deney grubunda, öğrenilenlerin öğrencilerin sosyal yaşama olan ilgilerini arttırdığı ve davranışlarını da olumlu yönde geliştirdiği söylenebilir. Deney grubunda öğrenilenlerin öğrencilerin çevreye duyarlılığını arttırdığı, davranışlarında olumlu yönde gelişme olduğu, etkinliklere olan ilgisini arttırdığı söylenebilir. Ayrıca öğrencilerin verilen eğitim sonunda sosyal karşılık verme yönünden özellikle çevrelerindeki olaylara karşı çözüm üretme ve müdahalede bulunma açısından olumlu tutum geliştirdiği, öğrencilerin sosyal faaliyetlere gönüllü katılımı ve duyarlılığını arttırdığı söylenebilir. Literatürde bununla ilişkili olarak kendini saptama, seçme ve eylemde bulunma özgürlüğü olarak

ifade edilen özerkliğin sağlanmasında bireysel başarı, girişkenlik gibi kavramların tanımlanması ve ölçülmesinin önemli olduğu görülmektedir (Öksüz, 1997; 2001). Bu durum etkin vatandaşlık bilincine sahip bir toplum olabilmemiz açısından da gerekli olup yapılan araştırmanın buna destek sağlayacağı düşünülebilir.

Mısırlı-Özsoy (2010) yapmış olduğu çalışmada okul hayatında katılıma yönelik algıların iyi vatandaş olmayı etkileyen bir faktör olduğunu belirtmiştir. Martin ve Chiodo (2007)'nin yaptığı çalışmada da iyi vatandaşlığın kazanılmasında kişinin sahip olması gereken 4 faktörden birinin başkalarına yardım etme olduğunu ve bu durumun çocuğun küçük yaşlarda vatandaşlık bilincini içselleştirmesi ile gerçekleşebileceğini ifade etmektedir. Kurt (2007) vatanseverlik anlayışının gelişiminde okul, çevre ve ailenin birlikte hareket etmelerinin gerekliliği sonucuna ulaşmıştır. Ayrıca ilköğrencilerinin zorba davranışlara maruz bırakıldığı ve zorba davranışlar sergilediği birçok araştırma (Öksüz v.d., 2012a; Öksüz v.d., 2012b) ile kanıtlanmış olup, hazırlanan ve hazırlanacak olan diğer çalışmalara öncülük etmesi adına geliştirilen etkinliklerin bu davranışların önlenmesinde etkili olacağı düşünülmektedir.

Hazırlanan etkin vatandaşlık eğitim programının uygulanması ile ortaya çıkan sonuçlar, “Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinlikleri”nin Sosyal Bilgiler dersinde uygulanabilir olduğunu göstermektedir. İyi bir yetişkin olma, sağlıklı bir iletişim becerisi, karar verme becerisi ve çevresine faydalı olabilen bireyler haline gelmede ve küçük yaşlarda bu eğitimi yeterli düzeyde alabilmede bu araştırma için hazırlanan “Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinlikleri”nin etkili olduğu söylenebilir.

Etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinlikleri, Sosyal Bilgiler dersinde ve diğer derslerde ve hatta ayrı bir ders olarak uygulanmasına dönük, bu konuyla ilişkili yeni çalışmalarla test edilmesinde yarar vardır.

BÖLÜM VI

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde, araştırmada elde edilen bulgulara dayalı olarak ulaşılan genel sonuç ve bu sonuca dayalı önerilere yer verilmiştir.

Araştırmanın bulgularına göre, kazanım temelli hazırlanmış Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinlikleri'nin ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık başarı düzeylerinin artmasında etkili olduğu sonucuna varılmıştır. Bu yüzden geliştirilen “Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinlikleri”nin uygulanabilir bir ders öğretim programı olduğu sonucuna varılmıştır.

Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinlikleri ilkokul 4. Sınıf öğrencilerinin etkin vatandaşlık ve boyutlarını kazanımlara dayalı olarak öğrenmede kalıcılığını sağladığı (bilişsel, duyuşsal ve davranışsal) sonucuna ulaşılmıştır.

İlkokullardaki öğretmenlere ve eğitim fakültelerinde öğrenim görmekte olan öğretmen adaylarında daha etkili olarak kullanılmasına katkı sağlayacağı düşüncesine yönelik aşağıdaki önerilere yer verilmiştir.

Uygulamaya yönelik öneriler:

1. Bundan sondaki çalışmalarda grup içi etkileşim dinamiklerini göz önünde bulunduran birden fazla kontrol grubu ile deney ve kontrol grupları karşılaştırılarak uygulanan etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim etkinliklerinin etkililiği test edilebilir.
2. İlkokullarda etkin vatandaşlık eğitiminin gerçekleştirilmesinde, hazırlanan “Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinlikleri” kullanılabilir.

3. İlkokullarda etkin vatandaşlık bilgi, beceri ve değerlerinin kazandırılmasında hangi öğretim yaklaşımlarının etkili olduğu ve hangi sınıflarda öğretilmesi gerektiğinin tespit edilerek etkin vatandaşlık eğitiminin yeterince müfredatta yer alması önerilebilir.
4. İlkokul düzeyinde 1. Sınıftan 4. Sınıfa kadar öğrencilerin vatandaşlık bilincini arttırmaya dönük geliştirilen etkinlikler düzenlenip uygulanabilir. Ayrıca her sınıf düzeyi için vatandaşlık algısının nasıl değiştiği gözlemlenebilir.

Araştırmacılara öneriler:

1. Öğrencilerin sınıf seviyelerine uygun olan “etkin vatandaşlık bilgi, beceri ve değerleri” tespit edilmelidir. Öğrencilerin seviyelerine uygun olarak “etkin vatandaşlık eğitimi programı” hazırlanmalı, örgün eğitimde etkin vatandaşlık eğitimi programı olmalıdır.
2. Eğitim Kurumlarında “Etkin Vatandaşlık ile ilgili Öğretim Etkinlikleri” uyarlanarak, ilgili eğitimcinin derslerde kullanabileceği el kitapçıkları oluşturulabilir.
3. Öğretmen yetiştirmede öğretmen adaylarına hizmet öncesi dönemde vatandaşlık bilinci kazandırılarak çalışmada hazırlanan etkinlikler geliştirilip bizzat uygulanabilir. Ayrıca bu araştırmada yer alan etkinliklerden yararlanarak, Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi, Öğretmenlik Uygulamaları gibi lisans derslerinde çocuğa etkin vatandaşlık bilinci kazandırmaya yönelik etkin vatandaşlık ile ilgili öğretim planları hazırlanabilir.
4. Yurtdışındaki çalışmalar dikkate alınarak karşılaştırmalı bir vatandaşlık eğitimi uygulaması yapılabilir. Bu sayede Türkiye ve yurtdışındaki vatandaşlık eğitimi ve çocukların vatandaşlık algıları üzerinde farklılık ya da benzerlikler üzerine bir tespit yapılabilir.

BÖLÜM VII

KAYNAKLAR

- ACUN, İsmail; Demir, Metin ve Göz, Nur Leman, 2010. “Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Yeterlilikleri İle Eleştirel Düşünme Becerileri Arasındaki İlişki”, **Journal of Social Studies Education Research**, 1/1, ss. 107-123.
- AÇIKGÖZ, Kamile Ün, 2003a. *Aktif Öğrenme*, İzmir: Eğitim Dünyası Yayınları.
- AÇIKGÖZ, Kamile Ün, 2003b. “Aktif öğrenme açısından bir çözümleme”, **Yaşadıkça Eğitim**, 80, ss. 2-4.
- ADEYEMI, Michael B.; Boikhutso, K. ve Moffat, P., 2003. “Teaching and learning of citizenship education at junior secondary level in Botswana”, **Pastoral Care Education**, 21/2, ss. 35-41.
- AIRASIAN, Peter W. ve Walsh, Mary E., 1997. “Constructivist cautions”, **Phi Delta Kappan**, 78 /6, ss. 444- 449.
- AKAR, Bassel, 2014. “Learning Active Citizenship: Conflicts Between Students’ Conceptualisations of Citizenship and Classroom Learning Experiences in Lebanon”, **British Journal of Sociology of Education**, ss. 1-25. Erişim Adresi: <<http://dx.doi.org/10.1080/01425692.2014.916603>> (Erişim Tarihi: 1 July 2014).
- AKBAŞ, Oktay, 2006. “Yeni İlköğretim Programlarının Değer Eğitimi Boyutunun İncelenmesi”, **Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı Bildiri Kitabı**. 2.Cilt, 14-16 Nisan 2006, Ankara: Kök Yayıncılık.
- AKBAŞLI, Sait, 2000. “İlköğretim II. kademe vatandaşlık ve insan hakları eğitimi ders kitaplarının değerlendirilmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.
- AKGÜN, İsmail Hakan, 2013. “Sekizinci sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersinde örnek olay yöntemiyle öğretimin öğrenme düzeyine ve kalıcılığa etkisi”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Elazığ.

- AKPINAR, Burhan ve Turan, Mehmet, 2004. “Avrupa Birliği’ne uyum sürecinde ilköğretim öğretmenlerinin demokrasi ve demokrasi eğitime bakış açısı”, **Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu** (ss. 386-396). Çanakkale: Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- AL-DARAWEEH, Fuad, 2010. “A Relational Hermeneutical Approach to Human Rights Education”, Unpublished Phd Thesis, *The University of Toledo*, Ohio.
- ALAZZI, Kehaled, 2012. “Students Perceptions of Good Citizenship: A Study of Middle and High School Students in Jordan”, **European Journal of Social Sciences**, 31/2, ss. 223-230.
- ALKIN, Senar, 2007. “İngiltere ve Türkiye’de ilköğretim programlarındaki vatandaşlık eğitiminin karşılaştırılması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- ALTINIŞIK, Sertel ve Orhan, Feza, 2002. “Sosyal Bilgiler Dersinde Çoklu Ortamın Öğrencilerin Akademik Başarıları ve Derse Karşı Tutumları Üzerindeki Etkisi”, **Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 23, ss. 41-49.
- ANDERSON, James C. and Gerbing, David W., 1984. “The Effect of sampling error on convergence, improper solutions, and goodness - of - fit indices for maximum likelihood confirmatory factor analysis”, **Psychometrika**, 49 , ss. 155-173.
- ANDRZEJEWSKI, Julie and Alessio, John, 1999. “Education for global citizenship and social responsibility”, (monograph) Burlington, VT: John Dewey Project on Progressive Education. Erişim Adresi: <http://www.uvm.edu/~dewey/monographs/glomono.html>.
- ARAS, Hüseyin, 2000. “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öğrencilere İnsan Hakları ile ilgili Tutumların Kazandırılması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- ARIKAN, Fetih, 2002. “Vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersi eğitim programının öğretmen görüşleri doğrultusunda değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sakarya.
- ARMSTRONG, David G., 1980. *Social studies in secondary education*, Newyork: Collie Macmillan Publishers.

- ARROWOOD SCHULTHEIS, C. M., 2011. “Citizenship Knowledge And Perceptions Of Exiting Middle School Students”, Unpublished master’s thesis, *The Faculty of the College of Education Ohio University*, Ohio.
- ARSLAN, Şeyda Türker, 2005. “İlköğretimde vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin öğretiminin öğrenci görüşlerine göre değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- ARSLAN, Seyfettin, 2014. “Çokkültürlü toplumlarda vatandaşlık eğitimine yönelik öğretmen ve öğrenci düşüncelerinin incelenmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- ASLAN, Mehmet, 2008. “Vatandaşlık Bilgisi Üzerine Türkiye ‘de Yapılan Hukuki Düzenlemeler ve 2005-2006 Sosyal Bilgiler Müfredatına Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Elazığ.
- ATAR, Gökhan, 2003. “Eğitici Dramanın Sosyal Bilgiler Dersi Coğrafya Konularının Öğretiminde Kullanmanın Öğrenmenin Kalıcılığı Üzerindeki Etkileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- AVŞAR, Züleyha ve Alkış, Seçil, 2007. “İşbirlikli Öğrenme Yöntemi “Birleştirme I” Tekniğinin Sosyal Bilgiler Derslerinde Öğrenci Başarısına Etkisi”, **İlköğretim Online**, 6/2, ss. 197-203.
- AYDENİZ, Duriye, 2010. “İlköğretim 4. 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinin İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimindeki İşevselliği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sakarya.
- AYDIN, Sülbiye, 2007. “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Yeni (2004) Sosyal Bilgiler Müfredatının Öğretmen Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi (Trabzon İli Örneği)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sakarya.
- AYKAÇ, Necdet ve Başar, E., 2005. “İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Programının Değerlendirilmesi”, **Eğitimde Yansımalar: VIII. Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu Bildirisi**, 14-16 Kasım, Erciyes Üniversitesi Sabancı Kültür Sitesi, , Kayseri, ss. 343-361.

- AYKAÇ, Murtaza ve Adıgüzel, H. Ömer, 2011. “Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Dramanın Yöntem Olarak Kullanılmasının Öğrenci Başarısına Etkisi”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 19/1, ss. 297-314.
- AYKAÇ, Murtaza, 2008. “Sosyal Bilgiler Dersinde Yaratıcı Dramanın Yöntem Olarak Kullanılmasının Öğrenci Başarısına Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- AYLIKÇI, Esra Şimşek, 2001. “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Drama Yönteminin Kalıcılığın Arttırılmasında Kullanılması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- AYVA, Özge, 2010. “Sosyal Bilgiler dersi öğrenme öğretme süreci ile ilgili öğrenci görüşleri”, **International Conference on New Trends in Education and Their Implications**, 11-13 November 2010, Antalya-Türkiye, ss. 276-282.
- BABA, Melek, 2012. “İlköğretim Öğrencilerine Vatandaşlık Bilinci Kazandırmada Kavram Karikatürü Kullanımının Etkisi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. *Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Samsun.
- BACANLI, Hasan, 2002. *Gelişim ve öğrenme*, Ankara: Nobel yayınları.
- BAL, Mehmet Suat ve Akış, Aysun, 2010. “Sosyal Bilgiler Dersi İnsanlar ve Yönetim Ünitesinde Karşılaşılan Kavram Yanılgıları”. **9. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu**, Fırat Üniversitesi, 20-22 Mayıs 2010, ss. 42-46.
- BANKS, James. A. and McGee-Banks, Cherry. A., 1998. *Teaching strategies for the social studies: Decision-making and citizen action* (5th ed.). New York: Longman.
- BANKS, James A., 2004. Teaching for social justice, diversity, and citizenship in a global world. **The Educational Forum**, 68/4, ss. 296–305.
- BANKS, James A. and Nguyen D., 2008. Diversity and citizenship education: Historical, theoretical, and philosophical issues. In: L Levstik, C Tyson (Eds.): *Handbook of Research in Social Studies Education*. 2nd Edition. New York: Macmillan Co., ss. 137-151.
- BARR, Robert D.; Barth, J. L. and Shermish, S. S., 1978. *The Nature of Social Studies*, CA: ETC Publications.

- BARTH, James L. ve Demirtaş, A., 1997. *İlköğretim Sosyal Bilgiler Öğretimi: kaynak üniteler*, YÖK, Ankara.
- BAŞARAN, Zeki, 2006. “Demokratik yaşamın gelişmesinde Sosyal Bilgiler dersinin rolü ve önemi”, Yayınlanmış yüksek lisans tezi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum.
- BAŞARAN, Tonguç, 2007. “İlköğretim okullarında vatandaşlık ve insan hakları eğitimi programının uygulanışına ilişkin sosyal bilgiler öğretmenlerinin görüşleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Trakya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Edirne.
- BAŞTÜRK, Nadir, 2011. “İlköğretim 8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Öğretim Programı Kazanımlarının Öğrenci Görüşlerine Göre Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Erzurum.
- BAXI, Upendra, 1994. “Human Rights Education: The Promise of the Third Millennium”, Organizing Committee of the People’s Decade of human Rights Education. http://www.pdhre.org/dialogue/third_millennium.html
- BAYRAKÇEKEN, Semih, 2008. *Ölçme ve Değerlendirme*, Editör: Emin Karip, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- BAYRAM, Abdulnasır, 1998. “İlköğretim ikinci kademe vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin hedefleri konusundaki öğrenci, öğretmen ve velilerin beklentileri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Malatya.
- BELL, Derek R., 2005. “Liberal environmental citizenship”, **Environmental Politics**, 14/ 2, ss. 179-194.
- BELTRAMO, J. Luciano and Duncheon, Julia C., 2013. “Globalization standards: A comparison of U.S. and non-U.S. social studies curricula”. **The Journal of Social Studies Research**, 37/2, April 2013, ss. 97-109.
- BLAKE, Sally; Brady, Tom ve Sanchez, Steve, 2004. “Enculturation of democratic principles in the young: A vision of equity education in public schools”, **Educational Research Quarterly**, 28/1, ss. 48-59.

- BLEVINS, Brooke; LeCompte, Karon and Wells, Sunny, 2014. "Citizenship Education Goes Digital", **The Journal of Social Studies Research**, 38/1, ss. 33-44.
- BODNER, George, M., 1986. "Constructivism: a theory of knowledge", **Journal of Chemical Education**, 63/10, ss. 873-878.
- BORJA, Jordi, 2000. "The Citizenship Question and the challenge of Globalization: The European context", *City*, 4/1, ss. 32.
- BRANSON, Margaret Stimmann and Quigley, Charles, N., 1998. *The Role of Civic Education*. Erişim Adresi: http://www.gwu.edu/~ccps/pop_civ.html
- BROWNE, William. P., 1973. "Citizenship Education: Policy and Practice in the Elementary Grades", **Education**, 94/2, ss. 149-159.
- BRUYERE, Edmund Bernard, 2010. "Child participation and positive youth development", *Child Welfare*, 89/5, ss. 205-220.
- BULANDERE, Volkan, 2014. "Öğrencilerin Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi Kazanımlarını Elde Etme Düzeyleri ve Derse Yönelik Görüşleri (Erzurum İli Örneği)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Erzurum.
- BULUT, İlhami, 2006. "Yeni ilköğretim birinci kademe programlarının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Elazığ.
- BÜYÜKDEMİR, Ergün, 2001. "İlköğretim 7. sınıflarda okutulan vatandaşlık ve insan hakları dersinin etkililiğinin araştırılması", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *İnönü Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Malatya.
- BÜYÜKKARAGÖZ, Savaş, 1989. *Ortaöğretimde Demokrasi Eğitimi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Eğitim Fakültesi.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, 2003. *Anket Geliştirme*, Yayınlanmamış Ders Notu.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, 2007. *DeneySEL Desenler, Öntest-Sontest ve Kontrol Grubu Desen ve Veri Analizi*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- BÜYÜKÖZTÜRK, Şener, 2011. *Sosyal Bilimler için Veri Analizi El Kitabı*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- CANDAN, Rafet, 2006. "İlköğretim II. kademe 7. ve 8. Sınıfta okutulan vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinin öğretimi ve öğretiminde karşılaşılan güçlükler

- (Ardahan örneği)", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya.*
- CANNON, John R., 1997. "The constructivist learning environment survey may help halt student exodus from college science courses", **Journal of College Science Teaching**, 27/1, ss. 67-71.
- CASTRO, Antonio, J., 2014. "The Role Of Teacher Education in Preparing Teachers for Critical Multicultural Citizenship", **The Journal of Social Studies Research**, 1-15. Erişim Adresi: <<http://dx.doi.org/10.1016/j.jssr.2014.02.006>> (in press).
- CENOLARİ, Sümeray, 2012. "Kosova'da Okutulan Yurttaşlık Eğitimi Dersi 6.,7.,8, ve 9. Sınıflar Ders Kitaplarının Program, İçerik ve Kapsam Yönünden İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Balıkesir Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Balıkesir.*
- CHAPIN, June R. and Messick, Rosemary, G., 1999. *Elementary Social Studies / A Practical Guide*, New York: Addison Wesley Longman, Inc.
- CİVAN, Murat, 2007. "Tek Parti Dönemi İlköğretim Vatandaşlık Bilgisi Ders Kitaplarında Vatandaş Modeli", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Tokat.*
- CİVEK, Bahire Demet, 2008. "Yeni Sosyal Bilgiler 4. ve 5. Sınıf ders programlarında vatandaşlık eğitimi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara.*
- CLOUGH, Nick ve Holden, Cathie, 2002. *Education for citizenship: Ideas into action: A practical guide for teachers of pupils aged 7-14.* Florence, KY; USA: Routledge.
- COGAN, John J. and Pederson, Patricia Velde, "Civic education pedagogy and assessment in the pasific rim: Six cases", **International Journal of Social Education**, 17/1, ss. 16-30.
- COLE, David A., 1987. "Utility of confirmatory factor analysis in test validation research", **Journal of Consulting and Clinical Psychology**, 55 , ss. 1019 - 1031.
- COULDRY, Nick; Stephansen, Hilde; Fotopoulou, Aristeia; Macdonald, Richard; Clark, Wilma and Dickens, Luke, 2014. "Digital citizenship? Narrative Exchange and the changing terms of civic culture", **Citizenship Studies**, 18 (6/7), ss. 615-629.

- ÇAKIR, Hüseyin, 2010. “Çocuklarda vergi bilinci oluşturmaya yönelik internet sayfası tasarımı”, **Ticaret ve Turizm Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1, ss. 18-34.
- ÇAKMAK, Gülşen, 2007. “Oluşturmacı kurama dayalı öğrenme etkiliklerinin 6. Sınıf Sosyal Bilgiler dersi demokrasi serüveni ünitesindeki değerleri kazandırma bakımından etkililiği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- ÇALIŞKAN, Fındık, 2005. “İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler dersinde aktif öğrenme yöntemlerinden çözümlenmeli öykü yönteminin öğrencilerin akademik başarılarına, tutumlarına ve aktif öğrenme düzeylerine etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Mustafa Kemal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Hatay.
- ÇAYIR, Kenan, 2011. “Turkey’s New Citizenship and Democracy Education Course: Search for Democratic Citizenship in a Difference-Blind Polity?”, **Journal of Social Science Education**, 10/4, ss. 22-30.
- ÇAYIR, Kenan ve Gürkaynak, İpek, 2008. “The State of Citizenship Education in Turkey: Past and Present”, **Journal of Social Science Education**, 6/2, ss. 50-58.
- ÇELİK, Hülya, 2009. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Vatandaşlık Eğitiminin Bugünkü Durumu ve Geleceğine İlişkin Görüşleri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- ÇENGELCİ, Tuba, 2013. “Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Sınıf Dışı Öğrenmeye İlişkin Görüşleri”. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 13/3, ss. 1823-1841.
- ÇETİN, Fatih, 2007. “İlköğretim 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programının Öğretmen Görüşleri Doğrultusunda Değerlendirilmesi (Meram İlçesi Örneği)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.
- ÇETİN, Barış, 2009. “Yeni ilköğretim programı (2005) uygulamaları hakkında 4. Ve 5. Sınıf öğrencilerinin görüşleri”, **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 17/2, 487-502.
- ÇEVİK-KANSU, Ceren ve Öksüz, Yücel, 2014. “Developing an Active Citizenship Scale for the Fourth Grade Primary School Students”, **The Anthropologist**, 18/3, ss. 969-980.

- ÇIPLAK, Alaaddin, 2002. “İlköğretim 7. ve 8. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programlarının Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Ankara
- ÇOKLUK, Ömay; Şekercioğlu, Güçlü ve Büyüköztürk, Şener, 2010. *Sosyal Bilimler için Çok Değişkenli İstatistik: SPSS ve Lisrel Uygulamaları Ders Notları*, Ankara: Pegem Akademi.
- ÇULLU, Filiz, 2003. “Aktif öğrenmenin Yüklemeler, Başarı ile Akılda Tutma Üzerindeki Etkileri ve Öğrenci Görüşleri”, Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İzmir, ss. 40.
- DAGGER, Richard, 2002. Republican citizenship. İçinde: EF Isin, BS Turner (Eds.): *Handbook of Citizenship Studies*. London: SAGE Publications, ss. 145-158.
- DAVIES, Ian; Gregory, Ian ve Riley, Shirley C., 1999. *Good citizenship and educational provision*. London: U.K: Routledge Falmer.
- DAVIES, Ian; Evans, Mark and Reid, Alan, 2005. “Globalising citizenship education? A critique of global education and citizenship education”, **British Journal of educational studies**, 53/1, ss. 66-89.
- DAVIES, Lynn, 2006. “Global citizenship: abstraction or framework for action?”, **Educational Review**, 58/1, ss. 5-25.
- DAVY, Benjamin; Davy, Ulrike and Leisering, Lutz, 2013. “The global, the social and rights. New perspectives on social citizenship”, **International Journal of Social Welfare**, 22, ss. 1-14.
- DEAN, Hartley and Melrose, M., 1999. *Poverty, Riches and Social Citizenship*, Basingstoke: Macmillan Press.
- DEAN, Hartley, 2001. “Green citizenship”, **Social Policy and Administration**, 35/5, ss. 490–505.
- DEJAEGHERE, Joan, 2013. “Education, skills and citizenship: An emergent model for entrepreneurship in Tanzania”, **Comparative Education**, 49/4, ss. 503-519.
- DEMİR, Mehmet Kaan, 2008. “2005 Sosyal Bilgiler öğretim programının öğrencilerin eleştirel düşünme becerilerine etkisi”, **Eurasian Journal of Educational Research**, 32, ss. 113-126.

- DEMİREL, Özcan, 2002. *Kuramdan Uygulamaya Eğitimde Program Geliştirme*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- DEVECİ, Handan, 2005. “Sosyal Bilgiler Dersinde Gazete Kullanımı”, **The Turkish Online Journal of Educational Technology-TOJET**, 4/3, ss. 159-166.
- DfES (Department for Education and Skills), 2004. *A CPD Handbook: Chapter 1: Making Sense of Citizenship*, Citizenship Foundation. Web: <http://www.citizenshipfoundation.org.uk/lib-res-pdf/0193.pdf>.
- DILWORTH, Paulette P., 2004. “Multicultural citizenship education: Case studies from social studies classrooms”, **Theory and Research in Social Education**, 32/2, ss. 153–186.
- DİKBAŞ, Yeliz, Kaf-Hasırcı, Özlem, 2008. “Öğrenme Stratejileri Öğretiminin ve Dersin İşlenişinde Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Tutumlarına Etkisi”, **Ahi Evran Üniversitesi Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi**, 9/2, ss. 69-76.
- DİLMAÇ, Yüksel, 2008. “Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programının Uygulanabilirliği Hakkında Öğretmen Görüşleri (İstanbul, Avrupa Yakası)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- DOĞAN, Oğuz, 2007. “İlköğretim 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Bir Ülke Bir Bayrak Ünitesindeki Kavramların Öğrenilmesinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana.
- DOĞANAY, Ahmet, 2005. Sosyal Bilgiler Öğretimi. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi içinde*. (Ed.: C. Öztürk ve Dilek, D.). Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- DOĞANAY, Ahmet, 2008. “Çağdaş Sosyal Bilgiler Anlayışı Işığında Yeni Sosyal Bilgiler Programının Değerlendirilmesi”, **Ç. Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 17/2, ss. 77-96.
- DOĞANAY, Ahmet, 2009. “Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Algısı ve Eylemlerinin Siyasal Toplumsallaşma Bağlamında Değerlendirilmesi”. **I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu**, Uşak

- Üniversitesi Avrupa Birliği Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi, 28-30 Mayıs 2009, ss. 28-44.
- DOĞANAY, Ahmet ve Sarı, Mediha, 2009. “Lise Öğrencilerinin Vatandaşlık Algılarına Etki Eden Faktörlerin Analizi”, **I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu**, Uşak Üniversitesi Avrupa Birliği Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi, 28-30 Mayıs 2009, ss. 45-61.
- DOĞANAY, Ahmet; Çuhadar, Andaç ve Sarı, Mediha, 2007. “ Öğretmen Adaylarının Siyasal Katılımcılık Düzeylerine Çeşitli Etmenlerin Etkisinin Demokratik Vatandaşlık Eğitimi Bağlamında İncelenmesi”. **Kuram ve Uygulamada Eğitim Yönetimi**, 50, ss. 213-246.
- DUNKIN, M. J., Welch, A., Merritt, A., Philips, R., Craven, Rhonda G., 1998. “Teachers’ explanations of classroom events: Knowledge and beliefs about teaching civic and citizenship”, **Teaching and Teacher Education**, 14/2, ss. 141-151.
- DURUHAN, Kemal ve Şad, Süleyman Nihat, 2009. “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Ödev ve Hak Algılarının Çeşitli Değişkenlere Göre Değerlendirilmesi”. **I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu**, Uşak Üniversitesi Avrupa Birliği Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi, 28-30 Mayıs 2009, ss. 403- 409.
- DUYAN, Veli ve Gelbal, Selahattin, 2008. “Barnett Çocuk Sevme Ölçeği’ni Türkçe’ye Uyarlama Çalışması”, **Eğitim ve Bilim**, 33, ss. 140-148.
- DÜNDAR, Hakan; Kayhan, Cahit ve Yel, Selma, 2006. “İlköğretim Sosyal Bilgiler 4-5 Programının Değerlendirilmesi”. **Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi Bildiri Kitabı C:1**, Gazi Üniversitesi, Ankara:14-16 Nisan 2006.
- DÜZGÜN, Ramazan, 2005. “İlköğretim birinci sınıf kademe Sosyal Bilgiler öğreniminde işbirliğine dayalı öğrenme metodunun kullanımı (Gebze örneği)”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Sakarya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Sakarya.
- ELLIS, Arthur K., 2007. *Teaching and learning elementary social studies*, Boston: Pearson.

- EMİR, Serap ve Kaya, Zafer, 2004. “Demokrasi eğitimi ve okul meclislerine yönelik öğretmen görüşleri”, **Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu bildiri kitabı içinde** (ss.331-334). (20-21 Mayıs 2004). Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- ENSLIN, Penny, 2000. Education and democratic citizenship: In defence of cosmopolitanism. In: M Leicester, C Modgil, S Modgil (Eds.): *Politics, Education and Citizenship*. London: Falmer, ss. 149-156.
- ERDEM-ZENGİN, Ebru, 2014. “Yöntem Olarak Yaratıcı Drama Kullanımının İlkokul 4. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki Değerlere Etkisi”, *Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Niğde*.
- ERDEN, Münire, 1993. *Eğitimde Program Değerlendirme*, Ankara: PegemA Yayıncılık.
- EROL, Nuran, 1997. "Yurttaşlık ve Demokrasi: Çoğulcu Bir Yurttaşlık Kavramına Doğru", **Cumhuriyet, Demokrasi ve Kimlik**, İstanbul.
- ERSOY, Arife Figen, 2006. “Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Etkili Vatandaşlık Eğitimi Açısından Değerlendirilmesi”, **Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi** Gazi Üniversitesi Gazi Eğitim Fakültesi İlköğretim Bölümü Sınıf Öğretmenliği Ana Bilim Dalı Bildiri Kitabı, 2.Cilt, 14-16 Nisan 2006, Ankara: Kök Yayıncılık.
- ERSOY, Arife Figen, 2007. “Sosyal Bilgiler Dersinde Öğretmenlerin Etkili Vatandaşlık Eğitimi Uygulamalarına İlişkin Görüşleri”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Eskişehir*.
- ERSOY, Arife Figen ve Kaya, Erdoğan, 2008. “Sınıf öğretmenlerine göre öğrencilerin Sosyal Bilgiler dersi öğretim programına (2004) ilişkin yaklaşımları”, **Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 8/1, ss. 285-300.
- ERSOY, Fatma Gönül, 2009. “Yeni İlköğretim Sosyal Bilgiler Programının Uygulanması ile ilgili Değerlendirmeler (Konya İli Örneği)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Konya*.
- ERSOY, Arife Figen, 2014. “Active and democratic citizenship education and its challenges in social studies classroom”. **Eurasian Journal of Educational Research**, 55, ss. 1-20. <http://dx.doi.org/10.14689/ejer.2014.55.1>

- ERTÜRK, Esin, 2006. “Ders Kitaplarında Toplum, Yurttaşlık, Vatanseverlik ve Ekonomi Anlayışının Dönüşümü: 1997 ve 2004 İlköğretim Sosyal Bilgiler Ders Kitapları Üzerine Bir İçerik Analizi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- ESEN, Hanife, 2011. “Sosyal Bilgiler Öğretim Programındaki İnsan Hakları ve Vatandaşlık Bilinci ile ilgili Konuların Öğretmen Görüşlerine Göre Belirlenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Çanakkale.
- EURYDICE, 2005. *Citizenship Education at School in Europe*, European Commission (Directorate-General for Education and Culture). Brüssel. Erişim Adresi: <http://eacea.ec.europa.eu/ressources/eurydice/pdf/0_integral/055EN.pdf> (Erişim Tarihi: 18 Ağustos 2009).
- EURYDICE, 2012. *Citizenship Education at School in Europe*. Brussels: Eurydice European Unit.
- EVANS, Mark, 2006. “Educating for citizenship: What teacher say and what teacher do?”, **Canadian Journal of Education**, 29/2, ss. 410-435.
- FAULKS, Keith, 2006. “Education for citizenship in England’s secondary schools: A critique of current principle and practice”, **Journal of Education Policy**, 1/21, ss. 59-74.
- FEINBERG, Joseph and Doppen, Frans, 2010. “High School Students’ Knowledge and Notions of Citizenship”, **The Social Studies**, 101, ss. 111- 116.
- FELDMANN, Doug, 2007. “Citizenship education: current perspectives from teachers in three states”, **Educational Research Quarterly**, 30/4, ss. 3-15.
- FERKANY, Matt and Whyte, Kyle Powwys, 2013. “The compability of liberalism and mandatory environmental education”, **Theory and Research in Education**, 11/1, ss. 5-21.
- FISHER, Scott R., 2014. “A review of “Children, citizenship, and environment: Nurturing a democratic imagination in a changing world”, **Journal of Environmental Education**, 45/4, ss. 258-260.
- FREITAS, Maria Luisa and Sole, Maria Gloria, 2004. Experiencing citizenship in primary classrooms. A. Ross, (Ed.), *The Experience of Citizenship: Proceedings of*

- the sixth conference of the Children's Identity and Citizenship in Europe Thematic Network* (p. 463-460). London: CiCe Publication.
- GELEN, İsmail, 2002. "Sınıf Öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Düşünme Becerilerini Kazandırma Yeterliklerinin Değerlendirilmesi", **Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 10/10, ss. 100-119.
- GENÇ, Salih Zeki, 2006. "Demokratik Kazanımların Gerçekleştirilmesinde İlköğretim Öğretmenlerinin Etkililiğinin Değerlendirilmesi", **Milli Eğitim Dergisi**, 35, ss. 171.
- GEOBERS, Ellen; Geijsel, Femke; Admiral, Wilfried and ten Dam, Geert, 2013. "Review of the effects of citizenship education", **Educational Research Review**, 9, ss. 158-173.
- GEVENÇ, Sefakat, 2014. "Sosyal Bilgiler Öğretiminde Fıkraların Kullanımı", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Niğde Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Niğde.
- GIBNEY, Matthew J., 2013. "Should citizenship be conditional? The ethics of denationalization", **Journal of Politics**, 75/3, ss. 646-658.
- GOODWIN, Matthew. J.; Greasley, Stephen, John, P. and Richardson, Liz, 2010. "Can we make environmental citizens? A randomised control trial of the effects of a school-based intervention on the attitudes and knowledge of young people", **Environmental Politics**, 19/3, ss. 392-412.
- GÖKBURUN, İbrahim, 2007. "Türkiye'de İnsan Hakları Düşüncesinin Tarihsel Gelişimi ve İlköğretim Ders Kitaplarına Yansıması", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Afyon.
- GÖL, Emrullah, 2013. "Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Küresel Vatandaşlık Tutum Düzeylerinin Farklı Değişkenler Açısından İncelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Ahi Evran Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kırşehir.
- GÖMLEKSİZ, Mehmet Nuri, 2005. "Yeni ilköğretim programının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri Dergisi**, 5/2, ss. 339-384.
- GÖMLEKSİZ, Mehmet Nuri ve Bulut, İlhami, 2006. "Yeni Sosyal Bilgiler Programının Uygulamadaki Etkililiğinin Değerlendirilmesi." **Kuramdan Uygulamaya Eğitim Yönetimi**, 12/47, ss. 393-421.

- GÖMLEKSİZ, Mehmet Nuri ve Kan, Ayşe Ülkü, 2007. “Yeni Sosyal Bilgiler dersi öğretim programının araştırma, iletişim ve Türkçe’yi doğru, etkili ve güzel kullanma becerilerini kazandırmadaki etkililik düzeyine ilişkin öğrenci görüşleri (Diyarbakır ili örneği)”, **Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi**, 17/2, ss. 135-162.
- GÖMLEKSİZ, Mehmet Nuri ve Akyıldız, Salih, 2012. “Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersi öğretim programının uygulamadaki etkililiğinin değerlendirilmesi”, **Milli Eğitim**, 41/196, ss. 69-91.
- GÖNCÜOĞLU, Özlem Gülden, 2010. “6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Demokrasinin Serüveni Ünitesinin Öğretiminde Drama ve İşbirlikli Öğretim Yöntemlerinin Öğrenci Tutum ve Başarısına Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Niğde.
- GÖZ, Nur Leman, 2010. “İlköğretimde demokrasi ve vatandaşlık eğitimi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Uşak Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Uşak.
- GÖZÜTOK, Fatma Dilek, 1998. “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Projesi”, **IV. Eğitim Bilimleri Kongresi Bildirileri-1**, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları, ss. 55-67.
- GÖZÜTOK, Fatma Dilek; Akgün, Ö.E. ve Karacaoğlu, Ö.C., 2005. “İlköğretim programlarının öğretmen yeterlilikleri açısından değerlendirilmesi”, **Eğitimde Yansımalar: VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu** Bildiriler Kitabı içinde (ss. 17–40). Ankara: Sim Matbaası.
- GUERIN, Laurence J.F.; van der Ploeg, P.A. and Sins, P.H.M., 2013. “Citizenship education: The feasibility of a participative approach”, **Educational Research**, 55/4, ss. 427-440.
- GÜDÜCÜ, Hüsniye Sezer, 2008. “İlköğretim Programlarında Yer Alan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersine İlişkin Öğretmen Algısına Yönelik Manisa Örneği”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Celal Bayar Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Manisa.

- GÜN, Emine Seda, 2007. “Türkiye ve İngiltere İlköğretim 4. Ve 5. Sınıflar Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Karşılaştırılması”, *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- GÜNAY, Zahide, 2006. “2005-2006 Öğretim Yılında Uygulamaya Başlanan İlköğretim Programlarına Yönelik Öğretmen Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İzmir.
- GÜNAYDIN, Gökçe, 2008. “İlköğretim 6. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretiminde Drama Yönteminin Erişi ve Tutum Üzerindeki Etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İzmir.
- GÜNDOĞDU, Kerim, 2004. “İlköğretimde Demokrasi ve İnsan Hakları Eğitimi Üzerine Bir Durum Çalışması”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Orta Doğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- GÜNDÜZ, Mustafa ve Gündüz, F., 2007. *Yurttaşlık Bilinci*, Ankara: Anı Yayıncılık.
- GÜRBÜZ, Gülhan, 2006. “İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda Vatandaşlık Bilgisi Dersinde Demokrasi Eğitimi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Bolu.
- GÜVEN, Sevim, 2002. “İlköğretim 7. ve 8. Sınıflarda Okutulmakta Olan Vatandaşlık ve İnsan Hakları Dersini Veren Öğretmenlerin Nitelikleri ve Derste Karşılaştıkları Problemler (Erzincan İli Örneği)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum.
- GÜVEN, Sevim; Gökbulut, Yasin ve Yel, Selma, 2006. “4.ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Programına İlişkin Öğretmen Görüşleri”, **Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi Bildiri Kitabı C:2**, , Ankara: Gazi Üniversitesi, ss. 14-16.
- GÜVEN, Sevim, 2010. “İlköğretim birinci kademedeki vatandaşlık eğitimi üzerine bir durum çalışması”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- GÜZEL, Bukova Esra ve Alkan, Hüseyin, 2005. “Yeniden Yapılandırılan İlköğretim Programı Pilot Uygulamasının Değerlendirilmesi”, **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 5/2, ss. 385-425.

- HAIGH, Yvonne; Murcia, Karen and Norris, Lindy, 2014. "Citizenship, civic education and politics: The education policy context for young Australian citizens", **Journal of Education Policy**, 29/5, ss. 598-616.
- HALSTEAD, Mark and Pike, Mark, 2006. *Citizenship and moral education: Values in action*, London and New York: Routledge.
- HAN-KUBAT, Safiye, 2008. "İlköğretim Okulları Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Vatan ve Millet Sevgisi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Konya.
- HARWOOD, Angela M. ve Hahn, Carole L., 1990. Controversial issues in the classroom. (ED327453).
- HAYWARD, Tim, 2006. "Ecological Citizenship: Justice, Rights and the Virtue of Resourcefulness", **Environmental Politics**, 15/3, ss. 435-446.
- HEATER, Derek, 1990. *Citizenship*, Manchester: Manchester University Press.
- HEATER, Derek, 1999. *What is Citizenship?*, Oxford: Polity Press.
- HEATER, Derek, 2002. *World Citizenship: Cosmopolitan Thinking and its Opponents*, London: Continuum.
- HESS, Diana, 2001. Teaching students to discuss controversial public issues. Bloomington: Clearinghouse for Social Studies/Social Science Education. (ERIC Document Reproduction Service EDO-SO-2001-7).
- HOLDEN, Cathie, 1998. "Education for citizenship: the contribution of social, moral and cultural education", **Children's social and economics education**, 3/3, ss. 141- 150.
- HOLLOWAY, John H., 1999. Caution: Constructivism ahead. *Educational Leadership*, 57/3, ss. 85-86.
- HOSKINS, Bryony. 2006. *Draft Framework on Indicators for Active Citizenship*. Ispra: CRELL.
- HOSKINS, Bryony; Jesinghaus J.; Mascherini, M.; Munda, G.; Nardo, M.; Saisana, M.; Van Nijlen, D.; Vidoni, D. and Villalba, E., 2006. *Measuring Active Citizenship in Europe*, Ispra: European Commission Institute for the Protection and Security of the Citizen EUR 22530 EN.

- HOSKINS, Bryony L. ve Mascherini, M., 2009. *Measuring active citizenship through the development of a composite indicator*, Soc Indic Res, 90, ss. 459-488.
- İlk, Orta Tedrisat Mektepleri Müfredat Programı, 1338. Ankara: Türkiye Büyük Millet Meclisi Hükümeti Umur-ı Maarif Vekaleti.
- İlkokul Programı, 1936. T.C. Kültür Bakanlığı. İstanbul: Devlet Basımevi.
- İNAL YÜKSEL, Seher, 2006. “İlköğretim Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Öyküleri Kullanmanın Duyuşsal Özelliklerin Kazandırılmasına Etkisi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul.
- İNAN, Kasım, 2005. “İlköğretim 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Öğretim Programında İfadesini Bulan Temel Hak ve Özgürlüklerin Kazanılma Düzeyi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- İNCE, Başak, 2012. “Citizenship Education In Turkey: Inclusive or Exclusive”. **Oxford Review Of Education**, 38/2, ss. 115- 131.
- İNÇİ, Sibel, 2009. “Türkiye Sosyal Bilgiler Programının Karşılaştırmalı İncelenmesi (Kanada (Ontorio), İrlanda, ABD (New York, Kaliforniya), Finlandiya, Yeni Zelanda)”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kocaeli.
- İPEK, İbrahim, 2011. “İlköğretim 6. ve 7. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Vatandaşlık Eğitiminin Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarındaki Hedeflere Uygunluğu Yönünden Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Balıkesir.
- İŞMAN, Aytakin ve Güngören, Özlem Canan, 2013. Being Digital Citizen, **Procedia-Social and Behavioral Sciences**, 106, ss. 551-556.
- JAGERS, Sverker C., Martinsson, Johan and Matti, Simon, 2014. “Ecological citizenship: A driver of pro-environmental behaviour?”, **Environmental Politics**, 23/3, ss. 434-453.
- JANOSKI, Thomas and Gran, Brian, 2002. Political citizenship: Foundations of rights. In: EF Isin, BS Turner (Eds.): *Handbook of Citizenship Studies*, London: SAGE Publications.

- JIN, Myung H. and Shriar, Avrum J., 2013. "Linking environmental citizenship and civic engagement to public trust and environmental sacrifice in the Asian context", **Environmental Policy and Governance**, 23/4, ss. 259-273.
- JONES, Phillip, 2000. "Action learning for citizenship education", **Pastoral Care**, 18 (4), ss. 19-26.
- JOPPKE, Christian, 2002. Multicultural citizenship. In: EF Isin, BS Turner (Eds.): *Handbook of Citizenship Studies*, London: SAGE Publications, ss. 245-258.
- JOSLIN, Bernadette, Pope, Rob and Lim, Helen, 2007. More than volunteering: active citizenship through youth volunteering. In: Fettes, Trisha (Ed.), *Six Approaches to Post-16 Citizenship: 4. Citizenship through Voluntary and Community-Based Activities*, Learning and Skills Network (NJ1), ED498633.
- JÖRESKOG, Karl G. and Sörbom, Dag, 1993. *LISREL 8: Structural equation modeling With the SIMPLIS Command language*. Hillsdale, NJ: Lawrence Erlbaum Associates Publishers.
- KAB, İrem, 2012. "Türkiye'deki Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarının Almanya'daki Tarih, Coğrafya ve Vatandaşlık Eğitimi Ders Kitaplarıyla Karşılaştırılması", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- KABAPINAR, Yücel, 2007. *İlköğretimde Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler öğretimi*, Ankara: Maya Akademi.
- KAN, Çiğdem, 2009a. "Değişen Değerler ve Küresel Vatandaşlık Eğitimi", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 17/3, ss. 895-904.
- KARA, Cihan; Topkaya, Yavuz and Şimşek Ufuk, 2012. "The place of active citizenship education in the Social Studies curriculum", **Zeitschrift für die Welt der Türken Journal of World of Turks (ZfWT)**, 4/3, ss. 147-159.
- KARADENİZ, Oğuzhan, 2008. "İlköğretim 4. Ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Yer Alan Atatürkçülük Konularındaki Kavramların Kazandırılma Düzeyi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- KARADUMAN, Hıdır, 2011. "6. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersinde Dijital Vatandaşlığa Dayalı Etkinliklerin Öğrencilerin Dijital Ortamdaki Tutumlarına Etkisi ve Öğrenme

- Öğretme Sürecine Yansımaları”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- KARAMAN-KEPENEKÇİ, Yasemin, 2000. “Demokratik Okul”, **Eğitim Araştırmaları**, 3/11, ss. 44-53.
- KARAMAN-KEPENEKÇİ, Yasemin, 2005. “A Study of Effectiveness of Human Rights Education in Turkey”, **Journal of Peace Education**, 2/1, ss. 53-68.
- KARASAR, Niyazi, 1994. *Bilimsel Araştırma Yöntemi, Kavramlar, İlkeler, Teknikler*, 5. basım, Ankara: Araştırma Eğitim Danışmanlık Ltd.
- KARATAŞ, İlhan, 2002. “Cumhuriyet Dönemi İlköğretim Programlarında Vatandaşlık Eğitimi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- KASAPOĞLU, Hülya, 2001. “İlköğretim Okulu Öğretmenlerinin Okullarında İnsan Haklarına Uygun Davranma Düzeyleri Konusunda Öğretmen ve Öğrenci Görüşleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- KAYA, Erdoğan, 2006. *Türkiye'nin Avrupa Birliği ile Bütünleşmesi Sürecinde Sosyal Bilgiler Dersinin İşlevselliği*, Eskişehir: T.C. Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- KAYA, Mustafa, 2006. “İlköğretim 8. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinde Yer Alan Kavramların Kazanımlılık Düzeyi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- KAYMAKÇI, Selahattin; Sönmez, Ömer Faruk ve Merey, Zihni, 2009. “Sosyal Bilgiler Öğretmen Adaylarının Vatandaşlık Bilgisi Öğretiminde Kullanılan Bazı Kavramları Anlama Düzeyi”. **I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu**, Uşak Üniversitesi Avrupa Birliği Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi, 28-30 Mayıs 2009, ss. 379- 386.
- KAYMAKÇI, Selahattin, 2010. “Sosyal Bilgiler Öğretiminde Çalışma Yaprakları Kullanımının Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Derse Karşı Tutumlarına Etkisi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- KELEŞOĞLU, Serkan, 2008. “Demokrat yurttaş niteliklerinin kazandırılması açısından 7.-8. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Programı (2000) ile 6.-7.

- Sınıf Sosyal Bilgiler dersi programının (2005) karşılaştırılması”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Ankara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- KERREY, Bob, 2003. “Good Writing inseparable from the practice of democracy”, **The Masthend**, 55/3, ss. 24-26.
- KESER, Filiz; Akar, Hanife and Yıldırım, Ali, 2011. “The role of extracurricular activities in active citizenship education”, **Journal of Curriculum Studies**, 43/6, ss. 809-837.
- KESKİN, Yusuf ve Öğretici, Bekir, 2013. “Sosyal Dilgiler dersinde “Duyarlılık” değerinin etkinlikler yoluyla kazandırılması: Nitel bir araştırma”. **Değerler Eğitimi Dergisi**, 11/25, ss. 143-181.
- KILIÇ, Aylin, 2007. *Fedakar Eş Fedakar Yurttaş*. İstanbul: Arkadaş Yayınları.
- KILINÇ, Hasan Hüseyin, 2013. “8. Sınıf Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Dersi kazanımlarının gerçekleşme düzeyine ilişkin öğretmen-öğrenci görüşleri ile derse yönelik öğrenci tutumları”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Fırat Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Elazığ.
- KIVANÇ, Özgür, 2005. “İlköğretim insan hakları eğitimi sürecinin Avrupa Konseyi insan hakları eğitimi çerçevesinde öğretmenler tarafından değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana.
- KOCA, Dursun, 1998. “Vatandaşlık bilgisi ve insan hakları eğitimi dersinin öğretmen algısına göre değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İzmir.
- KOÇ, Kadir, 2007. “İlköğretim 7. Sınıflarda okutulan vatandaşlık ve insan hakları eğitimi dersinde öğrenciye kazandırılması amaçlanan evrensel değerlere ilişkin tutumlar üzerinde öğretim sürecinin etkisi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Elazığ.
- KOÇOĞLU, Erol, 2008. “İnsan hakları ve demokrasi kavramlarının ilköğretim Sosyal Bilgiler müfredatındaki yeri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Fırat Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Elazığ.

- KOÇOĞLU, Erol, 2012. “Cumhuriyetten Günümüze İnsan Hakları ve Demokrasi Kavramları Açısından Sosyal Bilgiler Dersi Eğitim Programının İncelenmesi”. **Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 4/7, ss. 1-20.
- KORKMAZ, Zeynep, 2007. *Türkiye Türkçesi Grameri (Şekil Bilgisi)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. ss. 80.
- KOUTSELINI, Mary, 2008. “Citizenship Education in Context: Student Teacher Perceptions of Citizenship in Cyprus”, **Intercultural Education**, 19/2, ss. 163-175.
- KÖKEN, Nevzat, 2002. “Problem çözme yönteminin Sosyal Bilgiler dersinde kullanılışı”, *Yaşadıkça Eğitim*, ss. 27-32.
- KURT, Tamer, 2007. “Öğretmenlerin Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatanserverlik Algılarının Nitel Olarak İncelenmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- KURTZ, Hilda E., 2005. “Alternative Visions for Citizenship Practice in an Environmental Justice Dispute”, **Space and Polity**, 9/1, ss. 77-91.
- KUŞ, Zafer; Merey, Zihni ve Karatekin, Kadir, 2013. “İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler ders kitaplarında yer alan değerler”, **Değerler Eğitimi Dergisi**, 11/25, ss. 183-214.
- Kültür Bakanlığı, 1936. *İlkokul Programı*, İstanbul: Devlet Matbaaları.
- KYMLICKA, Will, 1995. *Multicultural citizenship, A liberal theory of minority rights*, New York: Oxford University Press.
- KYMLICKA, Will, 2002. *Contemporary Political Philosophy: An Introduction*, 2nd Edition. New York: Oxford University Press.
- LANSDOWN, Gerison; Jimerson, S.R. and Shahroozi, R., 2014. “Children’s right to participation”, **Journal of School Psychology**, 52/1, ss. 3-12.
- LAPAYASE, Yvette V., 2002. “The work of Human Rights Educators: Critical Pedagogy in Action”, Ph.D. Thesis, *Los Angeles University of California*.
- LEE, W. O. ve Fouts, Jeffrey T., 2005. *Education for social citizenship: perceptions of teachers in the USA, Australia, England, Russia and China*, Hong Kong: University of Hong Kong Pres.

- LEENDERS, Helene; Wiel, Veugelers and Ewoud De Kat, 2008. "Teachers' Views On Citizenship Education In Secondary Education In The Netherlands", **Cambridge Journal Of Education**, 38/2, ss. 155- 170.
- LEIGHTON, Ralph, 2004. "The nature of citizenship education provision: an initial study", *Curriculum Journal*, 15/2, ss. 167-181. ISSN 0958-5176.
- LEVIN-GOLDBERG, Jennifer, 2008. "The Impact of a Human Rights Education on Student Attitudes and Behaviors", Unpublished Doctoral Dissertation, *Northcentral University*. Arizona.
- LEWIS, Jane, 2003. "Economic citizenship: a comment", **Social Politics**, 10/2, ss. 176-185.
- LEWIS-FERRELL, Genell Dawn, 2007. "Democracy renaissance: civic education as a framework for elementary education method courses", Unpublished Dissertation. *Indiana University*. USA.
- LIKERT, Rensis, 1932. "A Techniques for the measurement of attitudes", **Archives of Psychology**, 140, ss. 5-53.
- LINKLATER, Andrew, 1998. "Cosmopolitan citizenship", **Citizenship Studies**, 2/1, ss. 23-41.
- LOGAN, Hilary H., 2006. "Conceptions of Citizenship Education in Preservice Elementary Social Studies Education", Unpublished Phd Thesis, *University of Kansas*, Kansas.
- LUCAS, Ashley G., 2009. "Teaching about Human Rights in the Elementary Classroom Using the Book a Life like Mine: How Children Live around the World", **Social Studies**, 100/2, ss. 79-84.
- Maarif Vekaleti (MV), 1924. *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*, İstanbul: Matbaa-i Amire.
- Maarif Vekaleti (MV), 1926. *İlk Mekteplerin Müfredat Programı*, İstanbul: Matbaa-i Amire.
- MAHRUKİ, Nasuh, 2012. "Aktif Vatandaşlık Bilinci" Erişim Adresi: <http://www.nasuhmahruki.com/index.php?option=com_content&view=article&id=1576:aktif-vatandaslik-bilinci&catid=72:cumhuriyet-gazetesi-spor-ekiyazilari&Itemid=416> (Erişim Tarihi: 2 October 2012).

- MALBELEĞİ, Faruk, 2011. "Drama Yönteminin Sosyal Bilgiler Dersi Başarısına ve Bilinçli Tüketicilik Düzeyine Etkisi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Sakarya Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Sakarya.*
- MARRI, Anand R., 2003. "Multicultural democracy: Toward a better democracy", *Intercultural Education*, 14/3, ss. 263–277.
- MARRI, Anand R., 2005. "Building a framework for classroombased multicultural democratic education: Learning from three skilled teachers", **Teachers College Record**, 107/5, ss. 1036–1059.
- MARRI, Anand R., 2008. Connecting diversity, justice, and democratic citizenship: Lessons from an alternative U. S. History class. In: JS Bixby, JL Pace (Eds.): *Educating Democratic Citizens in Toubled Times: Qualitative Studies of Current Efforts*, New York: State University of New York Press., ss. 58–80.
- MARSH, Herbert W., Balla, John R., and McDonald, Roderick P., 1988. "Goodness - of - fit indexes in confirmatory factor analysis: The effect of sample size", **Psychological Bulletin**, 103, ss. 391 - 410
- MARSH, Herbert W. and Hocevar, Dennis, 1988. "A new more powerful approach to multitrait - Multimethod analyses: Application of second - order confirmatory factor analysis", **Journal of Applied Psychology**, 73, ss. 107 - 117.
- MARTIN, Leisa and John Chiodo, 2007. "Good Citizenship: What Students In Rural Schools Have To Say About It", **Theory and Research in Social Education**, 35/1, ss. 112- 134.
- MARTORELLA, Peter H., 1998. *Social studies for elementary school children: Developing young citizens.* (Second Edition). New Jersey: Prentice-Hall, Inc.
- MASCHERINI, Massimiliano; Manca, Anna Rita; Hoskins, Bryony; Hingel, Anders and Saltelli, Andrea, 2009. "The Characterization of Active Citizenship in Europe", European Commission, Joint Research Centre, Institute for the Protection and Security of the Citizen. Erişim Adresi: <http://publications.jrc.ec.europa.eu/.../reqno_jrc54065_the_characterization_of_active_citizenship_in_europe%5B1%5D.pdf> (Erişim Tarihi: 12 Mayıs 2013)

- MATHEWS, Sarah A. and Dilworth, Paulette Petterson, 2008. "Case studies of preservice teachers' ideas about the role of multicultural citizenship education in social studies", **Theory and Research in Social Education**, 36/4, ss. 356–390.
- MCCOWAN, Tristan, 2009. *Rethinking citizenship education: A curriculum for participatory democracy*. London: Continuum.
- MEB, 1948. *İlkokul Programı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB, 1968. *İlkokul Programı*, İstanbul: Milli Eğitim Basımevi.
- MEB, 1962. *İlkokul Programı Taslağı*, MEB İlk Öğretim Genel Müdürlüğü Program Geliştirme Bürosu Yayınları No:1, Ankara: Ayyıldız Matbaası.
- MEB, 1998. *İlköğretim Programı*, Ankara: MEB Yayınları.
- MEB, 2000. *İlköğretim Okulu Ders Programları (Sosyal Bilgiler Programı 6-7, İnkılap Tarihi ve Atatürkçülük Programı 8, Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Programı 7-8)*, İstanbul: T.C. MEB İlköğretim Genel Müdürlüğü Milli Eğitim Basımevi.
- MEB, 2004. *İlköğretim Sosyal Bilgiler Dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basım Evi.
- MEB, 2005. *İlköğretim 1-5. Sınıf programları tanıtım el kitabı*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü Basımevi.
- MEB, 2009. *Sosyal Bilgiler dersi (4-5. Sınıflar) Öğretim Programı ve kılavuzu*, Ankara: Devlet Kitapları Müdürlüğü.
- MEB, 2012. *İlköğretim Vatandaşlık ve Demokrasi Eğitimi Öğretmen Kılavuz Kitabı 8*, Ankara: Saray Matbaacılık.
- MEB, 2013. *Ortaöğretim Demokrasi ve İnsan Hakları Dersi Öğretim Programı*, Ankara. http://www.edchreturkey-eu.coe.int/Source/Resources/Curriculum_2013.pdf
- MEERAH, Tamby Subahan Mohd; Halim, Lilia and Nadeson, Thiagarajan, 2010. "Environmental citizenship: What level of knowledge, attitude, skill and participation the students own?", **Procedia Social and Behavioral Sciences**, 2, ss. 5715-5719.
- Mekatib-i İbtidaiyye Ders Müfredatı, 1329a. *Bir ve iki dersane ve muallimli mekteplere mahsus*, İstanbul: Matbaa-i Amire.

- Mekatib-i İbtidaiyye Ders Müfredatı, 1329b. *Altı, beş, dört ve üç derslane ve muallimli mekteplere mahsus*, İstanbul: Matbaa-i Amire.
- MEMİŞOĞLU, Hatice, 2012. “İlköğretim 4-5 Sosyal Bilgiler ders programının öğretmen görüşlerine göre değerlendirilmesi”, **Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi**, 1/2, ss. 66-81.
- MEREY, Zihni, 2012. “Türkiye ve ABD’deki Sosyal Bilgiler Ders Kitaplarında Çocukların Katılım Haklarına Yer Verilme Düzeyinin Karşılaştırılması”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- MEREY, Zihni; Karatekin, Kadir ve Kuş, Zafer, 2012. “İlköğretimde vatandaşlık eğitimi: karşılaştırmalı bir çalışma”. **Gazi Eğitim Fakültesi Dergisi GEFAD/GUJGEF**, 32/3, ss. 795-821.
- MEREY, Zihni, 2013. “Children's Participation Rights in Social Studies Textbooks in Turkey”, **Procedia - Social and Behavioral Sciences**, 116, 21 February 2014, ss. 3641-3645.
- MERTER, Feridun, 2005. “Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Dersi Programının Eğitim Sosyolojisi Bakış Açısından Olumlu ve Olumsuz Eleştirisi”, **Eğitimde Yansımalar VIII: Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu** 14-16 Kasım 2005 Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi- Kayseri, Tekişik Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara, ss. 430-439.
- METİN, Mesut, 2002. “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Dersinde Demokratik Tutum Geliştirme ve İnsan Hakları Öğretiminin Önemi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Erzurum.
- MISIRLI-ÖZSOY, Ayşegül, 2010. “8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık ile ilgili Konulara ve Seçime Ait, Politik ve Sivil Katılıma Yönelik Algıları”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Ortadoğu Teknik Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- MILLER, Toby, 2002. Culturel citizenship. In: EF Isin, BS Turner (Eds.): *Handbook of Citizenship Studies*. London: SAGE publications, ss. 69-86.

- MUCHONGO, Anna N, 2010. "Citizenship Education in Kenya: A Content Analysis of Statesponsored Social Studies Instructional Materials", Unpublished Phd Thesis, *Clemson University*.
- MULHAN, Mehtap, 2007. "İlköğretim 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Kavramlarının Öğrenilmesinde Sosyal, Ekonomik ve Kültürel Faktörler ile Eğitim- Öğretim Uygulamalarının Etkileri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- MURTHY, Carrie A., 2010. "Molding Citizens: A Theory of Citizenship Education for the 21st Century", Unpublished Phd Thesis, *University of Wyoming*.
- NARİN, Dilek, 2007. "İlköğretim Hayat Bilgisi Dersi Öğretim Programının Vatandaşlık Bilgi, Beceri ve Değerlerini Kazandırmasına İlişkin Öğretmen Görüşleri", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Anadolu Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Eskişehir.
- NAYIR, Funda ve Filiz Akar, 2009. "İlköğretim Beşinci Sınıf Öğrencilerine Göre Özgürlük Kavramı ve Özgürlüğün İlişkilendirildiği Davranışlar". **I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu**, Uşak Üniversitesi Avrupa Birliği Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi, 28-30 Mayıs 2009, ss. 216-223.
- NAYLOR, David T. and Diem, Richard A., 1987. *Elementary and middle school social studies*, New York: Random House.
- NCSS, 2005. Curriculum Standards for Social Studies: I. Introduction. Washington DC: NCSS.
- NELSON, Jack L., 1991. Communities, local to national, as influences on social studies education. *Handbook of research on studies teaching and learning* ins. Ed. Shaver, J. Macmillan Publishing Company: New York., ss. 332-341.
- NELSON, Julie and Kerr, David, 2005. *Active citizenship: definitions, goals and practices. Background paper*, International review of curriculum and assessment frameworks. QCA: National Foundation for Educational Research.
- NORRIS, Joe, 2004. Living Citizenship Through Popular Theatre, Process Drama and Playbuilding. University of Alberta.

- O'BRIEN, Jason L. and Smith Jason M., 2011. "Elementary Education Students' Perceptions of "Good" Citizenship", **Journal of Social Studies Education Research**, 2/1, ss. 21- 36.
- OĞUŞGİL, V. Atilla, 2008. "Bir Avrupa Birliği Değeri Olarak İlköğretim Okullarında İnsan Hakları Eğitimi", Yayınlanmamış Doktora Tezi, *İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, İstanbul.
- OKTAY, Ayla, 2007. (Ed.) Eğitim kavramı ve eğitim düşüncesinin tarihsel gelişimi. *Eğitim bilimine giriş* içinde. Ankara: Pegema yayınları.
- ORHAN, Özlem, 2007. "İlköğretim vatandaşlık ve insan hakları dersinde eleştirel okuma tekniğinin kullanımının değerlendirilmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- OSLER, Audrey and Starkey, Hugh, 2006. "Education for democratic citizenship: A review of research, policy and practice 1995-2000", **Research Papers in Education**, 21/ 4, ss. 433-466.
- OXFORD DICTIONARY, 2013. <http://www.oxforddictionaries.com/>
- ÖCAL, Adem, Güven Kemer kaya, 2011. "Yetiştirme Yurdunda Kalmış Yetişkinlerin Devlet ve Vatandaşlık Algıları Üzerine Nitel Bir Araştırma", **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 30/1, ss. 63- 82.
- ÖKSÜZ, Yücel, 1997. "Duyguların Açılması Eğitiminin Üniversite Öğrencilerinin Özerklik Düzeyine Etkisi". Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Ondokuz Mayıs Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Samsun.
- ÖKSÜZ, Yücel, 2001. "Duyguları Açabilme-Özerklik İlişkisi". **Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 13, ss. 42-48.
- ÖKSÜZ, Yücel, Çevik, Ceren, Kartal, Ayça, 2012a. "İlköğretim 4. ve 5. Sınıf Öğrencileri Arasındaki Zorbalık Olaylarının Çeşitli Değişkenlere Göre İncelenmesi (Rize İli Örneği)", **Turkish Studies**, 7/3, ss. 1911-1934. Doi Number :<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.3701>
- ÖKSÜZ, Yücel, Çevik, Ceren, Özçakır Sümen, Özlem, Baba, Melek, Güven, Elif, 2012b. "Öğretmenlik Uygulaması Yapılan İlköğretim Okullarındaki Zorba Davranışların İncelenmesi", **Journal of Academic Social Science Studies**, 5/1, ss. 205-229. Doi Number :http://dx.doi.org/10.9761/jasss_161

- ÖKSÜZ, Yücel ve Çevik, Ceren, 2013. “Öğretmen ve Öğrenci Görüşlerine Göre İlkokullarda Uygulanan Etkin Vatandaşlık Eğitimi”, **22. Eğitim Bilimleri Kurultayı**, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi. 5-7 Eylül 2013. Eskişehir.
- ÖKSÜZ, Yücel ve Çevik-Kansu, Ceren, 2015. “According to the opinions of teachers and students active citizenship education in elementary schools”, **Mevlana International Journal of Education (MIJE)**, 5/1, ss. 10-25.
- ÖZBEK, Ramazan, 2004. “Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Erzurum.
- ÖZÇELİK, Durmuş Ali, 2010. *Test Hazırlama Kılavuzu*, Ankara: Pegem A Yayıncılık.
- ÖZDEMİR, Soner Mehmet, 2005. “İlköğretim okullarındaki öğretmenlerin yeni ilköğretim programlarına (I-V. Sınıflar) ilişkin görüşleri”, **XIV Ulusal Eğitim Bilimleri Kongresi** Kitabı içinde, ss. 573-581. P.Ü. Eğitim Fakültesi, Denizli.
- ÖZDEMİR-ÖZDEN, Döndü, 2011. “İlköğretim Okullarında Çevresel Vatandaşlık Eğitimi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- ÖZMEN, Cengiz, 2010. “Sosyal bilgiler ve sınıf öğretmenlerinin Sosyal Bilgiler dersine ilişkin görüşlerinin çeşitli değişkenler açısından değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış doktora tezi, *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- ÖZMEN, Cengiz, 2011a. “Sosyal Bilgiler eğitiminde vatandaşlık aktarımı yaklaşımına ilişkin öğretmen görüşleri”, **Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 8/15, ss. 435-455.
- ÖZMEN, Cengiz, 2011b. “Sosyal Bilgiler Eğitiminde Yansıtıcı İnceleme Yaklaşımına İlişkin Öğretmen Görüşleri”, **Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 30, ss. 61-81.
- ÖZTÜRK, Cemil, 2009. Sosyal Bilgiler: Toplumsal Yaşama Disiplinlerarası Bir Bakış, (Ed.) Öztürk, C. *Sosyal Bilgiler Öğretimi Demokratik Vatandaşlık Eğitimi* içinde, 1.Baskı. ss. 1-31. Ankara: Pegem Akademi Yayıncılık.

- ÖZTÜRK, Cemil. ve Baysal, N., 1999. “İlköğretim 4 –5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersine Yönelik Tutumu”, **4. Ulusal Sınıf Öğretmenliği Sempozyumu. Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 6.
- ÖZTÜRK, Cemil ve DİLEK, Dursun, 2005. *Hayat Bilgisi ve Sosyal Bilgiler Öğretimi*, Ankara: Pegem Yay. 19, ss. 86-87.
- ÖZTÜRK, Cemil ve TUNCEL, G., 2006. *Yeni 4. ve 5. Sınıf Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programı ile ilgili Öğretmen Görüşleri*, **Ulusal Sınıf Öğretmenliği Kongresi Bildiri Kitabı**. 14-16 Nisan 2006, C. I, Ankara: Kök Yayıncılık, ss. 187-196.
- PANG, Ooka Valeria and Gibson, Rich, 2001. “Concept of democracy and citizenship: View of African American teachers”, **The Social Studies**, 92/6, ss. 260-266.
- PARKER, Walter C., 1996. ““Advanced” ideas about democracy: Toward a plüralist conception of citizen education”, *Teachers College Record*, 98/1, ss. 104–125.
- PATRICK, John J., 1997. Global trends in civic education for democracy. ERIC Digest: (ED: 410176).
- PATRICK, John. J., 1999. “The Concept of Citizenship in Education for Democracy.” ERIC Digest. ED432532, ss. 1-6.
- PATTON, Chloe, 2014. “Multicultural citizenship and religiosity: Young Australian Muslims forging a sense of belonging after 9/11”, **Journal of Intercultural Studies**, 35/1, ss. 107-122.
- PETERSON, Andrew and Catherine Knowles, 2009. “Active Citizenship: A Preliminary Study Into Student Teacher Understandings”, **Educational Research**, 51/1, ss. 39- 59.
- PHILLIPS, Loise, 2011. “Possibilities and Quandaries for Young Children’s Active Citizenship”, **Early Education and Development**, 22/5, ss. 778-794.
- PIPER, Heater and Garratt, Dean, 2004. “Identity and citizenship: some contradictions in practice”, *British Journal of educational studies*, 52/3, ss. 276-292.
- REBELL, Michael A.; Wardenski, Joseph J.; Widies, Deborah A. and Swan Betsey, 2003. *Today’s Students, Tomorrow’s Citizens: Preparing Students for Civic Engagement*. League of Women Voters of New York State, Albany; Campaign for Fiscal Equity, Inc., Newyork, NY.

- REIJERSE, Arjan; Van Acker, Kaat; Vanbeselaere, Norbert; Phalet, Karen and Duriez, Bart, 2013. "Beyond the ethnic-civic dichotomy: Cultural citizenship as a new way of excluding immigrants", **Political Psychology**, 34/4, ss. 611-630.
- RIBBLE, M.S., 2006. "Implementing digital citizenship in schools: the research, development and validation of a technology leader's guide", Doctoret tesis, *Kansas State University*, Kansas.
- RISINGER, C. Frederick, 2014. "Teaching About (and with) Digital Global Citizenship", **Social Education**, 78/5, ss. 241-242.
- ROACH, Pamela Susan, 2003. "Civic education and engagement as goals of social studies: Knowledge, attitudes, and perceptions of pre-service teachers", Unpublished Dissertation, *University of Georgia*.
- ROCHE, Maurice, 2002. Social citizenship: Grounds of social change. In: EF Isin, BS Turner (Eds.): *Handbook of Citizenship Studies*. London: SAGE Publications, ss. 69-86.
- ROSS, E. Wayne, 2001. *The social studies curriculum*, Albany: State University of New York pres.
- SABANCI, Osman, 2008. "İlköğretim 7. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersinde Yer Alan Vatandaşlık Konularıyla İlgili Kavramsal Anlamaları", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- SAFRAN, Mustafa, 2008. "Sosyal Bilgiler öğretimine bakış", *Özel öğretim yöntemleriyle Sosyal Bilgiler öğretimi içinde* (Ed. Tay, C. ve Öcal, A.), Ankara: Pegema Yayınları, ss. 1-19.
- SAĞLAM, Halil İbrahim, 2000. "Sosyal Bilgiler Dersinin Demokratik Tutum Geliştirmedeki Rolü", **Milli Eğitim**, 146, ss. 67-71. Erişim Adresi: <<http://yayim.meb.gov.tr/dergiler/146/saglam.htm>> (Erişim Tarihi: 09.11.2009).
- SAĞLAM, Döne Gazibey, 2004. "Almanya`da gymnasium 5., 6. ve 7./8. Sınıf tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi programlarının amaç ve içerik açısından incelenmesi", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- SAĞLAM, Halil İbrahim, 2011. "Öğretmen Adaylarının Etkili Vatandaşlık Yeterlik Düzeyleri", **Kastamonu Eğitim Dergisi**, 19/1, ss. 39-50.

- SARICAN, Elif, 2006. "1998 ile 2004 Sosyal Bilgiler Dersi Öğretim Programlarının Vatandaşlık Değerleri Açısından Karşılaştırılması", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- SARIİPEK, Doğa Başar, 2006. "Sosyal vatandaşlık ve günümüzde yaşadığı dönüşüm: Aktif vatandaşlık (Sosyal Politika Açısından Bir Değerlendirme)", **Çalışma ve Toplum**, 2/9, ss. 67-95. Erişim Adresi: <<http://www.calismatoplum.org/sayi9/sariipek.pdf>> (Erişim Tarihi: 30 Ağustos 2012).
- SCHECHTER, Stephen L., 2002. *Participation in Government*, Albany: New York State Education Dept.
- SCHUCK, Peter H., 2002. Liberal Citizenship. İçinde: EF Isin, BS Turner (Eds.): *Handbook of Citizenship Studies*, London: SAGE Publications, ss. 131-144.
- SEMENDEROĞLU, Adnan ve Gülersoy, Ali Ekber, 2005. "Eski ve Yeni 4-5. Sınıf Sosyal Bilgiler Öğretim Programlarının Değerlendirilmesi", **Dokuz Eylül Üniversitesi Buca Eğitim Fakültesi Dergisi**, 18, ss. 141-152.
- SHARMA, Subhash, 1995, *Applied multivariate techniques*, J. Wiley & Sons, Inc.
- SHELLY, Garry, 1996. "Perceptions concerning the characteristics of good citizenship by secondary public school teachers in the state of Washington", Unpublished Dissertation, *Seattle Pacific University*, USA.
- SHIMAN, David A., 1999. "Teaching Human Rights: A Teaching Guide for Middle and High School educators", *Center for Teaching International Relations*, Denver University, CO.
- SIGAUKE, Aaron. T., 2012. "Young People, Citizenship and Citizenship Education in Zimbabwe", **International Journal of Educational Development**, 32, ss. 214-223.
- SIMMONS, Annette, 2010. "Hmong Adolescent Conceptions of Citizenship", **Social Studies Research & Practice**, 5/2, ss. 23-46.
- SİLMAN, Fatoş ve Çağlar, Mehmet, 2010. "A Comparative Overview of Citizenship Education in Cyprus", **International Review of Education**, 56, ss. 671-682.
- SLEETER, Christine E., 2014. "Multiculturalism and education for citizenship in a context of neoliberalism", *Intercultural Education*, 25/2, ss. 85-94.

- SMITH, Alan, 2002. "Education for Citizenship and Human Rights", *Human Rights Education and Practice in Turkey in the Process of Candidacy to the EU*. A Publication of Marmara University European Community Institute.
- SMITH, William, 2007. "Cosmopolitan citizenship: Virtue, irony and worldliness", **European Journal of Social Theory**, 10, ss. 37-52.
- SMEETS, Ed ve Mooij, Ton, 1999. "Time on task, interaction, and information handling in multimedia learning environments", **Journal of Educational Computing Research**, 21, ss. 487-502.
- SÖNMEZ, Veysel, 1998. *Sosyal Bilgiler Öğretimi Öğretmen Kılavuzu*, Ankara: Anı Yayınları.
- SPINTHOURAKIS, Julia Athena; Karatzia- Stavlioti, Eleni and Lambropovios, H., 2004. Teacher views and priorities towards curricular innovation. A. Ross (Ed.), *The Experience of Citizenship* (p.399-406). London: CiCe Publication.
- STEVENSON, Nick, 2003. "Cultural citizenship in the cultural society: A cosmopolitan approach", **Citizenship Studies**, 7/3, ss. 331-348.
- STOTSKY, Sandra, 1990. Connecting writing and reading to civic education", **Educational Leadership**, 47/6, ss. 72-73.
- SUN CHI, Bernadette, 2002. "Teaching the "heart and soul" of citizenship: service learning as citizenship education", Unpublished Dissertation, *University of California*. USA.
- SUNAL, Cynthia Szymanski and Hass, Mary Elizabeth, 2002. *Social Studies for the Elementary and Middle Grades a Constructivist Approach*, Boston: Ally and Bacon, 194-195, ss. 213-214.
- ŞAHBUDAK, Ercan ve Ayan, Sezer, 2011. "Akademik camiada yurttaşlık algısı ve bilinci (CÜ Öğretim Üyeleri Örneğinde)", *CÜ Sosyal Bilimler Dergisi*, 35/2, ss. 107-130.
- ŞAHİN, Kader, 2012. "Türkiye’de Sosyal Bilgiler dersi müfredatındaki yurttaşlık eğitiminin Avrupa Birliği yurttaşlık eğitimi politikaları bağlamında değerlendirilmesi (2005-2011)", Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Erzurum.

- ŞİT, Banu, 2008. "Modern Vatandaşlık Kavramına Bir Bakış", *TBB Dergisi*, 76, ss. 64-82.
- TABANICK, Barbara G. and Fidell, Linda S., 1996. *Using Multivariate Statistics*, New York: Harper Collings College Publisher Inc.
- TAHİROĞLU, Mustafa, 2013. "İlkokul Sosyal Bilgiler Dersinde Yardımseverlik Değerinin Geliştirilmesine Yönelik Performans Görevi Uygulaması", **Kuram ve Uygulamada Eğitim Bilimleri**, 13/3, ss. 1843-1862.
- TANG, Yuk-King, 2004. "Development of environmental citizenship in students in Hong Kong", Unpublished doctoral dissertation, *University of Hong Kong*, China.
- TANIRLI, Hamit, 2007. "Demokrasi ve insan hakları eğitimi ile ilgili konuların ilköğretim kurumlarında okutulmakta olan ders kitapları içerisindeki yerinin incelenmesi", Yüksek Lisans Bitirme Projesi, *Kahramanmaraş Sütçü İmam Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Kahramanmaraş.
- TARRANT, Michael and Lyons, Kevin, 2012. "The effect of short term educational travel programs on environmental citizenship", **Environmental Education Research**, 18/3, ss. 403-416.
- TASK FORCE ON ACTIVE CITIZENSHIP, 2007. *Report of the Task Force on Active Citizenship*, Erişim Adresi: <[http://www.activecitizenship.ie/UPLOADEDFILES/Mar07/Taskforce%20Report%20to%20Government%20\(Mar%2007\).pdf](http://www.activecitizenship.ie/UPLOADEDFILES/Mar07/Taskforce%20Report%20to%20Government%20(Mar%2007).pdf)> (Erişim Tarihi: 5 Ocak 2013).
- TATLIDİL, Hüseyin, 1992. *Uygulamalı Çok Değişkenli İstatistiksel Analiz*. Ankara, H. Ü. İstatistik Bölümü, Ankara: Cem Web Ofset Ltd. Şti.
- TAVŞANCIL, Ezel, 2005. *Tutumların Ölçülmesi ve SPSS İle Veri Analizi*, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.
- TAY, Bayram, 2011. Sosyal Bilgiler Öğretiminin Dünü, Bugünü ve Yarını, içinde Refik Turan ve Kadir Ulusoy (Eds.). *Sosyal Bilgilerin Temelleri*. Ankara: Pegem Akademi.
- TEKİROĞLU, Murat, 2013. "Kitle iletişim araçlarının 8. Sınıfta okutulmakta olan vatandaşlık bilgisi ve demokrasi eğitimi dersine etkilerinin araştırılması ve değerlendirilmesi", Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İzmir.

- TERTEMİZ, Neşe Işık, 1999. “Sekiz yıllık zorunlu ilköğretim: hedefler ve uygulamalar”, içinde; Gök, Fatma (Ed.), 75. Yılda Eğitim, İstanbul, ss. 171-176.
- TEZGEL, Recep, 2008. *Yeni ilköğretim programlarında insan hakları vatandaşlık ve kentlilik eğitimi*, Ankara: Araştırma.
- TONGA, Deniz, 2013. “8. Sınıf Öğrencilerinin Vatandaşlık Bilinci Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından Değerlendirilmesi”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- TOPKAYA, Yavuz, 2014. “Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi dersinde eğitici çizgi roman kullanımının bilişsel ve duyuşsal öğrenmelere etkisi”, Yayımlanmamış Doktora Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Erzurum.
- TORAMAN, Çetin, 2012. “İlköğretim 8. Sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi ders programının (2010) değerlendirilmesi”, Yayımlanmamış yüksek lisans tezi, *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- TORNEY-PURTA, Judith; Lehmann, Rainer; Oswald, Hans ve Schulz, Wofram, 2001. *Citizenship and education in twenty-eight countries: civic knowledge and engagement at age fourteen*, Amsterdam: International Association for the Evaluation of Educational Achievement. ED 452 116.
- TORNEY-PURTA, Judith ve Lopez, S. W., 2006. *Developing Citizenship Competencies from Kindergarten Through Grade 12: A Background Paper for Policymakers and Educators*, Denver: Education Commission of the States.
- TUFAN, Ekrem, 2009. What is the Active Citizenship?. Erişim Adresi: <<http://www.slideshare.net/etufan/what-is-the-active-citizenship>> (Erişim Tarihi: 17 Şubat 2013).
- TUNCEL, Gül, Cemile Ayça Uğur, 2009. “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Küresel Vatandaşlık Kavramına Yükledikleri Anlamlar Üzerine Bir Değerlendirme”. **I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu**, Uşak Üniversitesi Avrupa Birliği Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi, 28-30 Mayıs 2009, ss. 229- 232.
- TURCAN, Raşit, 2005. “1960’lı Yıllardan Günümüze Vatandaşlık Eğitimi Ders Kitaplarının Değerlendirilmesi”, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

- TURGUT, Mehmet Fuat ve Baykul, Yaşar, 1992. *Ölçme teknikleri*, Ankara: ÖSYM Yayınları.
- TÜNKLER, Vural, 2013. “Vatandaşlık ve demokrasi eğitimi programında yer alan soyut kavramların, becerilerin ve değerlerin öğrencilere kazandırılmasına ilişkin metaforik bir yaklaşım”, Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, *Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Konya.
- TÜRKÇE SÖZLÜK, 2011. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları. 11.Baskı. 77-78, ss. 831. Erişim Adresi: <http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts>
- TÜRKER, Dilek. 1999. “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Kitabının Değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *A.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- UĞURLU, Celal Tayyar, 2011. “Avrupa Birliği Ülkelerinde ve Türkiye’de Vatandaşlık Eğitimi”, **Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi**, 10/37, ss. 153- 169.
- ULU-KALIN, Özlem, 2011. “Sosyal Bilgiler 4. Sınıf için Tasarlanan “İnsanlar ve Yönetim” Adlı Ünitenin Öğrencilerin Akademik Başarılarına ve Kavram Algılama Düzeylerine Etkisi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Erzurum.
- UNESCO, 1997. *Cultural Citizenship in the 21st century: Adult Learning and Indigenous Peoples*, Hamburg: UNESCO Institute for Education. Erişim Adresi: <<http://www.unesco.org/education/citizenship/2007/1b.pdf>> (Erişim Tarihi: 18 Mayıs 2012).
- UYANGÖR, Nihat, 2007. “İlköğretim 7. Sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi programının değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- UYANGÖR, Nihat, 2008. “İlköğretim 7. Sınıf vatandaşlık ve insan hakları eğitimi programının değerlendirilmesi”. **Balıkesir Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 11/20, ss. 68-95.
- ÜLGER, Mehmet, 2012. “İlköğretim okullarında insan hakları ve vatandaşlık eğitimi uygulamalarının değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*. Ankara.

- ÜLGER, Mehmet, 2013. “İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi Ara Disiplin Alanı Uygulamasının Sosyal Bilgiler Öğretmenlerinin Görüşleri Bağlamında Değerlendirilmesi”, **Turkish Journal of Education**, 2/3, ss. 14-29.
- ÜLGER, Mehmet ve Yel, Selma, 2013. “Ara Disiplin Olarak İnsan Hakları ve Vatandaşlık Eğitimi ile ilgili İlköğretim Öğretmenlerinin Yeterlik Algıları”. **Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi**, 4/10, ss. 19-32.
- ÜNAL, Çiğdem ve Çelikkaya, Tekin, 2009. “Yapılandırmacı Yaklaşımın Sosyal Bilgiler Öğretiminde Başarı, Tutum ve Kalıcılığa Etkisi (5. Sınıf Örneği)”, **Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi**, 13/2, ss. 197-212.
- ÜNAL, Fatma, 2012. “8. Sınıf vatandaşlık ve demokrasi eğitimi öğretim programı ve ders kitapların da insan hakları üzerine bir çözümleme”, **Bartın Üniversitesi, Eğitim Fakültesi Dergisi**, 1, ss. 110-127.
- ÜNSAL, Artun, 1998. *Yurttaş Olmak Zor Zanaat. 75 Yılda Tebaadan Yurttaşlığa Doğru*. Ankara: Tarih Vakfı Yayınları.
- ÜSTE, Bahar R., 2007. “İnsan hakları eğitimi ve ilköğretimdeki önemi”, **Dokuz Eylül Üniversitesi Ege Akademik Bakış Dergisi**, 7/1, ss. 295-310.
- ÜSTEL, Füsün, 1999. *Yurttaşlık ve Demokrasi*, Ankara: Dost Yayınları.
- ÜSTÜNDAĞ, Tilay, 1997. “Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Öğretiminde Yaratıcı Dramanın Erişiyeye ve Derse Yönelik Öğrenci Tutumlarına Etkisi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Hacettepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Ankara.
- VURAL, Ceyda Tuğba, 2008. “Sosyal Bilgiler öğretiminde yaratıcı düşünme: Yeni ilköğretim programı beşinci sınıf Sosyal Bilgiler öğretiminde kullanılan etkinliklerin yaratıcılığı geliştirmesi açısından değerlendirilmesi”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Çukurova Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Adana.
- WILDRIM, Ronald J., 2005. “Educating for citizenship within social studies: an interpretive inquiry”, Unpublished Dissertation. *University of Calgary*. Alberta: Canada
- WILKINS, Chris, 2005. “Controversy in citizenship is inevitable”, in Citizenship News, LSDA July 2003 Teaching for Learning website, Erişim Adresi: <www.flinders.edu.au/teach/teach/inclusive/controversial.htm>

- WING NG, Shun, 2009. "Transformation of Students Into Active And Participatory Citizens: An Exploratory Study in Hong Kong", **Educational Research for Policy and Practice**, 8, ss. 181- 196.
- WOOD, Bronwyn E., 2014. "Participatory capital: Bourdeu and citizenship education in diverse school communities", **British Journal of Sociology of Education**, 35/4, ss. 578-597.
- WOODIWIS, Anthony, 2002. Economic citizenship: Variations and threat of globalisation. In: EF Isin, BS Turner (Eds.): *Handbook of Citizenship Studies*. London: SAGE publications, ss. 53-68.
- YAMAN, Erkan, 2011. "Rekreasyon bağlamında öğrenci algılarına göre sosyal kulüplerin işlevselliği", **Uluslararası Avrasya Sosyal Bilimler Dergisi**, 2/3, ss. 35-48.
- YAMASAKİ, Megumi, 2002. "Human Rights Education: An Elementary School-Level Case Study", Ph.D. Thesis, *University of Minosota*.
- YAŞAR, Resul, 2007. "Suudi Arabistan'daki mutavassıt (ortaokul)1. Sınıf tarih, coğrafya ve vatandaşlık eğitimi programları ile Türkiye'deki 6. Sınıf Sosyal Bilgiler eğitimi programının karşılaştırılması", Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Marmara Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İstanbul.
- YAŞAR, Şefik, 2005. "Sosyal Bilgiler Programı ve Öğretimi", **Eğitimde Yansımalar: VIII- Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu**, 14-16 Kasım 2005 Erciyes Üniversitesi Eğitim Fakültesi-Kayseri, Tekışık Eğitim Araştırma Geliştirme Vakfı Yayınları, Ankara: Sim Matbaası, ss.329-342.
- YAŞAR, Şefik; Gültekin, Mehmet; Türkan B.; Yıldız, N. ve Girmen, P., 2005. "Yeni ilköğretim programlarının uygulanmasına ilişkin sınıf öğretmenlerinin hazırbulunuşluk düzeylerinin ve eğitim gereksinimlerinin belirlenmesi (Eskişehir ili örneği)", **Eğitimde Yansımalar: VIII Yeni İlköğretim Programlarını Değerlendirme Sempozyumu Bildiriler Kitabı** içinde ss. 51-63. Ankara: Sim Matbaası.
- YAZICI, Fatih, 2009. "Yurtseverlik Eğitimi: Sosyal Bilgiler ve Tarih Öğretmenlerinin Tutum Algılarına Yönelik Bir Çalışma (Tokat İli Örneği)", *Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Tokat.

- YAZICI, Kubilay ve Çaycı, Barış, 2009. “İlköğretim Sınıf ve Sosyal Bilgiler Öğretmenliği Anabilim Dallarında Öğrenim Gören Öğretmen Adaylarının Sosyal Bilgiler Programlarında (4-7. Sınıf) Yer Alan Atatürkçülük Konularının Öğretimine İlişkin Görüşlerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi”, **Selçuk Üniversitesi Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi Dergisi**, 27, ss. 207-219.
- YEAGER, E. A. ve Silva, D. Y., 2002. “Activities for strengthening the meaning of democracy for elementary school children”, **The Social Studies**, 5/1, ss. 35-41.
- YEŞİL, Rüştü, 2001. “Okul ve ailede insan hakları ve demokrasi eğitimi”, Yayınlanmamış Doktora Tezi, *Atatürk Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Erzurum.
- YEŞİL, Rüştü, 2002. *Okul ve Ailede İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitimi*, Ankara: Nobel Yayınları.
- YEŞİL, Rüştü, 2004a. “İnsan Hakları ve Demokrasi Eğitiminde Yöntem”, Kırşehir Eğitim Fakültesi Dergisi, 5/1, ss. 35-41.
- YEŞİL, Rüştü, 2004b. “Demokrasi Eğitiminde tartışmanın yeri ve önündeki engeller”, Uluslararası Demokrasi Eğitimi Sempozyumu içinde ss. 295-302. 20-21 Mayıs 2004. Çanakkale: Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi Eğitim Fakültesi Yayınları.
- YILDIRIM, Ayhan, 2009. “İlköğretimde Sosyal Bilgiler Öğretiminde Proje Yönteminin Kullanımına İlişkin Sosyal Bilgiler/Sınıf Öğretmenlerinin Tutumları”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü*, Afyon.
- YILMAZ, Serap, 2008. “İlköğretim 5. Sınıf Öğrencilerinin Sosyal Bilgiler Dersi Haklarını Öğreniyorum Ünitesi İle İlgili Kavramları Anlama Düzeyleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.
- YILMAZ, Kaya, 2009. “İlköğretim 8. Sınıf Öğrencilerinin Temel Vatandaşlık Kavramlarına İlişkin Algıları”. **I. Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu**, Uşak Üniversitesi Avrupa Birliği Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi, 28-30 Mayıs 2009, ss. 291-297.
- YILMAZ, Ali; Şahin, Canan; Tunç, Gizem Bengiç, 2009. “İlköğretim Öğrencilerinin Devlet, Vatandaş, Demokrasi ve İnsan Hakları Kavramlarına İlişkin Algıları”. **I.**

Uluslararası Avrupa Birliği, Demokrasi, Vatandaşlık ve Vatandaşlık Eğitimi Sempozyumu, Uşak Üniversitesi Avrupa Birliği Eğitim Araştırma ve Uygulama Merkezi, 28-30 Mayıs, ss. 77-84.

YİĞİTTİR, Süleyman, 2003. “İlköğretim 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersi Özel Amaçlarının Gerçekleşebilirlik Düzeyi”. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

YİĞİTTİR, Süleyman, 2007. “İlköğretim 7. Sınıf Vatandaşlık ve İnsan Hakları Eğitimi Dersinin Gerçekleşme Düzeyi İle İlgili Öğrenci Görüşleri”. **Milli Eğitim Dergisi**, 173, ss. 293-303.

YİĞİTTİR, Süleyman, 2009. “İlköğretim Sosyal Bilgiler dersi 4. ve 5. Sınıf değerlerinin kazanılma düzeyi”, Yayınlanmamış doktora tezi, *Gazi Üniversitesi, Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, Ankara.

YURDAKAVUŞTU, Yasemin, 2012. “İlköğretim Öğrencilerinde Duygusal Zeka ve Sosyal Beceri Düzeyleri”, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, *Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü*, İzmir.

ZAMAN, Husam, 2006. “Teachers’ perceptions of citizenship and citizenship education: A comparative study”, Unpublished Dissertation. *University of Pittsburg, USA*.

EK-1:

EK-2:

01/25/2013 16:40 04582116077

MILLI EGITIM BAYBURT

PAGE 01/02

Yücel Akdoğan Dikbaş

T.C.
BAYBURT VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 67155047-05- 100/

Konu : Ceren ÇEVİK'in Tez Çalışması

25.01.2013*

574

ONDOKUZ MAYIS ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜNE
SAMSUN

İlgi : 03/01/2013 tarih ve B.30.2.ODM.0.70.04.03-605/[107].45 sayılı yazınız.

İlgi yazınızla talep edilen, Üniversiteniz Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Bilim Dalı Doktora öğrencisi Ceren ÇEVİK'in "İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinde Etkin Vatandaşlık Eğitiminin Etkinliği" konulu tez çalışması ile ilgili 25/01/2013 tarih ve 544 sayılı Bayburt Valilik Makamının Onayı ekte sunulmuştur.

Bilgilerinize arz ederim.

Seydi DOĞAN
Vali a.
Millî Eğitim Müdürü

EK: Olur (1 adet)

Cumhuriyet Cad. 69000/ BAYBURT
Tel : 0 458 211 21 81 - 25 36
Faks : 0 458 211 60 77
İnt. Adres : <http://bayburtmeh.gov.tr>
e-posta : bayburtmem69@meh.gov.tr

T.C.
BAYBURT VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 67155047-05-100/
Konu : Tez Çalışması İzni

25.01.2013* 544

VALİLİK MAKAMINA

İlgi : a-) Millî Eğitim Bakanlığına Bağlı Okul ve Kurumlarda Yapılacak Araştırma ve Araştırma Desteğine Yönelik İzni ve Uygulama Yönergesi
b-) Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğü'nün 03/01/2013 tarih ve 45 sayılı yazısı

Ondokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Bilim Dalı Doktora öğrencisi Ceren ÇEVİK'in "İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinde Etkin Vatandaşlık Eğitiminin Etkinliği" konulu tezi ile ilgili çalışmasını Bayburt İl Merkezinde yer alan ilkokul ve ortaokullarda (veri toplama araçlarının geliştirilmesi ve pilot uygulamasının yapılması), esas uygulamayı ise Bayburt İl Merkezinden seçilecek iki okulda öğrenin görmekte olan 4. sınıf öğrencileriyle, 04 Mart-13 Mayıs 2013 tarihleri arasında yapılmasını ilgi (b) yazı ile talep edilmektedir.

Uygulanmak istenen tez çalışmasına ilişkin ölçme araçları ilgi (a) Yönetmeliğinin 5. Maddesinin (b) bendi çerçevesine göre Müdürlüğümüz Araştırma Değerlendirme Komisyonunca incelenmiş olup, söz konusu tez çalışmasının uygulanmasında bir sakınca olmadığı belirtilmiştir.

Bu bağlamda; tez çalışmasının ilimiz merkez Bayburt Ortaokulu ile Cumhuriyet İlkokulu 4. sınıf öğrencileriyle eğitim-öğretimi aksatmadan uygulanmasında müdürlüğümüzce bir sakınca bulunmamaktadır.

Makamlarınızca da uygun bulunduğu takdirde olurlarınıza arz ederim.

Seydi DOĞAN
Millî Eğitim Müdürü

EKLER:

- 1- Yönerge (1 sayfa)
- 2- Yazı Örneği (1 adet)

OLUR

25./01/2013

Hakan HAKYEMEZ

Vali a.
Vali Yardımcısı

Cumhuriyet Cad. 69000/ BAYBURT
Tel : 0 458 211 21 81 - 25 36
Faks : 0 458 211 60 77
İnt. Adresi : <http://bayburt.meb.gov.tr>
e-posta : bayburtem69@meb.gov.tr

EK-3:

T.C.
BAYBURT VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 67155047/600/853096
Konu: Tez Çalışması İzni

26/02/2014

İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

İlgi : Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğünün 13.01.2014 tarihli ve 49933177-044/107. 373 sayılı dilekçesi.

On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Bilim Dalı Doktora öğrencisi olan Ceren ÇEVİK, "İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinde Etkin Vatandaşlık Eğitiminin Etkililiği" konulu tez çalışmasını, 2013-2014 Eğitim-Öğretim yılında İlimiz Merkez İlkokul ve Ortaokullarında (veri toplama araçlarının geliştirilmesi ve pilot uygulamanın yapılması), esas uygulamanın da Bayburt Ortaokulu ile Cumhuriyet İlkokulu 4. Sınıf öğrencilerimize 03/03/2014 - 09/05/2014 tarihleri arasında uygulamak istediğini ilgi dilekçe ile bildirmektedir.

Söz konusu olan tez çalışması, Müdürlüğümüz Sosyal Etkinlikleri İnceleme Komisyonunca incelenmiş olup, tez çalışmasının yapılmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Buna göre, Ceren ÇEVİK' in Tez Çalışması, eğitim-öğretimi aksatmayacak şekilde (eğitim - öğretim ders saatleri dışında) tamamen ilgililerin isteğine bağlı kalmak şartıyla ve yapılan tez çalışması sonuçlarının Müdürlüğümüze bildirilmesi suretiyle alınan tarih ve günlerde yapılmasında Müdürlüğümüzce bir sakınca görülmemiştir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Hayri KOCABEY
Millî Eğitim Şube Müdürü

Uygun görüşle arz ederim.
26/02/2014

Memet Fatih ULUCA
Millî Eğitim Müdür Yardımcısı

Güvenli Elektronik İmza
Aslı İle Aynıdır
26.02.2014

OLUR
26/02/2014

Songül CANTÜRK
Memur

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Evrak teyidi <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden c37b-f27e-300e-9af1-5536 kodu ile yapılabilir.

Cumhuriyet cad. BAYBURT
Elektronik Ağ: <http://bayburt.meb.gov.tr>
e-posta: egitim_ogretim69@meb.gov.tr

Songül CANTÜRK Memur
Tel: (0 458) 211 21 81
Faks:(0 458) 211 60 77

Seydi DOĞAN
Milli Eğitim Müdürü

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır
Evrak teyidi <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden c37b-f27e-300c-9af1-5536 kodu ile yapılabilir.

Cumhuriyet cad. BAYBURT
Elektronik Ağ: <http://bayburt.meb.gov.tr>
e-posta: egitim_ogretim69@meb.gov.tr

Songül CANTÜRK Memur
Tel:(0 458) 211 21 81
Faks:(0 458) 211 60 77

T.C.
BAYBURT VALİLİĞİ
İl Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 67155047/44/403754
Konu: Ceren ÇEVİK'in Anket Çalışması

28/01/2014

İL MİLLÎ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE
BAYBURT

İlgi : Ondokuz Mayıs Üniversitesi Rektörlüğünün 13.01.2014 tarihli ve 49933177-044/107. 373 sayılı dilekçesi.

On Dokuz Mayıs Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Eğitimi Anabilim Dalı Sınıf Öğretmenliği Eğitimi Bilim Dalı Doktora öğrencisi olan Ceren ÇEVİK, 2013-2014 Eğitim-Öğretim yılında Müdürlüğümüze bağlı olan ekli listede adı geçen ilkokul ve ortaokullarımızdaki öğrencilerimize yönelik "İlkokul Dördüncü Sınıf Öğrencilerinde Etkin Vatandaşlık Eğitiminin Etkinliği" konulu anket çalışmasını 03/03/2014 - 09/05/2014 tarihleri arasında uygulamak istediğini ilgi dilekçe ile bildirmektedir.

Söz konusu olan anket çalışması, Müdürlüğümüz Sosyal Etkinlikleri İnceleme Komisyonunca incelenmiş olup, anket çalışmasının yapılmasında herhangi bir sakınca bulunmamaktadır.

Buna göre, Ceren ÇEVİK'in Anket Çalışması, Eğitim-Öğretimi aksatmayacak şekilde (eğitim - öğretim ders saatleri dışında) tamamen ilgililerin isteğine bağlı kalmak şartıyla ve yapılan anket çalışması sonuçlarının Müdürlüğümüze bildirilmesi suretiyle alınan tarih ve günlerde yapılmasında Müdürlüğümüzce bir sakınca görülmemiştir.

Makamlarınızca da uygun görülmesi halinde olurlarınıza arz ederim.

Mahir PAMUKCU
Millî Eğitim Şube Müdürü

OLUR
28/01/2014

Memet Fatih ULUCA
Millî Eğitim Müdür V.

Bu belge, 5070 sayılı Elektronik İmza Kanununun 5 inci maddesi gereğince güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır. Evrak teyidi <http://evraksorgu.meb.gov.tr> adresinden 5f92-bba9-3fb6-a946-c23a kodu ile yapılabilir.

Cunhuriyet cad. BAYBURT
Elektronik Ağ: <http://bayburt.meb.gov.tr>
e-posta: egitim_ogretim69@meb.gov.tr

Songül CANTÜRK Memur
Tel: (0 458) 211 21 81

EK-4:

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sevgili Öğrenciler,

Aşağıdaki ankette siz değerli öğrencilerimizin etkin vatandaşlık düzeyi ve sosyal beceri düzeylerinizin ölçülmesi hedeflenmektedir. Lütfen, aşağıdaki ifadeleri dikkatle okuyup, bu ifadelerin size ne kadar uygun olduğunu ve sizin durumunuzu yansıttığını cevap kağıdındaki kutucuklara yerleştirin.

Not: 1. Birden fazla kutucuk işaretlemeyin.
2. Size en uygun olan seçeneği işaretleyin.

1.Cinsiyet:

1)Kız () 2)Erkek ()

2.Ailenin Ekonomik Düzeyi, Aylık:

1) Düşük gelirli () 2) Orta gelirli () 3) Yüksek gelirli ()

3.Öğrencinin etkinliklere katılıp katılmadığı (herhangi spor, tiyatro, müzik vb....)

1) Katılıyorum () 2) Katılmıyorum ()

4. Günlük TV. İzleme saatleri :

1) 1-2 saat () 2) 3-4 saat () 3) 4-5 saat ()

5. Annesinin Eğitim Düzeyi:

1) Okula gitmemiş 2) İlkokul () 3) Ortaokul () 4) Lise ()

5) Üniversite () 6) Yüksek lisans ()

6. Babanın Eğitim Düzeyi:

1) Okula gitmemiş 2) İlkokul () 3) Ortaokul () 4) Lise ()

5) Üniversite () 6) Yüksek lisans ()

7. Büyüdüğünüz Yerleşim Biriminiz:

1) Köy () 2) Kasaba () 3) Şehir () 4) Büyükşehir ()

8. Kardeş Sayısı:

1) Tek çocuk () 2) İki kardeş () 3) Üç kardeş () 4) Dört Kardeş ()

5) Beş ve daha fazla kardeş ()

9. Kardeş sıranız (Kaçını Kardeşsiniz):

1) İlk () 2) İkinci çocuk () 3) Üçüncü çocuk () 4) Dördüncü çocuk ()

5) Beşinci çocuk () 6) En Küçüğü ()

EK-5:

ETKİN VATANDAŞLIK BAŞARI TESTİ

1. Ali televizyonda "erozyonla mücadele ederek, ağaçlandırma çalışmaları" yapan sivil toplum örgütü ile ilgili bir program izlemiştir.

Buna göre Ali, aşağıdakilerden hangisinin çalışmaları hakkında bilgi sahibi olmuştur?

A) LÖSEV

B) Yeşilay

C) Kızılay

D) TEMA

2. DHKD (Doğal Hayatı Koruma Derneği), devlet tarafından verilen temel eğitime destek olmak amacıyla kurulmuştur.

Yeşilay, alkol, sigara ve uyuşturucu gibi maddelerin zararlarına karşı halkı bilinçlendirir.

AKUT (Arama Kurtarma Derneği), doğal afetlerde arama kurtarma çalışmaları yapar.

Türk Kalp Vakfı, kalp ve damar sağlığına ilişkin çalışmalar yürütmektedir.

Yukarıdaki sembollerle verilen bilgilerden hangisi yanlıştır?

A)

B)

C)

D)

3. 4. Sınıf öğrencisi Deniz, hakkında araştırma yaptığı resmi kurumlar ile ilgili defterine aşağıdaki bilgileri yazmıştır:

İnsanların temel ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla oluşturulmuştur.

*Görev ve yetkileri yasayla belirlenir.

•Çalışanları devlet tarafından atanır.

Hizmetlerini vatandaşlardan aldığı bağışlar ile yerine getirir.

Buna göre, Deniz'in defterine yazdığı bilgilerden hangisi yanlıştır?

A)

B)

C)

D)

4. Kamu hizmetlerini yürütmek amacıyla devlet tarafından oluşturulan kurumlara **resmi kurum** denir.

Buna göre, aşağıdakilerden hangisi toplumun sağlık ihtiyacını karşılamak amacıyla oluşturulan kurumlardan biri **değildir?**

Ağız ve Diş Sağlığı Merkezi

Hastane

Okul

Diyaliz Merkezi

5.

Ülkemizin çölleşmesini engellemek için ağaçlandırma çalışmaları yapan'nın üyesiyim.

Ömer'in verdiği bilgide boş bırakılan yere aşağıdakilerden hangisi yazılabilir?

- A)TEMA Vakfı
- B)Türk Kalp Vakfı
- C)Türk Eğitim Vakfı
- D)Mehmetçik Vakfı

6. Aşağıdakilerden hangisi sivil toplum kuruluşlarının ortak özelliklerinden biridir?

- A) Gelir elde etmek
- B) Toplum yararına çalışmak
- C) Eğlence partileri düzenlemek
- D) İnsanları baskı altına almak

7. Aşağıdaki durumlardan hangisi sosyal gruba örnek olarak gösterilemez?

- A) Emine ve arkadaşları çıkaracakları okul gazetesi için birbirlerine destek olmaktadır.
- B) Mehmet ve Osman okula farklı yollardan gittiler.
- C) Ahmet ve arkadaşları spor turnuvası düzenlemek üzere bir araya geldiler.
- D) 4-A sınıfı öğrencileri pikniğe gittiler.

8. Aşağıdaki ifadelerden hangisi yardımlaşmaya örnektir?

- A) Çöpleri çöp kutusuna atmak
- B) Evini kiraya vermek
- C) Alışveriş listesi hazırlamak
- D) Huzurevini ziyaret etmek

9. Kardeşimin okulda ateşlendiğini öğrendik.
- Trende yolculuk yaparken arkadaşımın cüzdanını çaldılar.
- İngiltere'de yaşayan kuzenime mektup gönderdim.

Yukarıdaki öğrencilerin ifadelerine bakılarak hangi kuruma ihtiyaçları olduğu söylenemez?

- A) Hastaneye
B) Emniyet Müdürlüğüne
C) Üniversiteye
D) Postaneye

10. Aşağıdaki durumlardan hangisi sosyal yardımlaşmaya örnek olarak gösterilebilir?

- A) Çevreyi temiz tutmak.
B) Maddi durumu yetersizlere gıda yardımı yapmak.
C) Çevreyi ağaçlandırmak.
D) Kötü alışkanlıklardan uzak durmak.

11. Aşağıdaki ifadelerden hangisi ya da hangileri sosyal kulüplerin yararlarındandır?

I. Sosyal dayanışmayı destekler.

II. Sosyal etkileşimi azaltır.

III. Bireysel yetenekleri geliştirir.

- A) Yalnız I B) Yalnız III C) I ve II D) I ve III

12. Fakir ailelere yardım etmek isteyen Ahmet aşağıda yer alan sosyal örgütlerden hangisine gitmesi gerekir?

A) Sosyal Yardımlaşma ve Dayanışma Vakfı

B) Türkiye Erozyonla Mücadele Vakfı

C) Türkiye Gazeteciler Cemiyeti

D) Arama Kurtarma Derneği

13.

Yardımlaşma maddi ve manevi yönde yapılmak üzere ikiye ayrılır.

Aşağıdaki öğrencilerden hangisinin davranışı maddi yardımlaşmaya örnektir?

Dün hasta olan arkadaşımı ziyarete gittim.

A)

Otobüse binecek parası olmayan yaşlı amcaya biletimi verdim.

B)

Ablamın mezuniyet sevincini birlikte yaşadım.

C)

Görme engelli teyzenin caddeden karşıya geçmesine yardım ettim

D)

14.

Öğrenci	Slogan
Elanur	Türkiye çöl olmasın!
Turan	Bir fidan da siz dikin!
Cem	Haydi kızlar okula!
Ekim	Ormanlarımız yanmasın!

Yukarıdaki tabloda yer alan öğrencilerden hangisi Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfının çalışmalarına destek vermiştir?

- A) Elanur B) Turan C) Cem D) Ekim

15. Eğitsel kulüplerle ilgili, aşağıdaki ifadelerden hangileri doğrudur?

I. Kişisel gelişime katkı sağlar.

II. Kendine olan güveni arttırır.

III. Ekiple çalışma alışkanlığı kazandırır.

- A) I ve II B) I ve III C) II ve III D) I, II ve III

16. 4. Sınıf öğrencisi olan Bayram, okulundaki eğitsel kulüplerden Sivil Savunma Kulübüne üye olmuştur.

Buna göre, Bayram aşağıdakilerden hangisini yaparsa kulübü için bir faaliyette bulunmuş olur?

- A) Sınıf kitaplığındaki kitapları onarırsa
B) Kızılay pulu satarsa
C) Deprem tatbikatı yaptırırsa
D) Okul bahçesindeki bitkileri korursa

17.

Merhaba ben Berkant, 4. Sınıf öğrencisiyim. Bugün okulda Kızılay Kulübüne seçildim.

Buna göre, Berkant'ın aşağıdaki faaliyetlerden hangisini yapması beklenemez?

- A) Deprem tatbikatı yaptırır.
- B) Kan bankasına destek verir.
- C) Ecza dolabı için ilaç bulundurur.
- D) Yaralanan arkadaşlarına ilk yardım yapar.

18. I. Planlı çalışma alışkanlığı kazanırım.

II. Yeni durum ve ortamlara uyum sağlarım.

III. Boş zamanlarımı yararlı bir şekilde değerlendirebilirim.

Yukarıdakilerden hangisi ya da hangileri eğitsel kulüplere katılmakla elde edeceğimiz davranışlardandır?

- A) Yalnız I
- B) Yalnız II
- C) II ve III
- D) I, II ve III

19. Elif ve arkadaşları, Trafik Güvenliği ve İlk Yardım Kulübüne seçilmişlerdi. Öğretmenleri onlardan bir proje çalışması yapmalarını istemişti.

Bu projenin içeriğinde;

- I. Trafik kuralları konusunda arkadaşlarını bilgilendirmek,
- II. İlk yardım hakkında açıklayıcı bilgiler vermek,
- III. Trafik polisinin bulunmadığı kavşaklarda trafiği yönlendirmek.

Aşamalarından hangileri yer alabilir?

- A) I ve II
- B) Yalnız I
- C) Yalnız II
- D) Yalnız III

20. Yerel yönetimle ilgili olarak aşağıdaki ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Yerel yönetim birimlerindeki yöneticilerimiz seçimle göreve gelirler.
- B) İlçe, belde ve köylerimizde yerel yöneticilerimiz yer almaktadır.
- C) Yerel yöneticilerimiz okullarımızın yönetiminde de söz sahibidir.
- D) Köyler yerel yönetim birimlerimizdendir.

21. Seçim ile ilgili verilen ifadelerden hangisi yanlıştır?

- A) Ülkemizde seçimler yöneticilerimizi belirlemek için yapılır.
- B) Seçimlerde bölgenin ileri gelenlerinin sözü geçer.
- C) Oy kullanmak vatandaşlık görevlerimizdendir.
- D) Seçme ve seçilme hakkı, temel hak ve özgürlüklerimizdendir.

22. İlçe idaresinin başındaki yönetici aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Vali
- B) Kaymakam
- C) Muhtar
- D) Meclis Üyesi

23. Ebru hastalandığında aşağıdaki kurumlardan hangisine başvurmalıdır?

- A) Eczane
- B) Karakol
- C) Aile sağlığı merkezi
- D) Okul

24. Aşağıdakilerden hangisi il özel idaresinin il sınırları içindeki görevlerinden biri değildir?

- A) Eğitim işlerinin yürütülmesine yardımcı olmak
- B) Tarım işlerinin yürütülmesine yardımcı olmak
- C) Sağlık işlerinin yürütülmesine yardımcı olmak
- D) Bilim işlerinin yürütülmesine yardımcı olmak

25.

Okulumuzun bulunduğu caddede yoğun trafikten dolayı çok kötü sonuçlanabilen kazalar meydana gelmektedir. Biz öğrencilerin karşıdan karşıya güvenle geçebilmeleri için, bir üst geçide ihtiyaç duyulmaktadır.

4. Sınıf öğrencileri hazırladıkları dilekçeyi aşağıdaki yerel yönetim birimlerinden hangisine götürmelidir?

- A) Köy Muhtarlığına
- B) Nüfus Müdürlüğüne
- C) Belediye Başkanlığına
- D) İlçe Emniyet Müdürlüğüne

26.

Belediye sınırları içindeki yapıların; planlanmasını, inşaat iznini, denetim ve onay çalışmalarını belediyemize ait ilgili birimde yerine getirebilirsiniz.

Buna göre, Sadık Bey'in belediyeye ait hangi birimde görev yaptığı söylenebilir?

- A) Park ve Bahçeler Müdürlüğü
- B) Fen İşleri Müdürlüğü
- C) Yazı İşleri Müdürlüğü
- D) Sağlık İşleri Müdürlüğü

27. Aşağıdakilerden hangisi belediyelerin görevlerinden biri değildir?

- A) Park ve oyun bahçeleri kurmak
- B) Yapılan inşaatların kontrolünü yapmak
- C) Pazar yerlerini denetlemek
- D) Nüfus cüzdanı örneğini onaylamak

28.

Naz

Okulumuz çevresindeki çöplerin düzenli olarak toplanmasını istiyorum.

Ali

Köyümüzün sorunlarını anlatmak istiyorum.

Yukarıdaki öğrencilerin isteklerini yerine getirebilmesi için sırasıyla hangi kuruma başvurması gerekir?

Naz

Ali

A) Belediye	Muhtarlık
B) Muhtarlık	İl Özel İdaresi
C) Valilik	Belediye
D) Belediye	Kaymakamlık

29.

Merhaba ben Ceren, mahallemizde basketbol oynayacağım oyun alanı yapılmasını istiyorum. Bunun için aşağıdaki kurumların hangisine

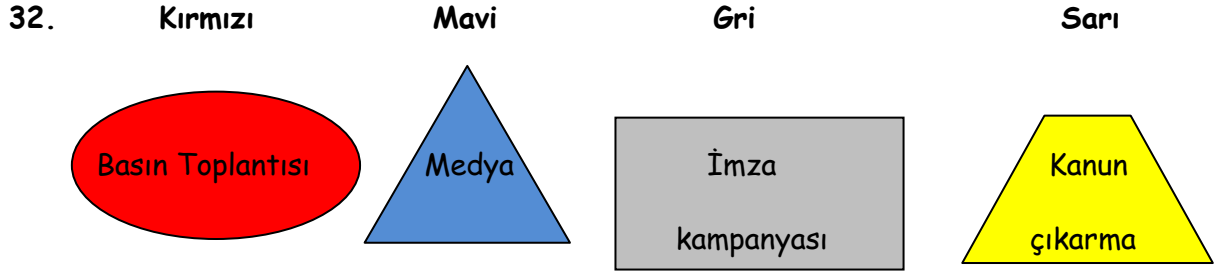
- A) Muhtarlığa
- B) Kaymakamlığa
- C) Belediyeye
- D) Bakanlar Kuruluna

30. Kamuoyu oluşturmak için aşağıdakilerden hangisi gereklidir?

- A) Halkın ortak düşüncede birleşmesi
- B) Medyanın çalışma yapması
- C) AÇEV'in çalışmasını duyurması
- D) Okulların bir arada çalışma yapması

31. Sağlıkla ilgili bir problem için kamuoyu oluşturmak isterseniz aşağıdaki kurumların hangilerinden yararlanırsınız?

- A) Orman Müdürlüğü - Medya
- B) Sosyal Örgütler - Medya
- C) Karayolları Müdürlüğü - Medya
- D) Medya - Türk Hava Kurumu

Yukarıdaki şekillerde yazılı olanlardan hangisi kamuoyu oluşturma yollarından biri değildir?

- A) Gri B) Mavi C) Kırmızı D) Sarı

33. Aşağıdakilerden hangisi Atatürk'ün yeni meclisi Ankara'da toplamak istemesinin nedenidir?

- A) Küçük bir yer olması
B) Nüfusunun az olması
C) Anadolu'nun merkezinde olması
D) Sulak bir yer olması

34. Atatürk'ün, meclisin açılış gününü çocuk bayramı ilan etmesinin nedeni aşağıdakilerden hangisidir?

- A) Nüfus çok yaşıldır.
B) Gelecek gençlere aittir.
C) Gençler çok iyi söz dinlerler.
D) Bayramlarda daha iyi koşabilirler.

35. "TBMM'nin açılmasıyla Türk halkı _____ ve _____ hakkı kazanmış oldu." cümlesinde boşluklara uygun hangi iki sözcüğü yerleştirmeliyiz?

- A) seçme - seçilme
B) kadın - çocuk
C) eğitim - giyim
D) seyahat - basın

EK-6:

Etkin Vatandaşlık Ölçeği

Sevgili öğrenciler, aşağıda etkin vatandaşlık bilincinizi ortaya çıkarmaya yönelik duygu ve düşünceleri yansıtan cümleler yer almaktadır. Bu cümlelerin karşısında da "Hiç katılmıyorum", "Katılmıyorum", "Katılıyorum" ve "Tamamen katılıyorum" olmak üzere dört seçenek verilmiştir. Lütfen cümleleri dikkatle okuyunuz ve sonra kendinize uygun olan seçeneklerden birini işaretleyiniz.

	Hiç katılmıyorum	Katılmıyorum	Katılıyorum	Tamamen katılıyorum
1. Koridorda koşan arkadaşlarımı başkalarına zarar verebileceği için uyarırım.				
2. Piknikte çöpler etrafa atıldığında uyarırım.				
3. Karşımdakinin söylediklerinden hoşlanmasam da, sözünü kesmeden dinlerim.				
4. Yeşil alanlara zarar verenleri uyarırım.				
5. Öğretmenimiz ders anlatırken, dikkatimi dağıtan arkadaşımı uyarırım.				
6. Öğretmenden söz hakkı almak için mutlaka parmak kaldırım.				
7. Teneffüs zili çalar çalmaz içimden koşmak gelmesine rağmen, başkalarına çarparak zarar verebileceğim düşüncesiyle koşmam.				
8. Yardıma muhtaç insanlara yardım etmek beni mutlu eder.				
9. Öğretmenimin sınıfla ilgili verdiği görevleri yerine getirmeye özen gösteririm.				
10. Evinde yüksek sesle müzik dinleyerek çevresine rahatsızlık verenleri uyarırım.				
11. Sosyal etkinliklerde görev almaktan hoşlanmam.				
12. Sosyal kulüp çalışmalarının beni geliştireceğine inanmam.				
13. Sosyal kulüplerde çalışmayı zaman kaybı olarak görürüm.				
14. Sosyal etkinliklere katılmak istemem.				
15. Sosyal kulüp etkinliklerinde canım sıkılır.				
16. Bir sivil toplum örgütünde çalışmak bana yük getirir.				
17. Kızılay'ın yaptığı çalışmaların yararlı olduğuna inanırım.				
18. Çevrenin korunması bir vatandaşlık görevidir.				
19. Satın aldığım ürünün satış fişi verilmediğinde satıcıyı uyarır ve fişimi isterim.				
20. Piknikte çöplerin etrafa atılmasından rahatsızlık duyarım.				
21. Aldığım ürün bozuk çıktığında firma gerekeni yapmazsa tüketici haklarına müracaat ederim.				
22. Yardım kuruluşlarında görev almak isterim.				
23. Kızılay Kulübü'nün düzenlediği kampanyalara gönüllü olarak katılmak isterim.				
24. Sivil toplum örgütlerinde görev almak isterim.				
25. Demek, vakıf gibi sivil toplum örgütlerinin yardımlaşma amacıyla çalıştıklarına inanırım.				

EK-7:

DENEY GRUBU ETKİNLİKLERİNDEN **ÖRNEKLER**

SOSYAL BİLGİLER

4. SINIF

VI.ÜNİTE: HEP BİRLİKTE

VII.ÜNİTE: İNSANLAR VE YÖNETİM

**KAZANIM TEMELLİ ETKİNLİKLERLE ZENGİNLEŞTİRİLMİŞ
ETKİN VATANDAŞLIK İLE İLGİLİ ÖĞRETİM ETKİNLİKLERİ**

DERS PLANI 3

Tarih:

BÖLÜM I:

Dersin adı	Sosyal Bilgiler	Konu: HEZİM KAMPANYAMIZ
Sınıf	4. Sınıf	Süre: 40'
Ünitenin Adı	Hep Birlikte	

BÖLÜM II:

Öğrendi Kazanımları/ Hedef ve Davranışlar	1. İnsanların belli bir amaç çerçevesinde oluşturdukları sosyal örgüt, resmi kurum ve grupları fark eder. 2. Öu bilgi ve yaşantısını kullanarak çevresindeki belli başlı sosyal problemler ya da ihtiyaçlarla grup, kurum ve sosyal örgütleri ilişkilendirir.
Ünite Kavramları ve Sembolleri/ Davranış Örüntüsü	Sosyal grup, sosyal örgüt, resmi kurum.
Güvenlik Önlemleri (Varsa)	
Öğretme-Öğrenme-Yöntem ve Teknikleri	Zihin haritası, tartışma, dergi hazırlama, problem çözme.
Kullanılan Eğitim Teknolojileri- Araç, Gereçler ve Kaynakça *Öğretmen *Öğrenci	Projeksiyon veya akıllı tahta, bilgisayar veya taşınabilir bilgisayar, yazıcı, kaynak kitaplar, renkli kartonlar, elipsi kağıtları, stislemeler, yapıştırıcı, makas, mükavva, kurdela, resim kağıdı, zımba, renkli boya kalemleri vb.
Öğretme-Öğrenme Etkinlikleri:	
Dikkati Çekme	Öğretmen başından geçen bir olayı anlatarak yardımlaşma kavramını hatırlatır.
Güdülleme	Öğretmen insanların bir araya gelerek grup, sosyal örgüt ve resmi kurumları oluşturduğu üzerinde durur. Çevremizdeki belli başlı sosyal problem ve ihtiyaçların neler olduğu sorulur.
Gözden Geçirme	Öğretmen öğrencilere bu dersin sonunda sosyal örgüt, resmi kurum ve grupları çevremizdeki sosyal problemlerle nasıl ilişkilendirebileceğimizi öğreneceğimizi söyler.
✓ Dersin Geçiş (Konunun İşleniş)	Tahtaya yardımlaşma kavramı yazılıp öğrencilerin akıllarına gelen kavramlar yazılarak zihin haritası oluşturulur. Zihin haritası üzerindeki kavramlar birbirleriyle ilişkilendirilmeye çalışılır. Sınıf-okul-aile ve çevre etkileşimine dönük yardımlaşmaya örnekler vermeleri istenir. Yardımlaşmanın toplum için önemi üzerinde durulur ve örnek resimler veya fotoğraflar bilgisayar yardımıyla gösterilir.
✓ Bireysel Öğrenme Etkinlikleri (Ödev, deney, problem çözme vb.)	Problem çözme.
✓ Grupla Öğrenme Etkinlikleri (Proje, gezi, gözlem vb.)	Dergi hazırlama, kampanya oluşturma.
✓ Özet	Tahtaya yardımlaşma kavramı yazılıp öğrencilerin akıllarına gelen kavramlar yazılarak zihin haritası oluşturulur. Zihin haritası üzerindeki kavramlar birbirleriyle ilişkilendirilmeye çalışılır. Sınıf-okul-aile ve çevre etkileşimine dönük yardımlaşmaya örnekler vermeleri istenir. Yardımlaşmanın toplum için önemi üzerinde durulur ve örnek resimler veya fotoğraflar bilgisayar yardımıyla gösterilir. Öğrencilerden yardım etmek istedikleri kiplere (çevresindeki sosyal problemleri gidermeye dönük) ilişkin dörderli ya da beşerli gruplar oluşturulmaları istenir (yaşlılara yardım grubu, yoksul öğrencilere yardım grubu vb.). Oluşturulan gruplardan her bir grup kendi içinde kampanya düzenler. Grupça beğendikleri resim, yazı, vs. seçip birer mükavva üzerine arkalı önlü stislemeler, karton, boya kalemleri vs. kullanarak hep birlikte sınıf ortamında dergi haline getirirler. Dergi hazırlamaya çalışan öğrencilerin sosyal bir grup oluşturduğu üzerinde durulur. Sosyal grubun özellikleri anlatılır. Öğrencilere yaşadıkları yerde sosyal grup olup olmadığı sorulur? Sosyal grupların toplum içerisindeki yeri ve önemi tartışılır.

BÖLÜM III

Ölçme-Değerlendirme: ✓ Bireysel öğrenme etkinliklerine yönelik Ölçme-Değerlendirme ✓ Grupla öğrenme etkinliklerine yönelik Ölçme-Değerlendirme Öğrenme güdüğü olan öğrenciler ve ileri düzeyde öğrenme hızında olan öğrenciler için ek Ölçme-Değerlendirme etkinlikleri	<p>Gruplar kendi içinde hazırladıkları etkinliklerle ilgili öz ve ekran değerlendirme formlarını doldurur. Yardımlaşma, maddi ve manevi yardımlaşma verilen örnek durumlarla eşleşmeleri sağlanır.</p>
Dersin Diğer Derslerle İlişkisi	
BÖLÜM IV	
Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar	

Öz Değerlendirme Formu

Bu form, kendinizi değerlendirebilmeniz amacıyla hazırlanmıştır. Çalışmalarınız en doğru yanıtı seçmeye (X) şansı koyunuz. Daha sonraki üç soruda ise (9, 10 ve 11), cevaplarınızı boş bırakılan yerlere yazınız.

Adı ve Soyadı: _____ Tarih: _____
Sınıf: _____ No: _____

Öğrencilerin Değerlendirileceği Davranışlar	DURUMLAR		
	Her Zaman	Bazen	Hiçbir Zaman
1. Başkalarını sırtlıklarını ve tasarımlarını incelemem.			
2. Yeterliyi incelemem.			
3. Arkadaşlarımı incelememden kaçınm.			
4. Ödevlerimi tamamlamam.			
5. Anladığıma yerinde sorular sormam.			
6. Grup arkadaşlarıma çalışmalarında destek olmam.			
7. Çalışmalarım sırasında zamanımı etkili bir şekilde kullanmam.			
8. Çalışmalarım sırasında değişik materyaller kullanmam.			

9. Bu etkinlikten neler öğrendim?

.....
.....
.....

10. Bu etkinlik sırasında grubumdaki arkadaşlarıma nasıl yardım ettim?

.....
.....
.....

11. Bu etkinlik sırasında en iyi yaptığım şeyler nelerdir?

.....
.....
.....
.....
.....

Ekran Değerlendirme Formu

Bu form, gruptaki çalışmalarınızı değerlendirmek üzere hazırlanmıştır. Arkadaşlarınızın bu konudaki görüşlerini almak için formu doldurunuz. Size ayrılan son sütunda da kendinizi değerlendiriniz. Sorulara cevapınız "evet" ise E, "bazen" ise B, "hayır" ise H harfi yazınız.

Grupun Adı:

Öğrencinin Adı-Soyadı:

	1. Arkadaşıma göre ben	2. Arkadaşıma göre ben	3. Arkadaşıma göre ben	4. Arkadaşıma göre ben	5. Arkadaşıma göre ben	Bana göre ben
Çalışmalara gönüllü katılır.						
Bilgilerini arkadaşlarıyla paylaşır.						
Gerekğinde arkadaşlarına yardım eder.						
Aldığı görevi zamanında yerine getirir.						
Arkadaşlarının görüşlerine saygılıdır.						
Tartışmalarda kibirli olmadan konuşur.						

Form tamamlandıktan sonra, arkadaşlarıma sizin çalışmalarınızla ve davranışlarınızla ilgili genel izlenimlerde "hayır" seçeneğinin öze çıktığını göstererek, çalışmalarımı tekrar gözden geçirmenizde fayda vardır. Ayrıca, arkadaşlarıma size ilişkin olarak görüşlerimde dikkatimi çekerek ve geliştirilmesini gerekçe gösteriltilen neler olabileceği konusunda düğünemizi görevdir.

Çalışma Yaprağı

Yardımlaşma maddi ve manevi yönde yapılmak üzere ikiye ayrılır. Şağıdaki 1. Sütunda yardımlaşma örnekleri verilmiştir. 1. Sütunda yer alan yardımlaşm çeşidini 2. sütuna yazınız. Daha sonra iki tane de siz örnek veriniz.

Örnek durumlar	Yardımlaşma türü (çeşidi)
Maddi durumu yetersizlere gıda yardımı yapmak.	
Dün hasta olan arkadaşımı ziyarete gittim.	
Otobüse binecek parası olmayan yaşlı amcaya biletimi verdim.	
Ablamın mezuniyet sevincini birlikte yaşadım.	
Görme engelli teyzenin caddeden karşıya geçmesine yardım ettim.	
.....	
.....	

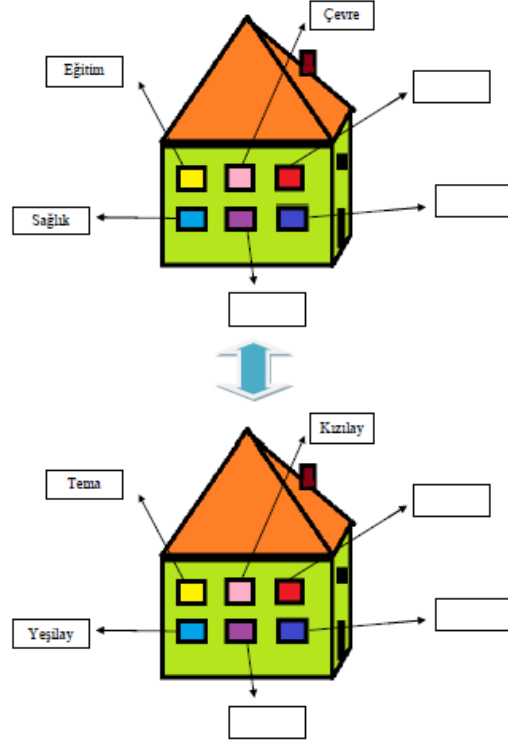

DERS PLANI 15

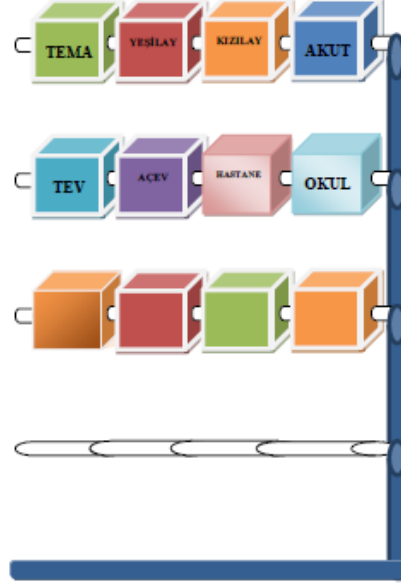
Tarih:

BÖLÜM I:	
Dersin adı	Sosyal Bilgiler
Sınıf	4.Sınıf
Ünitenin Adı	Hep Birlikte
Konu: ABAKÜS Süre: 40'	
BÖLÜM II:	
Öğrenci Kağıdı/ Kağıt ve Hesap ve	3. Kendisi ile çevresindeki gruplar, kurumlar ve sosyal örgütler arasındaki etkileşime örnekler verir.
Ünite Kavramları ve Sembolleri/ Davranış Örneği	
Güvenlik Önlemleri (Varsa)	
Öğretim-Öğrenme-Yöntem ve Teknikleri	Soru cevap, tartışma, hikaye yazma.
Kullanılan Eğitim Teknolojileri- Araç, Gereçler ve Kaynakça	Kağıt, kalem, not defteri, tebeşir, fotoğraf makinesi, .
*Öğretmen *Öğrenci	
Öğretim-Öğrenme Etkinlikleri:	
Dikkati Çekme	Öğretmen elinde bir topa dersi girer.
Güdüleme	Topu öğrencilere birer birer atar ve önceki bildikleri yaşadıkları bir olay anlatmalarını ister. Anlatılan olaylarda geçen kurumlar ve sosyal örgütler sorulur. Neden bir araya gelerek çalıştıkları sorulur.
Gözden Geçirme	Bu dersin sonunda kendiniz ve kurumlar veya sosyal örgütlerle nasıl bir etkileşim kurabileceğimizi üzerinde duracağız.
✓ Dersin Grubu (Konunun İşleniş)	
✓ Bireysel Öğrenme Etkinlikleri (Ödev, deney, problem çözme vb.)	Ödev.
✓ Grupla Öğrenme Etkinlikleri (Proje, gezi, gözlem vb.)	
✓ Özet	Öğretmen renkli A4 kağıdı büyüklüğündeki kartonlarla sınıfa girer. O hafta içerisinde geçen sosyal örgütler ve kurumların işbirliğinde yürüttüğü önemli bir yerel haberi öğrencileriyle paylaşır. Bu haberin içerisinde etkili olan kurum ve sosyal örgütler tartışılır. Daha sonra gönüllü olan öğrencilere kartonları dağıtarak her bir kartonda yazılı olan örnek olayı okutur. Tek tek okunarak sınıfın ortasında yazılı olan örnek olaylarda hangi kurum ve sosyal örgütlerin işbirliği halinde çalıştığı ve neler yaptıkları sorulur. Sorulara cevap veren öğrencinin abaküs üzerinde halka şeklinde yer alan cevapları arkadaşlarına döndürerek tebliğ eder. Daha sonra öğrencilerin her birine üzerinde kurum ve sosyal örgütlerin yazılı olduğu düdükleme şeklinde kavram kartları verilir. Öğrencilerden bu kavramları kullanarak, dağıtılan A4 kağıdı veya ders defterlerine, kavramları ilişkilendirebilecekleri bir olay düşünmeleri ve bu olayı anlatan bir hikaye yazmaları istenir. Verilen süreçte bitirilen hikayeler gönüllü öğrenciler başta olmak üzere okunur ve okunan her hikaye üzerinde konuşularak kurumlar ve sosyal örgütlerin yaptıkları işbirliğinin ne olduğu hangi amaçla işbirliği yaptıkları ve insanlara ne gibi faydalar sağladıkları üzerinde tartışılır.
BÖLÜM III	
Ölçme-Değerlendirme:	
✓ Bireysel öğrenme etkinliklerine yönelik Ölçme-Değerlendirme	Ödev: Sınıf "Haber Kögesi" oluşturulacağı üzerinde dursun o hafta içerisinde haberleri takip ederek örnek haberler getirmeleri ve haberin altına göre haberi ev marketinin içine isimlerini yazarak atanılan gerektirir stiletir. Örnek bir problem bulmaları ve bu problemin giderilmesinde olanak hangi kurum ve sosyal örgütlerin işbirliği içinde çalışabileceğine örnek önerilerini yazmaları istenir. Bir hafta sonra haberler açılarak okunur ve en güzel olan seçilmeye göre ödüllendirilir. Etkinlik daha sonraki haftalarda da devam ettirilebilir.
✓ Grupla öğrenme etkinliklerine yönelik Ölçme-Değerlendirme	
Öğrenme gücü olduğu olan öğrenciler ve ileri düzeyde öğrenme hızında olan öğrenciler için ek Ölçme-Değerlendirme etkinlikleri	Balık Kılçığı etkinliği yapılır.
Dersin Diğer Derslerle İlişkisi	
BÖLÜM IV	
Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar	

Odev:

ABAKÜS

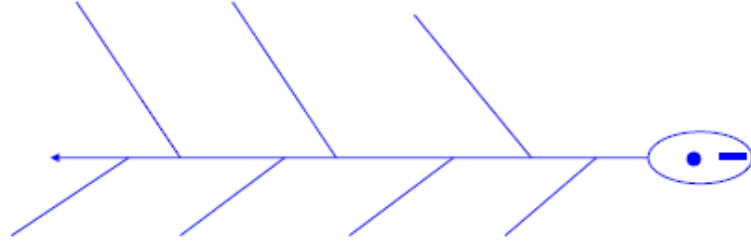

"SOSYAL ÖRGÜTLER"

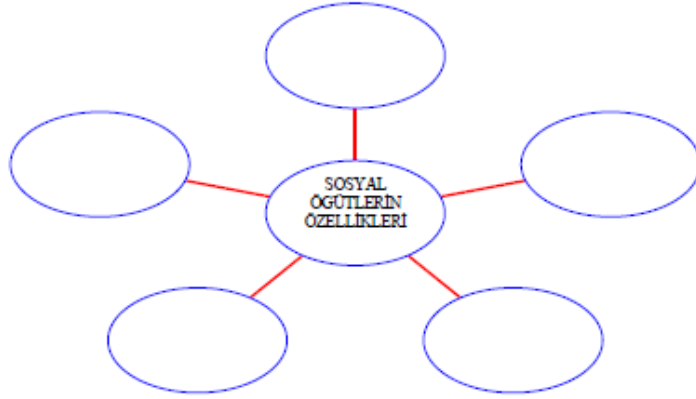
Toplumda ihtiyaçların karşılanması için devlet tarafından açılan kurumların dışında, resmi kurumlara yardım etmek, toplumsal sorunlar hakkında görüşleri dile getirmek ve sorunlara çözüm sağlamak amacıyla gönüllülük esasına dayalı olarak sivil toplum kuruluşları oluşturuldu. Bu kuruluşlara "Sivil Toplum Örgütleri" veya "Sosyal Örgütler" denir.

Aşağıdaki balık kılıcı diyagramına çevremizdeki "Sosyal Örgütleri" yazınız.

SOSYAL ÖRGÜTLER

Aşağıdaki diyagramın içine Sosyal Örgütlerin özelliklerini yazarak tamamlayınız.

DERS PLANI 16

Tarih:

BÖLÜM I:		
Dersin adı	Sosyal Bilgiler	Konu: HAYDİ KERMESE
Sınıf	4.Sınıf	Süre: 40'
Ünitenin Adı	Hep Birlikte	
BÖLÜM II:		
Öğrenci Kazanımları/ Hedefleri	4.Okulunda ve yakın çevresinde katılacağı sosyal ve eğitsel etkinliklere karar verir.	
Ünite Kavramları ve Sembolleri/ Davranış Örneği		
Güvenlik Önlemleri (Varsa)		
Öğretim-Öğrenme-Yöntem ve Teknikleri	Grup çalışması	
Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça *Öğretmen *Öğrenci	Derse, zana, tuzum eşikleri, okul bahçesi ya da ilgili sargi alanını kermes alanına uygun olacak şekilde düzenleme	
Öğretim-Öğrenme Etkinlikleri:		
Dikkati Çekme	Kermes salonu düzenlenir.	
Güdüleme	Kermeste uyulacak kurallar ve dikkat edilecek hususlar belirtilir.	
Gözden Geçirme	Öğrencilerin bu etkinliğin de dersin bir parçası olduğu ve toplanan paraların bir hayır kurumuna bağlanacağı belirtilir.	
✓ Dersin Geçiş (Konusun İlerisi)	Kermes günü öğrenciler gruplara ayrılarak görev paylaşımı yapar. Getirilen pastalar üzerinde fiyatları yazılır. Herkes işbirliği halinde çalışarak görevini en iyi şekilde yerine getirmeye çalışır.	
✓ Bireysel Öğrenme Etkinlikleri (Ödev, deney, problem çözme vb.)		
✓ Grupta Öğrenme Etkinlikleri (Proje, gezi, gözlem vb.)	Kermes	
✓ Özet	İki hafta önceden öğrencilerle karar alınarak veli bilgilendirmesi ve okul idaresinin de katkılarıyla kermes yapılacak gün ve tarih belirlenir. Belirlenen gün ve saatte yapılacak olan etkinlikler öğrenciler arasında paylaşılır. Kermes günü bir saat öncesinden okul bahçesi veya ilgili alan düzenlenerek hazırlıklar tamamlanır. Kermesten elde edilen gelir yoksul ailelere veya bir yardım kuruluşuna gönderilir.	
BÖLÜM III		
Ölçme-Değerlendirme: ✓ Bireysel öğrenme etkinliklerine yönelik Ölçme-Değerlendirme ✓ Grupta öğrenme etkinliklerine yönelik Ölçme-Değerlendirme Öğrenme güdüldüğü olan öğrenciler ve ileri düzeyde öğrenme hızında olan öğrenciler için ek Ölçme-Değerlendirme etkinlikleri	Öz değerlendirme, akran değerlendirme yapılabilir. Veli değerlendirmesi, öğretmen ve okul yöneticilerinin görüşleri alınabilir.	
Dersin Diğer Derslerle İlişkisi		
BÖLÜM IV		
Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar		

BÖLÜM I:

Dersin adı	Sosyal Bilgiler	Konu: BEN OLSAYDIM... ÇÜNKÜ...
Sınıf	4.Sınıf	Süre: 40'
Ünitenin Adı	Her Birlikte	

BÖLÜM II:

Öğrendi Kazanımları/ Sorular ve	4.Okulunda ve yakın çevresinde katılacağı sosyal ve eğitsel etkinliklere karar verir. 5.Okul yaşamında gerekli gördüğü eğitsel-sosyal etkinlikler önerir.	
Ünite Kavramları ve Sembolleri/ Davranış Örneği		
Güvenlik Önlemleri (Varsa)		
Öğretim-Öğrenme-Yöntem ve Teknikleri		
Kullanılan Eğitim Teknolojileri-Araç, Gereçler ve Kaynakça *Öğretmen *Öğrenci	Kulüplerin tanıtımına ilişkin resimler, çeşitli yazılar ve görsel sunular.	
Öğretim-Öğrenme Etkinlikleri:		
Dikkati Çekme	Sınıfın sosyal kulüp çizelgesi gösterilir.	
Güdüleme	Sosyal Kulüp organizasyon şeması örneği gösterilerek, öğrencilerin hangi kulüplerde görev aldıkları sorulur.	
Gözden Geçirme	Dersin sonunda sosyal kulüpleri yaşamımızla ve diğer kurumlara ilişkilendireceğimizi söylenir.	
✓ Dersin Geçiş (konunun temeli)	Öğrenciler buldukları kulübü neden seçtikleri ve bu kulüpte neler yaptıklarına dair sorular sorarak düşündürülür.	
✓ Bireysel Öğrenme Etkinlikleri (Ödev, deney, problem çözme vb.)	Eleştirel düşünme, yaratıcı düşünme, problem çözme.	
✓ Grupla Öğrenme Etkinlikleri (Proje, gezi, gözlem vb.)	Proje	
✓ Özet	Her öğrenci kendi kulübüyle ilgili kısa bir tanıtım yapar. Kulüp içerisinde yapmış oldukları etkinliklerden bahsetmeleri sağlanır. Ayrıca kulüp içerisinde yapmak isteyip de yapamadıkları etkinlikler ve bu etkinlikleri yaparken işbirliği kurmak istedikleri kurumları ve öğütleri anlatan bir paragraf yazmalarını isteriz. Daha sonra yaptıkları okunarak özetleri dinlenir ve tartışılır. Sosyal kulüplerin öznesi ve çalışma prensipleri tartışılır. Sosyal kulüplerin sınıf okul ve toplumla iletişimine önem verilmesi gerektiği ve diğer kurum ve kuruluşların desteğinin alınmasına dikkat neler yapılabileceği tartışılır. Her kulübün en çok iletişim kurması gereken kurum tartışılır ve bu kurumlara iletişime geçilmesi adına ilgili kişilere bu durumun bildirilmesi sağlanabilir. Öğrencinin kulüpten tanıtılabileceği ve çevresiyle ilişkisini kurabileceği bir form dağıtılır. Her bir kulüp için ayrı bir etkinlik önerisi geliştirilmesi sağlanır. <ul style="list-style-type: none"> • Kütüphanelik Kulübü: İl Halk Kütüphanesi için kitap kampanyası, aylık işlemleri, ziyareti... • Tiyatro Kulübü: Belirli gün ve haftalarla ilgili bir piyese hazırlama, Belediye tiyatrosundan yardım alma • Sivil Savunma Kulübü: • Spor Kulübü: Gençlik ve Spor İl Müdürlüğü ile ortak bir turnuva düzenlenmesi • Çevre ve Temizlik Kulübü: Sınıfın ve okulun temizlenmesi • ... 	

BÖLÜM III

Ölçme-Değerlendirme: ✓ Bireysel öğrenme etkinliklerine yönelik Ölçme-Değerlendirme ✓ Grupla öğrenme etkinliklerine yönelik Ölçme-Değerlendirme Öğrenme gördüğü olan öğrenciler ve ileri düzeyde öğrenme hızında olan öğrenciler için ek Ölçme-Değerlendirme etkinlikleri	Sosyal Kulüplerle ilgili bir poster hazırlayınız. "Fikrim geldi!"	
Dersin Diğer Derslerle İlişkisi		

BÖLÜM IV

Planın Uygulanmasına İlişkin Açıklamalar		
--	--	--

HAYDI POSTER HAZIRLAYALIM!

İçerik Düzeyi	: Sosyal Bilgiler
Sınıf Düzeyi	: İlkokul 4. Sınıf
İlgili Konu/Ünite	: Ünite 6 / Hep Birlikte
Beklenen Performans	: Araştırma, Poster Hazırlama Becerisi
Süre	: 1 Ders Saati
Puanlama Yöntemi	: Dereceli Puanlama Anahtarı

YÖNERGE

POSTERİN KONUSU VE HAZIRLARKEN DİKKAT ETMENİZ GEREKENLER
<p>2. KONUSU: Sizden, grup olarak kurmayı planladığınız sosyal kulüpler ile ilgili poster hazırlamanız beklenmektedir.</p> <p>Afişinizi hazırlarken;</p> <ul style="list-style-type: none">• Daha önce yapılmış poster örneklerini inceleyiniz.• Konunuzla ilgili bir poster tasarımı yapınız.• Posterin herhangi bir yerden kopya edilmemiş özgün tasarım olmasına dikkat ediniz.• Posterinize bir slogan bulunuz.• Kompozisyon bütünlüğüne bağlı olarak belirlediğiniz sloganı da poster üzerine işleyiniz.• Poster tasarımınızı resim öğretmenine göstererek görüşlerini alınız.• Tasarımınızda varsa düzeltmeler yapınız.• Tasarımınıza son şeklini veriniz.• Posterin hazırlanmasında her türlü çizim, grafik, boyama, yapıştırma, bilgisayar çalışmaları vs. kullanabilirsiniz.• Çalışmanızda internetten, arşivlerden, kitap, gazete, dergi, kaset, CD vb. kaynaklardan yararlanabilirsiniz.• Posterinizi bir sonraki derse yetiştirerek grup olarak sunumunuzu yapınız. <p>Not: Aşağıdaki dereceli puanlama anahtarı sizlere ödevinizin hangi ölçütlere göre değerlendirileceği konusunda bilgilendirilmemiz için verilmiştir.</p>

<p>Bu çalışmayı başarıyla tamamlayabilmemiz için aşağıdaki adımları izlemelisiniz.</p> <ol style="list-style-type: none">1. Çalışmanız için yukarıda verilen konuyu dikkatlice okumalı ve düşünmelisiniz.2. Konu ile ilgili araştırma yapmalısınız.3. Çalışmanız için okulumuzdaki öğretmenler ve idareciler, kitaplar, gazete haberleri, internet vb. kaynaklardan yararlanabilirsiniz.4. Araştırmalarınıza dayanarak konu ile ilgili sunacağınız raporda hangi bilgilere yer vereceğinize karar vermelisiniz (planlamalısınız).5. Sunuza hazırlanmış olduğunuz görsel materyallerinizi sunmalısınız.
--

DERECELİ PUANLAMA ANAHTARI

Adı :
Sınıfı :

Açıklama : Aşağıdaki dereceli puanlama anahtarı, posterinizi değerlendirmek için hazırlanmıştır. Bu anahtar, aynı zamanda posterinizi hazırlarken hangi ölçütlere dikkat edeceğinizi konusunda size bilgi vermektedir.

Puan	GÖRÜNÜM
4	Poster titizlikle hazırlanmış, posterin görünümü temiz ve düzenli. Poster ilgi çekicidir.
3	Poster titizlikle hazırlanmış, posterin görünümü temiz ve düzenli. Poster ilgi çekici değil.
2	Posterin görünümü temiz ve düzenli değil. Poster ilgi çekici değil.
1	Poster titizlikle hazırlanmamış, görünüm kirlî ve düzensiz. Poster ilgi çekici değil.
Puan	İÇERİK
4	Amaç açık ve anlaşılır olarak belirtilmiş. Posterin konusu kısa ve öz şekilde vurgulanmış.
3	Amaç açık ve anlaşılır olarak belirtilmiş. Posterin konusu vurgulanmış.
2	Amaç belirtilmiş. Posterin konusu eksik vurgulanmış.
1	Amaç eksik belirtilmiş. Posterin konusu vurgulanmamış.
Puan	SLOGAN
4	İçeriğe uygun çarpıcı bir slogan bulunmuş.
3	İçeriğe uygun slogan bulunmuş ama çarpıcı değil.
2	Slogan bulunmuş ama içeriğe uygun değil.
1	Slogan hiç kullanılmamış.
Puan	ÖGELERİN KULLANIMI
4	Görsel ve yazılı öğeler konuya uygun ve yeterli düzeyde kullanılmış. Yazılı ve görsel öğeler arasında uyum sağlanmış. Gereksiz detay kullanılmamış.
3	Görsel ve yazılı öğeler konuyla ilgili ama yetersiz kalmış. Yazılı ve görsel öğeler arasında uyum sağlanmış. Gereksiz detay kullanılmamış.
2	Görsel ve yazılı öğeler konuyla ilgili ama yetersiz. Yazılı ve görsel öğeler arasında tam uyum sağlanamamış. Gereksiz detay kullanılmış.
1	Görsel ve yazılı öğeler konuyu desteklemiyor. Yazılı ve görsel öğeler arasında uyumsuzluk var. Gereksiz detay kullanılmış.

Yukarıda verilen dereceli puanlama anahtarına göre öğrencileri değerlendirirken, her bir ölçüt düzeyinde öğrencilerin eksiklikleri varsa belirlenir. Bu eksiklikleri gidermeye yönelik önlemler alınır. Not vermek için ise puanların yüzde karşılığı bulunur ve nota dönüştürülür. Bu çalışmadan alınabilecek en yüksek puan 16'dır. Örneğin, bir öğrenci bu çalışmadan 12 puan almış ise, yüzde puanı 75'dir [(12/16)x100 =%75].

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı:	Ceren ÇEVİK KANSU
Doğum Yeri ve Tarihi:	Merkez/ZONGULDAK, 07/10/1984
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi:	Karadeniz Teknik Üniversitesi, Giresun Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı (2007)
Yüksek Lisans Öğrenimi:	Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eğitim Bilimleri Anabilim Dalı, Eğitimde Ölçme ve Değerlendirme Bilim Dalı (2009)
Bildiği Yabancı Diller:	İngilizce
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar:	MEB – Sınıf Öğretmeni (2008-2009) Bayburt Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, İlköğretim Bölümü, Sınıf Öğretmenliği Anabilim Dalı – Arş. Gör. (2009-...)
İletişim	
E-Posta Adresi:	ceren.cevik.67@hotmail.com, ceren.cevik@yahoo.com
Telefon:	0 543 6556760
Tarih: 02/03/2015	